

**A kábítószerrel összefüggő bűncselekmények
esetén a Be. 222. § (2) és 225. § (4)
bekezdéseiben foglaltak hatásvizsgálata
(B/2.36.)**

Ritter Ildikó

Kutatási beszámoló

2015.

1. Előszó

Nincs olyan jogintézmény amelyet, annyit vizsgáltak és elemeztek volna hazánkban az elmúlt 15 évben, mint az ún. elterelést, azaz a kábítószerrel visszaélőkkel szemben, a büntetőeljárás alternatívaként alkalmazott megelőző vagy gyógyító kezelést. E jogintézményt az 1993. évi XVII. törvény vezette be. Az 1993-ban hatályba lépett „elterelés” intézményének alkalmazását és alkalmazhatóságát, azaz a jogérvényesülést vizsgáltam 1999-ben (*Ritter, 2000*)¹, majd 2001-ben sor került a Büntető Törvénykönyv visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó, 1999. március 1-én hatályba lépett módosítás hatásvizsgálatára (*Ritter, 2001*)².

Végrehajtási utasítás hiányában éveken át, számos olyan probléma merült fel, amely aláásta és megnehezítette az igazságszolgáltatás és az egészségügyi ellátó rendszer együttműködését, azaz a jogintézmény végrehajtását. A vizsgálati eredmények alapjaiban hozzájárultak ahhoz, hogy megszülethessen a 26/2003. (V.16.) ESzCsM-GyISM. rendelet a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól az elterelés végrehajtására, amely, azóta többször is módosult. (A 42/2008 (IX. 14.) EüM-SzMM rendelet szabályozza a jelenlegi végrehajtást.)

2005-ben tovább monitoroztam a kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása jogintézmény működését (*Ritter, 2005*)³. A kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott „elterelések” egészségügyi és szociális intézményekben történő végrehajtásának vizsgálatára 2005-ben és 2009-ben került sor (*Gerevich, 2005*⁴ és *Vitray, 2009*⁵).

Mindezek a vizsgálatok lehetővé teszik, hogy gyakorlatilag az elmúlt 15 év kábítószerrel visszaélés bűncselekmény törvényi tényállásával (anyagi és eljárásjogi rendelkezésekkel) kapcsolatos változások eredményességét, jogérvényesülését és hatásosságát (ide értve a

¹ Ritter I.: *Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén*. In: Kriminológiai Tanulmányok 38. kötet, (szerk: Irk F.), OKRI, Budapest, 2001. 239-265. p.

² Ritter I.: *(Törvény – A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata – 1999. március 1. után*. L'Harmattan, Budapest, 2003.

³ Ritter I.: A kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása jogintézmény monitorozása. Kutatási beszámoló. Országos Kriminológiai Intézet, 2005.

⁴ Gerevich J. – Terdi P.: Pinocchio Program: Az elterelt és nem elterelt drogfogyasztók összehasonlító vizsgálata; az elterelés hatékonyságvizsgálata. 2007.

⁵ Vitrai J. – Demetrovics Zs. – Füzesi Zs. – Busa Cs. - Tistyán L.: *Az elterelés eredményességének elemzése követéses vizsgálatban*. Zárójelentés, EgészségMonitor, 2010.

társadalmi és a joghatásosságot, valamint a kezelések eredményességét is) visszamenően elemezhesük, értelmezhesük.

Jelen vizsgálat célja annak feltárása volt, hogy a jogintézmény működésének korábban feltárt anomáliái feloldódtak-e, illetve a törvényi szabályozás milyen mértékben és módon képes érvényesülni a gyakorlatban.

2. Bevezetés

2.1. Dekriminalizáció, diverzió – az elméletben és a gyakorlatban

A szakirodalomban a dekriminalizációt olyan eljárások gyűjtőneveként is használják, amelyek célja, hogy bizonyos, addig büntettnek minősülő cselekményeket átminősítsenek vétséggé, a vétséget pedig szabálysértéssé (*Bonnie, 1980*). A dekriminalizáció lényege tehát – *Pusztai* szerint (1991⁶) – a rendelkezések megváltoztatásának, fokozatos cseréjének, módosításának pozitív folyamata és egyáltalán nem visszavonás, meghátrálás, illetve engedmény, mint aminek negatív benyomását etimológiailag ez a kifejezés sugallja.

A hazai kriminológusok a dekriminalizáció kifejezés alatt egy-egy magatartás alacsonyabb jogszabályi szintre helyezését (de jure dekriminalizáció) vagy megvalósítása esetén mindenfajta jogi szankció eltörlését értik (de facto dekriminalizáció, legalizáció).

A *dekriminalizációs technikák* tekintetében eltérő módszereket ajánl a büntetőjog és a kriminológia. *Pusztai (1991)* felosztása alapján a dekriminalizáció végrehajtásának módjaként ismerteti a *büntetőjogi szakirodalom* a következőket:

- *legalizálás* – valamely magatartás korábbi tilalmazottságának feloldása, megengedetté tétele. A legalizálás lehet feltétlen és feltételes. *Feltétlen legalizálásról* akkor beszélünk, ha a korábbi büntetőjogi tilalom feloldását nem követi semmiféle egyéb jogági tilalom bevezetése. (Példa lehet erre a közveszés munkakerülés vagy korábban a házasságtörés tényállásának kiillesztése a büntető törvénykönyvünkéből.) *Feltételes legalizálás* alatt pedig azt értjük, amikor a társadalmi változás megítélését és/vagy a társadalmi megítélés változását tükröző új jogszabályok a korábbi tilalmazott

6 Pusztai László: Elterelés a büntető útról. In: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok (szerk: Gödöny József). BM Kiadó, Budapest, 1991. 21-26. old.

magatartást megszorításokkal, korlátozó feltételek mellett engedélyezi csak. (Ilyen például a prostitúció)

- *Egészségügyi problémakénti kezelés* – amikor bizonyos cselekményeket, magatartásokat a törvényalkotó, illetve a joggyakorlat nem bűncselekménynek, hanem betegségnek minősít. Az elkövetőt pedig nem büntetni, hanem gyógykezeltetni kívánja. (Ilyen magatartás a lehet pl. a kábítószer-fogyasztás).
- *Közigazgatási útra terelés* – amikor a cselekmény büntetőjogi megítélése helyett szabálysértés alá kerül, azaz egyel alacsonyabb jogszabályi szintre helyezik a vonatkozó magatartást. Ebben az esetben a büntetéssel fenyegetés nem szűnik meg, azaz a magatartás ha nem is büntetőjogi szankcióval, de változatlanul pönalizált.

Amikor dekriminalizációról beszélnek a hazai szerzők rendszerint erre gondolnak. Mint azt *Katona (1985)*⁷ is írja „a dekriminalizáció – és azon belül is a büntetőjogi felelősségre vonás elváltása államigazgatási felelősségi formával – a törvényalkotói elterelés szükséges módja”, amit azoknál a cselekményeknél alkalmaznak melyek társadalmi megítélése megváltozott.

A dekriminalizációs technikák, stratégiák tekintetében a kriminológia *Herriger (1985)*⁸ szerint három fő típust vél elkülöníteni (természetesen egyéb felosztások is):

- *deinstitutionalizáció* – melynek eredeti célja az volt, hogy építsenek ki ambuláns szankció-lehetőségeket a fiatalkorú bűnözők számára. Ma már mindazok az eszközök ide sorolhatók, amelyek ún. ambuláns szankciók nevelő jellegét, reszocializáló és reintegráló hatását tükrözik. Ez a stratégia a hagyományos büntetőjogi modellből csak a hagyományos szankciót veti el és mással kívánja pótolni.
- *diverzió* – eredeti célja az volt, hogy megalkossa és kipróbálja a fiatalkorú bűnelkövetők büntetőjogi felelősségre vonási procedúrájának alternatíváit. (*Carter & Klein, 1976*)⁹. Az USA-ból kiinduló, majd Nyugat-Európában is széles körben elterjedő különböző diverziós programok közös célja az volt, hogy ne menjenek át bizonyos bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható fiatalok a hagyományos büntetőeljárás szakaszain, hanem még a vádemelés előtt kiszűrjék őket és más programok, területek bevonásával igyekezzenek megakadályozni a deviáns magatartás megismétlődését. Elkerülve ezzel a deviáns karrier esetleges kialakulását, a

⁷ Katona G.: A büntető úrtól való eltérés múltjáról és jelenéről. Belügyi Szemle, 1985. évi 9. sz. 3-13. old.

⁸ Herriger, N.: Auf dem Weg zu einer „Politik der Entkriminalisierung?“ Dimensionen eines kriminalpolitischen Konzepts. In: Brusten, M. – Herriger, N. – Malinowski, P. (szerk). Entkriminalisierung. Opladen, 1985. 1-34. old. A Herriger-féle dekriminalizációs modellt magyarul idézi: Pusztai László: Elterelés a büntető útról. In: Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok (szerk: Gödöny József). BM Kiadó, Budapest, 1991. 21-26. old.

⁹ Carter, R.W. – Klein, M.W. (szerk.): Beck on the Streets. The Diversion of Juvenile Offenders. Englewood Cliffs, 1976. 11. old.

stigmatizációt vagy éppen a büntető eljárásból adódó és a szankcióhoz kapcsolható negatív hatásokat, ártalmakat.

A diverziós stratégia nem a kényszeren alapuló megregulázást szorgalmazza, hanem a terápia, a fizio-pszicho-szociális kezelés, koncepciója felé orientálódik. Amilyen mértékben elfogadja a humán tudományok terápiás koncepcióit, olyan mértékben mond le a represszió-orientált reakciókról bizonyos magatartások esetén és fogadja el a szocio-medikális terápia bevonódását, mint hatékony és hatásos „jogkövetkezményt”.

A diverzió fogalmilag a rendőrséggel történő kapcsolatba kerülés utáni és az elítélés előtti időszakokhoz kötődik.

A dekriminalizáció technikák alkalmazása azoknak a bűncselekmény típusoknak vagy magatartásoknak az esetén lehet hatásos, ahol

- a társadalmi megítélés változása nyomán a korábbi represszió-orientált büntetőjogi beavatkozások nem tarthatók többé;
- hiányzik a társadalmi konszenzus a büntetőjogi kényszer fenntartása illetve annak hatásossága tekintetében;
- a vonatkozó viselkedések ún. áldozat nélküli bűncselekmények; és végül, de nem utolsón, ahol
- az igazságszolgáltatás rendszerének túlterheltsége a más területek bevonásával vagy az azokkal történő együttműködéssel úgy enyhíthető, hogy ezzel a joghatásosság egyenes arányban növekszik.

Pusztai szerint (1991)¹⁰ a diverziós technikák alkalmazása, azaz az elterelések nem rosszabbak, nem hatástalanabbak a hagyományos büntetőjogi válasznál. Ha elfogadjuk, hogy „a büntetőjog alkalmazása a társadalmi konfliktuskezelésnek csak végső eszköze lehet, elvi kifogás nem emelhető egy vele azonos határfokú, eredményességű másik megoldás ellen”. A szakirodalomban gyakran hangsúlyozott tény, hogy bizonyos magatartások esetén ugyanazt az eredményt a hagyományos igazságszolgáltatási útnál lényegesen olcsóbban éri el (Palmer & Lewis, 1980)¹¹.

2.2. A nemzetközi vonatkozások – az ENSZ egyezményei a diverzióról

¹⁰ Pusztai László: Elterelés a büntető útról. In: Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok (szerk: Gődöny József). BM Kiadó, Budapest, 1991.

¹¹ Palmer, T. – Lewis, V.R.: An Evaluation of Juvenile Diversion. Cambridge, Mass., 1980.

Hazánk aláírta és ratifikálta mind az *1965. évi new york-i Egységes Kábítószer Egyezményt*, mind az *1971. évi bécsi, a pszichotróp anyagokról szóló egyezményt*, valamint az *1988. évi Bécsben kelt, a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni egyezményt*.

Lássuk, ezek az ENSZ egyezmények hogyan viszonyulnak a diverziós lehetőségekhez:

a.) Az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény 36. Cikk 1. bekezdés b) pontjában írtak szerint olyan esetekben, amikor egyes, a kábítószereseket visszaélészerűen használó személyek követik el ezeket a jogsértéseket, a Szerződő Feleknek módjukban áll, hogy elítélnék azokat, vagy azok ellen büntető jogkövetkezményt alkalmaznának, az elítélés, illetve a büntető jogkövetkezmény kiegészítéseképpen ezeket a személyeket kezelésnek, nevelésnek, utógondozásnak, valamint a társadalomhoz újbóli alkalmazkodásának és újbóli beilleszkedésének alávetni.

b.) Az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény 22. Cikk 1. bekezdés b) pontja alapján abban az esetben, amikor pszichotróp anyagokkal visszaélő személyek követnek el bűncselekményeket, a Szerződő Felek jogosultak arra, hogy ezeket a személyeket elítélésük vagy megbüntetésük helyett, vagy büntetésük kiegészítéseképpen az orvosi kezelésnek, nevelésnek, utógondozásnak, a munkaképességük helyreállítását, valamint a társadalomba való újbóli beilleszkedésüket célzó intézkedéseknek vessék alá.

c.) Az 1988. évi L. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény 3. Cikkének 4. c) és d) alpontjai szerint kisebb súlyú bűncselekmények megfelelő eseteiben a Szerződő Felek úgy is rendelkezhetnek, hogy az elítélés vagy büntetés kiszabása helyett nevelő, rehabilitáló vagy a társadalomba való visszailleszkedést elősegítő intézkedéseket, valamint, ha az elkövető kábítószer-élvező, kezelést vagy utógondozást alkalmaznak, továbbá olyan rendelkezéseket is hozhatnak, hogy a bűncselekmény elkövetőjének a kezelésére, nevelésére, utókezelésére vonatkozó, társadalmi beilleszkedését vagy visszailleszkedését elősegítő intézkedések az ítélet vagy büntetés alternatívájaként, vagy pedig ezeken felül kerülnek kiszabásra.

2.3. A hazai gyakorlat

Hazánkban ellentétes vélemények fogalmazódtak meg - és jelentek meg a jogalkotásban is - lényegében a nemzetközi téren a kriminálpolitikában megjelenő alapvető két irányzathoz kapcsolhatóan. (A két irányzat közül az egyik a szabadságvesztést ultima ratio-ként kezeli, a növekvő bűnözés elleni küzdelemben a szabadságvesztés hatástalanságának, kedvezőtlen utóhatásainak felismerését hangsúlyozva; a másik irányzat az egyre növekvő és erősödő bűnözéssel szemben a hatékonyabb fellépést a büntetőjogi fenyegetettség kiterjesztésével, a büntetőjogi represszió szigorának fokozásával kívánja elérni.)

Az 1990-es éveket követő büntető jogalkotásban a két irányzat elvei eltérő súllyal érvényesültek. A Btk.-n az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel eszközölt módosításig az elsőként említett irányzat elvei voltak a dominálóak, az 1993. évi XVII. törvénnyel bevezetett módosítások túlnyomó része ebbe az irányba hatott.

A Btk.-nak az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel végrehajtott módosítása a korábbiakhoz képest egyértelműen a másodikként említett irányzat talaján állt. A 2003. évi II. törvény - miként a hozzá fűzött miniszteri indokolás azt kifejezetten ki is emeli - elveti az 1998. évi LXXXVII. törvény alapjául szolgáló elvi megfontolásokat, elsősorban azt, hogy a bűnözés hatékonyabb visszaszorítása a büntetések szigorításától várható, ugyanakkor hangsúlyozza a törvényi szabályozás és a bírósági egyéniesítés között a magyar büntetőjog történetében kialakult hagyományos arányok visszaállítását.

Nézzük, hogyan alakultak a hazai kriminálpolitika tükrében, a kábítószerrel visszaélők diverziós lehetőségei, illetve azok milyen hatást indukáltak:

A büntetőeljárás alternatívájaként alkalmazható gyógyító-megelőző kezelés, azaz az elterelés először hazánkban a Btk. 282.§-ának 1993. évi XVII. törvénnyel történő módosításával vált alkalmazhatóvá.

A Btk. 282/A. § alapján a jogalkotó a kábítószerrel visszaélés minősítésénél és a büntetési tételek meghatározásánál differenciált elbírálási lehetőséget biztosított a kábítószer-fogyasztó személyeknek. A 282/A.§ a) és b) pontja büntethetőséget megszüntető okokat fogalmazott meg. Az idézett paragrafus a) pontja szerint büntethetőséget megszüntető oknak minősült, ha valaki csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra termesztett, állított elő, megszerzett vagy tartott; b) pontja értelmében ha egy kábítószer-használó személy olyan, két évnél nem súlyosabban büntetendő cselekményt követett el, amely kábítószer-fogyasztásával volt összefüggésben. A bűncselekmény ez esetben lehetett a kábítószer megszerzésének

eszközselekménye (beszerző bűnözés, jövedelemszerző bűnözés), de irányulhatott a kábítószer-fogyasztás leplezésére is.

Ezekben az esetekben az elkövetőnek az elsőfokú ítélet meghozataláig hitelt érdemlő okirattal igazolnia kellett, hogy, hogy legalább hat hónapig folyamatos kábítószer-függőséget megelőző vagy gyógyító kezelésben részesült. A törvény azonban nem kívánta, hogy a kezelés eredményre is vezessen, csak a kezelés tényét kellett igazolni.

„A korabeli sajtó a 155. Sz. Kollégiumi Állásfoglalást a hazai drogpolitika liberalizálásaként értékelte. A szakemberek közül egyetértettek ezzel az iránnyal mindazok, akik indokoltnak tartották az 1993. évi XVII. törvénynek a kábítószer-kereskedő és a fogyasztó eltérő büntetőjogi megítélésére lehetőséget teremtő megoldásait és kábítószer-fogyasztó esetében a „medikalizáló szemlélet” érvényesülését. Hevesen kritizálták viszont az állásfoglalásnak a kábítószer-mennyiségekre vonatkozó részét a Népjóléti Minisztérium – amelyekhez akkoriban az egészségügy tartozott – részéről, valamint a rendőrség képviselői. Az utóbbiak azzal érveltek, hogy a kábítószeres csekély mennyiségének meghatározása ... jó lehetőséget teremt a kábítószerárusoknak, hogy tettenérés esetén a fogyasztók „bőrébe bújjanak”. (Lévay, 2001)¹²

Ezt a kritikát azonban az elterelés jogintézményének budapesti mintán történő hatásvizsgálatának eredményei alapján Ritter (2000) megcáfoltam, ugyanis a kutatási eredmények azt mutatták, hogy jellemzően valóban a kábítószer-fogyasztók éltek a 282/A. § biztosította gyógykezelési lehetőséggel, amennyiben az eljáró hatóság – azt „nem felejtette el” – a gyanúsított tudomására hozni (Ritter, 2001).¹³

A Btk. 282.§-nak illetve a 282/A.§-nak szövegét az 1999. március 1-én hatályba lépett az 1998. évi LXXXVII. törvény 62.§-ával módosították.

Az 1993. évi XVII. törvénnyel bevezetett szabályozás arra a kriminálpolitikai tételre épült, miszerint a büntetőjognak eltérő módon kell kezelnie azokat, akik maguk is részben áldozatoknak tekinthetők, és azokat az elkövetőket, akik a bűncselekmény haszonélvezői.

A szabályozást az eltelt időben több oldalról is kritika érte. Időközben a „Kábítószer-fogyasztás Visszaszorítása Érdekében Létrehozott Eseti Bizottság” jelentéséről szóló 125/1997.(XII. 18.) OGY. határozat 3. pontja is előírta a Btk. 282-282/A § rendelkezéseinek felülvizsgálatát. A bírálatok alapvetően a csekély, illetve jelentős mennyiség fogalmak

12 Lévay Miklós: A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitika és büntetőjogi szabályozás alakulása Magyarországon az 1970-es évek végétől napjainkig. In: Facultas Nascitur. (20 éves a jogászképzés Miskolcon). (Szerk. Szabadfalvy József). Miskolc, 2001. (261-263 old.)

13 Ritter Ildikó: Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén. In: Kriminológiai Tanulmányok (szerk: Irk Ferenc), 38.sz. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2001. (239-265. old.)

tartalmának meghatározásának módjára vonatkoztak, és ebből levezetve merült fel a tényállással szembeni aggály, miszerint az nem nyújt megfelelő lehetőséget a (bűnüldöző) jogalkalmazó számára a fogyasztó és a kereskedő közötti egyértelmű különbségtételhez. Indokoltnak tartották a Btk. 282-282/A. § szerinti tényállások szabályozási konstrukciójának finomítását is.

1999. március 1-jét követően – a hagyományos értelemben vett -elterelési lehetőség csak kábítószerfüggő személyek számára volt alkalmazható. A miniszteri indoklás szerint:

„(...) A javaslat az eredeti kriminálpolitikai tétel keretein belül abból indul ki, hogy akinek a büntetőjog valóban diverziós (elterelési) lehetőséget biztosítani kíván, az a kábítószerfüggőség állapotába eljutott kábítószer-fogyasztó. Ettől különbözik a kábítószer pusztán élvezni akaró fogyasztó. (...) A javaslat kizárólag az új privilegizált tényállás elkövetője (tehát a kábítószerfüggő személy) számára biztosítja a büntethetőség alóli elterelést. (...)”

Ennek következtében azok a kábítószer-fogyasztók, akik „nem jutottak el a kábítószerfüggőség állapotába”, azaz akiket az igazságügyi szakértő nem minősített kábítószerfüggőnek, azokkal szemben nem volt alkalmazható az elterelés hagyományos formája.

„A függőség megállapításának kritériumait sehol sem rögzítették, az igazságügyi szakértő jellemzően az elkövető elmondása, tüneteinek közlése alapján minősített - és ezt a kiskaput a megfelelő érdekérvényesítési készséggel rendelkező elkövetők rendre kihasználták (megtanulva mit kell mondani a szakértői vizsgálaton). Az elterelésben résztvevők száma és aránya csökkenő tendenciát mutatott, hiszen a jogalkotó szűkítette az elterelés jogintézményét igénybe vehetők körét... Habár a nem függő, alkalmi fogyasztók számára a diverzió lehetősége részben megteremtődött az eljárásjogi törvény módosításával, ennek gyakorlati alkalmazása az esetek jelentős részében nem volt kivitelezhető, vagy a hatóság álláspontja szerint nem volt célravezető” – olvasható a törvény hatásvizsgálatának eredményei között (Ritter, 2003)¹⁴

2002-ben – ez volt az utolsó év, amelyben a korábbi szabályozás érvényesült - például a kábítószeres ügyek elkövetőivel szemben alkalmazott vádhalasztások száma a büntetőeljárás alternatívájaként gyógykezelésen részt vettekének harmada volt. Azaz a 2002-ben az arány 3:1 volt a gyógykezelések javára. Ez csak azért furcsa, mert a csekély mennyiségre elkövetett

¹⁴ Ritter I.: (T)örvény - A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata – 1999. március 1. után. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2003.

keresleti oldali magatartást megvalósítók (az esetek többségében fogyasztás, birtoklás miatt eljárás alá vontak) körében a kábítószerfüggők aránya – még a korábban említett kiskapu ellenére is, a kriminálstatisztika alapján – 20% alatt volt.

Hová tűntek az alkalmi fogyasztók?

Jelentős részük ellen vádat emeltek. (2002-ben az ismertté vált kábítószerrel visszaélés bűncselekményt elkövetők 71,8%-a ellen vádemelésre került sor. Megjegyezzük, hogy az összes elkövető 54,4%-a ellen „csak” kábítószer-fogyasztás miatt indult eljárás. Így jelentős részük ügye vádra került.). Hangsúlyozzuk azonban, hogy kizárólag kábítószer-fogyasztás miatt hazánkban senki nem kapott még végrehajtandó szabadságvesztés büntetést. Habár a büntető törvénykönyv a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény bármely elkövetési magatartását végrehajtandó szabadságvesztés büntetéssel fenyegeti, így a megszerzés/tartás révén megvalósuló fogyasztást is, mint láthattuk bizonyos feltételek fennállása esetén büntethetőséget megszüntető okokat fogalmaz meg a jogalkotó, továbbá a hazai ügyészek és bírúk nem tartják olyan mértékben társadalomra veszélyesnek a csekély mennyiségre elkövetett fogyasztói magatartást, hogy emiatt végrehajtandó szabadságvesztés büntetést indítványozzanak vagy szabjanak ki.

A kábítószerrel visszaélőkkel szemben alkalmazott elterelés jogintézmény alkalmazásának hatásairól 2000-ben készült az Országos Kriminológiai Intézetben (Ritter, 2001). Ez követően, 2001-ben került sor a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény 1999. március 1-én hatályba lépett módosításának hatásvizsgálatára – szintén az OKRI-ban – amely vizsgálat érintette a diverziós lehetőségek alkalmazásának monitorozását (Ritter 2002). Majd 2002-ben célzott vizsgálatot végeztünk a kábítószeres bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztásáról (Ritter, 2003).

A Büntető törvénykönyv 2003. március 1-én hatályba lépett módosítása jelentősen kibővítette az elterelésben résztvevők körét. A 2003. július 1-én hatályba lépett új Büntető eljárási törvény majd az elterelés, azaz a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól szóló 26/2003. (V. 16.) ESZCSM-GYISM együttes rendelet.

„A Btk. 283. §-nak a 2003. március 1. napjától hatályos szövegét a 2003. évi II. törvény 21. §-a állapította meg. A kábítószerrel visszaélés a Btk. 282-282/C. §-okban írtak szerint szigorúan büntetendő cselekmény. Az elkövetők között azonban vannak szenvedélybetegek, továbbá olyan fiatalkorúak, fiatal felnőtt korúak, illetve csekély mennyiségű kábítószerrel alkalmoszerűen fogyasztók is, akikkel kapcsolatban nem indokolt a törvény teljes szigorát

alkalmazni, és módot kell adni számukra a gyógyító, nevelő jellegű terápiában részt vegyenek, és mentesüljenek a büntetőjogi felelősségre vonás alól. Ezen elterelési lehetőségeket, és egyúttal büntethetőséget megszüntető okokat szabályozza a Btk. 283. §” - olvasható a kommentárban.

A büntethetőséget megszüntető okok köre:

- csekély mennyiségre, illetve csekély mennyiségre tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával, saját használatra elkövetett termesztés, előállítás, megszerzés, tartás,
- az együttes kábítószer fogyasztás alkalmával történő, csekély mennyiségre elkövetett kínálás, átadás, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek, illetve oktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, közművelődési feladatok ellátására rendelt épület területén, vagy annak közvetlen környezetében történő kínálás vagy átadás esetén csak a huszonegyedik életévét meg nem haladott elkövető vonatkozásában,
- a kábítószerfüggő személy által a jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségre elkövetett, saját használatra történő termesztés, előállítás, megszerzés, tartás, csempészet, illetőleg a csekély mennyiségre, együttes kábítószer fogyasztás alkalmával elkövetett kínálás, átadás, valamint
- a kábítószerfüggő személy által a jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségre elkövetett, saját használatra történő termesztés, előállítás, megszerzés, tartás, csempészet magatartásaival összefüggésben - kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő - más bűncselekményt követett el.

Az új büntetőeljárás törvény hatályba lépésével a visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetők elterelésének – amennyiben a feltételek fennállnak - csak a vádemelés elhalasztása jogintézmény, mint dekriminalizációs technika, alkalmazásával lett lehetőség. Ez viszont magával vonta a kötelező pártfogó felügyeletet is. Azaz kizárólag az ügyészi szakban kerülhet az elterelés alkalmazásra. A rendőrségi szakban történő korábbi elterelés formája megszűnt. Majd később részlegesen visszatért. A törvény hatályba lépése kapcsán azonban számos probléma merült fel.

3. A bűnügyi statisztika

A bűnügyi statisztika nélkülözhetetlen, ámde nem mindenható eszköze a hatóság előtt ismertté vált bűnözés megismerésének. Az intézményi adatbázisok, mint esetünkben az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) rendszere is, adott társadalmi jelenségnek csak arról a szegmenséről gyűjtenek és tartalmaznak adatokat, amelyek az kapcsoltsba kerülnek a vonatkozó intézményrendszerrel. Így a kriminálstatisztikai adatokból csak a hatóságok előtt ismertté vált bűncselekményeket, elkövetőket, sértetteket, illetve az eljáró szervek és büntetőeljárások jellemzőit ismerhetjük meg. Azonban messze nem minden esetről, elkövetőről és sértetről szereznek tudomást a hatóságok. Ha a bűnözés jelenségét összességében szeretnénk vizsgálni, ha teljes és valós képet szeretnénk kapni, akkor szükség van kvantitatív viktimológiai vizsgálatok eredményeire, adataira is¹⁵ (sőt egy-egy kiemelt terület vonatkozásában kvalitatív vizsgálatokéra is). Sajnálatos tényként kell megállapítani azt is, hogy eddig *egyetlen* célzott, országos felnőtt mintán végzett viktimológiai kutatás (victimological survey) készült csak hazánkban. Az is több mint 10 évvel ezelőtt, az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI).¹⁶

A hazai bűnügyi statisztika rendszere alapvetően „elkövető-orientált”. Ennek két oka van:

- egyrészt az Enyübs adatait a rendőrség maga is egyfajta teljesítménymutatónak, eredményességi indikátornak tekinti, és ezt vetíti ki a társadalomra is. Azaz a hatóság saját bűnüldözési tevékenységének eredményességét az Enyübs adatokkal igazolja, miközben nem vesz tudomást arról, hogy a bűncselekmények száma a valóságban jellemzően legalább kétszerese a hatóság tudomására jutott jogsértő magatartásoknak. (Legalábbis az un.

¹⁵ A bűncselekmények áldozatainak, sértettjeinek vizsgálata a második világháború után kezdődött. A viktimológia tudománya az 50-es években indult fejlődésnek „annak a felismerésnek köszönhetően, amellyel mind a jogalkotók, mint pedig a jogalkalmazók szembesülni kényszerültek a XX. század közepére. Nevezetesen, hogy a különböző kriminológiai irányzatok, amelyek elsődlegesen az elkövető személyére koncentrálnak kívánták a bűnözés okait feltárni, és megoldást találni a növekvő bűnözés keltette társadalmi feszültségekre, gyakorlatilag nem vezettek eredményre” (Kó, 2004)

Az első nagymintás viktimizációs felvétel az Egyesült Államokban történt, 1966-ban, és 1972 óta minden évben történik adatfelvétel (National Crime Victimization Survey – NCVS). A kérdezés 60.000 háztartást és mintegy 100.000 embert érint. Lsd: Hagan, F.E. (1989): *Research Methods in Criminal Justice and Criminology*. New York. pp. 312-341.

¹⁶ Lsd. bővebben: Áldozatok és vélemények I-II. (szerk. Irk F.). OKRI, Budapest, 2004.

klasszikus bűncselekmények tekintetében.) Az új bűncselekménytípusok esetén, kiváltképp az áldozat nélküli vagy gazdasági bűncselekmények esetén a latencia ennél jóval magasabb.

- Másrészt nincsenek viktimológiai vizsgálatok, amelyek részben ellensúlyoznák az elkövető-orientált megközelítést, részben kiegyensúlyoznák és hitelessé tennék a bűncselekményekről és az elkövetői oldalról a hatósági adatbázis alapján a társadalom felé kivetített bűnügyi helyzetképet. Így a valóság megismerése egy torzított tükrön keresztül történik és mivel a prevenciós, problémakezelési lehetőségek és struktúrák is – a valóság helyett – egy torz bűnügyi helyzetképre reagálnak, a valóságra gyakorolt hatásosságuk erősen kétséges.

A kábítószer-bűnözés jellemzésére a krimiálstatisztika ezért fölöttebb alkalmatlan. Nézzünk egy példát. A legutóbbi, 2013. évi drog-epidemiológiai vizsgálat szerint a 19-64 éves korosztályba tartozók körében a tiltott drogok mért életprevalencia értéke 8,2%, az éves prevalencia értéke 1,7% volt, a tiltott drogok mért havi prevalencia értéke 0,8% volt. A valaha használók 21,1%-a az elmúlt évben is használt valamilyen tiltott szert, az aktuális fogyasztók aránya pedig 9,7% volt (Paksi 2013b).¹⁷

A KSH legutóbbi, 2011. évi census adatai szerint a 19-64 éves korosztály népességszáma 6.812.849 fő volt. 2013. évi kriminálstatisztikai adatok szerint a 19-64 év közötti kábítószer-bűncselekményt elkövetők száma 4491 volt¹⁸. Ez pedig a vonatkozó népesség 0,00066%-át jelenti. Azaz, míg a kábítószer-fogyasztásra vonatkozó éves prevalenciaérték 1,7% volt a hazai felnőttkorúak körében, addig a hatóság előtt ismertté vált kábítószer-visszaélést elkövetők száma 0,00066%. Abszolút számokban: a saját bevallásuk szerint 2013-ban kábítószer-fogyasztó felnőttek száma 115.818 volt, a hatóság előtt ismertté váltaké azonban csak 4491. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy a latencia több, mint 25-szörös volt 2013-ban a kábítószerrel visszaélés vonatkozásában. Azaz legalább 25-ször annyi kábítószerrel visszaélés történt a 19-64 éves korosztályban 2013-ban, mint amennyiről a hatóság tudomást szerzett. Hogyan is vonhatunk le messzemenő következtetést a kábítószer-bűnözésről pusztán a

¹⁷ 2014-es Éves Jelentés a magyarországi kábítószer-helyzetről az EMCDDA számára. Nemzeti Drogfókuszpont, 2014

¹⁸ A 2013. évi statisztikai adatok azon hatóság előtt ismertté vált bűncselekményekről és bűnelkövetőkről tartalmaznak adatokat, ahol az eljárást 2013-ban befejezték. Vagy vádat emeltek vagy elterelésre került sor vagy pedig egyéb- jellemzően büntethetőséget kizáró - okból megszüntették. Jellemzően 20% alatt van az tárgyévben elkövetett és a kriminálstatisztikába bekerült cselekmények, elkövetők száma a kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában. A többi a tárgyévvel megelőző években elkövetett cselekményeket foglalja magába. Mivel azonban a tanulmány megírásának idején a 2014. évi kriminálstatisztikai adatok még nem állnak rendelkezésre és még az elkövetkezendő években is tartalmazni fog a tárgyévre jelezett adatbázis 2013. évben elkövetett kábítószer-bűncselekményeket is, is jelen esetben a 2013. évi kriminálstatisztika adatait vettem alapul. Mivel jelentős elmozdulások nem voltak az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények számának alakulásában az elmúlt években, így valószínűsíthető, hogy egy-két tízezrelékpontnyi eltérés vélelmezhető csak az így kapott érték és a valóban 2013-ban elkövetett cselekményekkel számolt érték között.

vélelmezhető esetek 1/25-öd része alapján, hiszen nem tekinthetjük reprezentatív mintának: nem tudjuk, hogy olyan-e az ismertté vált kábítószer-bűncselekményt elkövetők összetétele, mint az alapsokaságnak; azaz rendelkezik-e ugyanazokkal a jellemzőkkel.

De ez csak az egyik probléma: gondot okoz az is, hogy az ismertté vált kábítószer-bűncselekményeknek csak egy részét követik el a vonatkozó tárgyévben, a jelentős többség az azt megelőző évben, években történt elkövetéseket tartalmazza.

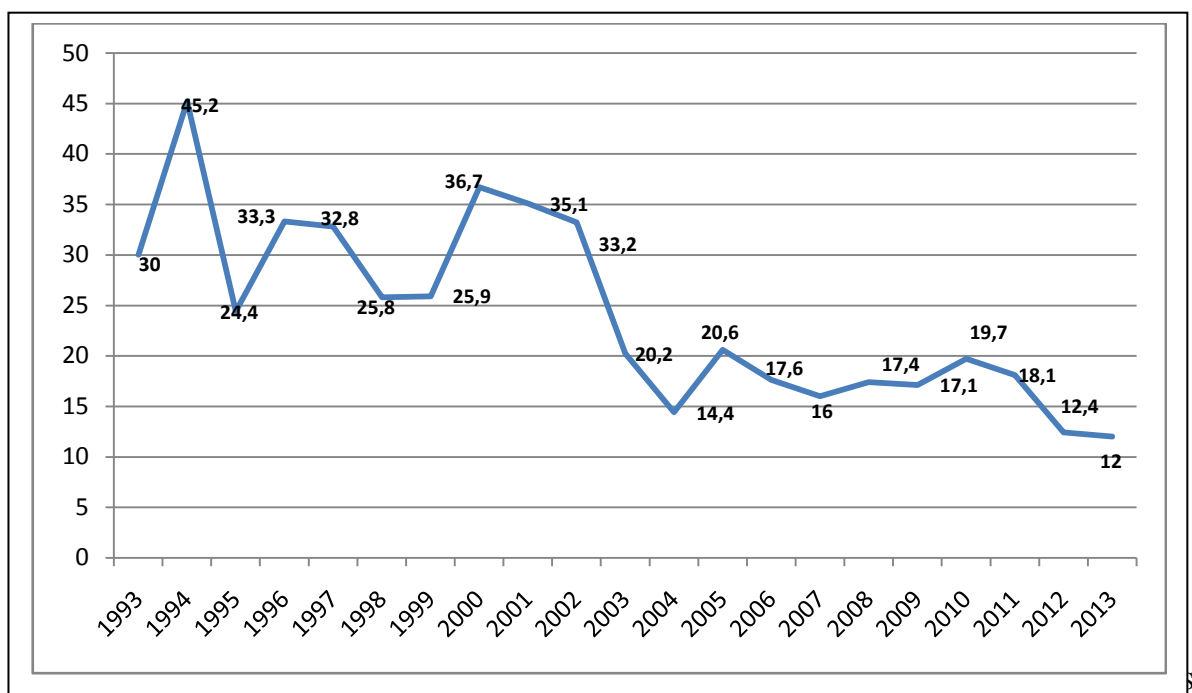
A 2012. évi statisztikai adatok között feltüntetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek mindössze 12,4%-át követték el a vonatkozó tárgyévben, a 2013. éveknek már mindössze 10,1%-át. „Ilyen alacsony még nem volt a tárgyévben elkövetett esetek aránya, mióta a visszaélés kábítószerrel bűncselekményeket a bűnügyi statisztika regisztrálja. Figyelmet érdemel, hogy 10 évvel ezelőtt, 2002-ben ez 26,5% volt a tárgyévben elkövetett és eljárásjogi értelemben befejezett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények aránya. Azaz 4 esetből 1-et követtek el az adott tárgyévben, míg 2012-ben 8-ból 1-et! Általánosságban ez az arány 5 az 1-hez, azaz megközelítőleg 20% -ot tesz ki az összes regisztrált kábítószer-bűncselekményen belül a tárgyévben elkövetett és eljárásjogilag lezárt ügyek aránya. Mi lehet ennek az oka?”¹⁹ – tettem fel a kérdést két évvel ezelőtt a kínálati oldali bűncselekmények felderítését és bizonyítását vizsgáló kutatás zárótanulmányában, utalva a 2012. évi adatokra. Azonban az azt követő 2013. év kriminálstatisztikai adatai szerint ez sikerült még „übereni”.

A következő táblázat az adott tárgyévben indult ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények megoszlását tartalmazza, 1993 és 2013 között:

¹⁹ Ritter I. (2013): Kínálat oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése és bizonyítása Magyarországon. Kézirat.

1. ábra

A tárgyévben elkövetett ismertté vált kábítószer-bűncselekmények megoszlása 1993 és 2013 között (%)²⁰

Az idősoros leválogatás azt mutatja, hogy míg a „kezdett kezdetén”, az elterelés hatályba lépésének évében, 1993-ban, 30% volt a tárgyévben elkövetett visszaélések száma, addig húsz évvel később majdnem harmadára csökkent (12%).

Kérdés, hogy ez az indikátor, mit mutat a valóságban, minek a jelzőszáma? Vajon az eljárási idővel korrelál vagy a felderítési hajlandósággal?

Érdekes fejlemény, hogy az utolsó két évben kritikusan alacsony mértékűvé vált a tárgyévben elkövetett ismertté vált kábítószerrel visszaélések aránya, Mivel a vonatkozó cselekmények jelentős - jellemzően 80% feletti - része keresleti oldali magatartás, ahol helye lehet az elterelés és/vagy egyéb ügyész által is alkalmazható alternatív szankciónak, így ezen statisztikai adatok alapján vélelmezhető, hogy a csekély súlyú cselekményekkel lehet összefüggésben.

²⁰ A Nemzeti Fókuszpont által készített éves jelentések az utóbbi években nem tartalmazzak adatokat az ismertté vált kábítószerrel visszaélések vonatkozásában az elkövetési idő szerinti megoszlásról. A jelentéktelennek tűnő adat, ha hosszútávú idősorban vizsgáljuk, rendkívül érdekes képet mutat az eljárások hosszának alakulásáról, a jogalkalmazók statisztikai adatlap-kitöltő gyakorlatáról, továbbá segít értelmezni az elterelések végrehajtásával kapcsolatos adatokat.

De nézzük a tényeket:

2000-ben végeztem először vizsgálatot a kábítószerrel visszaélés bűncselekmények esetén alkalmazott un. elterelésről, azaz a büntetés alternatívájaként alkalmazott diverziós jogintézmény működéséről²¹. A vizsgálat kizárólag a budapesti hatókörű volt; a mintavételi keretet az 1998-ban és 1999-ben lezárt, de az elterelés megkezdése miatt nyomozati szakban felfüggesztett ügyek alkották²². A vizsgálati eredmények azt mutatták, hogy a mintába került ügyekben az eljárás megindulása és a kezelésen történő részvétel miatt a vádelhalasztás között átlagos időtartam 7,6 hónap telt el. Ha ehhez hozzászámoljuk, hogy 6 hónapig tartó folyamatos kezelést kell igazolniuk az elkövetőknek, egy éven belül, akkor bizony legjobb esetben is **13,6** hónapig tartott mintegy tizenöt évvel ezelőtt Budapesten egy csekély mennyiségre elkövetett kábítószerrel visszaélés bűncselekmény miatt indult eljárás, ha a delikvens a büntetés alternatívájaként elterelésen vett részt.

(Itt jegyzem meg, hogy véleményem szerint tévesen értelmezte „büntetőeljárás alternatívájának” az elterelést, mint diverziós jogintézményt a hazai szakirodalom, illetve rossz határozószót csatoltak mellé, ugyanis a nyomozati szakban elrendelhető megelőző- és/vagy gyógykezelés nem magát az eljárást helyettesíti, hanem egy alternatív büntetési forma.)

2001-ben az 1999-ben hatályba lépett visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállásának hatásosságát vizsgáltam, országos mintán (Ritter, 2003)²³. A joghatásosság vizsgálatának alapja a joggyakorlat, így teljes mintán vizsgáltam az 1999-ben és 2000-ben a bűnügyi statisztikában szereplő ügyek alapján a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt indult eljárásokat és azok jellemzőit. Értve ezalatt – már nemcsak az anyagi, de a végrehajtás korábbi anomáliáinak feloldása érdekében az eljárásjogban is megfogalmazott diverziós jogintézmény, a vádemelés elhalasztása (1973. évi I. törvény 147/A. § (1)) működését, legalábbis eljárásjogi szempontból. A vizsgálat kiterjedt a módosítás előtti és utáni állapot elemzésére is. A vizsgálat eredményei szerint a budapesti mintán az eljárás megindulása és a büntetés alternatívájaként elterelést vállaló delikvensek vádhalasztó határozat között átlagosan

²¹ Ritter, I. (2001): Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén. In: (szerk. Irk. F.) Kriminológiai Tanulmányok 38. kötet. 239-266.

²² A vizsgálat során a budapesti kerületi rendőrkapitányságok, valamint a BRFK által visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt indított – felfüggesztett, majd 1998-ban, illetve 1999-ben a rendőrségi szakban lezárt ügyek alkották a mintavételi keretet. A Budapest hatókörű vizsgálatot 2000-ben gyakorlatilag teljes mintán végeztük, azok az ügyek maradtak csak ki, amelyeket a hatóság nem tudott rendelkezésünkre bocsátani bizonyos okokból. Így összesen 913 elkövető ügyiratát dolgoztuk fel és elemeztük.

²³ Ritter, I. (2003): (T)örvény. A kábítószerrel visszaélés büntetőjogi megítélésnek hatásvizsgálata – 1999. március 1. után. L'Harmattan, Budapest.

9,8 hónap telt el²⁴. A módosítás előtt az átlagos időtartam 7,9 hónap volt (hasonló a 2000-ben mérthez), a módosítást követően pedig 7,0 hónap.

Ha ehhez hozzávesszük, mint az elsőző esetben a minimum 6 hónapig tartó folyamatos kezelésen töltendő időt, akkor legjobb esetben **13** hónapig tartott átlagosan egy ilyen eljárás. A módosítás egyik következménye, hatása egyértelműen az ismertté vált, budapesti keresleti oldali visszaélés kábítószerrel bűncselekmények vonatkozásában az eljárási idő hosszának rövidülése volt. A grafikonon remekül látszik, hogy kriminálstatisztikai adatok alapján, hogy az elterelés jogintézményének hatályosulása óta éppen 2000 és 2002 között (ezen belül is 2000-ben volt a csúcspont) detektálták a legmagasabb arányszámú tárgyévben elkövetett kábítószeres bűncselekményt (36,7%-33,2%).

Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy e kedvező helyzethez a jogszabályi környezet (1998. évi LXXXVII. törvény 62.§.) azon rendelkezése is hozzájárult, amely az elterelésben résztvevők körét jelentősen szűkítette. A Btk. 282./A §-a alapján a jogalkotó már csak a kábítószerfüggő elkövetők részére kínált differenciált elbírálási lehetőséget, így adott feltételek fennállása esetén már 1999. március 1-je után már csak részükre állt nyitva a büntetés alternatívájaként alkalmazható gyógyító kezelés lehetősége, amely teljesítés esetén büntethetőséget megszüntető oknak minősült. (282/A §. (6)). A függőség megállapítása orvosszakértői feladattá vált, így – habár egyelőre több „eljáró személy” lépett be az eljárásba, a delikvenszek számának és arányának csökkenése ellensúlyozta az eljárási idő növekedésének vélelmezett bekövetkezését.

Azt gondolom, ma számos szakember örömmel kiegyezne ezzel a 13 hónapos átlagértékkel, a kábítószer-bűncselekmények eljárási idejének vonatkozásában. Mert a helyzet 2002 után, a Btk. és egyben a vonatkozó jogszabályi környezet 2003. évi változásával jelentősen megváltozott. A 2003. július 1-én hatályba lépett új Büntető eljárási törvénnyel, valamint az elterelés, azaz a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól szóló 26/2003. (V. 16.) ESZCSMGYISM együttes rendelettel az eljárás és az elterelések végrehajtása szabályozottabb, de egyben hosszabb is lett.

²⁴ Ez az érték a mintába került az összes budapesti ügyirat elemzésén alapul, eltekintve attól, hogy az ügyek a törvénymódosítás előtt vagy után indultak. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy a vizsgálati eredmények összességében, az országos mintán azt mutatták, hogy a módosítást megelőzően hosszabb volt az eljárás megindulása és a vádhalasztó határozat között eltelt idő, mint a módosítást – 1999. március 1-jét követően. Előtte 12,7 hónap, utána 7,7, hónap.

A kriminálstatisztikában a tárgyévben elkövetett esetszámok aránya azóta sem érte el a – korábban mért - 30% körüli értéket. 2002-ről 2003-ra 13 százalékpontnyit esett. Majd 20% alá húzódtott.

E módosítás hatásait 2004-ben vizsgáltam (Ritter, 2005) ismét csak budapesti mintán²⁵. A vizsgálat eredményei összehasonlíthatók voltak az 1999-ben, ugyanezzel a módszerrel és ugyanezen a mintán végzett vizsgálat eredményeivel. (Ritter, 2000). Eszerint: „Az eljárás megindulása és a valamilyen típusú kezelésen történő részvétel vállalása miatti vádemelés elhalasztásáról szóló határozat meghozatala között eltelt átlagos időtartam Budapesten 9,8 hónap, azaz gyakorlatilag 10 hónap volt. Egy visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetőnek, amennyiben a feltételek fennállnak, és az elkövető vállalkozik a gyógykezelése, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson történő részvételre, az eljárás megindulásától mintegy 10 hónapot kell várnia addig, míg a kezelést megkezdheti. Így hozzászámítva a 6 hónapos folyamatos kezelést, legjobb esetben is – ha a delikvens a határozathozatalt követően rögtön megkezdni a terápiát – **16** hónapot vesz igénybe az eljárás befejeződése.

Ezt követően 2014-ben kezdtem újra vizsgálni a jogintézmény működését és hatásait²⁶. Jelen vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy az eljárás megindulása és a vádhalasztó határozat kihirdetése között Budapesten átlagosan 9,6 hónap telt el, illetve 7 hónap volt az átlagidő a határozat meghozatala és a teljesítés között. Azaz **16,6** hónapos eljárási idővel számolhattunk 2013-ban egy csekély súlyú kábítószerrel visszaélés esetén, ha elterelésre került sor. Nem detektálható jelentős eltérés (0,6 hónap) a 2004. évben tapasztaltakhoz képest.

Miközben az eljárási idő valamelyest rövidült, a kriminálstatisztikában a tárgyévi elkövetések aránya a 2004. évihez képest mindössze 2%-kal csökkent. Faramuci a helyzet ugyanis, pont a 2004. évi kriminálstatisztikai adatokban detektálhatók a 2003. évi törvénymódosítás hatásai: így pl. a tárgyévben elkövetett cselekmények arányának drámai esése (14,4%). Ezt követően ugyan feltornázta magát kissé ez az arányszám, azonban 2012-ben újabb mélyrepülésbe kezdett (12,2%), majd 2013-ban az eddig mért legalacsonyabb arányszintet produkálva

²⁵ Teljes körű budapesti mintán vizsgáltam meg a 2003. július 1. és 2004. december 31. - a bűnügyi statisztikában szereplő ügyek alapján - a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt indult eljárásokat és azok jellemzőit. A vizsgálati mintát azoknak az elkövetőknek az ügyei alkották, akikkel szemben az eljárás felfüggesztésére került sor és elterelésen vehettek részt vagy a felfüggesztés feltételei fennálltak ugyan, de más módon került sor az eljárás befejezésére. Az adatgyűjtés a fővárosi főügyészségen, valamint a budapesti kerületi ügyészségeken zajlott. Így a mintavételi keretünket ezeknek az ügyészségeknek a vizsgált időszakban kábítószerrel visszaélés bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádhalasztásos esetei alkották. A vizsgálat során 1029 visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetett személy ügyiratát tekintettem át.

²⁶ Országos teljes mintán vizsgáltam a 2013. évi kriminálstatisztikában szereplő ügyek alapján a hatóságok előtt ismertté vált azon visszaélés kábítószerrel bűncselekmények ügyiratait, amelyek során vádemelés elhalasztására, annak keretén belül, pedig kábítószer-függőséget gyógyító kezelésre, kábítószer-használatot kezelő más ellátásra vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson történő részvételre került sor. 1319 elkövető ügyirata alkotta a vizsgálati mintát.

12,0%-on zárt. Ez azonban az országos átlag. A budapesti átlag egészen érdekes képet mutat: a jelen vizsgálati mintába került ügyekben a tárgyévből elkövetett cselekmények aránya 18,7% volt, azaz gyakorlatilag a 2004 utáni állapotokra jellemző arányértéket mutatja.

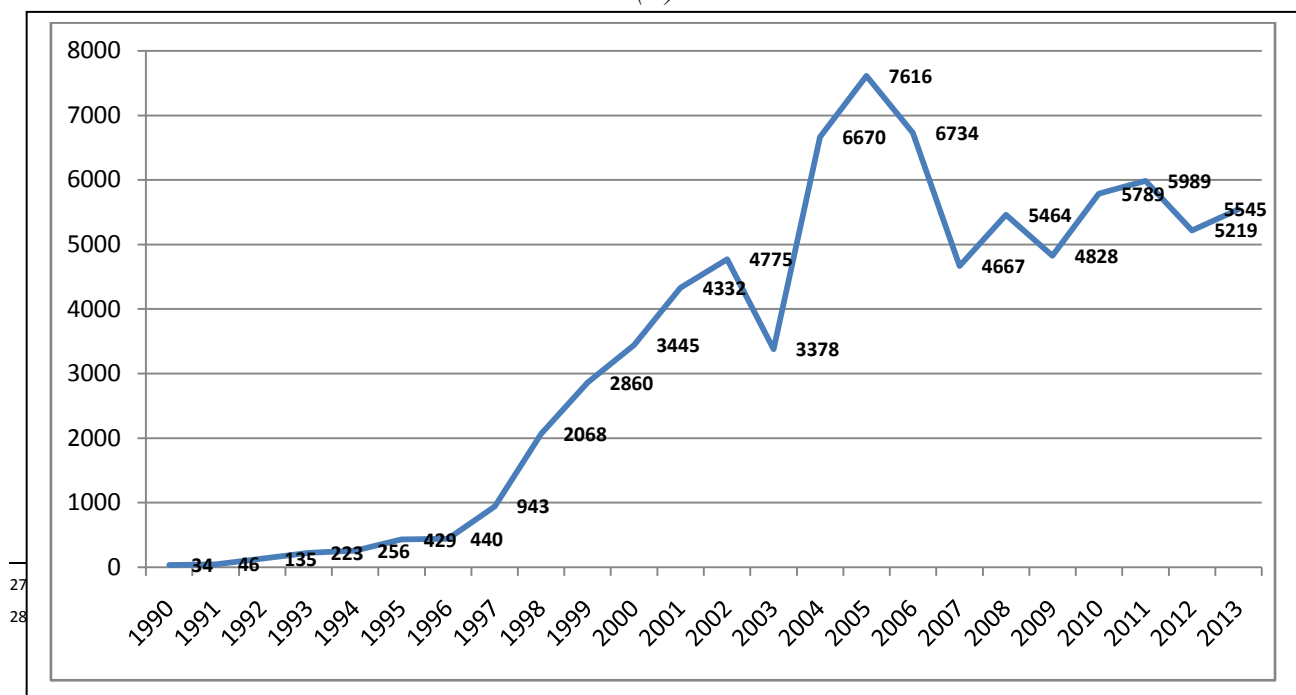
Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy az elkövetési idő, azon belül is a tárgyévi elkövetések aránya nem korrelál az eljárási idővel.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tárgyévi elkövetések aránya egyértelműen a felderítési hajlandósággal hozható összefüggésbe. (Felderítési hajlandóság alatt a humán erőforrás kapacitást is értem, nemcsak a hatósági „érdeklődést”) Ezen értelmezés szerint az 2. ábra szemléletesen tükrözi a tárgyévből ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények megoszlásának változása mellett egyben a bűncselekménnyel kapcsolatos felderítési hajlandóság alakulását is. Mivel a csekély mennyiségre elkövetett kábítószer-bűncselekmények alkotják továbbra is az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények közel 90% -át (2013-ban 87,8%)²⁷, továbbá közel 70%-uk kannabisz-származékkal történő visszaélés (2013-ban 68,4%, 2012-ben 75,2%)²⁸, így gyakorlatilag a felderítés hajlandóság csökkenése – lévén a kereskedői típusú magatartások 10-12% körüli aránya szinte konstans – egyben a csekély mennyiségű kannabisszal történő visszaélések iránti hatósági érdeklődés csökkenéseként is lehetne értelmezni. Ettől azonban bonyolultabb a magyarázat.

A következő ábra az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények számának alakulását mutatja 1993 és 2013 között:

2. ábra

Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények számának alakulása 1993 és 2013 között (N)

Az ábrán jól látható a hazai ismertté vált kábítószer-bűnözés alakulása kvázi a kábítószer-bűncselekmények felderítésének, felderítési hajlandóságának alakulása. A 90-es évek elején detektálható lassú növekedést az évtized közepétől határozott, egyenletes emelkedés jellemzi egészen a 2003. évig. Ekkor volt ugye egy jelentős törvénymódosítás, amelynek hatásai a kriminálstatisztikában is lenyomatot hagytak, az esetszám hirtelen lecsökkent, de az ezt követő évben ugrásszerű emelkedés történt. 2005-ben érte el eddigi csúcspontját, kábítószer-felderítések aránya 7616 esettel „tetőzött”, majd csökkenő tendenciát követve gyakorlatilag „beállt” az évi 5000 és 6000 közötti esetszámmra. Ez azt jelzi, hogy a hatóság nem tekinti kiemelt bűncselekménynek a kábítószer-bűncselekmények üldözését, nem fordít rá extra humán és anyagi erőforrásokat, a jelenlegi humán erőforrás mennyiség és struktúra mellett pedig nagyjából ekkora mennyiségű ügy felderítésére, illetve eljárás lefolytatására van kapacitása. Illetve komoly szempont, hogy a drogpiacon, ezen belül is a kínálati struktúrák és marketing jelentős változása miatt a felderítés hagyományos módszereivel a korábbinál jóval kevesebb eljárás indítható.

Az elmúlt két évben a tárgyévben elkövetett cselekmények arányában történő több százalékpontnyi csökkenés oka nagy valószínűséggel ezzel magyarázható. Ugyanis nem találtunk szignifikáns összefüggést sem az eljárás időtartama, sem pedig az eltereléses esetszámok alakulása vonatkozásában. Ez alapján pedig az prognosztizálható, hogy a következő években sem várható a tárgyévben elkövetett esetszámok tekintetében jelentős növekedés, hacsak a rendőrség nem változtat a korábbi felderítési gyakorlatán és/vagy hajlandóságán.

3.1. Elterelések a statisztikában

Be kell vallanunk az igazságot: nem tudjuk pontosan az ENyÜBS-ből, hogy egy évben hány esetben hoznak vádhalasztó határozatot az ügyészek kábítószer-bűncselekményt elkövető delikvens ellen, azaz kerül sor elterelésre.

Habár a Drogfókuszpont éves országjelentésében rendszeresen közöl erről adatokat, ezek megbízhatósága erősen kérdéses. Ugyanis, az „ahány ház annyi házmester”-elv uralkodik a

statisztikai adatlapok kitöltésében, hiába rögzíti annak paramétereit az ERÜBS később ENyÜBS kitöltési szabályzata.

Ennek persze nemcsak az az oka, hogy a kitöltők nem ismerik ezek tartalmát, hanem az is, hogy számos esetben pusztán eljárási érdekből az eljáró ügyész a „józan ész” sugallatának engedelmeskedve adott esetben a szabályzatban meghatározott irányelvet figyelmen kívül hagyva, maga dönt úgy, hogy nem az adott eljárási fázisban tölti ki a kérdőívet. Hanem alkalmasint „fáziskéséssel”.

A vádhalasztásos esetekben az ügyész komoly problémája, hogy mikor kerüljön, kerüljenek kitöltésre az eljárással és az elkövetővel kapcsolatos stratégiai lapok, azaz mikor kerüljön a statisztikába a bűncselekmény: a vádhalasztó határozat kihirdetésekor vagy végrehajtást követően. Logikailag a végrehajtást követően indokolt, hiszen a delikvensnek 12 hónap áll rendelkezésére arra, hogy 6 hónapig tartó folyamatos kezelésen történő részvételt igazoljon. Ha a 7. hónap elejéig sem kezdődött meg a teljesítés már indokolt lehet a vádemelés, illetve ha a 12 hónap lejártával nem mutat fel igazolást az elterelt, akkor is vádat kell emelnie az ügyésznek. Azonban ha a vádhalasztó határozatot követően kerül a cselekmény és az elkövető a statisztikába, akkor – mivel elvileg kétszer nem kerülhet rögzítésre ugyanaz az eset – a sikertelen teljesítés esetén az eljárás befejezőmódja változni fog. De már nem a statisztikában, ahol továbbra is, mint vádhalasztás fog szerepelni. Ebben az esetben tehát ennek a változónak a megbízhatósága is romlik.

Alapvető probléma, hogy az ENyÜBS hatályos kitöltési szabályzata – legalábbis a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos vádhalasztások esetében – nem harmonizál a napi eljárási gyakorlattal. Tény, hogy speciális terület a vádhalasztás és emiatt a statisztikában történő rögzítése sem (ENyÜBS) rendszer-kompatibilis. Így két megoldás lehetséges: az eljáró ügyész

a) vagy az eljárás logikáját alapul véve rögzít, ám akkor áthágja a hatályos kitöltési szabályzatban foglaltakat,

b) vagy pedig követi a szabályzatot és rontja az adatminőséget, az adatok reliabilitását.

Nyilván ez utóbbi szempont talán fel sem merül a statisztikai lapok kitöltése során egy ügyészben, ugyanakkor a munkahatékonyság kérdése annál inkább: „akkor érdemes tölteni – és csak egyszer -, ha már biztosan tudjuk a befejezés jogcímét”.

3.1.1. „Ki oda se ballagott, még jutalmat is kapott”

Nézzük, hogy az elmúlt 10 évben a jogszabályi környezet változásával miként változott az ENyÜBS Kitöltési Szabályzata az elterelések vonatkozásában:

Az ERÜBS 2003. évi kitöltési tájékoztatója²⁹ (ekkor már 10 éve alkalmazható az elterelés jogintézménye) nem határozza meg célzottan sem az elterelés, sem pedig a vádhalasztás esetén alkalmazandó kitöltési irányelvet. Az Általános eljárások c. fejezet 6. pontja szerint „az adatlapot akkor kell kitölteni, ha a feljelentett, bejelentett vagy a nyomozó hatóság (rendőrség, ügyészség, vám- és pénzügyőrség, határőrség, adónyomozók) által észlelt cselekmény miatt:

- a.) a nyomozás megtagadására,
- b.) a nyomozás megszüntetésére,
- c.) vádemelésre,
- d.) az eljárás egyéb befejezésére kerül sor.

Jelen esetben az elterelés/vádhalasztás az egyéb befejezés címszó alá tartozik. Ugyanakkor az Egyes szabályok c. fejezet 7. pontja (az eljárás befejezése) nevesíti, hogy „a rovat b./ pontja a következőkkel egészül ki: vádemelés elhalasztása kód: 40, vádemelés elhalasztása után vádemelés kód:41, vádemelés elhalasztása után nyomozás megszüntetés kód:42.” Azaz itt tudja rögzíteni a kitöltő, hogy vádhalasztás történt az ügyben.

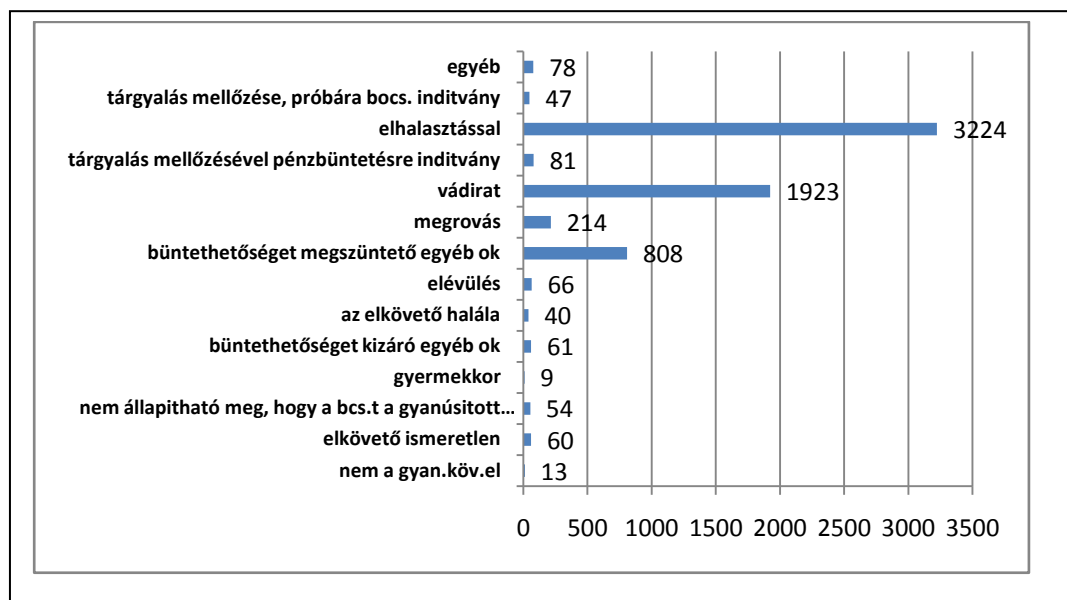
Mindezen információk alapján ember legyen a talpán, aki egyéb irányelv, körlevél hiányában tudja, hogy vajon a vádhalasztó határozat avagy a sikeres/sikertelen végrehajtást követően kell-e az adatlapokat kitölteni! Sőt az sem volt egyértelmű, bár a tájékoztató elvétele jelzést fogalmaz meg a kettős elszámolás kiküszöbölésére, hogy egy bűncselekményt csak egyszer szabad rögzíteni.

Igaz, ami igaz, nem is tudták a nyomozóhatóság kitöltői. Így a 2004. kriminálstatisztika (ahol elvileg már érvényesülnie kellett a 2003. évben kiadott tájékoztatóban foglaltaknak) az eljárás befejezési módok tekintetében az alábbi képet mutatta:

²⁹ Adatfeldolgozó Hivatal Statisztikai és Tájékoztató Osztály (2003): Az Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika kitöltési tájékoztatója az iránymutatások és állásfoglalások vonatkozó részeivel kiegészített szöveg. Budapest.

3. ábra

Az ismertté vált visszaélés kábítószer-bűncselekmények eljárás befejezési módja szerinti megoszlása 2004-ben (N)

(Forrás: ERÜBS)

3224 vádhalasztás mellett 808 büntethetőséget megszüntető egyéb ok is megjelent. Vélelmezhetően ezek majdnem mind eltereléses esetek, de nem tudjuk, hogy ebből mennyi teljesült és mennyi az, amelyben egyelőre csak határozat született a vádhalasztásról. Sőt még az sem biztos, hogy a büntethetőséget megszüntető egyéb ok csak eltereléseket tartalmaz, illetve azt sem, hogy az „egyéb” illetve „a büntethetőséget megszüntető egyéb ok” kategóriákon belül nincs-e olyan változó, amely szintén takar vádhalasztásos eseteket (pl. „vádemelés mellőzése”).

2004 volt az eddig detektált második legmagasabb esetszámú év a kábítószer-bűncselekmények tekintetében. A statisztikai adatok alapján a „tetőzésre” 2005-ben került sor.

A korábbi éves jelentésekben a 2004 és 2006 közötti jelentés mértékű esetszám emelkedést a hatóság felderítési hajlandóságának növekedésével magyaráztuk, kvázi a felderítési eredményességgel. Kérdés azonban, hogy mindezek tükrében ez a magyarázat helytálló-e még vagy a statisztika félrevezetett bennünket?

Ennek eldöntésére összevetettem a 2004. és 2005. évi ERÜBS-ből leválogatott kábítószer-bűncselekmények iktatószámát, hogy kiderüljön van-e duplikáció. Ugyanis azt feltételezem,

lévén nem használták a kitöltők a vádemelés elhalasztása után a nyomozás megszüntetése kódot egyetlen alkalommal sem az eljárás befejezési módoknál, hogy számos esetben előfordult, hogy „kettős könyvelés” történt, azaz duplikált adatrögzítésre került sor. A nyomozóhatóság részéről a kitöltő mind a halasztó határozatot követően, mind pedig a teljesítést követően kitöltött egy-egy adatlapot, így kettős elszámolás történt.

Teljes bizonyossággal kijelenthetjük, hogy a felderítési eredményesség, illetve hajlandóság növekedése helyett a hibás statisztika, ezen belül is a hibás adatgyűjtés számlájára írható a kiugró esetszám-növekedés. Ezt erősíti az is, hogy pont 2004-től csökkent jelentős mértékben az új esetek, azaz a tárgyévben elkövetett cselekmények száma. Miközben, amint azt a kutatási eredményeim jelezték, szinte konstans volt a vádhalasztásos ügyekben az eljárási idő hossza.

Mindezek ismeretében a 2005. évi budapesti hatókörű vizsgálat adatait, amely esetében a minta a duplikációkkal erősen terhes statisztika alapján lett leválogatva, csak az eljárások költségének, a lefoglalt, észlelt szertípusok eloszlásának, valamint a bizonyítással kapcsolatos változókkal történő összehasonlításra használok fel. Jellemzően az 1999. és a 2013. évi vizsgálatok adatai hasonlítom össze, amelyek mintája az 1998/1999-es illetve a 2013. évi bünyügyi statisztikán alapul, és ahol nem találtam duplikációt.

Megvizsgáltam a 2009. évi ENyÜBS Kitöltési Szabályzatát³⁰. Ebben az Általános Szabályok fejezet 6. pontja már nevesíti az elterelést, mint jogintézményt, amelynek alkalmazása esetén adatlapot kell kitölteni. A Különös Szabályok fejezet 4. pontja az egyéb befejezése esetei között rögzíti, hogy „elterelés esetén... az elterelésről rendelkező határozat jogerősre emelkedését követően kell kitölteni és kiemelni az adatlapokat. Az elterelésre utalást követően további adatszolgáltatásra már nem kerül sor.”

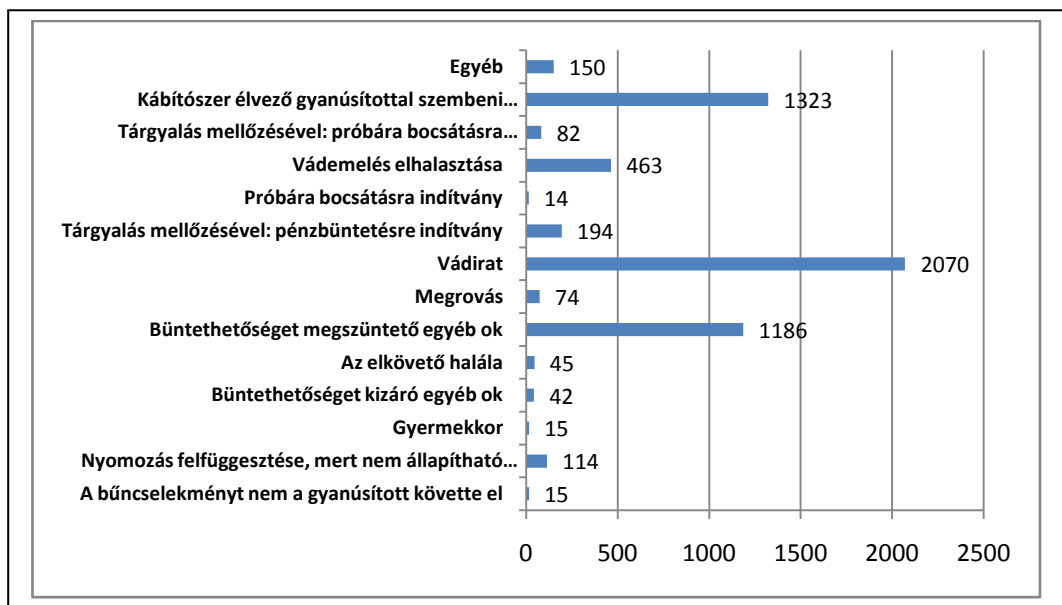
Ez végre egyértelmű megfogalmazás, így azt gondolhatnánk, hogy – lévén e szabályzat 2009. január 1-től érvényes – alkalmazásra is kerülnek a benn foglaltak.

Ha ez így van, akkor az eljárás befejezési módok között a 2010. évi statisztikában ennek már látszania kell. A következő grafikon az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények eljárás befejezési mód szerinti megoszlását szemlélteti a 2010. évi kriminálstatisztikai adatok alapján:

³⁰ Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Büntetőpolitikai Szakállamtitkár Büntetőpolitikai Főosztály Statisztikai Elemező Osztály, a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály és a Pénzügyminisztérium Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága Bünyügyi Igazgatóság (2009): Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészégi Bünyügyi Statisztikai Rendszer – Kitöltési Szabályzat. Budapest.

4. ábra

Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények eljárás befejezési mód szerinti megoszlása 2010-ben (N)

Szembetűnő a grafikon alapján, hogy nemhogy nem csökkent a vádhalasztások lehetséges kategóriáinak köre, hanem még bővült is: a vádemelés elhalasztása változó alá csak kevés kitöltő sorolta eltereléses ügyét, a színes, széles választékból jóval többen szimpatizáltak a kábítószerélvező gyanúsítottal szembeni vádemelés elhalasztásával és a büntethetőséget megszüntető egyéb okkal. Bár ez utóbbi alá más miatt is besorolódhattak kábítószer-bűncselekmények, így az, hogy ebből hány eset mögött van vádhalasztás a statisztikai adatbázisból nem derül ki.

Ami azonban egyértelműen kiderült az az, hogy a kitöltési szabályzatban foglaltak nem érvényesültek a gyakorlatban. A kitöltők egy része a vádhalasztás kihirdetésekor, más része sikeres vagy sikertelen végrehajtást követően töltötte ki az adatlapot. Így még mindig nem tudható pontosan, hogy egy adott évhez hány vádemelést elhalasztó határozat kihirdetésére került sor és/vagy hány elterelés fejeződött be sikeresen.

Újabb Kitöltési Szabályzat készült a Btk. 2012. évi C. törvény alapján.³¹ Eszerint „az adatlapot akkor kell kitölteni, ha a bűnügyi statisztikai adat rögzítésére okot adó büntetőeljárási döntésre, azaz...d) az eljárás felfüggesztésére, ...i) vádemelés elhalasztására...kerül sor”. Továbbá a C. fejezet 22. pontja szerint „A statisztikai adatok a jogorvoslattal nem támadható büntetőeljárási döntés meghozatalát...követően, azaz az alaki jogerő bekövetkezte után kerülnek rögzítésre”. Azaz, esetünkben a vádhalasztó határozat kihirdetésekor. Nem kell T lapot kiállítani a büntetőeljárási döntésről a Különös Szabályok fejezet 3. b) iii. pontja alapján kábítószer élvező gyanúsítottal szembeni nyomozás felfüggesztés esetén. Érdekes, ugyanakkor zavaró, hogy c) pontban nevesíti a szabályzat az elterelést, mint büntetőeljárási döntést, de ez alatt a közvetítői eljárásra utalást érti. Óvatosan jegyzem meg, hogy meggyőződésem, hogy ahogy nekem, a gyakorló jogászok többségének is az elterelés szó hallatán nem a közvetítői eljárás, hanem a kábítószer-fogyasztókkal szemben alkalmazható vádemelés elhalasztása jut eszébe. Így ha meglátja, hogy van egy ilyen opció a kitöltésben nem valószínű, hogy utánanéz, mit is ért alatta a kitöltési szabályzat, hanem ezt használja fel és ennek a kódját írja be. Ugyanakkor a 4. pont rögzíti, hogy „a vádemelés elhalasztása eredményére figyelemmel alkalmazott újabb büntetőeljárási döntésről nem kell adatlapot kiállítani”. Azaz továbbra sem fogjuk megtudni a vádhalasztás eredményességének mutatóit.

Ez a Szabályzat is az elterelés/vádhalasztás alaki jogerőre emelkedéséhez rendeli az adatlap kitöltését, miközben a gyakorlatban továbbra is folytatódnak a „logikai alapon” történő kitöltések, azaz az ügyészek jelentős része továbbra is a teljesítés végén szolgáltat adatot, habár 2014 szeptemberében körlevél tájékoztatták az ügyészeket, hogy a statisztikai lapokat, ezekben az ügyekben, a vádhalasztó határozatot követően kell kitölteni.

Mindez azt erősíti, amit a fejezet elején is jeleztem, hogy az ENyÜBS statisztikai rendszerben gyűjtött kriminálistatisztikai adatok – elsősorban az adatgyűjtés metodikája miatt fellelhető anomáliák miatt – csak fenntartással kezelhetők, egyéb vizsgálatok eredményeivel történő összevetés nélkül önmagában alkalmatlan a hazai bűnözés leírására. Kiváltképp azokban az esetekben, ahol a vonatkozó bűncselekmény nem klasszikus, hanem un. új bűncselekmény, és ahol olyan jogintézmények kerülhetnek alkalmazásra, amelyek alapvetően a hazai jogrendszertől idegenek, egyfajta jövevény-jogintézmények.

³¹ Belügyminisztérium-Legfőbb Ügyészség (2013): Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer Kitöltési Szabályzat a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény alapján. Budapest.

Minden kutató tudja, hogy a kutatási eredményeinek reliabilitása, az adatok minősége az adatgyűjtésen múlik. Minél bonyolultabb egy kérdőív, egy adatlap, minél több egy kérdéshez rendelt válaszalternatíva vagy változó –kiváltképp, ha azok nem különülnek el egymástól élesen – annál ellentmondóbb a kitöltés. Hiszen ha nem egyszerű és egyértelmű a kérdés, illetve a kérdésre adandó válasz, vagy adott esetben a változó- választás, akkor azzal szembesülhetünk, hogy ahány kitöltő, ahány megkérdezett, annyiféle értelmezést és választ kaphatunk ugyanarra a helyzetre vonatkozóan. Az ENyÜBS 55 válaszalternatívát/változót kínált fel a 2013. július 1.-je után indult ügyek esetén az eljárás befejezési módokhoz. Ebből kell a kitöltőnek egyet választania, miután végigbogarásztta a listát. Azt a listát, amely a kábítószerrel visszaélővel szemben alkalmazott vádhalasztásra, mint eljárás befejezési módra több alternatívát is kínál. Úgy, mint:

19= „Büntethetőséget megszüntető egyéb ok”

40= „Vádemelés elhalasztása”

55= „Kábítószer élvező gyanúsítottal szemben nyomozás felfüggesztése” (Itt jegyzem meg, hogy a kábítószer-élvező kifejezés sem orvosi, sem pedig jogi szempontból nem releváns; a kábítószerfüggő lehetne alkalmas kifejezés, azonban a hatályos anyagi jogszabályi környezet nem differenciálja a deliktumokat az elkövető szerhasználati mintáinak illetve addiktológiai kórképének függvényében.

56= „Kábítószer élvező gyanúsítottal szemben vádemelés elhalasztása”.

És akkor még a közvetítői eljárásra utalás, mint elterelést nem is említettem.

Most akkor melyiket kell használnia/választani a „befejezési mód” változók közül egy olyan ügyésznek, aki kábítószer-fogyasztó elkövetővel szemben vádhalasztást rendel el?

Azért szoktak a kutatók próbakérdézt végezni, hogy felmérjék, mennyire értelmezhetők a tervezett célpopulációnak a kérdőívben szereplő kérdések, adekvát válaszokat kapnak-e rájuk, vagy újra kell gondolniuk bizonyos dolgokat, mert a megkérdezettek másként értelmeznék egyes kérdéseket, mint a kutatók.

A sok válaszalternatívát jellemzően nem olvassák végig a megkérdezettek, hanem elkezdik az elejétől és az első számukra elfogadható választ megjelölik. Tovább már nem is böngészik. Tartok tőle, hogy a kriminálstatisztikai adatgyűjtés (statisztikai lapok kitöltése) során is ez érvényesül, így habár a rendszer meglehetősen differenciált adatgyűjtésre ad lehetőséget, az nem feltétlenül tud érvényesülni, illetve csak rontja a reliabilitást.

Bizony számos esetben szembesülünk mi, kutatók is azzal, hogy a „kevesebb több”, „az egyszerűbb megbízhatóbb”.

Nem kétséges, hogy könnyű a pálya széléről bekiabálni, és sokkal nehezebb egy rendszert felállítani és működtetni. Kiváltképp olyat, amely nemcsak az informatikai és jogi szempontoknak, de a joggyakorlatnak, a jogérvényesítés logikájának és az adatgyűjtés lélektanának is meg kell, hogy feleljen.

Ha elfogadjuk, hogy ezekkel az anomáliákkal működik az intézményi adatbázis, és megértjük, hogy milyen fenntartásokkal használhatók az ebből származó adatok, akkor nem gond. A probléma akkor kezdődik, ha ezeket az adatokat evidenciaként kezeljük és olyan teljesítmények vagy bűnözési helyzet mérésére akarjuk használni, amire – éppen a korábban említett anomáliák miatt is - alkalmatlan.

Ha nem ismerjük fel a rendszer korlátait és nem rendelünk mellé egyéb kvantitatív (pl. viktimológiai kutatás) vagy kvalitatív vizsgálati eredményeket észrevétlenül is olyan helyzetbe jutunk, hogy egy fals helyzetképre alapozunk stratégiai döntéseket.

Amint velünk is történt 10 évvel ezelőtt, amikor pusztán az adatok és nem az adatbázis birtokában a kábítószer-bűncselekmények esetszámában történt jelentős emelkedést a hatósági, felderítési hajlandóság növekedésével magyaráztuk, miközben nem történt semmiféle változás, pusztán a törvénymódosítást követően a statisztikai adatgyűjtéshez rendelt kitöltési szabályzat a gyakorlattal ellentmondó és egyben nehezen értelmezhető instrukciókat közölt, így számos esetben duplikált adatgyűjtésre került sor. És „ki oda se ballagott, még jutalmat is kapott”.

3.1.2. Elveszett cirkálók

Ma az az aktuális kérdés, hogy hová tűntek az eltereltek?

Már korábban jeleztem, hogy a Nemzeti Drog Fókuszpont rendszeresen gyűjti és nyilvántartja az ismertté vált kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádhalasztások számának alakulását, az ENyÜBS alapján. Ezek azonban nem megbízható adatok, ugyanis az „eljárás befejezési mód” változó alatt legalább négyféle válaszalternatívát jelölhet meg (és jelöl is) a kitöltő. Mivel azonban ezek egy részében a vádhalasztáson kívül más eljárás befejezési mód is benn foglaltatik és ezeket az adatbázisból nem lehet leválogatni, így a kriminálstatisztika nem tud pontos esetszámmal szolgálni kábítószer-bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazott vádhalasztások számáról. Nem is beszélve a teljesítések arányszámának alakulásáról. Ennél jóval megbízhatóbb adattal szolgálnak a korábban az OPNI, ma OAC (Országos Addiktológiai Centrum) által gyűjtött ún. „TDI adatok”, amelyek

az adott évben elterelés miatt kezelésen megjelent drogbetegek számát és jellemzőit is nyilván tartja.

A Nemzeti Drog Fókuszpont szerint „2013-ban a visszaélés kábítószerrel ügyekben indított eljárások 58,8%-a (3261 eset) zárult le még a bírósági eljárás megkezdése előtt a nyomozati szakaszban, jórészt a büntetőeljárás alternatívájaként igénybe vehető elterelés intézményének köszönhetően”³². Sőt „2012-ben a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények 58,3%-a zárult le még a bírósági eljárás megkezdése előtt a nyomozati szakaszban, jórészt a büntetőeljárás alternatívájaként igénybe vehető elterelés intézményének köszönhetően. A 2007 óta folyamatosan növekvő arány emelkedése 2012-ben megállt”. A bírósági eljárást nem eredményező befejezések közé tartoztak 2013 az alábbiak, a kábítószer-bűncselekmények esetén:

A bűncselekményt nem a gyanúsított követte el Nyomozás felfüggesztése, mert nem állapítható meg az elkövet Nem állapítható meg az, hogy a bűncselekményt a gyanúsított Gyermekkor Kóros elmeállapot Tévedés Büntethetőséget kizáró egyéb ok Az elkövető halála Elévülés Büntethetőséget megszüntető egyéb ok Megrovás Megállapodás Vádemelés elhalasztása Kábítószer élvező gyanúsítottal szembeni vádemelés elhalaszt Közvetítői eljárásra utalást követően megszüntetés

Ebből minden bizonnyal vádemelés elhalasztására került sor azokban az esetekben, ahol a kitöltő a „vádemelés elhalasztása” vagy a „kábítószer élvező gyanúsítottal szembeni vádemelés elhalasztása” változókat jelölte meg. Valószínűleg a „büntethetőséget megszüntető egyéb ok”-ot bejelölők egy része eredményes vádhalasztást regisztrált, de ezt nem tudjuk biztosan és azt sem, hogy ez pontosan hány eset. A többi változót értelemszerűen indifferens alkalmazni vádhalasztó határozat kihirdetése esetén.

³² Nemzeti Drog Fókuszpont (2014): 2014-es ÉVES JELENTÉS (2013-as adatok) az EMCDDA számára. „MAGYARORSZÁG” Új fejlemények, trendek. Forrás: http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/EMCDDA_jelentes_2014.pdf. (2015.04.15.)

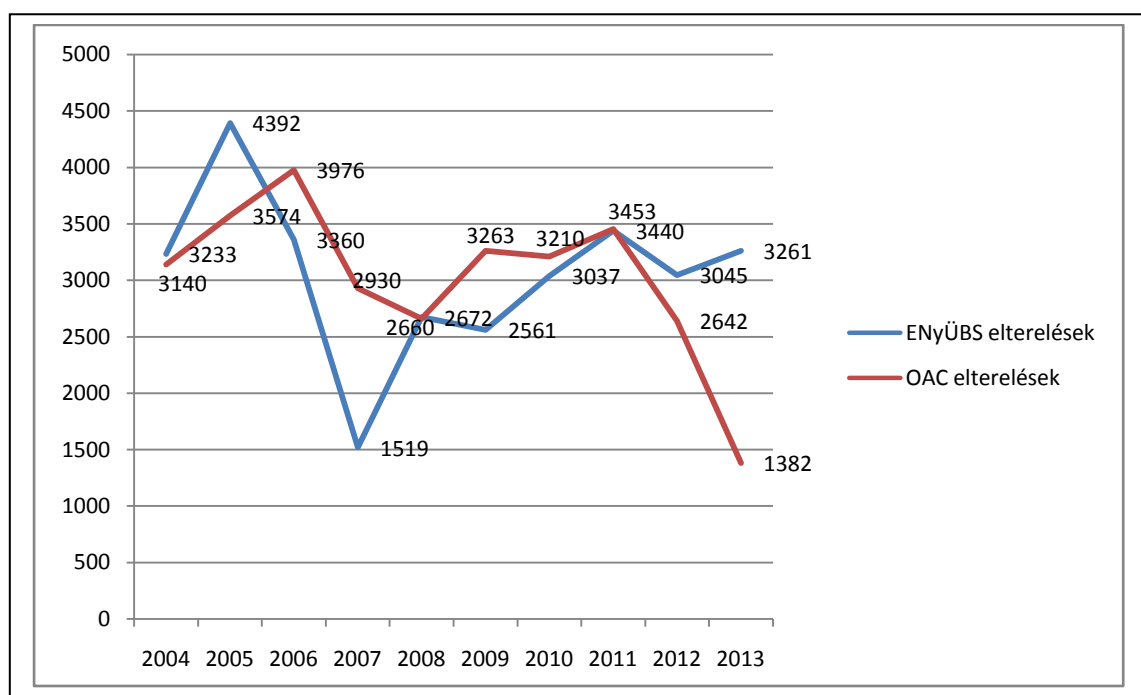
A 3261 esetből 1762-ről mondhatjuk biztosan, hogy vádhalasztó határozat született az ügyben. A további 1499 esetben - vélelmezhetően jelentős, de nem tudjuk mekkora részében – csak feltételezzük a vádhalasztás miatt történő befejezést.

Akkor most igazából mennyi is az annyi? És mihez képest hová tűntek az eltereltek?

A következő grafikon a Nemzeti Drog Fókuszpont által, az ENyÜBS alapján közzétett „jórészt a büntetőeljárás alternatívájaként igénybe vehető elterelés intézményének köszönhetően” alkalmazott bírósági szak előtti eljárás befejezések, valamint az OAC által gyűjtött, az adott évben elterelés miatt kezelésen megjelent drogbetegek számának alakulását mutatja, 2004 és 2013 között.

5. ábra

Az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények esetén alkalmazott bírósági szak előtti eljárás befejezések, valamint az adott évben elterelés miatt kezelésen megjelent drogbetegek számának alakulása 2004 és 2013 között (N)

(Forrás: ENyÜBS, OAC)

A grafikon szemléletesen tükrözi, hogy a két görbe az elmúlt 10 évben alig „nem futott együtt”. A kezelésben részt vett „eltereltek” 2011-től detektált erősen csökkenő tendenciája vélelmezhetően az adatgyűjtés változásával hozható összefüggésbe. A 2010. évi jelentésben olvasható, hogy „a 2009-es évben az egyes személyazonosításra alkalmatlan ágazati

(egészségügyi, szakmai) adatok körének meghatározására, gyűjtésére, feldolgozására vonatkozó részletes szabályokról szóló 76/2004. (VIII.19.) ESzCsM-rendelet 1211/06 számú jelentéséhez kapcsolódó ún. „OSAP” adatgyűjtés papír-alapú adatgyűjtésről on-line adatgyűjtésre változott, valamint megváltozott az adatgyűjtést végző szervezeti egység is. Az átállás következtében az adatgyűjtés minőségbiztosítási rendszere megváltozott, a szolgáltatói kapcsolattartási, egyeztetési folyamatok megszűntek”. Azaz megváltozott a kezelésbe kerülő eltereltekkel kapcsolatos adatgyűjtés, miként folyamatosan változik a kábítószeres bűntetőügyekben az adatszolgáltatási gyakorlat is.

Számos esetben nem egyazon évben kerülnek a delikvensok az egészségi és a kriminálstatisztikába és az intézményi adatbázisok és adatszolgáltatás „sajátossága”, hogyha egyben teljesítménymérőként is alkalmazzák, az adatszolgáltatók igyekeznek kihasználni benne és általa a saját intézményi érdekeiket.

Azt gondolom, hogy a számok ugyan „szabadságra mentek”, de az eltereltek köszönik szépen megvannak! Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint éppen a jelen vizsgálat azon eredménye miszerint a mintába került, a 2013. évi kriminálstatisztikában szereplő ügyeknek mindössze 16%-ában volt sikertelen az elterelés. Ez jóval kisebb arány, mint az OAC adatok szerint a kezelésbe és az ENyÜBS adatok szerint a vádhalasztásra kerültek egymáshoz viszonyított aránya.

4. A kutatás módszere

4.1. A vizsgálat célja

A vizsgálat célja annak feltárása volt, hogy az elterelés jogintézmény működésének korábban feltárt anomáliái feloldódtak-e, illetve a törvényi szabályozás milyen mértékben és módon képes érvényesülni a gyakorlatban. Azaz

- hatásos-e az elterelés (vádemelés elhalasztása),
- milyen problémák vannak a végrehajtásával,
- mennyibe kerül ennek alkalmazása,
- képes-e érvényesülni a jogbiztonság.

4.2. Hipotézis

A hipotézisem azt volt, hogy habár az elterelés jogintézménye a vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények kezelésre hatástalan, rendkívül költséges, rendkívül hosszú, rendkívül sok adminisztrációval járó olyan „szabadon választott kényszerintézkedés”, amely felesleges terhet ró mind az igazságszolgáltatás, mind az egészségügy rendszerére. Azaz habár alkalmatlan a jogalkotói cél beteljesítésére, mindazon által a korábbi vizsgálatok óta eltelt időben hatályosult, a gyakorlati alkalmazást segítő irányelvek, módszertani levelek, miniszteri rendeletek elősegítették az eljárások és a teljesítés során korábban feltárt anomáliáinak kezelését. Így a jogbiztonság legalább már nem sérül ezeknek az eljárásoknak lefolytatása során.

4.3. A vizsgálat metodikája

Az elterelés jogintézmény következményeinek feltérképezésére a *hatásvizsgálat* vagy *programértékelés módszerének alkalmazását* tartottam a legcélszerűbbnek.

Ez tulajdonképpen nem egy módszer, hanem a vizsgálat célját jelöli ki, melynek lényege különböző társadalmi beavatkozások, jelen esetben egy büntetőjogi intézmény működésének elemzése, hatásvizsgálata.

Hatásvizsgálatokra általában olyankor kerül sor, amikor valamiféle társadalmi beavatkozás történik vagy ilyet terveznek. A társadalmi beavatkozás, a társadalmi kontextusban végzett akció valamely elérni kívánt eredmény előidézésére.

Az utóbbi években hazánkban is egyre népszerűbb és elterjedtebb kutatási ág, azonban a büntetőjogi intézkedések, intézmények működésének vizsgálatára elemzésére sajnos egyébként is ritkán kerül sor. (Itt jegyezzük meg, hogy ezzel a módszerrel vizsgáltam a Btk. 1999. március 1-én hatályba lépett módosításának hatásait is.)

A hazai kriminológiai tudománynak feladata, hogy olyan vizsgálatokat végezzen, melyek eredményeivel közvetlenül hozzájárulhat a büntető jogtudomány gyakorlati problémáinak kezeléséhez, mellyel közvetve beleszólhat a bűnmegelőzés, a törvényalkotás, a törvények betartatásával kapcsolatos feladatok, vagy akár az ítélkezés hatékonyabbá és hatásosabbá tételébe.

A hatásvizsgálatok a valós életben zajlanak és a valós eseményeket, problémákat tekintik elemzésük tárgyának. Az alkalmazott kutatások közé tartozik, célja, hogy hatással legyen a gyakorlati életre.

A vizsgálat két fázisban került lefolytatásra. Az első fázist a dokumentumelemzés, azaz ügyészégi akták feldolgozása alkotta, a másodikat pedig a félig strukturált szociológiai interjúk felvétele.

A vizsgálatot országos hatókörűre terveztem. Teljes körű országos mintán vizsgáltam meg a 2013. január 1. és 2013. december 31. között - a bűnügyi statisztikába került - azon visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt indult eljárásokat és azok jellemzőit, amelyekben vádemelés elhalasztására került sor.

A *mintavételi keretet* a 2013. január 1. és 2013. december 31. között - a bűnügyi statisztikába került - visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt indult eljárások alkották.

A *vizsgálati mintát* azoknak az elkövetőknek az ügyei képezték, akikkel szemben az eljárás felfüggesztésére került sor és elterelésen vehettek részt vagy a felfüggesztés feltételei

fennálltak és erről határozat is született ugyan, de más módon került sor az eljárás befejezésére. *A vizsgálati mintába 1319 olyan kábítószer-bűncselekményt elkövetett személy ügyirata került, akikkel szemben az eljáró ügyész vádemelés elhalasztását kezdeményezte.*

4.4. A mintavétel problémái

Gyakran alkalmazzák a dokumentumelemzés módszerét a kriminológiai vizsgálatokban, melynek folyamán jellemzően lezárt ügyek rendőrségi, ügyészségi és/vagy bírósági aktáit elemzik. A folyamatban levő ügyek elemzése azonban számos problémába ütközik, melyek lehetetlenné teszik, hogy a vizsgált minta valóban teljes lehessen.

Ezekkel a problémákkal én is szembesültem a vizsgálat során pl.:

- bizonyos helyeke hozzáférhettem minden folyamatban levő ügy aktáihoz, máshol nem vagy csak egy részükhöz,
- egyes helyeken a lezárt akták is hiányosak, rendezetlenek voltak, máshol példás rendben találtam az ügyiratokat, illetve
- az OKRI felújítása miatt az adatgyűjtés idején hozzáférhetetlen aktákat később nem volt lehetőségem bekérni, ezért a mintát az elemzéshez súlyozni kényszerültem.

Ezek a körülmények hatással voltak a vizsgálat minta nagyságára és elemzésére is, mivel azonban teljes körű mintára terveztem a vizsgálatot, és matematikai-statisztikai módszerekkel korrigáltam a mintát így az elemzés reliabilitása biztosítottnak tekinthető. Értelmezhetjük a helyi sajátosságok érvényesülését és lehetőség van a korábbi vizsgálatok eredményeivel való összehasonításra egyes változók esetén.

A dokumentumelemzést kiegészítettem, a fókuszcsoport helyett, jogalkalmazókkal készített mélyinterjúkkal. Összesen 14 mélyinterjút készítettem Ennek célja az volt, hogy hiteles képet kapjak az alkalmazás problémáiról, a jogalkalmazó szervek korlátairól, az alkalmazás eredményeiről, hatásairól. A megkérdezett jogalkalmazók a jogalkalmazással kapcsolatos gyakorlati problémák több fontos momentumára, okára rávilágítottak. Miként az ötleteiket és javaslataikat is megosztották velem.

4.5. Az adatfeldolgozás

Az adatfeldolgozás során számítógépen rögzítésre kerültek a kigyűjtött adatok és a kitöltött kérdőívek, melyeket SPSS statisztikai programcsomag segítségével elemeztünk.

A vizsgálat során 1319 olyan kábítószer-bűncselekményt elkövetett személy ügyiratát elemeztem, akikkel szemben az eljáró ügyész vádemelés elhalasztását kezdeményezte.

Továbbá 14 ügyésszel készítettem mélyinterjút.

Az alábbiakban ezek elemzését teszem közzé. A tanulmány végén összefoglalom a vizsgálati eredményeket, következtetéseket és ajánlást fogalmazok meg az érintett szervek számára

5. Kutatási eredmények

Jelen vizsgálati eredményeket nagy hiba volna csak önmagukban közreadni. A jogintézmény fejlődése vagy legalábbis a jogszabályi környezet módosulásához kapcsolódó budapesti joggyakorlat változása remekül nyomon követhető, ha az 1999. évi a jelen vizsgálat eredményeit összehasonlítjuk (már amely változók esetén ez lehetséges)³³. Amint arról is érdekes képet kaphatunk, hogy hogyan változtak az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények, az észlelési mintázatok, a bizonyítási technikák és az elkövetői kör jellemzői az elmúlt közel 15 évben.

Az un. 1999-es adatok az budapesti, 1998-ban és 1999-ben lezárt, elterelésen részt vett delikvensek ügyein, a 2013-as adatok pedig a 2013. évi kriminálstatisztikába került, budapesti, elterelt delikvensek ügyein alapulnak.

A 2005. évi budapesti hatókörű vizsgálat adatait, amely esetében a minta a duplikációkkal erősen terhes statisztika alapján lett leválogatva, csak az eljárások költségének, a lefoglalt, észlelt szertípusok eloszlásának, valamint a bizonyítással kapcsolatos változókkal történő összehasonlításra használok fel.

Ugyanakkor mivel jelen vizsgálat országos mintán készült, így ennek eredményei is bemutatásra kerülnek, azonban ezek nem hasonlíthatók össze a budapesti mintán végzett vizsgálatok eredményeivel, illetve a 2013-as budapesti leválogatás értékeivel.

4.1. A vizsgált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények számának megoszlása az eljáró ügyészségek szerinti megoszlásban

A kábítószer-probléma jellemzően nagyvárosi jelenség. Hazánkban az adott évben a bűnügyi statisztikában regisztrált kábítószer-bűncselekmények mintegy harmadát Budapesten követik

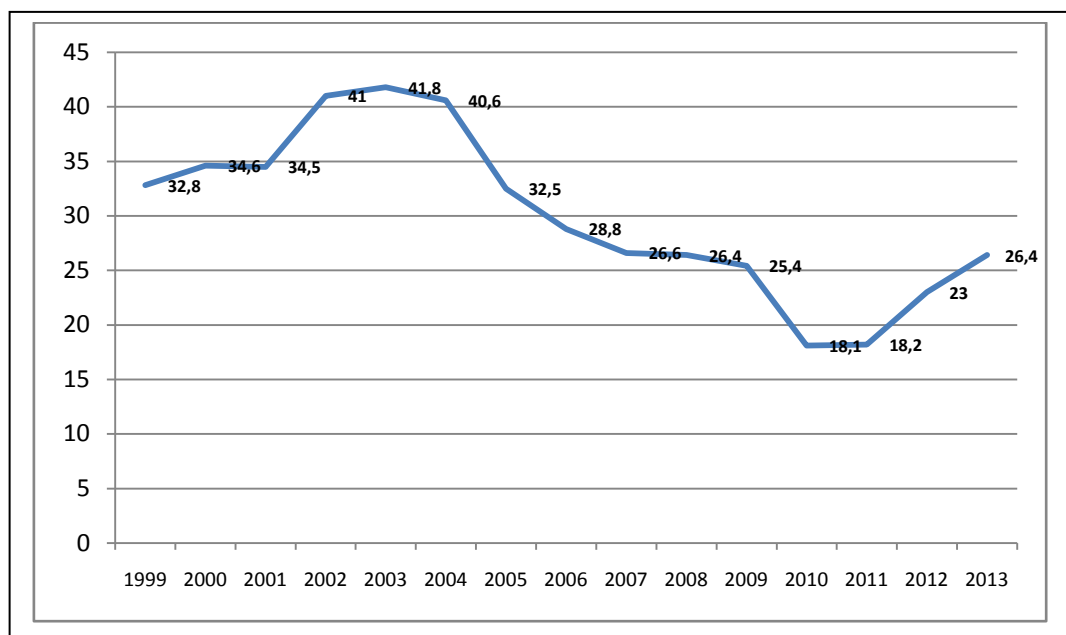
³³ Mivel mindhárom vizsgálat hasonló módszerrel és ugyanazon mintán készült az összehasonítás megalapozott, megbízható.

el” - írtam az 1999. évben az elterelésről végzett hatásvizsgálatunk (Ritter, 2000), valamint 1999. évi törvénymódosítás hatásvizsgálatának kutatási beszámolójában, 2002-ben (Ritter, 2003) is. 2004-ben a helyzet kicsit másképp festett: a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények fővárosi aránya, a kriminálstatisztikai adatok alapján, meghaladta a 40%-ot. 2013-ban azonban már csak 26,4%-át követték el az ismertté vált kábítószer-bűncselekményeknek a fővárosban.

A következő ábra a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények budapesti megoszlásának alakulását mutatja 1999 és 2013 között:

6. ábra

Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények budapesti megoszlása 1999 és 2013 között (%)

(Forrás: ENyÜBS)

A grafikus ábrázoláson szembetűnő, hogy 2003-ban volt a csúcspont, amikor gyakorlatilag minden második ismertté vált kábítószeres ügy helye Budapest volt, a legalacsonyabb arányérték pedig 2010-ben detektálható, amikor már csak minden ötödik. Meglehetősen nagy e két szélsőérték között a különbség, kérdés, hogy ez minek tulajdonítható: a kiemelkedést tudjuk magyarázni a már korábban ismertetett „kettős könyveléssel”, duplikációval, az alsó értéket pedig a rendőrség – kiemelten a BRFK – átszervezésével. 2012-ben és 2013-ban kezd

visszatérni a kvart értékarány, azaz, hogy a fővárosi ügyek jellemzően az ismertté vált kábítószeres ügyek mintegy negyedét adják.

A mintába került ügyek területi eloszlásának összehasonlítása nem lehetséges azon oknál fogva, mert a bűnüldözés, a nyomozóhatóság szervezeti rendszere eltérő volt. Így míg az 1999-es és a 2004-es vizsgálat esetén is számos ügy a nyomozásfelügyeleti, illetve a fiatakorúak ügyészségén, korábban a BRFK-án került lajstromba (amely ügyek megközelítőleg 20%-át adták a mintába került ügyeknek), addig 2013-ban a kisebb súlyú kábítószeres ügyekben már a kerületi ügyészségek, illetve azok ifjúságvédelmi osztályai jártak el. Így a kerületek közti kis súlyú kábítószeres bűncselekmények ügyforgalmi adatainak vonatkozó éves összehasonlítása nem lehetséges.

Közlöm azonban a jelen vizsgálati mintába került ügyek elkövetési hely szerinti megoszlását. Egy kis súlyú kábítószeres ügyben jellemzően az az ügyészség jár el, amelynek illetékességi területén történt a bűncselekmény (kivéve, ha más bűncselekmény miatt esetlegesen ügyek egyesítésére kerül sor vagy egyéb olyan – törvényben szabályozott - körülmény áll fenn, amely az illetékesség áthelyezését indokolja.)

A módszertan c. fejezetben jeleztem, hogy a mintát súlyoztam³⁴, így a minta elkövetési hely/eljáró ügyészség szerinti megoszlását hozzáigazítottam a 2013. évi ENyÜBS-ben rögzített ismertté vált azon visszaélés kábítószerrel bűncselekmények elkövetési hely/eljáró ügyészség szerinti megoszlásához, ahol az ügyész vádemelést elhalasztó határozatot hozott.

A következő táblázat a - még súlyozatlan - minta területi eloszlását mutatja. Itt jegyzem meg, hogy az alábbiakban közölt adatok nem ügyszámokat jelölnek (egy ügyszám alatt ugyanis több elkövető is lehet), hanem azoknak a személyeknek a számát, akiknek az ügye bekerült a vizsgálati mintába³⁵.

1. táblázat

A vizsgált esetek területi eloszlása

Megye	Elemszám	Minta (%)
-------	----------	-----------

³⁴ A súlyozás lehetővé teszi, hogy a minta egyes komponenseit különböző mértékben vegyük figyelembe. A súlyozás során a minta elkövetési hely és elkövetési idő szerinti eloszlását hozzáigazítottam a 2013-as ENyÜBS mintához. Így a vizsgálati eredmények alkalmassá válnak arra, hogy a megállapításokat általánosítsuk a teljes célpopulációra, azaz, vádhalasztott kábítószer-bűncselekményt elkövetők körére. Illetve az ilyen eljárások teljes körére.

³⁵ A mintavételt két probléma is nehezítette: egyrészt, hogy a bekért ügyek egy részét a hatóság azért nem tudta rendelkezésemre bocsátani, mert az ügyben valamilyen eljárási cselekmény volt folyamatban. Másrészt pedig hogy a második hullámban tervezett iratbekérésekre azért nem kerülhetett sor, mert az intézetben felújítás miatt nem volt lehetőség azok biztonságos tárolására. Így matematikai-statisztikai módszerek igénybevételével kellett a mintavételi problémákat kiküszöbölni.

Az elemszám került esetek személy) jelölik. Az 2013 (N)	Bács-Kiskun	55	4,2	(N) a mintába (egy/egy számát ENyÜBS oszlop azon
	Baranya	39	3,0	
	BAZ	45	3,4	
	Békés	24	1,8	
	Budapest	365	27,6	
	Csongrád	23	1,7	
	Fejér	139	10,5	
	Győr-Moson-Sopron	152	11,5	
	Hajdú-Bihar	12	,9	
	Heves	42	3,2	
	Jász-Nagykun-Szolnok	49	3,7	
	Komárom-Esztergom	62	4,7	
	Nógrád	60	4,5	
	Pest	114	8,6	
	Somogy	34	2,6	
	Szabolcs-Szatmár	35	2,7	
	Tolna	15	1,1	
	Vas	23	1,7	
	Veszprém	15	1,1	
	Zala	16	1,2	
	Összesen	1319	100,0	

eljárások/ügyek számát jelöli (függetlenül attól, hogy egy ügyben hány „vádhalasztott” elkövető volt), amelyek

- a) az adott megyében indultak visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt,
- b) az ügyész vádhalasztó határozatot hozott,
- c) az eljárás befejezés vádhalasztásként kerültek rögzítésre és
- d) 2013-ban kerültek a bűnügyi statisztikába.

Az ENyÜBS 2013 (%) oszlop pedig ezen esetek eloszlását mutatja.

2. táblázat

A mintába került budapesti esetek eloszlása ügyészségenként

Ügyészség		Elemzés (N)	Budapesti esetek %-ában
II-III.	kerületi ügyészség	27	7,4
IV-XV.	kerületi ügyészség	26	7,1
VI-VII.	kerületi ügyészség	14	3,8
VIII.	kerületi ügyészség	126	34,5
IX.	kerületi ügyészség	18	4,9
X-XVII.	kerületi ügyészség	21	5,7

XI-XXII. kerületi ügyészség	7	1,9
I-XII. kerületi ügyészség	39	10,6
V-XIII. kerületi ügyészség	41	11,2
XIV-XVI. kerületi ügyészség	9	2,5
XVIII-XIX. kerületi ügyészség	5	1,3
XX-XXI-XXIII. kerületi ügyészség	32	8,7
Összesen	365	100,0

A fenti táblázatok azt jelzik, hogy a legtöbb elterelésre (vádemelés elhalasztására) kábítószer-bűncselekmények elkövetése miatt 2013-ban Budapesten kívül Pest, Győr-Moson-Sopron, illetve Fejér megyében került sor.

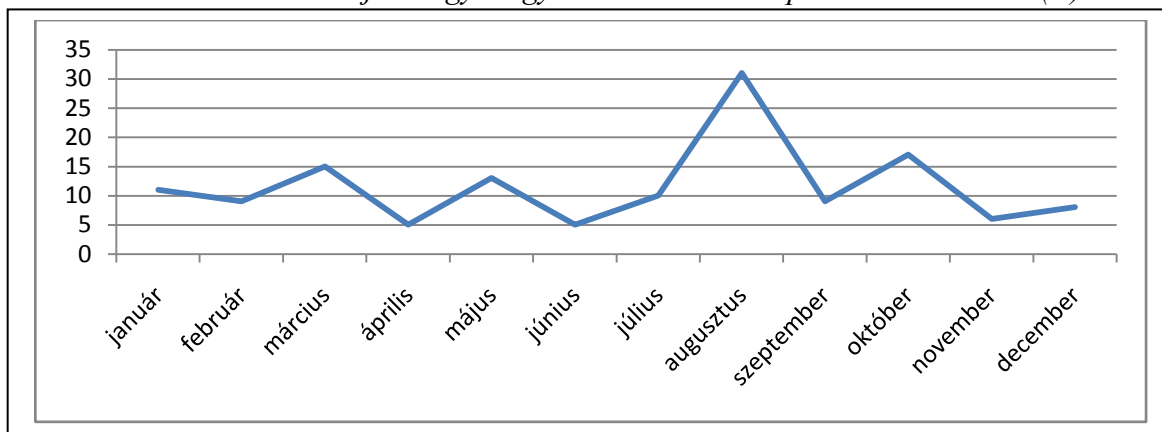
Budapesti viszonylatban kiemelkedett a VIII. kerület (34% feletti értékkel), illetve 10% fölött volt a részesedése még az I-XII. és az V-XIII. kerületi Ügyészségeknek.

Érdekes, hogy míg a 2013. évi kábítószer-bűnözésnek „csak” 26,4%-át jegyzi a főváros, addig a kábítószeres ügyekben történő vádhalasztásoknak 39,3%-át.

Mind a kriminálstisztkában, és így mind a mintába került esetek vonatkozásában kiemelkedik a budapesti, továbbá a Pest, Győr-Moson-Sopron és Fejér megyei ügyek átlagot meghaladó részesedése. Mivel már a 2. fejezetben bizonyítottam, hogy a szerhasználat elterjedtségét és jellemzőit a kriminálstatisztikai adatok összességében nem képezik le (lsd. latencia), ezért a magyarázatot a rendőrség észlelési gyakoriságában és a felderítési hajlandóságban (beleértve a humán és anyagi erőforrás kapacitást is) kell keresünk. A főváros és Pest megye jóval átlag feletti részesedése alapvetően a népességszámmal és a nagyvárosokban a kisebb városokénál jellemzően magasabb deviancia-előfordulási gyakorisággal magyarázható. Azonban a két nyugat-magyarországi megye más magyarázatot követel a rendőrségi aktivitáson túl. Fejér megyében a Székesfehérvári és Dunaújvárosi ügyek mellett sok Sárbogárdi üggyel találkoztam. Ez utóbbiak alkották a Fejér megyei ügyek több mint negyedét (26,7%). Megvizsgáltam a elkövetési idő szerinti eloszlást, ahol nyilvánvalóvá vált, hogy sárbogárdi ügyek döntő többsége (94,6%) augusztusban indult és az OZORA fesztiválhoz volt köthető. Egyébként is magasan kiemelkedik a Fejér megyei kábítószeres ügyek eljárás-indítási időpontját tekintve augusztus hónap.

8. ábra

A mintába került Fejér megyei ügyek elkövetési hónap szerinti eloszlása (N)

A Győr-Moson-Soproni ügyeknél más a helyzet. Itt a soproni VOLT fesztivál közel sem gyakorolt olyan befolyást az eljárás-indítási gyakoriság növekedésére, mint Fejér megyében az OZORA fesztivál. Sem az elkövetés ideje, sem a módja, sem pedig a helyszíne nem magyarázza Győr-Moson-Sopron megyében a többi megyéhez képest magas arányú és abszolút értékű, csekély súlyú kábítószer-bűncselekményeket. Ez pedig egyértelműen arra enged következtetni, hogy ez esetben a rendőrség felderítési hajlandósága (attitűdje, tevékenysége, aktivitása) és/vagy a lakosság problémaérzékenysége játszik szerepet a relatíve magas esetszámokban. A megye – a kriminálstatisztikai adatok alapján – az ismertté vált összбүнözés tekintetében nem emelkedik ki többi megye közül. Arra azonban nincsenek adataink, hogy kijelenthessük, hogy földrajzi elhelyezkedése miatt a kábítószer-jelenség tekintetében érintettebb ez a megye több más megyénél. Bár kétséget kizáróan nem elhanyagolható szempont.

Budapesten magasan a legtöbb eljárás, csekély súlyú kábítószer-bűncselekmény miatt, a VIII. kerületben indult 2013-ban. Meglepő volt azonban az I. és az V. kerületben ismertté vált ilyen esetek többi kerülethez viszonyított aránya. A XIII. kerület mindig is érintett kerületnek számított, azonban a korábbi vizsgálataim szerint – ilyen ügyekben - jóval nagyobb felderítési hajlandóságot mutató XIV., IX., VI. és VII. kerületek relatíve alacsony részesedése érdekes fejlemény. Külön megérne egy célzott vizsgálatot, előtérbe állítva a szociálpszichológiai faktorokat.

5.2. Elkövetési idő

A kriminológiai vizsgálatok egyik lényeges ámdé napjainkban, hazánkban kissé mostoha területe, az elkövetési idő vizsgálata. Pedig a bűnüldöző szervezeteknek és a közösségi bűnmegelőzés intézményrendszereinek is szükségük van a bűncselekmények tér- és időbeli mintázatából nyerhető információkra annak érdekében, hogy számos cselekmény megelőzhető legyen. Wang és Brown (2012) például figyelemreméltó modellt dolgozott ki a jövőbeli cselekmények előrejelzésére³⁶. Ennek persze akkor van létjogosultsága, ha olyan bűncselekményt vizsgálunk, ahol a latencia relatíve kicsit. Minél nagyobb ugyanis a rejtett bűncselekmények aránya, annál bizonytalanabb eredményre számíthatunk. Többféle adatbázisból már lehetséges olyan minőségű adatokat kinyerni, amelyek alkalmasak arra, hogy megbízható prognózist készíthessünk. Azonban a hazai kriminálstatisztikai adatok alapján csak egy-egy (kis latenciával bíró) bűncselekménytípusnál érdemes a Wang és Brown-féle modellt alkalmazni.

A kábítószer-bűncselekmények tipikusan nem ezt a bűncselekményi kört képviselik, így a kriminálstatisztikából nyerhető tér- és időbeli mintázat elsődlegesen a rendőrség aktivitásának jellemzőit, mint sem a jelenség, mint a hatályos törvények értelmében bűncselekmény, valódi mintázatát mutatja.

Arra viszont kiválóan alkalmas. Mivel mindhárom vonatkozó vizsgálat során elemeztem az elkövetési idő szerinti eloszlást, így lehetőség nyílik ezek összehasonlítására is.

Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a nyári hónapokban a nyomozóhatóság aktivitása párosul az alkalommal is, azaz olyan eseményekkel, rendezvényekkel (jellemzően fesztiválokkal), amelyekhez a nyílt színen történő, manifestált kábítószer-használat is társul(hat). Ezt tükrözte az előző fejezetben elemezett fejér megyei helyzetkép is, ahol több tucat eljárást indított a rendőrség kábítószer-fogyasztás vétsége miatt az OZORA fesztivál idején. De budapesti viszonylatban is megfigyelhető a SZIGET fesztivált idején az esetszám-emelkedés.

³⁶ Xiaofeng Wang* and Donald E Brown (2012): The spatio-temporal modeling for criminal incidents. In: *Security Informatics* 2012, 1:2. <http://www.security-informatics.com/content/1/1/2> (2015.04.22.)

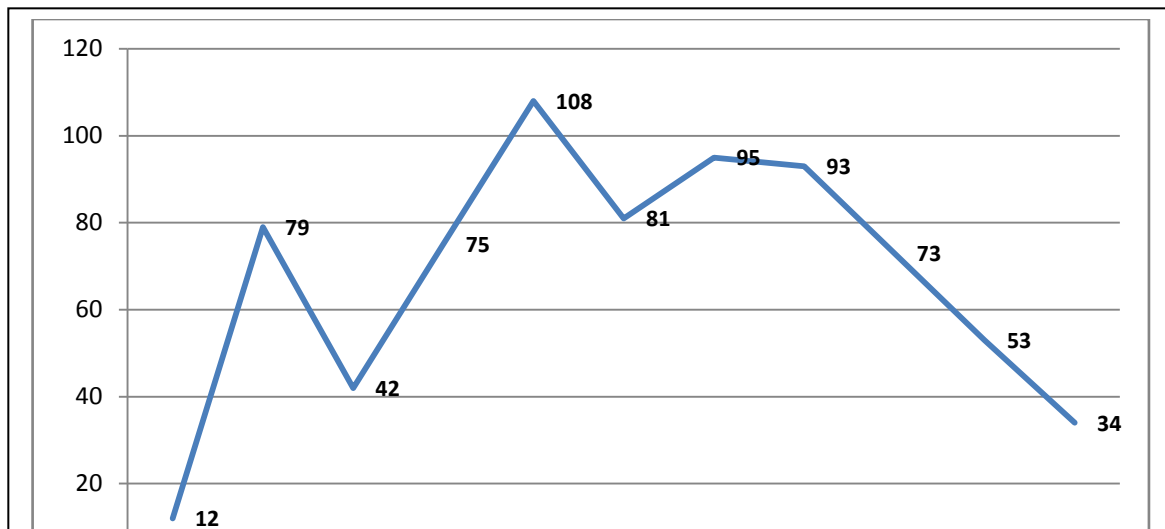
Talán kultúr- és jogtörténeti érdekesség, hogy amikor hazánkban az ún. klasszikus kábítószeres fogyasztása még nem terjedt el, a 80-as években a zöld mák és a száraz mákszalma otthoni körülmények között történő feldolgozása, szájon át illetve intravénás formában adagolható ópiát-származékok fogyasztása kezdett terjedni a fiatalok körében (máktea, kompót). Az ópiummák nagybani termesztése folytán (Magyarország ópiummák őstermelő ország ma is) könnyen hozzájutottak a fogyasztók az alapanyaghoz. A növény beszerzése a földről, azaz a mákmetszés ideje a nyári hónapok végére esett. Ebben az időszakban kriminológiai értelemben is a kábítószer visszaélések számának növekedésével lehetett volna számolni, azonban nem ez történt.

Habár a növényi alapú drog kínálati piaca a növény egyedfejlődésével korrelált, ez pedig jelentősen befolyásolta a keresleti piac élénkülésének időszakát is. Így a kábítószer-fogyasztás, kábítószerrel visszaélés, mint bűncselekmény tér- és időbeli mintázata meglehetősen jól előrejelezhető volt, a kriminálstatisztika ezt mégsem tükrözi.

Nemcsak azért mert az ópium-származékok fogyasztása mellett a Parkán és egyéb gyógyszerek (pl. Noxiron-Coderit stb.) használata, valamint az oldószer, ragasztószer inhaláció szintén jelen volt az akkori drogszcéna palettáján, és ezeknek az anyagoknak a kínálati és keresleti piaca nem volt évszakfüggő. Hanem azért is, mert a társadalom és egyben a rendőrség problémaérzékenysége és így aktivitása is jóval alatta maradt a mainak. Mivel a kábítószer-fogyasztás áldozat nélküli bűncselekmény, így felderítése a hagyományos bűncselekményekétől eltérő nyomozói skill-eket és nyomozati menedzsment-et igényel. Sem igény nem volt rá, sem pedig az erőforrások nem álltak rendelkezésre a hatékonyabb hatósági fellépésre, ugyanakkor nyilvánvalóan a jelenség elterjedtségének mértéke sem hasonlítható a mostanihoz. A következő ábra az 1980 és 1990 között indult, a hatóság előtt ismertté vált kábítószer-bűncselekmények számának alakulását mutatja:

9. ábra

Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények alakulása 1980 és 1990 között (N)

Az ábrán jól látszik, hogy mindössze pár tucat kábítószeres ügy alkotta az éves hatósági ügyforgalmat az 1980-as években.

Ebben az időszakban (80-as évek és 90-es évek eleje) a kábítószer-fogyasztás jelensége még korántsem volt egyrészt elterjedtnek tekinthető, bár egyre láthatóbbá vált (amint a kezelésére létrejövő árnyékintézmények is)³⁷. Elekes Zsuzsanna, a korszak kábítószer-epidemiájának legnagyobb ismerője és kutatója 1993-ban így jellemezte a helyzetet: „Magyarországon a hatvanas évek végétől vannak információink kábítószer-fogyasztó fiatalokról, de mind a mai napig igen szórványos és esetleges ismeretekkel rendelkezünk a hazai kábítószer-fogyasztás sajátosságairól”. A kezdeti információk a drogfogyasztókkal kapcsolatba kerülő intézményektől származtak, ezen belül is Dr. Kisszékelyi Ödöntől (1975,1977,1979), aki akkor a BM Egészségügyi Intézet Funkcionális Idegosztályát vezette és aki Parkán, illetve ragasztószert fogyasztó fiatalok körében végzett vizsgálatokat. Vele egyidőben, 1975-től kezdett foglalkozni drogfogyasztó fiatalokkal a Szegedi Ifjúsági Ideggondozó Intézetben Farkasinszky Teréz, aki a Kisszékelyi vizsgálatokkal merőben ellentétes következtetésekre jutott. A hetvenes évekig nyúlnak vissza Farkas Gábor (1981) vizsgálatai, aki az egészségügyi bejelentések alapján folytatott kutatásokat a tárgykörben. Említést érdemel még Aczél B. Anna (1986) nevelőintézeti fiatalok körében végzett kutatása, továbbá Gerevich Józsefnek a körzeti orvosok nyilvántartása alapján végzett vizsgálata (1990), aki arra a következtetésre jutott az eredmények alapján, „hogy Magyarországon hozzávetőlegesen 25 ezer olyan kábítószer-fogyasztóval számolhatunk, akik közvetlenül kábítószer okozta, vagy kábítószer-fogyasztással összefüggő, de egyéb panasszal keresték fel körzeti orvosukat”³⁸.

³⁷ lsd. erről bővebben pl. Dr. Kisszékelyi Ö. (1982): Kábulat minden áron? Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest; Bayer I.-Erdélyi I. (1988): A toxikománia kialakulása hazánkban a nemzetközi tapasztalatok tükrében. In: Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarokról. (szer. Münnich I.). Kossuth Könyvkiadó. 119-142. old.;

Elekes Zs. (1993): Magyarországi droghelyzet a kutatások tükrében. Országos Alkoholológiai Intézet, Alkoholológiai Füzetek sorozat 24. szám. Budapest.

³⁸ ; Elekes Zs. (1993): Magyarországi droghelyzet a kutatások tükrében. Országos Alkoholológiai Intézet, Alkoholológiai Füzetek sorozat 24. szám. Budapest. 65-70.old.

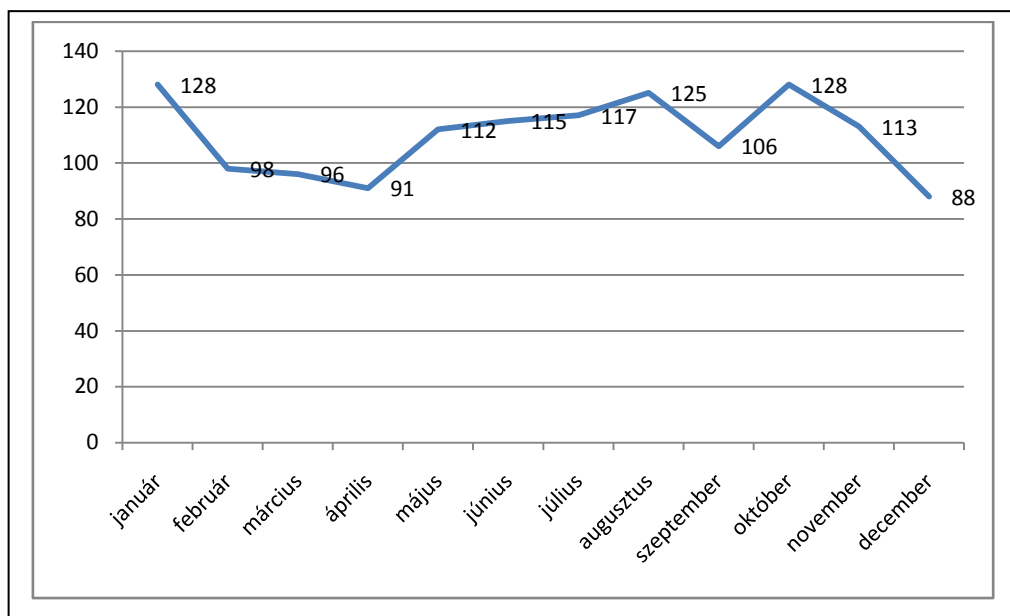
Majd az első hazai kriminológiai vizsgálat Lévai Miklós által (1992). Lévai a Kábítószeres és bűnözés c. könyvében ismerteti a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok Kutatási Program Drogkutatási Alirányán belül alakult kutatócsoport azon vizsgálatának eredményeit, amelyek az 1980-1988 között kábítószer-bűncselekmény miatt elítéltek ügyiratainak feldolgozásán alapult, és amely a jelenséggel kapcsolatos első hazai – tudományos vizsgálaton alapuló – kriminálmorfológiai adatokat tartalmazta.

A rendszerváltozást követő években azonban hazai drogszcéna jelentős változásokon ment át, melynek során megváltozott az elsődlegesen fogyasztott drogok sorrendje, a fogyasztás módja, a beszerzés forrása. Ma már egyáltalán nem befolyásolják az éghajlati, botanikai viszonyok a hazai kábítószer-kriminalitás alakulását. A keresleti és kínálati piac jelentősen megváltozott és azóta is folyamatos változásban van.

Ha megnézzük a mintába került kábítószer-bűncselekmények havi megoszlását érdekes kép rajzolódik ki előttünk. Az adatok elsősorban a kábítószer-bűncselekmények felderítésével foglalkozó szervek működéséről tájékoztatnak és – azt gondolom – kevésbé a visszaélések elkövetési idejének jellemzőiről. Az érintett szervek működése azonban jelentős mértékben bírhat befolyással a hazai kábítószer-bűnözés, illetve az illegális drogpia alakulására.

10. ábra

A mintába került esetek eloszlása az elkövetés hónapja szerint (N=1319)

A grafikon szemléletesen tükrözi, hogy a január, az augusztus és az október hónapok kiemelkednek a mintába került ügyek elkövetésének hónapjai közül. Az áprilisi és a decemberi esetszámok azonban alatta maradnak a többi hónapban detektált esetszámnak.

Mivel az elkövetési hónap azt az időt jelöli, amikor a rendőrség tudomására jutott a bűncselekmény, azaz esetünkben elfogta az elkövetőt, realizált, így a fenti ábrát tekinthetjük egyfajta felderítési indikátornak is. A kérdés, hogy vajon mit mutat ez az indikátor a rendőrség működéséről, a csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények felderítéséről?

Miért a január, az augusztus és az október hónapok emelkednek ki és miért az április és a december hónapokban van a legalacsonyabb esetszám?

Összehasonlítás

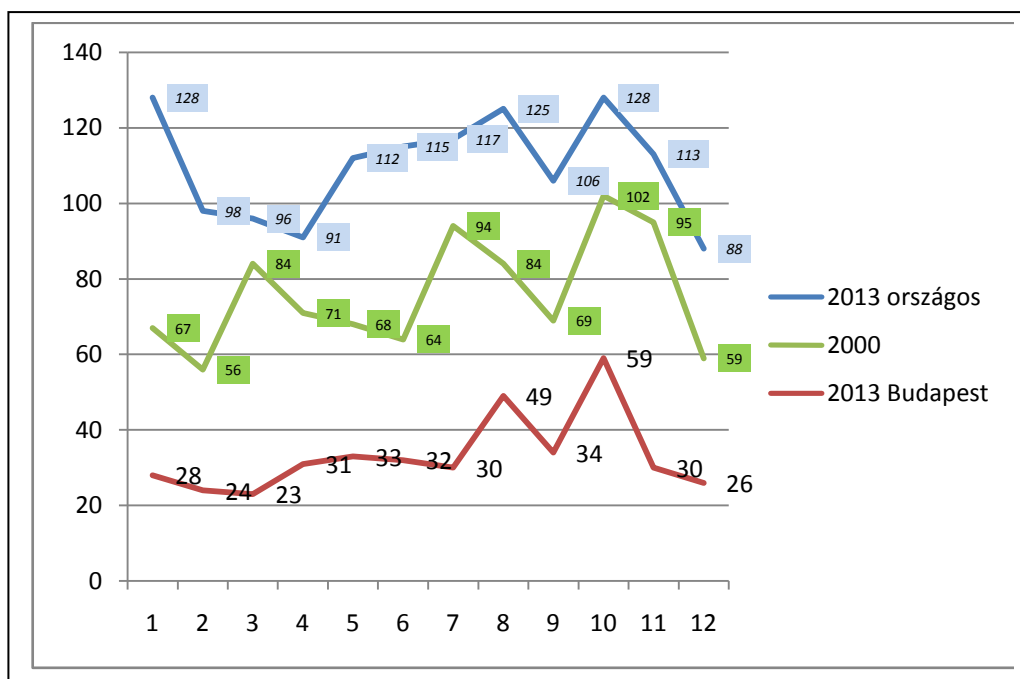
Mindennek előtt érdemes megvizsgálni, hogy mi volt a helyzet mintegy 15 évvel ezelőtt.

A következő ábra az 1999. és a 2013.évi vizsgálat során mért elkövetési idő szerinti megoszlást mutatja:

11. ábra

A 2013. és az 1999. évi vizsgálati mintákba került esetek elkövetési hónap szerinti eloszlása

(N)

Megdöböntő a kép: egy kis fázis eltolódással, de a 2013-as vizsgálat elkövetési hónap szerinti eloszlása – júniustól – mind az országos minta, mind pedig budapesti leválogatás vonatkozásában egyértelműen követi az 1999-ben végzett budapesti vizsgálati mintán mért elkövetési hónap szerinti eloszlást.

A fenti ábra alapján kijelenthető, hogy 1998. és 2013. évi vizsgálati mintába került ügyek elkövetési hónap szerinti eloszlása alapján, hogy a nyomozóhatóság felderítésének metodikája és időbeni mintázata a csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában független a jogszabályi környezettől, illetve a drogpiacon változásaitól.

2000-ben végzett vizsgálat eredményeit összegző beszámolóban a következőket írtam:

„A rendőrségen a kábítószeres ügyek felderítési mutatói nagymértékben függenek

- a szolgálatot teljesítők létszámától,
- a technikai eszközök és a személyi állomány igénybe vehető nagyságától,
- a rendőrök felkészültségétől, probléma-orientáltságától,
- a rendőrök más jellegű tevékenységének időtartamától (pl. szabadságolások).
- az előjáró(k) vagy a rendőri vezetés eredmény-centrikusságától, illetve ennek elérésére használt eszközök hatásosságától”.

A korábbi vizsgálati eredmények alapján összeállított, a csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények felderítését befolyásoló indikátorok listáját jelen vizsgálati eredmények alapján nem szükséges bővíteni. Azt gondolom, hogy magukban foglalják mindazokat a tényezőket, amelyek oda vezetnek, hogy egy

- kimondottan nagy látenciájú,
- bűncselekménynek minősített, olyan jelenség, amelynek társadalmi megítélésében nincs társadalmi konszenzus,
- a minősítéssel a bűnüldözők egy része sem azonosul és/vagy maga is elkövetett már visszaélést;
- amely áldozat nélküli bűncselekmény esetén kvázi nincs sértett, feljelentő, így a felderítés hagyományos eszközeitől eltérő nyomozati módszerekkel észlelhető,
- amelynek
- keresleti és kínálati piac egyensúlyához igazodó

tilalmazott magatartást a jogalkalmazás intézményrendszere szinte konstans időbeli mintázattal derítsen fel egy tizenöt éves intervallumban.

Mindez azt bizonyítja, hogy sem a drogpiacon változásai, sem az új típusú pszichoaktív anyagok elterjedése és az erre válaszul adott generikus rendszer bevezetése a hatásosabb megelőzés és hatósági fellépés érdekében (66/2012. Kormányrendelet; hatályos 2012. IV. 3-tól), sem az anyagi és/vagy eljárásjogi környezet megváltoztatása nem bírnak jelentős befolyással sem a kábítószer-fogyasztás visszaszorítására, sem pedig a kábítószer-bűncselekmények felderítési gyakoriságára.

A csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények időbeli mintázatát jellemzően a helyi rendőrség napi gyakorlata: aktivitása, (humán erőforrás) lehetőség- és „fentről lefelé irányuló” elvárás-rendszere határozza meg.

A kriminológiai vizsgálatok már a XIX. században foglalkoztak a bűncselekmények elkövetési idejének vizsgálatával és ennek a bűnözés alakulását befolyásoló szerepével, az a deliktumok időbeli mintázatainak alakulásával. Az évszakok krimináletiológiai vonatkozásait Irk (1912) is említi. Szerinte „a kriminalitás évszakonkénti hullámlásában megnyilvánuló szabályszerűség, a fizikai okokon kívül gazdasági okokra vihető vissza... A nemzetközi bűnügyi statisztika minden állam bűnözésére nézve e fent jelzett bűnözési hullámlást mutatja, vagyis, ha az évet két részre osztjuk, a megélhetést nehezebbé tevő téli és a könnyebb megélhetési viszonyokat nyújtó nyári hónapokat magába foglalóra, úgy azt látjuk, hogy a téli hónapok bűnözésének indexe a vagyon ellenieké, szemben a nyári hónapok személy elleni bűnözési indexével”³⁹. Guerry (1856) és Cursio (1869) azt vizsgálta, hogy az emberölések száma miként hullámlzik az egyes hónapok szerint Angliában, illetve Olaszországban. Maury és Lacassagne pedig külön-külön megszerkesztették „a kriminalitás naptárát”, a kriminálstatisztikában rögzített egyes deliktumok hónapok szerinti megoszlása alapján⁴⁰.

Kriminálstatisztikusok régi észlelete az, hogy az öngyilkosságok száma igen hasonló hullámlást mutat évszakonként a fajtalansági bűncselekményekkel (a zenit május és június). Sőt megfigyelték azt is, hogy revolúciók ideje is jellemzően a meleg évszakokra esik (Lombroso és Laschi, 1892)⁴¹.

Ferri jeles tanulmányában a *Das Verbrechen in seiner Abhängigkeit von dem jährlichen Temperaturwechsel* Zeitschrift-ben egyebek mellett kimutatta, hogy a kriminalitás jelentős emelkedést mutatott egyes kivételesen meleg „temperatúrájú” években.

A kábítószer-bűncselekmények évszakonkénti, illetve havi megoszlását nem igazán vizsgálták nemzetközi szinten az elmúlt évtizedekben. Hazánkban a rendelkezésre álló adatok alapján jellemzően jómagam szoktam görcső alá venni ezt a változót, azonban a kriminálstatisztika korábban vázolt anomáliái miatt ez a megoszlás elsősorban nyomozóhatóság aktivitását jelzi.

³⁹ Irk, A. (1912): Kriminológia. I. Krimináletiológia. Uránia Könyvnyomda, Budapest. 266-267.old.

⁴⁰ Irk, A. (1912): Kriminológia. I. Krimináletiológia. Uránia Könyvnyomda, Budapest. 170-173.old.

⁴¹ Lombroso und Laschi (1892): *Der politische Verbrecher und die Revolutionen*. Ford.Kurella.Hamburg.

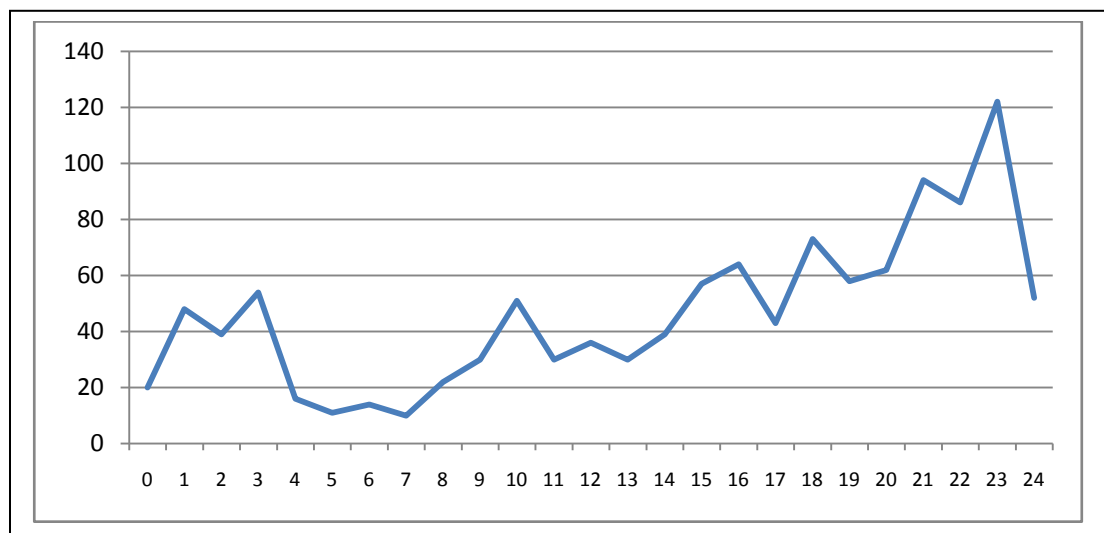
5.3. Az elkövetés ideje

Az elkövetési hónap szerinti eloszlás mellett vizsgáltam az elkövetés napszak szerinti eloszlását, azaz azt, hogy az adott nap folyamán mely napszakban, hány órákor került sor a realizálásra, illetve a cselekmény hatásági észlelésére. Ez a változó is – hasonlóan az elkövetési hónapokhoz – a rendőrség csekély súlyú kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos felderítésének jellemzőiről informál. A hatásági észlelés időbeni mintázatát érdemes lesz majd összevetni az elkövetés helyszínével azaz az észlelés módjával, így arról részletesebb képet kaphatunk.

Ezt a változót nem elemeztem sem az 1999-ben, sem pedig a 2005-ben végzett vizsgálatban, így jelen vizsgálati mintán mért értékekhez nincs viszonyítási alap. 1161 esetben (88%) volt információ az ügyiratban arról, hogy mikor történt a cselekmény hatásági észlelése.

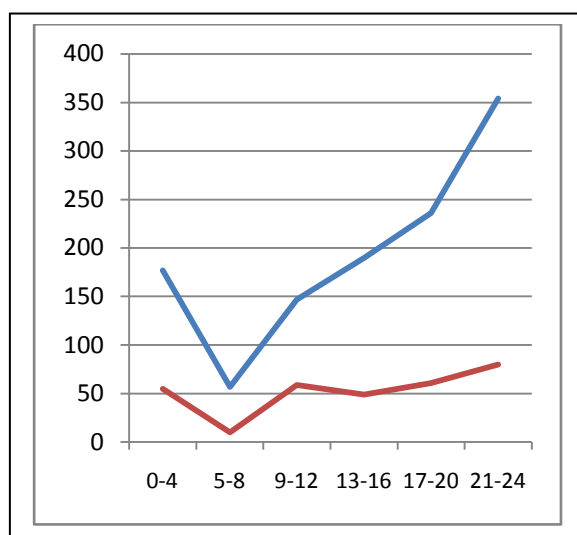
11. ábra

A mintába került esetek eloszlása az elkövetés időpontja (óra) szerint (N=1161)

12. ábra

A mintába került esetek és a mintába került budapesti esetek eloszlása az elkövetés időpontja (időintervallum) szerint (N=1161; N=369)

A fenti két grafikon jól szemlélteti, hogy a mintába került esetekben és a mintába került budapesti esetekben is az észlelés gyakorisága 20-24 óra között volt a legmagasabb, míg 4-8 óra között a legalacsonyabb. A legtöbb eljárásindításra csekély fokban veszélyes kábítószer-bűncselekmény, jellemzően kábítószer-fogyasztás és/vagy megszerzés, tartás miatt a késő délutáni, esti, késő esti időszakban kerül sor. Ez a megállapítás érvényes mind a Budapesten, mind pedig az ország megyéiben történő hatósági észlelésekre csekély mennyiségre elkövetett vagy csekély fokban veszélyes kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában.

Az észlelések – fent ábrázolt - időbeni eloszlásának az az oka, hogy a szerhasználók jelentős része rekreációs céllal fogyaszt kábítószer, így a szerhasználatra jellemzően a napi elfoglaltságokat követően kerül sor. Másrészt, a rendőrség a napi rutintevékenységet követően, késő, délután és az esti órákban, habár kisebb létszámmal, de célzottabb ellenőrző tevékenységet folytat. Értem ezalatt a gépjármű-ellenőrzés és/vagy igazoltatás bekövetkezésének nagyobb valószínűségét. Ha valaki esti, éjszakai órákban autózik vagy gyalogosan közlekedik, nagyobb eséllyel számíthat hatósági ellenőrzésre, mint napközben. Ennek oka, hogy a gyéresebb gépjármű és gyalogos forgalomban könnyebben észlelhetők az

átlagostól, a szabályoktól eltérő magatartást tanúsítók, illetve a rendőröknek is több lehetőségük van – egyéb járulékos feladatok híján- az ellenőrző tevékenység folytatására.

Ez azért meghatározó, mert a kis súlyú kábítószer-bűncselekmények jelentős részének felderítését a közrendvédelmi osztályhoz tartozó járőrszolgálatot ellátó rendőrök illetve a közlekedésrendészet munkatársai eszközlik (ld a következő fejezetben).

5.4. Az elkövetés helyszíne

Az elkövetés, azaz a hatósági észlelés vagy realizálás helyszínének eloszlása újabb jellemzővel, faktorral bővítheti a jelenség felderítését végző hatóság aktivitásával kapcsolatos képet. Tágítva a kábítószer-használat, mint bűncselekmény, illetve mint nonkonform társadalmi jelenség és a jogalkalmazás, mint végrehajtó és a jogszabályban foglaltakat kikényszeríteni hivatott szerv ádáz küzdelmének fejezetét.

Az elkövetési helyszín szerinti eloszlást mindkét korábbi vizsgálat során elemeztem, így e változó kapcsán is lehetőség nyílik az összehasonlításra.

Habár a helyszínek mintázata vagy mátrixa számos un. klasszikus bűncselekmény vonatkozásában rendkívül „beszédes” és meghatározó változó, mind krimináltaktikai, mind pedig bűnmegelőzési aspektusból nézve, azonban a kábítószer-bűncselekmények esetén inkább a bűnfelderítés módjáról és a hatósági észlelés jellemzőiről szolgál információval.

3. táblázat

A mintába került esetek elkövetési helyszín szerinti eloszlása (%)

Az észlelés helyszínei	1999 (%)	2013 Bp. (%)	2013 orsz. (%)
utca	28,5	47,6	28,7
gépjármű ellenőrzés	15,2	14,6	20,8
lakás	15	11,9	21,1
kórház/orvos/mentős	0,6	1,7	3,0
iskola/kollégium/nevelőotthon	4,2	3,0	3,0
rendőrkapitányság		4,6	8,0
áruház	4,3	2,0	1,6
lépcsőház, pince	3	0,3	0,2
benzinkút	3	0,5	0,9
aluljáró	3,4	3,9	0,1
szórakozóhely	5,1	2,2	5,9
pályaudvar	4,1	2,2	2,2

étterem/gyorsbüfé	2,2	0,3	0,3
posta	0,4		0,4
repülőtér	0,6		
hotel	0,2		
parkoló		2,7	2,6
üzem, telephely		1,2	1,0
egyéb	10,2	0,3	
Összesen	100,0	100,0	100,0

Az 1999. évi vizsgálat mintába került eseteinek 99,2%-ában tudtuk vizsgálni az elkövetési/észlelés helyszíneket, módokat, míg a 2013-es vizsgálat során a minta 99,4%-ában, a 2013-es budapestinek pedig 99,5%-ában.

A hatósági észlelés aránya bizonyos budapesti helyszínek vonatkozásában (pl. gépjármű), a két vizsgálat között eltelt 14 év és több jogszabályi környezet-változás ellenére sem változott, míg mások esetében eltérés detektálható (pl. kórház, utca, iskola, benzinkút, szórakozóhely).

A táblázat alapján elmondható, hogy a jelen vizsgálat vonatkozásában a legtöbb észlelés/realizálás az utcán történt, ez követték a lakásban, illetve a gépjármű-ellenőrzés során történő felderítések. Ez a három helyszín – utca, lakás, gépjármű – a mintába került esetek ismertté vált helyszíneinek 69,3%-át teszi ki.

A helyszín értelmezéséhez, elemzéséhez vizsgálnunk kell az észlelés módját módszerét is: az utcai elkövetési helyszínt akkor jelöltem meg, ha az *igazoltatás* során történt a felderítés, a lakásban történő észleléseket jellemzően *bejelentések és/vagy házkutatások* előzték meg, a „gépjármű” kategóriába pedig akkor pedig a *közúti gépjármű-ellenőrzések* alkalmával megvalósuló realizálások kerültek.

A rendőrség leggyakoribb észlelési módja a vizsgált cselekmény vonatkozásában a utcán, parkban, közterületen történő igazoltatás volt. Az elkövetési időből tudjuk, hogy többségében erre az esti, éjszakai órákban került sor. Ez támasztja alá, hogy a mintába került ügyekben igazoltatások 70,4%-ára este 6 óra és hajnali 3 óra között került sor. Az „igazoltatások” 3,1%-a volt olyan felderítésnek tekinthető, ahol – az aktában található információk alapján - vélelmezhetően titkos adatgyűjtés és/vagy titkos adatszerzés előzte meg a realizálást.

Az észlelés módja

A bejelentések egy rendkívül érdekes kategóriáját képezik a hatósági észleléseknek a kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában.

Mivel – mint erről korábban már volt szó -, a kábítószer-fogyasztás (a korábbi hatályos jogszabályi környezetben megszerzés, tartás kifejezéseken keresztül) kriminológiai értelemben ún. áldozatnélküli bűncselekmény, így nincs sértett, áldozat az eljárásban, aki a hatósághoz fordulna. Azonban számos esetben előfordul, hogy a kábítószer-használatot észlelő állampolgár tesz bejelentést írásban, telefonon vagy személyesen a rendőrségen szerhasználó ellen, őt megnevezve. *Tényként kell megállapítanunk, hogy hazánk évtizedekre visszamenő be(fel)jelentő-kultúrával nehezen szakító társadalma e cselekmény vonatkozásában is meglehetősen aktív.* A hatóság – a legalitás elve alapján – köteles eljárni, ha bűncselekmény jut a tudomására: így amennyiben kábítószer-fogyasztásról bejelentés érkezik a rendőrségre, kiváltképp, ha az elkövető azonosítását és a tetten érést elősegítő információ is társul hozzá, nem késlekedik a realizálás foganatosításával. *A mintába került esetek közül gyakorlatilag minden negyedik (23,4%, N=308) megindulását állampolgári bejelentés előzte meg.*

A bejelentők eloszlását az alábbi táblázat szemlélteti:

4. táblázat

A mintába került, állampolgári bejelentés alapján indult ügyek eloszlása a bejelentők típusa szerint (%)

Bejelentők „típusa”	N	(%)
állampolgár (nem beazonosítható személy)	75	24,3
családtag (apa, anya, nagyszülő)	30	9,8
iskola, kollégium vezetője	24	7,9
nevelőotthon	8	2,5
házastárs, élettárs	10	3,2
biztonsági őr, polgárőr	12	4,0
kórház, mentőszolgálat orvosa	39	12,7
más bűncselekmény (RK)	74	24,0
szomszéd, közös képviselő	14	4,5
posta	5	1,6
szórakozóhely	3	1,0
egyéb	14	4,5
Összesen	308	100

Meglepő és megdöbbentő sorrend alakult ki: a bejelentők 24,3%-áról, azaz minden negyedik bejelentőről nem derült ki egyértelműen, hogy milyen kapcsolatban áll, sőt áll-e egyáltalán valamilyen kapcsolatban a mintába került elkövetővel. További 24%-uk más bűncselekmény sértettje volt, bejelentést vagy feljelentés tett emiatt a rendőrségen, majd az elfogott elkövetőről kiderült, hogy csekély súlyú kábítószer-bűncselekményt is megvalósított. Vagy

kábítószer hatása alatt állt az elkövetéskor vagy a vizeletvizsgálati eredménye pozitív lett valamilyen kábítószerre. Illetve jópár esetben csekély mennyiségű kábítószerrel találtak nála a rendőrök az elfogáskor.

Érdekes jelenség azonban, hogy a bejelentők között a harmadik helyen a kórházak, orvosok, mentősök állnak (12,1%). Ha megnézzük az elkövetési helyszín eloszlását mutató táblát, azon is látható, hogy budapesti viszonylatban a két vizsgálat között megháromszorozódott az orvosok, mentősök által történő bejelentések aránya a vonatkozó mintákban.

5.4.1. Az észlelés módja - kórházak

A gond csak az, hogy az egészségügyi dolgozóknak sem be- illetve feljelentési kötelezettségük nincs, sem pedig be- illetve feljelentési jogosultságuk ezekben az esetekben, hiszen az egészségügyi személyzetnek az ellátásban résztvevő személy ellátása során tudomására jutott egészségügyi és személyes adatokat bizalmasan kell kezelnie. Az 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) 25.§ (1) bekezdése szerint „A beteg jogosult arra, hogy az egészségügyi ellátásában részt vevő személyek az ellátása során tudomásukra jutott egészségügyi és személyes adatait (a továbbiakban: orvosi titok) csak az arra jogosulttal közöljék, és azokat bizalmasan kezeljék.

(2) A betegnek joga van arról nyilatkozni, hogy betegségéről, annak várható kimeneteléről kiknek adható felvilágosítás, illetve kiket zár ki egészségügyi adatainak részleges vagy teljes megismeréséből.

(3) Az érintett beteg egészségügyi adatait annak hozzájárulása hiányában is közölni kell, amennyiben ezt

a) törvény elrendeli,

b) mások életének, testi épségének és egészségének védelme szükségessé teszi”.

Azonban ugyanezen törvény 138.§ (1) bekezdése szerint „Az egészségügyi dolgozót, valamint az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személyt minden, a beteg egészségi állapotával kapcsolatos, valamint az egészségügyi szolgáltatás nyújtása során tudomására jutott adat és egyéb tény vonatkozásában, időbeli korlátozás nélkül titoktartási kötelezettség terhel, függetlenül attól, hogy az adatokat közvetlenül a betegtől, vizsgálata vagy gyógykezelése során, illetve közvetetten az egészségügyi dokumentációból vagy bármely más módon ismerte meg.

(2) A titoktartási kötelezettség nem vonatkozik arra az esetre, ha ez alól a beteg felmentést adott vagy jogszabály az adat szolgáltatásának kötelezettségét írja elő”.

A vonatkozó hatályos rendelkezések szerint tehát az orvosi titoktartás alól csak akkor mentesül az egészségügyi dolgozó/ellátó személyzet, ha abba a beteg beleegyezik vagy azt a törvény elrendeli. A "törvény elrendeli" azaz a mentesülés eseteit az egészségügyi és hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény (Eüak) taglalja, amelynek 7.§ (1) és (2) bekezdése szerint "Az adatkezelő mentesül a titoktartási kötelezettség alól, ha

a) az egészségügyi és személyazonosító adat továbbítására az érintett, illetve törvényes képviselője írásban hozzájárult, az abban foglalt korlátozásokon belül, valamint

b) az egészségügyi és személyazonosító adat továbbítása törvény előírásai szerint kötelező.

Az Eüak. 24.§ értelmében (1) „Az érintett első ízben történő orvosi ellátásakor, ha az érintett 8 napon túl gyógyuló sérülést szenvedett és a sérülés feltehetően bűncselekmény következménye, a kezelőorvos a rendőrségnek haladéktalanul bejelenti az érintett személyazonosító adatait.

(3) A kiskorú érintett első ízben történő egészségügyi ellátásakor - a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 17. §-ára is tekintettel - az ellátást végző egészségügyi szolgáltató ezzel megbízott orvosa köteles az egészségügyi szolgáltató telephelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatot haladéktalanul értesíteni, ha

a) feltételezhető, hogy a gyermek sérülése vagy betegsége bántalmazás, illetve elhanyagolás következménye,

b) a gyermek egészségügyi ellátása során bántalmazására, elhanyagolására utaló körülményekről szerez tudomást.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerinti adattovábbításhoz az érintett, illetve az adattal kapcsolatosan egyébként rendelkezésre jogosult beleegyezése nem szükséges".

Eszerint tehát a kezelőorvosnak kábítószer-fogyasztás vagy annak gyanúja esetén nincs jelentési kötelezettsége az ellátó személyzetnek a rendőrség felé, ha nem teljesül további feltételként olyan 8 napon túl gyógyuló sérülés elszenvedése, amely feltehetően bűncselekmény következménye. Enélkül pedig nem lehet eltekinteni az érintett vagy a törvényes képviselő írásbeli beleegyezésétől.

Az adatvédelmi biztos 1998. február 27-én kel ajánlása is ezt erősíti, mely szerint az orvosi titoktartás törvényellenes megsértése esetén sérül az orvos/egészségügyi dolgozó és a beteg

közötti bizalmi viszony, ami elriaszthatja az ellátásra szorulókat attól, hogy segítséget kérjenek, így életük, állapotuk nagyobb veszélynek lenne kitéve.

Vélelmezhető, hogy a vonatkozó esetekben az orvost, egészségügyi dolgozót a jó szándék, a segíteni akarás vezérelte, azonban az is valószínűsíthető, hogy adekvát jogismeret hiányában nem volt tisztában azzal, hogy a bejelentése egyben büntető eljárás indítását is eredményezi a betegével szemben. És sajnálatos módon ezek szerint azzal sem, hogy ezzel megszegi az egészségügyi törvény vonatkozó, hatályos rendelkezéseit.

Ez azért különösen aggasztó, mert az 1999. évi vizsgálat adatgyűjtésének időszakában komoly probléma volt, hogy – több esetben is - kábítószer-fogyasztástól rosszul lett fiatalok nem mertek mentőt hívni attól való félelmükben, hogy a mentősök értesítik a rendőrséget. Ennek következtében több fatális kimenetelű eset is történt. Egyebek között éppen ezeket megelőzendő került több bekezdés is az 1997. évi egészségügyi törvénybe és az Eüak-ba.

A korábbi vizsgálatok során ilyen mérvű bejelentési rátát nem észleltünk. Az 1999-es budapesti vizsgálat során az összes eset 0,6%-ában volt kórház vagy egészségügyi intézmény az elkövetés/észlelés helyszíne, így értelemszerűen a bejelentés, míg a jelen vizsgálatban ez az arányszám (budapesti viszonylatban) ötszörösére nőtt (abszolút értékben 2,5-szeresére). Ez egy roppant veszélyes tendenciát sejtetett és komoly esély volt rá, hogy ha ez a helyzet tovább romlik, a fiatalok körében ismét fatális kimenetelű drogfogyasztásokkal szembesülhetünk. A drogpiacon korábban említett változásai különösen kedvező környezetet teremtenek ehhez és a fiatalok félelme a lebukástól indukálja, hogy minél többen hallanak olyan esetről, amikor orvos, vagy mentős jelezett rendőrségnek és emiatt valaki ellen büntetőeljárás indult, annál jobban sérül az a bizalmi viszony, amely adott esetben életet menthet.

A vizsgálat adatgyűjtése során kiderült, hogy már a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) szervezethez is érkezett bejelentés arról, hogy drogfogyasztás miatt kórházba került fiatalok ellátása során a rendőrség értesítésére került sor, amelynek következtében az illetékes rendőrség bünyügyi osztály a 16 éves fiatal ellen kábítószer birtoklás vétségének gyanúja miatt büntetőeljárást indított. A TASZ – 2014 elején - bejelentést tett az eset kapcsán az ÁNTSZ Országos Tisztifőorvosi Hivatalban és vizsgálat lefolytatását kérte az ügyben. Időközben a Hivatal tudomására jutott, hogy az Országos Kriminológiai Intézetben is folyik egy vizsgálat, amely – akkor még – az adatgyűjtési fázisában számos hasonló esetet detektált. (Isd. jelen vizsgálati eredmények).

Mindezekre tekintettel az Országos Tisztifőorvos Asszony – 2014. július 7-i dátummal - tájékoztatást adott ki az adatvédelmi és adatkezelési szabályokról valamennyi fekvőbeteg

ellátást végző egészségügyi intézmény és valamennyi mentőszervezet részére, amelyben a fenti jogszabályokra hivatkozva fokozottan felhívta az intézmények dolgozóinak figyelmét az adatvédelmi és adatkezelési szabályok betartására.

És ez még nem minden. Ugyanis az egy dolog, hogy az orvos vagy mentős nincs tisztában a törvényi tényállásokkal, de az már különösen érdekes, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozó jogalkalmazók habár a legalitás elvére hivatkozva eljárást indítanak kábítószer birtoklásának vétsége miatt ezekben az esetekben a gyógykezelt ellen, de nem teszik ezt meg személyes adattal visszaélés (2013. 07.01. előtt indult eljárásokban Visszaélés személyes adattal – 1978. évi IV. törvény 177/A§⁴²) miatt az orvos ellen. A 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről 219. § (1) bekezdése szerint „Aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelemmel okozva

a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel, vagy

b) az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja,

vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő... (3) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a személyes adattal visszaélést különleges adatra követik el.”

Nem lehet kétséges, hogy büntető eljárás indítása jelentős érdeksérelemként értelmezhető, kiváltképp, hogy számos esetben iskolai hátrányok is érik a delikvenst ilyen helyzetben. A 2011. évi CXII. törvény 3. § az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról értelmezi a különleges adat fogalmát. Eszerint *különleges adat a 3.§. b) pontja szerint* „az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat, valamint a bűnügyi személyes adat.”

Kérdés, hogy vajon a drogfogyasztó gyógykezeltről történő bejelentést követően a gyógykezeltből delikvenssé avanszált kábítószer birtokló mellett miért nem indult egyetlen eljárás sem a bejelentő orvos ellen a legalitás elve alapján? Vajon, ha már a rendőrség ezt elmulasztotta megtenni vajon a nyomozásfelügyeletet gyakorló ügyész miért nem

⁴² 1978. évi IV. törvény 177/A §. (1) Aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével

a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel,

b) az érintett tájékoztatására vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget,

c) az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja,

és ezzel más vagy mások érdekeit jelentősen sérti, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű

munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő....

(3) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a személyes adattal visszaélést különleges személyes adatra követik el.

kezdemenyezte azt egyetlen vizsgált esetben sem? Mi rejtőzik a legalitás elvének szelektív alkalmazása mögött?

Miközben az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 35.§. értelmében *(1) A nyomozó hatóság a nyomozást az ügyész rendelkezése alapján vagy önállóan végzi.*

(2) A nyomozó hatóság önállóan végez nyomozást vagy egyes nyomozási cselekményeket, ha a bűncselekményt maga észlelte, a feljelentést nála tették, vagy arról más módon maga szerzett tudomást, továbbá ha az ügyész a feljelentés kiegészítését, illetve a nyomozás lefolytatását a hatáskörébe utalta.

Jelen vizsgálat eredményei alapján erre nem tudunk egyértelmű választ adni. Érdeemes lenne célzott vizsgálatot feltárni a jogismeret és a jogalkalmazási gyakorlat területét és nem utolsósorban vizsgálni a jogalkalmazói attitűdöt („gyanúsított-választás”, gyanúsítottá válás szociálpszichológiája) a kérdés vonatkozásában.

Ahhoz, hogy kézzelfoghatóbbá váljanak a fent leírtak nézzünk egy rendőri jelentést:

„Jelentem, a fenti napon a szolgálatom teljesítése során ... az ügyeletvezető utasított, hogy menjek a...Kórház Gyermek Osztályára, mert onnan bejelentés érkezett, hogy egy korábban ellátott személy vizsgálata során vizeletében kábítószer használatát mutatták ki. Az ügygel kapcsolatban megjelentem a Kórház Gyermek osztályán, ahol meghallgattam a főorvost,..., aki elmondta, hogy.... én mentővel beszállítottak az osztályukra egy... lakost (16 éves – R.I.) aki elmondása alapján bevett fogfájásra Donalgint és még másik kétfajta gyógyszert és ettől rosszul lett és értesítették a mentőket. Az elvégzett toxicológiai vizeletvizsgálat során: marihuana korábbi használatát és extasy friss használatát mutatták ki... A Kórházban készült „gyermek-lázlap” és zárójelentés másolatát jelentésemhez mellékelem.”⁴³

Az már csak hab a tortán, hogy ezekben az ügyekben a nyomozóhatóság a kórházi zárójelentésben foglalt vagy egyéb módon rögzített személyhez kötött vizsgálati eredményeket az érintett vagy annak gondviselője tudta és beleegyezése nélkül elkérte/elfogadta majd felhasználta a büntetőeljárásban, így nem kellett külön toxikológiai vizsgálatot végeztetnie. A 16 éves elkövető egyébként büntetlen előéletű, középiskolai tanuló volt. Álljon itt egy másik jelentés is, már a Btk. módosítás hatályba lépését követően: „Jelentem, hogy a fenti napon szolgálatom teljesítése során az ügyeletes tiszt utasítására megjelentem.....Kórház intenzív osztályán mivel onnan bejelentés érkezett, hogy egy ott kezelés alatt álló személy ruházatában ismeretlen eredetű növényi származékot találtak. A

⁴³ idézet egy 2013.02.04-én kelt rendőri jelentésből.

helyszínen meghallgattam a kezelő orvost...., aki elmondta, hogy.... nevű betegüket az OMSZ szállította be hozzájuk....A beteget aelőtt, a földön feküdve találták. Először a ---
- Kórház traumatológiai osztályára szállították, de romló tudatállapotára való tekintettel átvitték az intenzív osztályra.... órákor toxikológiai vizsgálatot végeztek, mely során megállapították, hogy szervezetében található etil-alcohol, cannabis, tryptamin származék. A beteg ruházatának átvizsgálása során előkerült egy barna cigarettás tasak, melyben ismeretlen eredetű, töredezett, nagyméretű fehér tabletták, illetve egy zacskóban 1-2 gramm ismeretlen eredetű növényi származék volt. Feltalálásra került kábítószergyanús anyagok miatt értesítette a kórház a rendőrséget.” A páciens 21 éves, büntetlen előéletű volt. A kórház a laboreredményeit, vizsgálati lapját önként átadta a rendőrségnek. Ez esetben a kórház hatósági jogkört magához ragadva jogellenesen ruházat-átvizsgálását végzett majd a tudatánál nem lévő gyógykezelt ellen – szintén jogellenesen - bejelentést tett.

Az elkövetők jellemzői

A mintába került orvos vagy mentős által történt bejelentések miatt indult eljárásokkal 13 megyében illetve a Fővárosban találkoztunk. (Nem számoltam bele azokat az eseteket, amelyek során közlekedési baleset miatt került kórházba a balesetet okozó vagy balesetet szenvedett és úgy derült ki az érintettsége.)

A bejelentő 33 esetben jellemzően vagy osztályvezető főorvos vagy ügyeletes orvos illetve 6 esetben mentős volt. az esetek 51,2%-a, azaz több mint a fele valamely téli hónapban (december, január, február) indult, azaz ekkor történt a bejelentés. Napszakot tekintve pedig a többség eset 8 és reggel 4 óra között (56,8%).

Egyetlen olyan eset sem volt, ahol információt találtam volna arra vonatkozóan, hogy más bűncselekmény is történt egyidejűleg vagy más bűncselekmény elkövetése előzte volna meg a kábítószerrel visszaélés, kábítószer használat vétségét. A mintába került gyógykezeltből delikvenssé válók 70%-a férfi volt, 30%-uk nő. Minden ötödik (20,4%) fiatalkorú volt a bejelentés idején, továbbá 60%-uknak soha nem volt korábban kapcsolata az igazságszolgáltatással, azaz büntetlen előéletű volt. (Büntetlen előéletűnek tekintettem azokat, akik ellen életükben soha nem indult még büntető eljárás; büntetettnek pedig azokat, akik ellen életük során legalább egyszer igen, függetlenül attól, hogy időközben büntetőjogi értelemben mentesültek a hátrányos jogkövetkezmények alól. Azaz nem büntetőjogi, hanem kriminológiai értelemben használok a büntetett és büntetlen előéletű kifejezéseket a beszámolóban.) A további 40% azonban már volt büntetve. A büntetett előéletűek közül

legtöbbször lopást, illetve visszaélés kábítószerrel bűncselekményt követtek el korábban. Az elkövetéskor, észleléskor senki ellen nem folyt büntető eljárás.

A kórház, mentőszolgálat által bejelentettek 35,8%-a, azaz gyakorlatilag minden harmadik személy középiskolában vagy egyetemen, főiskolán tanult. Az érintettek ellen indult büntető eljárás óhatatlanul jelentős érdeksérelmet okozott számukra az oktatási intézményükkel való kapcsolatukban.

Ezen elkövetők 15,4%-a (6 fő) nem teljesítette az elterelést így ellenük az ügyész vádat emelt. 53,8%-uk sikeresen túljutott a megelőző-felvilágosító kezelésen (ugyanis mindenki alkalmi fogyasztónak minősült az állapotfelmérésen), további 30,8%-uk pedig még nem fejezte be a vizsgálat időpontjában. Négy esetben emelt vádat az ügyész, egy fő időközben elhalálozott, egy pedig külföldre távozott. Az ügyészi javaslat mind a négy esetben pénzbüntetés volt, amit a bíró is elfogadott. A pénzbüntetés mellett az eljárási költséget is meg kell fizetniük vádemelés esetén az elítélteknek. Így a fizetendő összeg esetenként, fejenként több százezer forintba rúgott. A négyből két fő fiatalkorú volt.

A mintába került orvos vagy mentő által rendőrségen bejelentettek szervezetében a toxikológiai vizsgálat a legtöbb esetben marihuána, amfetamin és metamfetamin fogyasztását jelezte. Összesen 4 embernél találtak kábítószeranyagot. A vegyészszakértői vizsgálat alapján azok marihuána, metamfetamin, 4-FA, pentedron és 4MEC nevű kábítószerek voltak.

5.4.2. Az észlelés módja - iskola, kollégium, nevelőotthon

Az oktatási illetve gyermekvédelmi intézmények vezetői által történő bejelentések alapján indult a jelen mintába került esetek 3%-a. A bejelentések vonatkozásában az oktatási és gyermekvédelmi intézmények képezik az 5. leggyakoribb bejelentési helyszínt. Ez azért egy különleges figyelmet érdemlő változó a bejelentéseken belül, mert érzékeny területet, tanáridiák, nevelő-növendék bizalmi viszonyt érint. Szemben azonban a kórházi bejelentésekkel az oktatási és gyermekvédelmi intézmények vezetői, dolgozói nem sértenek törvényt, ha munkatevékenységük során tudomásukra jutott információt, különleges adatot bejelentenek a rendőrségen. Azaz őket nem korlátozza titoktartási törvény. Mivel jelenleg még nincs pedagógiai etikai kódex sem, így ehhez sem kell idomulni, sőt a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről pedig sem rendelkezik erről.

Ennek értelmében a pedagógusra, gyermekvédelmi szakember belátásra van bízva hogyan jár el abban az esetben, ha tudomására jut, hogy egy tanulója vagy növendéke kábítószer-

fogyasztott. Nyilvánvaló, hogy a vezetőnek számos szempontot kell(ene) mérlegelnie mielőtt úgy dönt, hogy a rendőrségen bejelentést tesz. Azt gondolom, hogy a tanár-diák közti bizalmi viszonyt nemcsak az érintett személyek, de közvetve a tanuló közösség és a tanárok vonatkozásában is erősen befolyásolhatja egy ilyen eset.

Részlet egy tanúvallomásból:

„Azon a napon reggel 6.30 körüli időben otthonról az ABC üzletbe tartottam bevásárolni. Elhaladtam a....üzlet előtt és kíváncsiságból benéztem a... üzlet mögé... Ott négy fiatalemberrel találkoztam, akik közül kettőt ismertem...ők a tanítványaim. Ők engem nem is vettek észre. Azt láttam, hogy ott ez a négy fiatal egy társaságban volt és az egyiknek a kezében egy furcsa alakú cigaretta volt, de arra már nem emlékszem, hogy melyiknek a kezében. Sejtettem, hogy valamiféle kábítószer szívnak éreztem a jellegzetes édes illatot....Aznap az iskolában megfigyeltem ...[őket]....és mindkettőnek a tekintetén és tétova mozgásán látszott, hogy valamiféle kábító hatású szert fogyasztottak. Külön-külön mindkettőjüket behívtam az igazgatói irodába és kérdőre vonatm őket a reggel történetekre vonatkozóan. –al kezdtem, mert ő a gyengébb jellem és a határozott kérdésekre nem is mentegetőzött, elmondta, hogy egy haverjuk....aznap reggel hozott egy jointot, amiben keverve volt a dohány és a fű és azt szívták el...Ezt követően a történetekről tájékoztattam az iskolaigazgatót..., aki értesítette a rendőrséget”.

Részlet ugyanezen ügyben az eljárás állásáról szóló tájékoztató jelentésből:

„.... napon bejelentés érkezett hatóságunkhoz, hogy a..... Iskolában tanuló diákok valószínűleg kábítószer fogyasztottak. A rendőri intézkedés során.... tekintetében vizeletmintavételre került sor, elmondásuk alapján un. biofüvet szívtak. A nyomozás során kirendelt igazságügyi toxikológiai vélemény alapján nevezettek tekintetében nem volt megállapítható a kábítószer fogyasztás, a vizsgálat negatív eredménnyel zárult.”

Részlet egy másik ügyben keletkezett rendőri jelentésből:

„Jelentem, hogy szolgálatom teljesítése során.....az ügyeletvezető utasítására megjelentem....Iskola igazgatói helységében. Az ügyeletvezető tájékoztatott, hogy az iskola igazgatója telefonon tett bejelentést, miszerint kapott egy névtelen telefonhívást, amely során azt mondták neki, hogy az iskola egyik tanulója kábítószer fogyaszt és tart magánál....Ezt követően intézkedés alá vontam az iskola igazgató által az irodába kísért tanulót...

Az azonban elgondolkodtató, hogy az érintett diákok tanárai miért érezték úgy egyes esetekben, hogy a hatóságtól elvárt vagy kért segítségnél – adott esetben jellemzésénél –

aktívabb együttműködést tanúsítsanak tanítványuk kárára, ezzel jelentős érdeksérelmet okozva neki. Az ügyiratok alapján kijelenthető, hogy a legtöbb érintett pedagógus a vizsgált esetekben vélelmezhetően nem rendelkezett alapos ismerettel sem a bűncselekmény anyagi jogi sem pedig eljárásjogi vonatkozásairól, miként arról sem, hogy neki miben kötelessége együttműködni a hatósággal és milyen kérést utasíthat el. Az információs önrendelkezési jogismeret hiánya miatt olyan információkat és adatokat is a hatóság rendelkezésére bocsátott, amelyet az érintett, illetve annak szülője, gondviselője beleegyezése nélkül nem lett volna szabad kiadnia.

Mindenképpen öröndetes azonban, hogy budapesti összehasonlításban - habár továbbra is előfordulnak iskolából, kollégiumból, nevelőintézetekből történő bejelentések tanulók, kollégisták, növendékek kábítószer-használatáról, ezek csekély súlyú kábítószer-bűncselekményeken belüli aránya a 14 évvel ezelőtti állapotokhoz képest csökkent (4,2%-ról 3%-ra). A bejelentéseken belüli arányuk jelen vizsgálat alapján 10,4% volt. Azaz a vizsgált esetekben minden 10. bejelentés érkezett iskolából vagy kollégiumból, vagy nevelőotthonból. Figyelemre méltó, hogy három megye „felelős” az oktatási, nevelési intézményekből történt bejelentések közel kétharmadért(63,8%). Ezek a következők: Komárom-Esztergom, Fejér (ezen belül csak Székesfehérvár) és Budapest. Míg 10 megyében kábítószerügy miatt legalábbis egyetlen tanuló vagy növendék ellen tett bejelentést sem detektáltunk. A bejelentett fiatalok mindnyájan fiatalkorúak voltak és 78,2%-uknak soha nem volt dolga a rendőrséggel.

5.4.3. Az észlelés módja – bejelentés családtag által

Megdöbbentő azonban a családtag által történő bejelentések arányának és számának alakulása. Míg az 1999-es vizsgálatban nem volt említésre méltó az előfordulási gyakoriságuk, most nem hagyhatók figyelmen kívül a szülők és élettársak által, kábítószer-fogyasztás vagy birtoklás miatt, tett bejelentések. Habár az idegenek által tett bejelentések számossága és aránya volt a legmagasabb a „bejelentések” kategóriában, az ismeretlen bejelentők és a kórházak, mentősök mögött a harmadik helyre a családtagok kerültek.

Sajnos ezen esetek többsége (82,4%) szülők által saját gyermekük ellen tett bejelentést tartalmazott. Többségében azért került sor a rendőrség bevonására, mert a szülő féltette gyermekét. Vagy tudomása volt róla, hogy hosszabb ideje használ kábítószereseket és a gyermek szenvedélybetegsége olyan mértékben lehetetlenítette el a család életét, ami már nem volt tartható (bántalmazott családtagokat, rendszeresen lopott otthonról stb.) vagy pedig alkalmi szerhasználat jutott a szülő tudomására, amittől megijedt és a hatósághoz fordult

segítségért. Ezekben az esetekben a bejelentő nem büntető eljárást szeretett volna kezdeményezni, hanem segítséget kért, ahhoz, hogy a gyermeke „elvonó kezelésre, terápiára” kerüljön. A szülő jellemzően nem volt tudatában, hogy bejelentése milyen következményekkel, büntető eljárási cselekmények eltűrésével és abban való közreműködéssel fog járni. Jóhiszeműen fordult segítségért a rendőrséghez. A rendőrségnek pedig nyilván, a legalitás elve alapján, kötelessége ilyenkor eljárni.

Ez a helyzet tipikusan annak a példája, amikor a jog pont egy olyan helyzetet nem szabályoz, amely szabályozásra érdemes, és amelyre társadalmi igény is lenne. Sőt, amely dogmatikai szempontból minden kétséget kizáróan alkalmas rá és megkívánja a szabályozást.

A kábítószerfüggő, habár egészségügyi értelemben szenvedélybeteg, betegsége miatt és/vagy következményeként olyan magatartást tanúsíthat, amellyel mások, kezdetben főleg a közvetlen környezetének sérelmére vagyon elleni, garázda de bizonyos esetekben személy elleni bűncselekményt is megvalósíthat.

Ezekben az esetekben elsődleges társadalmi érdek, hogy szenvedélybeteg kezelést kapjon. Azonban a jelenlegi hatályos büntető anyagi- és eljárásjogi, továbbá az egészségügyi törvény rendelkezései nem kezelik az ilyen helyzeteket megnyugtatóan. Hiszen a betegsége miatt a – jogilag ugyan nem, de a gyakorlatban - korlátozottan cselekvőképes egyénre bízva annak eldöntését, hogy kezelteti-e magát vagy sem (lsd. egészségügyi törvény).

Represszív hatósági intervenció csak akkor történik, ha a kábítószerfüggő személy ellen bejelentés vagy sértett általi feljelentés történik és/vagy a hatóság véletlenszerűen vagy más bűncselekmény elkövetése miatt ilyen személlyel kapcsolatba kerül és a szerhasználata, a drogkarriere kétséget kizáró bizonyítást nem nyer. Ezekben az esetekben az elterelés (vádemelés elhalasztása) jogintézménye által az elkövető, amennyiben vállalja azt, részt vesz kezelésen. Az elkövető a kezelésen történő részvételre semmilyen esetben nem kötelezhető.

Ha más bűncselekményt követ el, és a delikvensről kiderül, hogy kábítószerfüggő, valamint a vonatkozó bűncselekmény elkövetése összefüggésbe hozható a terhelt addikciójával, akkor az ügyész és/vagy a bíró magatartási szabályként előírhatja számára a kezelésen történő részvételt, amennyiben azt az elkövető vállalja.

Meggyőződésem, hogy a társadalom védelme és az egyéni szabadságjogok érvényesülése érdekében is sokkal indokoltabb kötelezni egy betegsége miatt másoknak rendszeresen sérelmet okozó drogfüggőt kezelésen történő részvételre, mint senkinek nem ártó alkalmi szerhasználók ellen – komoly költségekkel terhelt - büntetőeljárást folytatni, illetve represszív eszközökkel fellépni.

Ennek formája és módja nyilván EU-konform kidolgozást igényel, de érdemes szem előtt tartani, hogy nem a büntetőeljárás indítása, a büntetés a cél ezekben az esetekben, hanem a kezelésre kényszerítés, a kezelésben tartás. És erre a büntetőjognál alkalmasabb jogi eszközök is rendelkezésre állnak. Olyanok, amelyek a büntetőeljárásban való részvétel stigmája és másodlagos viktimizáció reintegrációt jelentősen hátráltató hatásai kiküszöbölhetők. Hiszen az a közvetett társadalmi érdek, ha gyógyult, produktív fiatal egyének visszakerülnek a munkaerőpiacra.

5.4.4. Az észlelés módja – egyéb

Míg 15 évvel ezelőtt a *szórakozóhelyek kategória alá* a diszkókban, partikon, un. zenés-táncos *szórakozóhelyeken* történt észlelések kerültek (kivéve a Sziget fesztivált 0,6%), addig 2014-re ez a változó jellemzően fesztiválokon (lsd. OZORA, Sziget, VOLT stb. fesztiválok) ismeretté vált elkövetéseket tartalmazta. Az 1999-es és a 2013-es budapesti minták összehasonlítása azt mutatja, hogy a szórakozóhelyeken történt észlelések ezen ismertté vált bűncselekményeken belüli aránya közel 3%-kal csökkent (5,1%-ról, 2,2%-ra). A fesztivállal összefüggésben számos olyan esettel is találkoztam, amikor a fesztivál területén kívül, de a fesztiválon részt vett vagy résztvevő fiatalokkal szemben foganatosított gépjármű-ellenőrzés során derített fényt a hatóság a kábítószerrel visszaélésre (ezeket az eseteket a „gépjármű-ellenőrzés” kategóriába soroltam).

Nem mértünk elmozdulást – és ez meglepő – *a posta*, mint elkövetési helyszín vonatkozásában. Ez azt jelenti, hogy habár valószínűsíthető – a drogpiacon és ezen belül is a disztribúció elmúlt években tapasztalható változása következtében -, hogy a 2000-ben mértnél jóval több csekély mennyiségű kábítószer-lefoglalás történik a postán napjainkban, azonban az elkövetők kilétének felderítése és/vagy bizonyítása mintegy 14 évvel később sem eredményezi ezzel a hellyel összefüggésben a kábítószer-bűncselekményt elkövetők számában és arányában az emelkedést.

Megvizsgáltam, hogy van-e összefüggés az *idézés tanúkihallgatásra*, mint észlelési és/vagy bizonyítási módszer és a posta, mint elkövetési helyszín között, de nem találtam szignifikáns összefüggést. Habár a posta biztonsági szolgálata és rendőrség együttműködik a kábítószer-felderítésben, vélelmezhető, hogy az elkövető kilétének felderítése és/vagy a visszaélés (megszerez, tart) kétséget kizáró bizonyítása miatt nincs számottevő változás a „statisztikában”, a vonatkozó eljárásindítások gyakoriságában. Miközben mind a szakemberek, mind a nemzetközi szakirodalom jelzi a kábítószer-disztribúció postai úton

történő erősödését, hiszen az un. új típusú pszichoaktív anyagok (NPD – new psychoactive drugs) nagybani előállítása Kínához és Indiához köthető, a kiskereskedelmi elosztás, disztribúció pedig részben az un. „E vagy eBay-kereskedelem” útján zajlik⁴⁴.

Budapesti viszonylatban az éttermekben, gyorsbüfékben, metróaluljáróban, pincében, benzinkutakon, illetve áruházakban történő realizálások is jelentősen csökkentek 1999-hez képest. Azonban az utcán, közterületen történő észlelések aránya Budapesten a vizsgált 14 év távlatában jelentősen emelkedett (28,5%-ról 47,6%-ra). És mint korábban, az elkövetési időnél elemezem, ezek jelentős részére az esti és hajnali órákban kerül sor.

Jelen vizsgálat eredményei azt jelzik, hogy az utcán, mint leggyakoribb észlelési helyszínen, realizálódott a mintába került esetek több mint egynegyede (28,7%). 47,6%-os, budapesti, kirívóan magas arányszám a többi megyére nem volt jellemző. A budapesti utcai észlelések 18,2%-ában nem kábítószer- hanem más bűncselekmény volt az alapbűncselekmény, ami miatt elfogásra került a gyanúsított.

A hatósági észlelés aránya bizonyos budapesti helyszínek vonatkozásában (pl. gépjármű), a két vizsgálat között eltelt 14 év és több jogszabályi környezet-változás ellenére sem változott, míg mások esetében eltérés detektálható (pl. kórház, utca, iskola, benzinkút, szórakozóhely).

Az 1999-es budapesti vizsgálat során az összes eset 0,6%-ában volt kórház vagy egészségügyi intézmény az elkövetés/észlelés helyszíne, míg a jelen vizsgálatban ez az arányszám (budapesti viszonylatban) ötszörösére nőtt (abszolút értékben 2,5-szeresére).

Budapesti összehasonlításban - habár továbbra is előfordulnak iskolából, kollégiumból, nevelőintézetekből történő bejelentések tanulók, kollégisták, növendékek kábítószer-használatáról, ezek csekély súlyú kábítószer-bűncselekményeken belüli aránya a 14 évvel ezelőtti állapotokhoz képest csökkent (4,2%-ról 3%-ra).

Megdöbbenő azonban a családtag által történő bejelentések arányának és számának alakulása. Míg az 1999-es vizsgálatban nem volt említésre méltó az előfordulási gyakoriságuk (nem is képeztünk erre külön kategóriát), most nem hagyhatók figyelmen kívül a szülők és élettársak által, kábítószer-fogyasztás vagy birtoklás miatt, tett bejelentések.

⁴⁴ lsd. pl. Aldridge, J.-Decary-Hetu, D. (2014): Not an eBay for Drugs?: The Cryptomarket „silk Road” As a Paradigm Shifting Criminal Innovation. Forrás: Social Science Research Network, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2436643. (2015.05.20.); Barratt, M.(2012): Silk Road:eBay for drugs. *Addiction* 107 (3) 683.; Martin, J. (2013): Lost on the Silk Road: Online drug distribution and the cryptomarket. *Criminology and Criminal Justice* October 7, 2013;

Budapesti viszonylatban az éttermekben, gyorsbüfékben, metróaluljáróban, pincében, benzinkutakon, illetve áruházakban történő realizálások is jelentősen csökkentek 1999-hez képest. Azonban az utcán, közterületen történő észlelések aránya a vizsgált 14 év távlatában jelentősen emelkedett (28,5%-ról 47,6%-ra).

Habár a helyszínek mintázata vagy mátrixa számos un. klasszikus bűncselekmény vonatkozásában rendkívül „beszédese” és meghatározó változó, mind krimináltaktikai, mind pedig bűnmegelőzési aspektusból nézve, azonban a kábítószer-bűncselekmények esetén inkább a bűnfelderítés módjáról és a hatósági észlelés jellemzőiről szolgál információval.

Érdekes jelenségekre derült fény ezzel kapcsolatban: a két vonatkozó vizsgálat között elmúlt 14 év során, budapesti viszonylatban, az észlelési módok is változtak. Hangsúlyosabbá váltak a humán információforrás (lásd bejelentések) útján történő észlelések és realizálások, míg a korábbi „klasszikus helyszínek” visszaszorultak, többek között az célzott un. portyaszolgálatok jelentős visszaesésével. Mindez azonban Budapesten úgy ment végbe, hogy a közterületen történő igazoltatások miatt történt eljárásindítások aránya jelentősen emelkedett. Ez az emelkedés abból adódik, hogy minden ötödik közterületen történő észlelés oka más bűncselekmény elkövetés volt és később derült csak ki, hogy kábítószer birtoklás vagy fogyasztás vétsége is fennáll.

A bejelentések, amelyek a mintába került esetek mintegy negyedében eljárás indítási okként értelmezhetők, egy rendkívül érdekes kategóriáját képezték a hatósági észleléseknek.

A bejelentések részletes elemzése jogismereti és jogalkalmazási problémákat tárt fel. Ilyen volt az orvosok, mentősök bejelentései, illetve ezzel összefüggésben az „elmaradó” személyes adattal visszaélés miatt indított eljárások. Valamint olyan helyzetekkel szembesített, amelyekkel kapcsolatban egyenlőre erősen hiányos a jogi szabályozás, és amelyre a társadalom védelme és nem utolsósorban a társadalom igénye miatt szükség lenne. Ilyen a másoknak sérelmet okozó kábítószerfüggő elkövetők kezeléshez juttatásának problematikája. Míg az első részben sikerült még az adatgyűjtés során részben orvosolni, legalábbis ami az egészségügyi vonatkozásokat illeti, addig a másik helyzet még megoldásra vár.

5.5. Az elkövetés tárgya

A kábítószer-bűncselekmények elkövetési tárgya az a kábítószer, pszichotróp anyag vagy új típusú pszichoaktív anyag, amelyet tartalmaz a 66/2012. (IV.2.) Korm. rendelet - a kábítószerekkel és pszichotróp anyagokkal, valamint az új pszichoaktív anyagokkal végezhető tevékenységekről, valamint ezen anyagok jegyzékre vételéről és jegyzékeinek módosításáról - A) és/vagy B) és/vagy C) jegyzéke. Illetve 2015. január 1-je óta már nem a 66/2012. (IV.2.) Kormányrendelet C) jegyzékén szerepelnek a kockázatértékelésre „érdemesnek” minősített szubsztanciák, hanem az 55/2014. (XII. 30.) EMMI rendelet 1. sz. mellékletében.

Az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 32.§ (5) bekezdés x) pontjában kapott felhatalmazása alapján az egészségügyi miniszter az új pszichoaktív anyaggá minősített anyagokat vagy vegyületcsoportokat rendeletben szabályozza. Az 55/2014 (XII.30.) EMMI rendelet 1. melléklete tartalmazza az új pszichoaktív anyagok jegyzékét.

Ezek a jegyzék folyamatosan bővül, ezért a jogalkalmazóknak napi szinten vizsgálniuk kell, hogy a vonatkozó anyag kábítószernek minősülő tiltott szer vagy olyan szubsztancia-e, amelyet a vonatkozó jegyzékek egyike sem tartalmaz, azaz használata, tartása semmiféle jogkövetkezménnyel nem jár.

A „hozzáférhetőség” elleni gyors fellépés szabályozása az EU-ban

„... a hozzáférhetőség korlátozásának lehetőségei egyre jobban beszűkülnek. Ennek több oka is van. Az egyik, hogy jóformán minden drog helyettesíthető... a másik, hogy egyes drogoknak vagy anyagoknak az ellenőrzése már most is csaknem megoldatlan feladat ...”⁴⁵ – írta Bayer István gyógyszerészprofesszor 2000-ben, aki egyéb funkciói mellett - több éven át volt az ENSZ Kábítószer Főosztályának munkatársa, aki aktív szerepet töltött be három nemzetközi kábítószer-egyezmény kidolgozásában és akinek szakértelmét, konzultánsként, az ENSZ és a WHO mellett az amerikai DEA is igénybe vette.

A helyzet jottányit sem változott az azóta eltelt 15 évben. Amit a szakemberek már akkor láttak, az napjainkra kézzelfogható valóság lett.

Az új pszichoaktív anyagok (new psychoactive substances – továbbiakban NPS) gyorsan emelkedő részesedése a drogpiacon az UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime)

⁴⁵ Bayer I. (2000):id.mű

szerint annak köszönhető, hogy a nemzetközi kontroll alá vont szerek legális alternatíváiként kínálták őket⁴⁶. A hagyományos kábítószerhez hasonló hatásmechanizmussal rendelkeznek, de a használatuk komoly közegészségügyi és közbiztonsági kockázatot jelent. Az NPS-piac gyorsütemű változásai, a folyamatos bővülő kínálati piac és az egyre növekvő számú azon jelentés, amely beszámolt a keresleti piac és az ehhez kapcsolódó NPS- kereskedelem erős élénküléséről és a nemzetközi szervezett bűnözés bevonódásáról oda vezetett, hogy az UNODC Kábítószerügyi-bizottsága kiadta a 48/1. számú állásfoglalását 2005-ben (2005. március 11.) a visszaélés újabb trendjeiről és nemzetközi kábítószer-egyezményekben nem szabályozott anyagok kereskedelméről rendelkezésre álló információk megosztásának előmozdításáról⁴⁷.

Két hónappal később az Európai Unió Tanácsa (továbbiakban Tanács) 2005/387/IB sz. (2005. május 10.) határozata az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről is hatályosult⁴⁸.

A határozata (1) bekezdése értelmében a” a pszichoaktív anyagok fejlődésében rejlő különös veszélyek miatt a tagállamok gyors fellépésére van szükség.”

E folyamat elősegítése érdekében 3 lépésből álló átfogó megközelítést fogalmaz meg a határozat:

(1) *Információcsere/korai jelzőrendszer*: amennyiben egy új pszichoaktív anyag detektálásra kerül az európai drogszintéren, a tagállamok biztosítják, hogy a szer előállításával, forgalmazásával és használatával kapcsolatos információk eljussanak az EMCDDA-hez és az Europol-hoz a Nemzeti Kábítószer-adatgyűjtő Központokon és az Europol nemzeti egységein keresztül. Az adatokat szintén el kell juttatni az Európai Bizottsághoz (European Commission – továbbiakban Bizottság) és az Európai Gyógyszerészeti Hivatalhoz (European Medicines Agency – továbbiakban EMEA). Amennyiben az EMCDDA és az Europol úgy ítéli meg, hogy az NPS-re vonatkozó, valamely tagállamtól származó információ nem érdemes a továbbításra a többi tagállam felé, erről azonnal tájékoztatja a bejelentést tevő államot. Amennyiben azonban úgy ítéli meg, hogy az adott információ további információgyűjtésre érdemes, akkor erről az EMCDDA és az Europol közös összegző jelentést készít, és azt benyújtja a Tanácsnak, az EMEA-nak és a Bizottságnak. A Tanács tagjainak többségével

⁴⁶ UNODC (2013): The challenge of new psychoactive substances. Global Smart Programme. UNODC. vi pp.

⁴⁷ United Nations Commission on Narcotic Drugs (2005): Resolution 48/1. Promoting the sharing of information on emerging trends in the abuse of and trafficking in substances not controlled under the international drug control conventions. In: Report on the forty-eighth session (19 March 2004 and 7-11 March and 7-8 December 2005). Economic and Social Council.

⁴⁸ COUNCIL DECISION 2005/387/JHA of 10 May 2005 on the information exchange, risk-assessment and control of new psychoactive substances. In: Official Journal of the European Union. 20.5.2005.

határozva kérheti, hogy valamely NPS felhasználása, előállítása és az azzal való kereskedelem által okozott kockázatok (beleérve az egészségügyi és szociális kockázatokat, a szervezett bűnözés részvételét és az ellenőrzési intézkedések lehetséges következményeit) értékelésre kerüljenek.

(2) *Kockázatértékelés*: erre akkor kerül sor, ha a Tanács tagjainak legalább negyede támogatja vagy a Bizottság írásban támogatás iránti igényét nyilvánítja a Tanács felé. Az EMCDDA Tudományos Bizottsága – kiegészülve a tagállamokból, a Bizottságból, az Europolból és az EMEA-ből delegált szakértőkkel – értékeli az újonnan identifikált drog lehetséges egészségügyi és szociális kockázatait és a kontroll alá helyezés következményeit.

A Tudományos Bizottság a kockázatértékelésről jelentést készít, amelyet mind a Bizottsághoz mind pedig a Tanácshoz benyújt.

(3) *Döntéshozás*: Az Európai Bizottság vagy egy tagállam kezdeményezésére - a kockázatértékelő jelentés alapján - a Tanács (minősített többséggel) dönthet arról, hogy az adott NPS-t ellenőrzési intézkedésnek kell-e alávetni. Amennyiben a Tanács úgy határoz, hogy igen, akkor a tagállamoknak amint lehetséges, de legkésőbb a határozat időpontját követő egy éven belül, törekedniük kell a szükséges intézkedések megtételére a nemzeti jogukkal és a ratifikált vonatkozó ENSZ egyezményekkel összhangban. A Tanácsi határozat nem akadályozza meg az egyes tagállamokat abban, hogy egyoldalúan bevezessenek szükségesnek vélt ellenőrzési intézkedéseket, azaz felvegyenek egy adott NPS-t a nemzeti kábítószer-listájukra.

Érdekességképpen megemlítem, hogy az első NPS, amelyet kockázatelemzésnek vetettek alá és amelynek kérdésében Tanácsi határozat született 2005 októberében, az 1- (3-chlorophenyl)piperazine (mCPP) volt⁴⁹.

2005-ben a korai jelzőrendszer segítségével még csak 14 új pszichoaktív anyagot detektáltak az Unió tagállamaiban, 2015 márciusáig, azaz tanácsi határozat és a korai jelzőrendszer működése óta eltelt időszakban összesen több mint 450-et⁵⁰.

Az Unió tagállamok együttműködésének kereteit az NPS-ek vonatkozásában a Tanács 2005/387/IB sz. határozata lefektette és ehhez a tagállamok tartják is magukat. Azonban a nemzeti jogalkotások és joggyakorlatok közötti harmonizáció habár növekvő mértékű, de még így is szerénynek tekinthető (nagyraoszt a nemzetközi szerződések és egyezmények

⁴⁹ Monitoring new drugs (2006). EMCDDA (Forrás: www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index40105EN.html) (2015.05.18.)

⁵⁰ New Psychoactive Substances in Europe: id.mű.

ratifikációjából ered). Ez pedig lehetővé teszi, hogy az egyes tagállamok eltérő jogi kontrollt alkalmazzanak az NPS-ek kapcsán is.

2013-ban „a lefoglalt anyagok vizsgálati eredményei alapján, az új szerek („designer drogok”) piaci részesedésének 2010 óta tartó emelkedése tovább folytatódott. 2013-ban a lefoglalások mindössze 43%-a tartalmazott csak „klasszikus” szereket, ezzel szemben a lefoglalások 49%-a kizárólag új hatóanyagokat tartalmazott, és 8% volt azon esetek aránya, ahol a „klasszikus” és az új szerek együttesen kerültek lefoglalásra. A lefoglalási adatok alapján tehát, 2013-ra az új szerek piaci részesedése meghaladta a „klasszikus” szerek piacát Magyarországon”⁵¹.

Az, hogy az elkövetési tárgy valamely jegyzéken szereplő kábítószer, pszichotróp vagy új pszichoaktív anyag kétséget kizáróan toxikológiai és/vagy vegyészszakértői vizsgálattal bizonyítható. Itt szükséges megjegyezni, hogy a 2012. évi C. törvényt módosító 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. § (2) bekezdése értelmében megváltozott az Új pszichoaktív anyaggal visszaélés törvényi tényállása. A 2014. január 1-től hatályos rendelkezés a kábítószerrel való visszaéléshez hasonló felépítésű és terjedelmű, a büntetési tételek viszont alacsonyabbak, mint a kábítószer esetében. Büntethetővé vált a pszichoaktív anyag megszerzése, tartása, az előkészület és a cselekményhez anyagi eszközök szolgáltatása, illetve emelt büntetési tétel kapcsolódik a bűnszövetségben, üzletszerűen vagy hivatalos személyként történő elkövetéshez. Bevezetésre került az új pszichoaktív anyagokra vonatkozóan a csekély mennyiség fogalma: a csekély mennyiségre vonatkozó elkövetéshez enyhébb büntetési tételek tartoznak⁵². (A kábítószerhez hasonló jelentős illetve különösen jelentős mennyiség fogalma nem jelenik meg az új pszichoaktív anyagok szabályozásában.)

A toxikológiai, illetve a vegyészszakértői vizsgálatok eredményei szolgáltatják ezekben az esetekben a büntető eljárás megindításának alapját. Habár ezen vizsgálati eredmények szakértői vélemények formájában kerülnek az eljáró hatóság elé, nincs tudomásom arról, hogy eddig a vegyészszakértői véleményt megkérdőjelezte volna bárki. Tény azonban, hogy a toxikológiai vizsgálatok eredményeit – bár csak a „kábitószerrel befolyásolt állapot” kétséget

⁵¹ Drogfókuszpont (2014): 2014-es ÉVES JELENTÉS (2013-as adatok) az EMCDDA számára. Forrás: http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/EMCDDA_jelentes_2014.pdf. old. (2015.05.28.)

⁵² Az új pszichoaktív anyag „csekély mennyiségű, ha a készítmény legfeljebb 10 gramm tömegű új pszichoaktív anyagot tartalmaz”. A BSZKI szerint ez a megfogalmazás nem egyértelmű, többféle értelmezésre adhat okot. Eltér a kábítószerre vonatkozó megfogalmazástól is, ahol a jogszabály a jogi értelemben vett mennyiséget az egyes hatóanyagokra a „tisztá hatóanyag-tartalom”, illetve a sóformában létező vegyületek esetén annak „bázis formában megadott tiszta hatóanyag-tartalma” alapján határozza meg. (Forrás: http://www.bszki.hu/e107_files/downloads/MH2013Ia.pdf) (2015.05.30.)

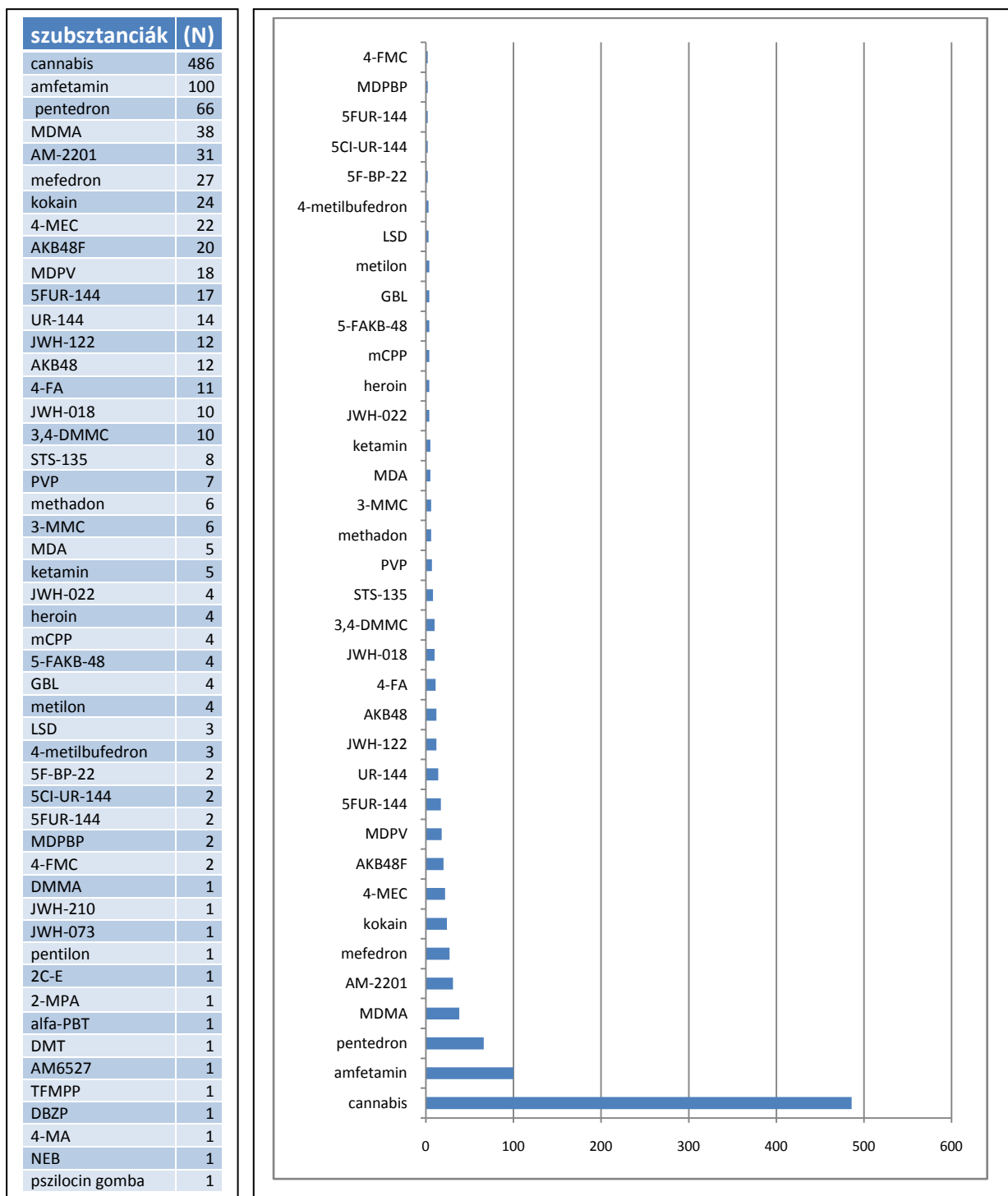
kizáró bizonyítására vonatkozólag - a védelem több ügyben támadta. A korábbi szabályozás értelmében a megszerzés, tartás, a jelenleg hatályos rendelkezések szerint pedig a kábítószer birtoklása tényállások esetén a vegyészszakértői vizsgálatok eredményeit tartalmazó vegyészszakértői véleményt az eljáró hatóságok kétséget kizáró bizonyítéknak értékelik.

Vegyészszakértői vizsgálatok

A mintába került ügyekben 50-féle kábítószer típust (pszichoaktív anyagot) azonosítottak a vegyészszakértők. Azaz az elkövetőknél realizáláskor, előállításakor vagy házkutatáskor 50-féle anyagot vagy annak maradványát találtak a rendőrök. Ezek előfordulási gyakorisága a mintában a következőképpen alakult:

5. táblázat/ 13. ábra

A különböző kábítószeres és új pszichoaktív anyagok előfordulási gyakorisága a mintába került ügyekben (N)

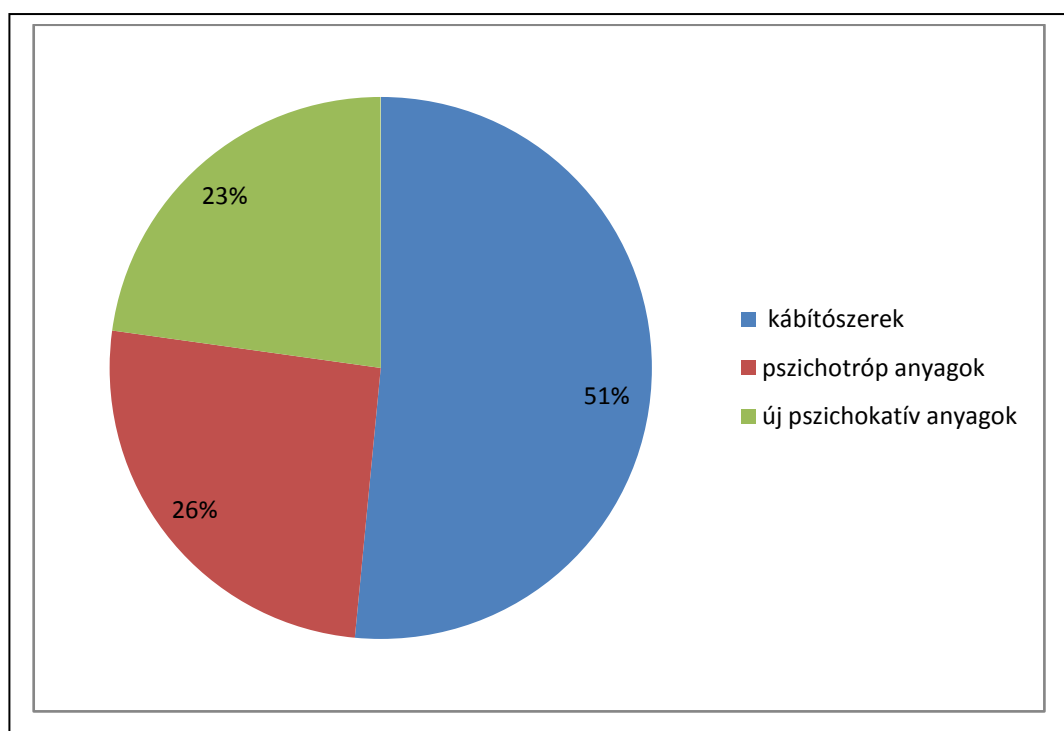
A táblázat és az ábra szemléletesen tükrözi, hogy a mintába került ügyekben előforduló anyagok vagy anyagmaradványok többsége kannabisz-származék volt. A második

leggyakoribb szertípust az amfetamin/metamfetamin-származékok képviselték, a harmadik pedig egy új pszichoaktív szer, a pentedron volt.

A hazai szabályozás elvét követve a következő grafikon a mintába került esetekben lefoglalt szubsztanciák anyagcsoport szerinti megoszlását mutatja:

14. ábra

A mintába került esetek során lefoglalt szubsztanciák anyagcsoport szerinti eloszlása (%)

A kábítószernek minősülő anyagok (A listán szereplők) lefoglalása képezte a mintába került esetekben a lefoglalások valamivel több, mint felét (51%); a pszichotróp (B listán szereplő) és az új pszichoaktív anyagok (C-listán szereplők) alkották a fennmaradó 49%-ot.

Nem a jogszabályban foglalt (vegyületszerkezeti) csoport meghatározás szerint, hanem drogpolitikai értelemben a hatóság által lefoglalt anyagok 65,5%-a volt ún. klasszikus kábítószer (beleértve azokat az anyagokat, amelyeket már az 1999. évi vizsgálati mintában is lefoglalásra kerültek: kannabisz-származékok, amfetamin-származékok, MDA, MDMA, kokain, heroin, LSD, pszilocin gomba) és 34,5% volt új pszichoaktív anyag, azaz olyan szer, amely új termék és az elmúlt pár évben kerül csak a drogpiaconra.

Ha a rendőr az intézkedés vagy később a házkutatás, mint eljárási cselekmény során nem talál kábítószeranyagot a gyanúsítottnál, akkor értelemszerűen nem kerül bevonásra vegyészszakértő az eljárásba. Azonban ha alapos a gyanú, vizeletadásra kötelezik a delikvenst. A toxikológiai vizsgálat eredménye meghatározó lehet az eljárásindításban vagy a bizonyítás során.

De mi van akkor, ha a lefoglalt és bevizsgált anyagról kiderül, hogy nem kábítószer?

A mintába került esetek közül 7 olyan esettel találkoztam, ahol

- vagy csak vegyészszakértői vizsgálta történt, de a vizsgált szer még nem volt „listás”, azaz jogi értelemben nem minősült sem kábítószernek, sem új pszichokatív anyagnak;
- vagy a jogi értelemben sem kábítószernek, sem új pszichokatív anyagnak nem minősülő anyagra elvégzett vegyészszakértői vizsgálat mellett ugyanerre a szerre (szerekre) pozitív toxikológiai vizsgálati eredmény is született.

Ebből 5 esetben az AM-2201 (is) szerepelt, ezen kívül UR-144, JWH-018, 5FUR-144, AKB-48, pentedron és 4-MEC fordult elő. Ezek a szerek az adott cselekmény elkövetésének időpontjában nem voltak „listás” szerek vagy az akkor hatályos büntetőjogi szabályozás értelmében az új pszichoaktív anyagok vonatkozásában a fogyasztói magatartás nem volt büntetendő.

Mind a 7 ügyben lefolytatták az eljárást és vádhalasztásra került sor. A 7-ből három ügyben nem sikerült a vádhalasztó határozatban foglalt kezeléssel történő részvétel teljesítése. Ezekben az esetekben vádemelésre került sor, a bíró tárgyalás mellőzésével hozott határozatot (jellemzően közérdekű munkabüntetést vagy pénzbüntetést rendelt el), de még a bírósági szakban sem vette észre a joghatóság, hogy az elkövetés tárgya az elkövetés idején nem volt tiltott szubsztancia!

A toxikológiai vizsgálatok

A toxikológiai vizsgálatok (vér és/vagy vizeletvizsgálat) célja annak megállapítása, hogy a gyanúsított fogyasztott-e valamilyen kábítószerrel. A mintába került ügyekben 34-féle ismert szubsztanciát/hatóanyagot azonosítottak a toxikológusok. 7 olyan anyag volt, amely nem szerepelt a mintába került vegyészszakértők által azonosított kábítószerek között (Ezek a következők voltak: morfium, 4-MMC, 3-MA, kodein, PMA, MBDB, PB-22). És 27 olyan, amellyel mindkét szakértői csoport „találkozott”.

6. táblázat

a vegyészszakértői és a toxikológiai vizsgálatok során azonosított anyagok, hatóanyagok előfordulási gyakorisága (N)

szubsztanciák	(V)	(T)
cannabis	486	824
amfetamin	100	331
pentedron	66	80
MDMA	38	
AM-2201	31	2
mefedron	27	37
kokain	24	58
4-MEC	22	17
AKB48F	20	1
MDPV	18	21
5FUR-144	17	
UR-144	14	
JWH-122	12	
AKB48	12	
4-FA	11	23
JWH-018	10	4
3,4-DMMC	10	4
STS-135	8	
PVP	7	3
methadon	6	9
3-MMC	6	7
MDA	5	
ketamin	5	10
JWH-022	4	
heroin	4	8
mCPP	4	
5-FAKB-48	4	
GBL/GHB	4	4
metilon	4	4
LSD	3	2
4-metilbuphedron	3	1
5F-BP-22	2	
5CI-UR-144	2	
5FUR-144	2	
MDPBP	2	
4-FMC	2	
DMMA	1	
JWH-210	1	
JWH-073	1	1
pentilon	1	
2C-E	1	
2-MPA	1	
alfa-PBT	1	
DMT	1	
AM6527	1	1
TFMPP	1	
DBZP	1	
4-MA	1	2
NEB	1	
pszilocin gomba	1	
morfin		13
4-MMC		3
3-MA		1
kodein		4
PMA		1
MBDB		4
PB-22		2

A bal oldali táblázat – a mintába került ügyekben - a toxikológiai vizsgálatok során azonosított anyagok, hatóanyagok előfordulási gyakoriságát mutatja. A kokain-, az ópáit-származékok fogyasztása hosszú idő elteltével is kimutatható a szervezetből, de a kannabisz-származékoké is hetekig detektálható. Azonban vannak olyan szerek, amelyek relatíve gyorsan kiürülnek ki a szervezetből. A mellékelt táblázat ezért pusztán annyit mutat, hogy a mintába került esetekben milyen sokféle anyagot azonosítottak a szakértők. Meglepő, de a mintába került esetekben Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna és Fejér megyében magasabb volt az új típusú pszichoaktív anyagok felderítési aránya, mint a „klasszikus” kábítószerké. Erősen közelített a „fele-fele arányhoz” Somogy megye és Budapest is.

Az új típusú pszichoaktív szerek térhódítása már a drogpiac változásaira csak fáziskéséssel reagáló igazságszolgáltatás működését jellemző kriminálstatsztikai adatokban is tetten érhető.

5.5.1. Elkövetési tárgy és jogalkalmazás

A mintába került esetekben során 23 esetben (ebből 5 fiatalok) indult ügy eljárás, hogy az elkövetés tárgya új pszichoaktív anyag volt és az elkövetés időpontja 2014. január 1. előtt volt. Azaz a megszerzés, tartás (és így a fogyasztás) sem volt ekkor még büntetendő cselekmény. Ebből mindössze két esetben történt - a hatályos jogszabályra hivatkozva – bűncselekmény hiányában, az ügyészi szakban eljárás megszüntetés. A többi esetben lefolytatták az eljárást,

elterelésre is sor került, illetve sikertelen elterelés esetén vádemelés történt.

További 40 esetben (ebből 16 fiatalos) nem volt bizonyítható a bűncselekmény elkövetése: mert vagy nem találtak kábítószeranyagot a toxikológiai vizsgálat pedig negatív volt vagy találtak kábítószeranyagot, de az nem minősült a szakértők szerint kábítószernek és a toxikológiai vizsgálat is negatív volt. A 40-ből mindössze 3 esetben szüntették meg az eljárást bűncselekmény elkövetésének hiányában. A többi esetben lefolytatták az eljárás és elterelésre került sor, illetve sikertelen elterelés esetén vádemelésre.

Azonban előfordult 3 olyan eset is, ahol mindössze gyorsrejtőre került sor (ez egy megyéhez, sőt egy rendőrkapitánysághoz és ügyészséghez köthető) és ez volt a kétséget kizáró bizonyíték az ügyben (anyagmaradvány egyik esetben sem volt). Azaz nem került sor hivatalos toxikológiai vizsgálatra. Az elterelést elrendelő ügyészi határozat indokolásában az ügyész is a gyorsrejtő eredményére hivatkozik bizonyítékként.

És említést kell tenni még két olyan esetről, ahol mindössze methadon-fogyasztás volt bizonyítható toxikológiai vizsgálattal és hiába igyekezett bizonyítani a delikvens és orvosa, hogy terápiája során szubsztitúciós-kezelésen (methadon fenntartó kezelésen) vesz részt, azt a hatóság nem találta meggyőzőnek.

A mintába került ügyekben mindösszesen $7+58=64$ olyan eset volt, amelyben nem történt bűncselekmény. Ez a mintába került esetek 4,9%-a. Azaz minden 21. eljárás.

Elgondolkodtatóak ezek az adatok. Már csak azért is, mert a vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában a korábbi vizsgálatok során csak bizonyíték-értékelési és nem bűncselekmény-értékelési problémával találkoztam.

Összehasonlítás

A 2000-es és a 2005-ös vizsgálat során is ugyanazzal, az alább felsorolt 7 szerrel (szercsoportba tartozó anyaggal), követték el a kábítószerrel visszaélést a mintába kerültek: *kannabisz-származékok, amfetamin, ecstasy, LSD, heroin, kokain, egyéb opiátok*. Ezzel szemben 2013-ban már 57 különféle szert – nyolcszor többfélét, mint 10 évvel korábban – azonosítottak a szakértők a mintába került esetekben.

A kábítószeres fajtái, típusai jelentős mértékben – a vizsgálatok során a mintába került ügyek vonatkozásában nyolcszorosára – bővültek az elmúlt 10 évben. Ez azt eredményezte, hogy a jogalkotó igyekezett a drogpiacon változásaira reagálva a jogszabályi környezetet is ehhez igazítani. Mindez azonban odavezetett, hogy az eddig is meglehetősen bonyolult, a jogértelmezési problémákkal terhes tényállás és a végrehajtáshoz kapcsolódó rendeletek alkalmazása még nehezebbé vált a jogalkalmazók számára.

Közel 15 éve vizsgálom az elterelés működését hazánkban, de megdöbbenő szembesülni azzal, hogy – lefolytatott és határozattal, sőt bírósági elmarasztaló végzéssel záruló (!) – bűncselekmény-hiányos eljárással vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények esetén még egyetlen vizsgálat alkalmával sem találkoztam korábban! És ennyi bizonyítékhiányos eljárással sem!

Az un. kábítószerlista folyamatos frissítése megköveteli a jogalkalmazótól annak rendszeres nyomonkövetését. Korábban még azzal is tisztában kellett lenni, hogy a szakértők által megállapított anyag vajon kábítószer, pszichotróp avagy új pszichoaktív anyag volt-e. Tehát a jog ismeretén túl némi kémiai ismeretekre is szükség volt. Sőt most is szükséges. Ma már nem elegendő indok, nem hitelt érdemlő és kétséget kizáró bizonyíték büntetőeljárás indítására, ha valaki azt vallja, hogy kábítószerrel foglalkozott. Mert habár lehet, hogy ő annak vélte, vagy azzal a szándékkal tette, vásárolta az anyagot, hogy bódult állapotba kerüljön, azonban elképzelhető, hogy olyan szubsztanciát fogyasztott, amely nem szerepel a vonatkozó kábítószerlistán és ez esetben – nem áll meg a kábítószer-birtoklás bűncselekmény elkövetésének gyanúja.

A gond, hogy volt olyan ügyészség, ahol negatív toxikológiai és negatív vegyészszakértői vizsgálati eredmény esetén az ügyész bűncselekmény hiányában megszüntette az eljárást és olyan is ahol lefolytatták azt és sikertelen elterelés esetén bírósági végzéssel büntetést szabtak ki a delikvens ellen.

A korábbi években végzett vizsgálatok során is problémák voltak a jogbiztonság érvényesülésével a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazás miatt, azonban a korábbi évekkel ellentétben a kontraszt az eljárások, ügyészi határozatok és/vagy bírósági végzések tekintetében nem volt ekkora (megszüntetés vs. pénzbüntetés vagy próbára bocsátás).

Ugyanakkor, míg korábban a mennyiségek összegzése minősült komoly problémának (a megszerzett és tartott, de már elfogyasztott kábítószer mennyisége összegezhető-e)⁵³, most úgy tűnik, hogy már annak megállapítása is, hogy mi minősül kábítószernek, pszichotróp vagy új pszichoaktív anyagnak, illetve mi szükséges a kábítószer-birtoklás vétségének bizonyításához.

Mivel számos megye, sőt a főváros is érintett és mivel a probléma komoly szabadságjogokat sért, megfontolásra érdemes és BJH vagy egy irányelv kiadása az egységes jogértelmezés és jogalkalmazása érdekében.

5.6. Szakértői vélemények

5.6.1. Összegzés, hatóanyag-számítás, szakértői vélemények

A szakértői vélemények, azaz a vegyészszakértői, a toxikológus szakértői, illetve az orvosszakértői vizsgálatok eredményei mindig meghatározó jelentőséggel bírtak a hatóság előtt ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények bizonyításában, illetve a helyes tényállás alkalmazásában.

A vegyész- és toxikológus szakértők feladata nemcsak annak megállapítása, hogy az adott anyagmaradvány vagy testnedv tartalmaz-e valamilyen tiltott anyagot, hanem az is, hogy megállapítsák annak hatóanyagtartalmát. Ugyanis a lefoglalt kábítószer, pszichotróp anyag, illetve új típusú pszichoaktív anyag hatóanyagtartalma határozza meg a cselekmény minősítését. A hatóanyag-tartalom szerint lehet a lefoglalt anyag csekély, jelentős és különösen jelentős mennyiségű. A határértékeket korábban a Btké. 23.§-a, jelenleg a 2012. évi C. törvény Értelmező rendelkezések 461. §-a határozza meg, szertípusokra lebontva.

⁵³ Büntető Jogegységi Határozat 1/2007. A legfőbb ügyész helyettese és a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese – egyaránt a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény [Bsz.] 29. §-a (1) bekezdésének a) pontjának, illetve a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény [Be.] 439. §-a (1) bekezdése a) pontjának második fordulatára hivatkozva – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény [Btk.] szerinti kábítószerrel visszaélés bűncselekménye kapcsán, az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében, elvi kérdésben jogegységi eljárás lefolytatását és jogegységi határozat meghozatalát indítványozta.

A legfőbb ügyész helyettesének BF.2115/2006. számú indítványa szerint – a Btk. 282. § (1) bekezdése esetében – annak megítélése eltérő, hogy a megszerzett és tartott, de már elfogyasztott kábítószer mennyisége összegezhető-e.

A Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének 2007.El.II.JE/B.2/1. számú indítványa szerint pedig annak megítélése eltérő, hogy a forgalomba hozatal céljából megszerzett, és tartott kábítószer esetében a Btk. 282. §-ának (1) bekezdése szerinti bűncselekmény befejezett alakzatát, avagy a Btk. 282/A. §-ának (1) bekezdése szerinti bűncselekmény kísérletét kell-e megállapítani.

A vizsgálati eredményeket azonban értelmezni is kell. A hatályos jogszabályi környezetnek megfelelően tényállást, elkövetési alakzatot, minősítést kell hozzárendelni. Az igazságszolgáltatás rendszere ezen bűncselekménytípus vonatkozásában megkérdőjelezhetetlen bizonyítékként értékeli a fent említett vizsgálati eredményeket tartalmazó szakértő véleményeket.

Tudvalevő, hogy a kábítószer-bűncselekmények vétségi alakzatai kriminológiai értelemben áldozat nélküli bűncselekmények, azaz olyan magatartások, amelyeknek nincs sértettje, aki hatóság segítségét kérné. Így észlelésük, felderítésük, sőt bizonyításuk is a hagyományos technikától és taktikától eltérő, mi több jóval költségesebb. Ugyanakkor, mivel a kábítószer-fogyasztás jelenségének megítélésében nincs társadalmi konszenzus, az aláírt nemzetközi egyezmények pedig megszabják a hazai szabályozás irányát és kereteit, így a jogalkotó keze meg van kötve és nem tud megfelelni annak a jogalkotói igénynek, amelyet már Angyal Pál is leírt több mint 100 évvel ezelőtt, miszerint "Valamely büntetőtörvénykönyv... akkor lesz megfelelő, ha a büntetőkódex, mintegy tükörképe a ... társadalmi felfogásnak"⁵⁴

Így a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos anyagi jogi rendelkezések, többek között a fenti anomáliákból adódóan – nemcsak nálunk, hanem szerte a világban – számos kívánnivalót hagynak maguk után. Nem közvetítenek egyértelmű üzenetet a társadalom tagjai felé, a jelenség sajátosságaiból adódóan a szabályozás bonyolult, több joganyag együttes harmonizációját igényli, a jogalkalmazótól pedig a sokszor nem egyértelmű, többféle – rendszeresen változó - rendelkezés együttes ismeretét és alkalmazását kívánja.

Nem véletlen hogy amióta a kábítószerrel visszaélés tényállássá vált a büntető kódexünkben és megnőtt az elkövetési gyakoriság, a hatályos jogszabályi környezet alkalmazásával kapcsolatban számos probléma merült fel. Ennek megoldására rendre születtek a BED-ek, BHJ-ék, irányelvek, BK vélemények⁵⁵.

Mintegy 15-20 évvel ezelőtt az egység kérdése (lsd. később) illetve a mennyiségek összegzése minősült komoly problémának: az, hogy a megszerzett és tartott, de már elfogyasztott kábítószer mennyisége összegezzet-e. Ezt már a 2000-es majd a 2003-as vizsgálat eredményei is jelezték⁵⁶, azonban a helyzetet még a *1/2007-es BJH sem* rendezte megnyugtatóan.

⁵⁴ Angyal, P.: Dr. Angyal Pál büntetőjogi előadásai. I. kötet. Wessely és Horváth, Pécs. 1904-1906. 140. old.

⁵⁵ lásd pl.. III.BED, VI. BED, BK. 155. sz. állásfoglalása, 57.BK vélemény, 5/1998 BJH, 1/2007 BJE határozat stb.

⁵⁶ Ritter, I. (2001): Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén. In: (szerk. Irk. F.) Kriminológiai Tanulmányok 38. kötet. 239-266. ill. Ritter, I. (2003): (T)örvény. A kábítószerrel visszaélés büntetőjogi megítélésnek hatásvizsgálata – 1999. március 1. után. L'Harmattan, Budapest.

Szerencsére egyre inkább terjedt az a jogalkalmazói gyakorlat, hogyha nem bizonyítható kétséget kizáróan az elfogyasztott mennyiség és annak hatóanyagtartalma, akkor csak a lefoglalt és/vagy toxikológus szakértő által szakvéleményben előterjesztett fogyasztás ténye képezheti a minősítés alapját nem pedig az elkövető vallomásában említett vélelmezett idő alatt elfogyasztott vélelmezett mennyiség vélelmezett hatóanyagtartalma.

Azonban még a jelen vizsgálat mintájába került esetben is több történt kísérlet az évek során elfogyasztott mennyiségek összegzésére. Sőt mintegy új tendenciaként megjelentek a negatív toxikológiai és/vagy vegyészszakértői vizsgálatokról szóló szakvélemények ellenére, pusztán az elkövető beismerő vallomása alapján történő gyanúsítások, ezek alapján történő vádhalasztások elrendelése és sikertelen teljesítés esetén a sikeres vádemelések.

Ezt a korábbi 1999-es és 2004-es vizsgálatok nem jelezték.

A 2004-es vizsgálat eredményei azonban egy másik problémára hívták fel a figyelmet, amit jóval később, a 2012-ben a kábítószer-kereskedelem hazai bűnüldözésének jellemzőiről végzett vizsgálat eredményei is felszínre hoztak, nevezetesen *a hatóanyag-számítás problematikáját*.

Nyilvánvaló, hogy az összegzéshez szükséges a hatóanyag-tartalom ismerete, ugyanis az képezi a minősítés alapját.

Az 57. BK vélemény a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása miatti büntetőjogi felelősségről úgy rendelkezik, hogy „Annak megállapításához, hogy valamely anyag kábítószer tartalmaz-e, és ha igen – a tiszta hatóanyag-tartalmat alapul véve – milyen mennyiségben, különleges szakértelem szükséges. Ezért, ha ilyen kérdés felmerül, általában vegyész- és orvosszakértőt kell igénybe venni [1998. évi XIX. törvény (Be.) 99. § (1) bek.]. A meg nem lévő kábítószer mennyiségének megállapítása nem szakértői, hanem bizonyítási kérdés [vö.: 1/2007. BJE határozat II/4/c) pont]. Ezzel összefüggésben az sem szakértői, hanem bizonyítási kérdés, hogy a meg nem lévő kábítószer megállapított mennyiségének mekkora a tiszta hatóanyag-tartalma”.

Azaz a hatóanyag-tartalom kiszámítása nem a szakértő, hanem az ügyész feladata. Ezt elősegítendő az ügyészek – elvileg – rendelkeznek egy olyan programmal, szoftverrel, amely megoldja helyettük ezt a „bizonyítási kérdést”.

Ettől függetlenül a vegyészszakértők elősegítendő a „bizonyítási kérdések” megoldását, jellemzően még most is feltűntetik a szakértői véleményükön - a vizsgált anyag hatóanyagtartalmából - a bizonyítékként lefoglalt mennyiség jogi értelmezését (csekély, jelentős, különösen jelentős). Jellemzően azt is, hogy a vizsgált anyag milyen listán szerepel.

Sőt még azt is, hogy az adott szubsztancia a hatályos szabályok értelmében egyáltalán tiltott szernek minősül-e.

Ennek ellenére mégis minden – a mintába került – 21. ismertté vált csekély súlyú kábítószerrel visszaélést elkövetővel szemben bűncselekmény-hiány ellenére lefolytatták az eljárást a jogalkalmazók.

Napjainkban a kábítószer megszerzése és tartása elkövetői magatartások értelmezése és bizonyítása az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállás, valamint a hatóságilag tiltott szertípusok jelentős mértékű növekedésének és folyamatosan bővülő választékának köszönhetően egyre nehezebb a jogalkalmazók számára.

A kábítószer-bűncselekmények tényállás 2012. évi C. törvényben hatályosult rendelkezéseinek változásával az igazságügyi orvosszakértők kvázi „kiestek” a 2013. július 1-jén indult az eljárásokból, hiszen jogszabály már nem differenciál az elkövetők szenvedélybetegségének foka szerint. Így az eljárások elméletben valamivel egyszerűsödtek. Mivel azonban a 42/2008. (XI. 14.) EüM-SzMM rendelet az elterelések végrajtásáról rögzíti, hogy a delikvensnek előzetes állapotfelmérésen kell részt vennie (2.§ (1)). Mivel azonban az eljárás során mindenképpen vizsgálni kellett az elkövető kábítószer-függőségét, a 42/2008. (XI. 14.) EüM-SzMM rendelet 2.§ (3) pontja úgy rendelkezik, hogy „Ha az érintett személy kábítószer-függőségét a büntetőeljárás során vizsgálták, és azt igazságügyi orvosszakértő megállapította, a vélemény kiadásától számított hat hónapon belül a szolgáltatás előzetes állapotfelmérés nélkül megkezdhető....”

Azaz nem volt szükség feltétlenül külön állapotfelmérésen részt venni, habár a kezelést, szolgáltatást végző intézmények a terápia, kezelés megkezdése előtt már csak szakmai okokból is végeztek státuszvizsgálatot.

A hatályos jogszabályi környezet alapján a kvázi kettős státuszvizsgálat megszűnt és az egyetlen állapotfelmérés jellemzően abban az intézményben történik, ahol a delikvens igénybe veszi a szolgáltatást.

Figyelmet érdemel, hogy egy-egy vidéki kapitányságok **néhány esetben a drog gyorsteszt képezte a bizonyítás eszközt**, azaz nem történt szakértői kirendelés. A drogueszt eredménye és a beismerő vallomás elégséges volt a jogalkalmazók számára a bűncselekmény elkövetésének kétséget kizáró és megalapozott bizonyításához és így a vádhalasztás elrendeléséhez.

Az 1998. évi XIX. törvény (Be.) 99. § (1) bek. szerint „Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléshez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni. (2) Szakértő alkalmazása kötelező, ha a) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, illetőleg kábítószerfüggősége...”

A 2012. évi C. törvény hatályosulásával a kábítószer-bűncselekmények tekintetében a jogalkotó nem tesz különbséget a kábítószerfüggő és a kábítószerrel alkalmi jelleggel fogyasztó elkövetők büntetése között. Azaz a kábítószerfüggők ’pozitív büntetőjogi diszkriminációja’ megszűnt és a szerhasználat gyakorisága, mintái és az ahhoz társuló egészségügyi következmények manifesztációi már nem képeznek minősítő körülményt a jogkövetkezmények sorában.

Értelmezésem szerint esetünkben a bizonyítandó tény megállapításához - nevezetesen, hogy fogyasztott-e, tartott-e magánál az illető kábítószerrel – a hatályos anyagi jogi rendelkezések értelmében nem kötelező kirendelni igazságügyi toxikológiai, illetve vegyészszakértőt. Amennyiben az eljáró hatósági személy úgy dönt, hogy ennek megítéléséhez nem szükséges különleges szakértelem, hiszen rendelkezésre áll a drogteszt, amelynek eredménye ugyan nem teljesen megbízható, de megítélése szerint a beismerő vallomással (de akár anélkül is) már kétséget kizáró és/vagy a beismerő vallomás már önmagában is kétséget kizáró bizonyíték és mivel a jogszabály nem kötelezi az eljárást szakértők igénybevételére, megfelel a hatályos jogszabályi környezetnek, hogy eltekint a szakértő kirendelésétől. De, a drogszcéna, a jelenlegi drogpiacon helyzetkép erősen beárnyékolja mind a drogtesztnek, mind pedig a beismerő vallomásnak, mint bizonyítási eszköznek az eljárási gyakorlatban betöltött túldimenzionált szerepét.

Talán az egyik legérdekesebb kérdés ennek kapcsán az elkövető beismerő vallomásának bizonyító ereje.

Az eljárásjogi szakirodalom szerint a beismerő vallomás a ’bizonyítékok királynője’, holott a jelenleg hatályos büntetőeljárás jogunk a bizonyítékok szabad értékelésének elvén alapszik. Ennek értelmében a bizonyítási eszközök egyenrangúságát, egyenlőségét kell szem előtt tartani⁵⁷.

A bizonyítási eszközök által szolgáltatott bizonyítékokat azonos súllyal kellene mérlegelni, azonban a bizonyítási eszközök egyensúlyában mégis létezik olyan személyi jellegű

⁵⁷ Tóth Mihály: A hallgatás joga és a vallomás értéke (Belügyi Szemle, 1987/5.)

bizonyítási eszköz, amely megbontja az egyenlőséget. Ez pedig a beismerő vallomás. Míg a jogelmélet a beismerő vallomás értékét degradálni igyekszik, a gyakorlatban a joghatóság minden eszközt bevetve küzd a beismerő vallomás megszerzéséért. Tény, hogy a gyanúsított/terhelt beismerő vallomása kétségkívül gyorsíthatja és egyszerűsítheti az eljárásokat azonban a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvényünk szerint „a terhelt beismerése esetén... meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.” (118.§. (2)) Továbbá „a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje. (78.§ (2)) „ A bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg” (78.§ (3))

5.6.2. A drog gyorssteszt alkalmazásának gyakorisága és jellemzői⁵⁸

Értelmezésem szerint önmagában a beismerő vallomás nem elégséges bizonyíték, mivel a hatályos rendelkezések szerint „... meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is”. De mi minősíthető 'egyéb bizonyítéknak'? Értelmezhető-e a drog gyorssteszt tárgyi bizonyítási eszközként?

Amennyiben igen, úgy érthetetlen, hogy az alig több, mint ezer forintba kerülő drogtestt helyett miért több tízezer, sőt százezer forint értékű szakértői vizsgálatok szolgáltatják a bizonyítás alapját. A drogtestt – amely vizeletből vagy a nyálból mutathatja ki, fajtájától függően a fogyasztás tényét, és habár eredménye nem minősíthető kétséget kizáró bizonyítéknak – határozottan gyorsíthatná az eljárást, amennyiben kiegészül más bizonyítékkal is. Van olyan gyorssteszt is, amely anyagmaradványból hatóanyagcsoport érzékelésére képes. Ezek megbízhatósága azonban – a piacon tapasztalható rendkívül gyors fejlődés ellenére – nem szignifikáns.

Ha azonban nem minősíthető bizonyítási eszköznek mi szükség van rá? Hacsak nem az, hogy az elkövető vallomását a hatóság megszerezze???? Vagy egyszerűen csak üzlet?

⁵⁸ „...A droguesztek alkalmazása ellen szóló egyik legfontosabb érv, hogy a kereskedelemben kapható, sőt a laboratóriumi körülmények közt felhasználásra kerülő tesztek - az alkoholos befolyásoltság mérésére szolgáló kettős vérvételtől eltérő módon – nem alkalmasak a tesztelt személy drog-befolyásoltságának mérésére.. A tesztek csak arra képesek, hogy bizonyítékot szolgáltatassanak arra nézve, vajon a tesztelt személy fogyasztott-e tiltott szert az elmúlt 2-3, 4-5 vagy 14-18 napban. A különbségek az egyes anyagok szervezetből való ürülési sebességétől függenek. Ráadásul az ürülési sebesség semmilyen kapcsolatban sincs az egyes szerek függőségi potenciáljával vagy káros hatásaival. Példának okáért a legkevésbé veszélyes illegális szerek, a kannabisz-származékok (például fű és hasis) ürülnek ki a leglassabban a szervezetből: fogyasztásuk még egyszerű vizelettesztekkel is kimutatható a vizeletből a fogyasztástól számított 14-18 napon belül....” In: <http://tasz.hu/adatvedelem/testi/kabszerteszt> (2015.08.11.)

„... a drogtestek karriertörténete is az Egyesült Államokban kezdődött, ahol a Reagan-adminisztráció „Drogcárja” (az USA legmagasabb rangú kábítószer-ügyi hivatalnoka), William Bennet, mandátuma kitöltése után egy vizeletteszt-gyártó cégnél helyezkedett el. Az USA-ban a széles körű tesztelésbe először csak a veszélyes gépeket kezelők, és az iskolabusz-sofőrök kerültek be, majd folyamatosan bővült a kör. Ma már a tengerentúlon több tízmillió munkavállalónak kell időről időre szűrőpróba-szerű, kötelező ellenőrzéseken részt vennie, és amerikai iskolák is elő-elő állnak a diákok kötelező tesztelésének igényével. A drogtest-ipar az USA-ban milliárd dolláros üzlet, nem csak a vizeletteszt-gyártó cégeknek, hanem a különböző anyagok (elsősorban a kannabisz pszichoaktív hatóanyaga, a THC) szervezetből való eltüntetését sikerrel megoldó különféle anyagokat gyártóknak”⁵⁹.

A drogtest-ipar érdekeltségeit az igazságszolgáltatás rendszere, ipara alázatosan kiszolgálja. Előnyére fordíthatná csekély mennyiségre elkövetett vétségek esetén, ha a gyors tesztek reliabilitása jelentősen növekedne. Jelen szinten azonban a tesztet gyártó cég érdekeit szolgálva potenciális vásárlói szerepben tetszeleg. Haszna a vásárolt termék alkalmazásából alig értékelhető, amint azt a vizsgálati eredmények is jelzik. A szakértői intézeteknek látens érdeke, hogy konkurencia nélküli hiteles mérőhelyekként funkcionálhassanak, hiszen fennmaradásuk és prosperitásuk ezen alapul.

Azaz nem fűzi őket intézményi érdek a drog gyors tesztek elterjedéséhez, miközben a drogtest ipar komoly marketing-stratégiát folytat a keresleti piac bővítéséért.

Amennyiben a gépjármű-ellenőrzés, közúti baleset során merül fel gyanú a fogyasztás tényére, akkor a közúti alkoholteszthez hasonlóan a drogtest is szolgálhat tájékoztatásul a hatóság részére az eljárás folytatásához. Azonban *a 19/2000 (XI.13.) ORFK utasítás a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt lévő járművezetőkkel szemben alkalmazandó rendőri intézkedésekről szóló módszertani útmutató kiadásáról* 2. számú mellékletének *A biológiai testnedvek mintavételezésének módja és szabványos formája* bekezdés 3. pontja szerint „*a mintavételezés idejében, amennyiben az eljáró hatóság azt indokoltnak tartja, a donor vizeletének előszűrő vizsgálatát kezdeményezheti. Az előszűrések pontatlanságukból fakadóan – tájékoztató jellegűek és gyors tesztekkel készülnek. (Ajánlatos a nemzetközi javaslattal ellátott teszt használata [NIDA].) ...Az előszűrés mindenképpen jelzés*

⁵⁹ <http://tasz.hu/adatvedelem/testi/kabszerteszt> (2015. 08.14.)

értékű eredményt ad, de a gyorsvizsga alkalmazása önmagában még bizonyító erővel nem rendelkezik, s így a hiteles mérőhely kirendelése sem kerülhető meg”.

Ez a rendelkezés, módszertani levél azonban csak a vezetési képességre hátrányosan ható szerbefolyása alatt lévő járművezetőkkel szemben alkalmazandó rendőri intézkedésekre vonatkozik.

Kérdés azonban, hogy egyéb esetekben mi indokolja a használatát?

A vizsgálat eredményei szerint a mintába került közúti gépjármű-ellenőrzés során észlelt esetek 26,7%-ában került sor drogvizsga alkalmazására az intézkedés részeként, azaz minden 4. esetben. Míg a közterületen történt igazoltatásokkal összefüggésben történő hatósági észlelések aránya 18,1% volt.

A drogvizsgák alkalmazásának aránya - az összes ügyre kivetítve - 23,9%-ot tett ki.

Érdekes, hogy a drogvizsga alkalmazásának legmagasabb előfordulási gyakoriságát a rendőrség épületén belül, az idézésen tanúként vagy gyanúsítottként megjelent személyekkel szemben detektáltam. A mintába 70 olyan elkövető ügye került, akiket a rendőrség jellemzően tanúként idézett be meghallgatásra, majd gyanúsítottként távoztak. 31,4%-uknál alkalmazott hatóság drogvizsgát.

„Megjegyezzük, hogy több esetben találkoztunk olyan esettel, ahol valakit tanúként idéztek be kihallgatásra, majd megkérdezték, hogy fogyasztott-e kábítószer. Ha igennel válaszolt alapos gyanú alapján a rendőrség vizuálisvizsgálatot végeztetett és amennyiben az pozitív volt a tanúból hamarosan gyanúsított lett” - tartalmazta az 1999-es vizsgálat kutatási beszámolója. A rendőrség nyomozástaktikája az elmúlt 15 év során, szemben a drogpiaccal, a fogyasztási szokásokkal és az elkövetők jellemzőivel, nem sokat változott. A technikai eszközök annál inkább, és úgy tűnik ez a taktikába még nem illeszkedett megfelelően, a technika és a taktika nem harmonizál a kis súlyú kábítószer-bűncselekmények bizonyításának vonatkozásában.

A drogvizsgák alkalmazásának gyakorisága megyék szerint a következőképpen alakult: míg Fejér megyében az ügyek 1,8%-a, Nógrád megyében 5%-a, Budapesten pedig 4,1%- a során használt a hatóság drogvizsgát, addig Komárom-Esztergom megyében ez az arány 72,6% volt, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 75,6%, Heves megyében 69,1%, Somogyban 58,9%, Békés megyében 54,2%, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 45,5%. Az átlaghoz közelített Pest megyében az előfordulási gyakoriság (24,6%), de 15,2%-kal - az egyébként magas

esetszámmal és jellemzően erős közúton történő 'észlelési indikátorral' rendelkező - Győr-Moson-Sopron megye határozottan átlag alatti részesedést mutatott.

Érdekes, hogy a legtöbb közúti gépjármű-ellenőrzés során történő hatósági észlelésre éppen abban a három megyében kerül sor, ahol a legalacsonyabb volt a drogtesztek alkalmazásának aránya: Budapesten, Győr-Moson- Sopron és Fejér megyében.

Kérdés, hogy az ügyésznek tisztában kell-e lennie a drogtesztek és a beismerő vallomás megbízhatóságával?

Mert a gyakorlat azt mutatja, hogy a nyomozóhatóság alkalmazza, felhasználja azokat, mint bizonyítási eszközöket, az ügyész pedig jellemzőn elfogadja és nem kérdőjelezi meg a megszerzett bizonyítékok hitelességét.

Sem a drogteszt alkalmazásáról, sem pedig tárgyi bizonyítási eszközként történő kezeléséről vagy annak tilalmáról nem rendelkezik a hatályos jogszabályi környezet (még alacsony rangú jogszabályi szinten sem!)⁶⁰ Ez pedig azt jelenti, hogy a jelenleg érvényes jogalkalmazói gyakorlat egyfajta szokásjog alapján működik.

5.7. Az eljárási idő

5.7.1. Az eljárás megindulása és a nyomozás felfüggesztése között eltelt idő

Az eljárási idő hossza meghatározó indikátora a büntetés hatásosságának. A büntetés hatásosságával már *Beccaria* is foglalkozott az 1764-ben kiadott *Dei delitti e delle penne c.* művében, aki úgy vélte, hogy „minél gyorsabb a büntetés és minél közelebb esik az elkövetett bűnhöz, annál igazságosabb és annál hasznosabb... [A] büntetések gyorsasága hasznosabb, mert minél kisebb az időbeli távolság a büntetés és a gaztett között, annál erősebb az emberi lélekben ennek a két eszmének az összekapcsolódása: bűn és büntetés.”⁶¹

⁶⁰ Sem a 10/2008. (OT 7.) ORFK utasítás a vér- és vizeletminták rendőrségi ügyeleteken történő tárolásának, nyilvántartásának és továbbításának rendjére; sem a 19/2000. (XI. 13.) ORFK utasítás a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt lévő járművezetőkkel szemben alkalmazandó rendőri intézkedésekről szőlőmódszertani útmutató kiadásáról; sem a 19/2000. (XI. 13.) ORFK utasításhoz rendelt 2. számú melléklet az Országos Igazságügyi Toxikológiai Intézet 1. számú módszertani levele a kábítószeres és pszichotróp hatású anyagok igazságügyi toxikológiai vizsgálatáról különböző humán testnedvekből, hatósági mintavételezés alapján.

⁶¹ Adler, F.-Mueller, G.O.W.- Laufer, W.S. (2000): Kriminológia. Osiris, Budapest. 91.old.

Ha tehát az eljárási idő elnyúlása miatt a büntetés legyen az bármilyen mértékű és formájú is időben távol esik az elkövetett jogsértéstől, úgy a büntetés hatásossága, legyen az bármilyen mértékű és formájú is, is távol fog esni társadalmilag kívánatosától. Azaz a büntetés nem segíti elő sem a generális sem pedig a speciális prevenció érvényesülését. Sőt, hatásossága mellett hatékonysága is csökken: az ár-érték aránya felborul. Értve ezalatt mind a gazdasági, mind pedig a társadalmi szempontú megközelítést: sokba kerül a hatásosságához képest és több társadalmi kár okoz, mint amennyi társadalmi érték származik belőle.

Esetünkben ez a következőképpen értelmezhető: a csekély mennyiségre elkövetett vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt elkövetők büntetése elsősorban a vádemelés elhalasztása mellett alkalmazott kábítószer-használatot kezelő ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel. Ez a büntetés (és nem a büntetőeljárás, mint azt néhányan tévesen jegyzik) alternatívájaként alkalmazott intézkedés elméleti szinten **előnyös**

- a jogalkalmazók számára, mert a nagy ügyforgalom mellett jelentős időmegtakarítás érhető el azzal, hogy nem kell nyomozni, vádiratot szerkeszteni, hanem egy vádhalasztás elrendelő határozattal és egy eljárást megszüntető határozattal, relatíve kevés ráfordított munkával, sikeresen befejezhető egy ügy. Azaz az eredményes befejezés - illetve az ügyészek teljesítményét [véleményem szerint tévesen mérő] váderedményesség – rögzíthető;
- a gyanúsított/elkövető számára, mert a büntető hatóság égisze alól, a segítő szféra veszi gondjaiba; így a büntetés relatíve humánus és személyre szóló, alapvetően segítő célzatú, nem pedig izoláló;
- az ellátás végző egészségügyi és/vagy szociális intézményrendszer számára, ugyanis klienseket termel. Különösen érvényes ez a kizárólag megelőző-felvilágosító szolgáltatást végző intézményekre, amelyek ezen kliensek nélkül nem lennének képesek fenntartani magukat;
- az igazságszolgáltatás intézményrendszere számára, mert az eljárások költségének egy részét és a 'büntetés'-végrehajtásának költségét áthárítja a szociális és/vagy egészségügyi szférára; továbbá elméleti szinten csökkenti az ügyészek terheit;
- a társadalom számára, mert jóval kevésbé stigmatizálja az elkövetőt, mint más büntetések és így a járulékos társadalmi hátrányok is jóval kisebbek.

A gyakorlatban azonban **hátrányos**

- a jogalkalmazók számára, mert naprakésznek kell(ene) lennie a folyton változó szabályozás miatt. Az információ megszerzéséhez azonban idő kell, amely időt pedig más ügyektől vagy éppen a szabadidejéből kell elvennie. Ellenkező esetben nem tud

megfelelni a 'naprakészség' követelményének. Ráadásul ezeknél az ügyeknél magas az adminisztrációs teher, illetve sikertelen teljesítés esetén további munkateherrel kell számolni, hiszen vádat kell emelni; ráadásul - társadalmi súlyukhoz képest – meglehetősen hosszúak az eljárások.

- a gyanúsított/elkövető számára, ugyanis az eljárás és a teljesítés aránytalanul sok időt vesz igénybe; igaz nem izolál, de szegmentál az eljárás és a kezelésen történő részvétel, miközben maga az ellátás sok esetben nem szükséges és nem hatásos; nem motiváltak a kényszerűen választott kezelésen történő részvételre, a segítség elfogadására.
- az ellátás végző egészségügyi és/vagy szociális intézményrendszer számára. habár klienseket termel ezek a kliensek rövidtávú, folyton változó pacientúrát, kliensállomány jelentenek. Valós terápia és segítség helyett a cél sokszor nem egyéb, mint a jogkövetelmények adminisztrációja. A kliensek nem motiváltak a kezelésben történő részvételre, csak a hatósági dokumentum megszerzésére. Ezért az intézményrendszer is a valós kezelés, segítség helyett az intézményi érdekeket előtérbe helyező, a jogkövetelményeknek megfelelő 'adminisztratív terápiát' épít ki ezen kliensek számára.
- az igazságszolgáltatás intézményrendszere számára, mert együttműködésre kötelezi a szociális/igazságügyi ellátórendszerrel. A két totális intézményrendszer együttműködése számos esetben, a gyakorlatban egyfajta rivalizálást eredményez, amely az intézkedés hatásosságát és közvetve a jogbiztonságot ássa alá; ráadásul mert az eljárások cselekmény társadalmi súlyához mérten is aránytalanul hosszúak, így tovább terhelik az amúgy is magas ügyteherrel dolgozó rendszert.
- a társadalom számára, mert az eljárások és a kezelés drága, hosszú és eredménytelen; Azaz nem hatásos és nem költséghatékony. A problémakezelésre jellegénél fogva nem alkalmas intézményrendszer dominanciájából fakadó anomáliák és működési zavarok negatívan hatnak vissza mind az igazságszolgáltatás és a jogalkalmazás rendszerére, mind pedig a jogrendszer egészére. Ugyanakkor elzárják a társadalompolitika adekvátabb intézményrendszereit, intézményeit attól, hogy bevonódjanak a társadalmi probléma kezelésébe.

Az intézkedés számos hátránya az eljárás hosszúságával van összefüggésben. De vajon milyen időintervallumról beszélünk, amikor hosszúnak tételezzük a csekély mennyiségre és/vagy súlyú, vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények elkövetőivel szembeni

eljárásokat? Van-e területi differencia az eljárási idő hosszában? Egyáltalán miért szükséges ennyi ideig tartaniuk?

Mivel azt állítom, hogy az eljárási idő hossza meghatározó indikátora lehet a büntetés hatásosságának, és azt is állítom, hivatkozva a korábbi vizsgálataim eredményeire (Ritter, 2001; 2005), hogy az elterelés intézménye kontraproduktív, hatása mind individuális, mind pedig társadalmi szinten erősen megkérdőjelezhető, továbbá nem költséghatékony, az ár-érték arány mind társadalmi, mind pedig gazdasági értelemben egyensúlyhiányos, így logikailag azt kell tételeznem, hogy az elterelés, mint büntetés helyett alkalmazott intézkedés, illetve alternatív büntetés nem hatásos.

Jelen fejezetben a hatásosságnak csak egyik indikátorát vizsgálom, nevezetesen az időfaktort. Az arányosság kérdésére és a végrehajtás módjára, eredményességére később térek ki részletesen. Mivel az időfaktor a korábbi vizsgálataimnak is tárgya volt, így lehetőség van az összehasonításra.

Az 1999-es vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a mintába került ügyekben 1998/1999-ben az eljárás megindulása és a kezelésen történő részvétel miatt a vádelhalasztás között átlagos időtartam 7,6 hónap telt el. Ha ehhez hozzászámoljuk, hogy 6 hónapig tartó folyamatos kezelést kell igazolniuk az elkövetőknek, egy éven belül, akkor bizony legjobb esetben is **13,6** hónapig tartott mintegy tizenöt évvel ezelőtt Budapesten egy csekély mennyiségre elkövetett kábítószerrel visszaélés bűncselekmény miatt indult eljárás, ha a delikvens a büntetés alternatívájaként elterelésen vett részt.

A 2005-ös vizsgálat eredményei szerint a fővárosban 2003/2004-ben 9,8 hónapig tartott egy átlagos csekély mennyiségre elkövetett kábítószer-bűncselekmény esetén az eljárás. Ha ehhez hozzávesszük a 6 hónapos kezelést akkor **15,8** hónapig tartott legjobb esetben egy ilyen eljárás. Egyébként az eljárás megindulása és a vádhalasztás sikeres letelte közti

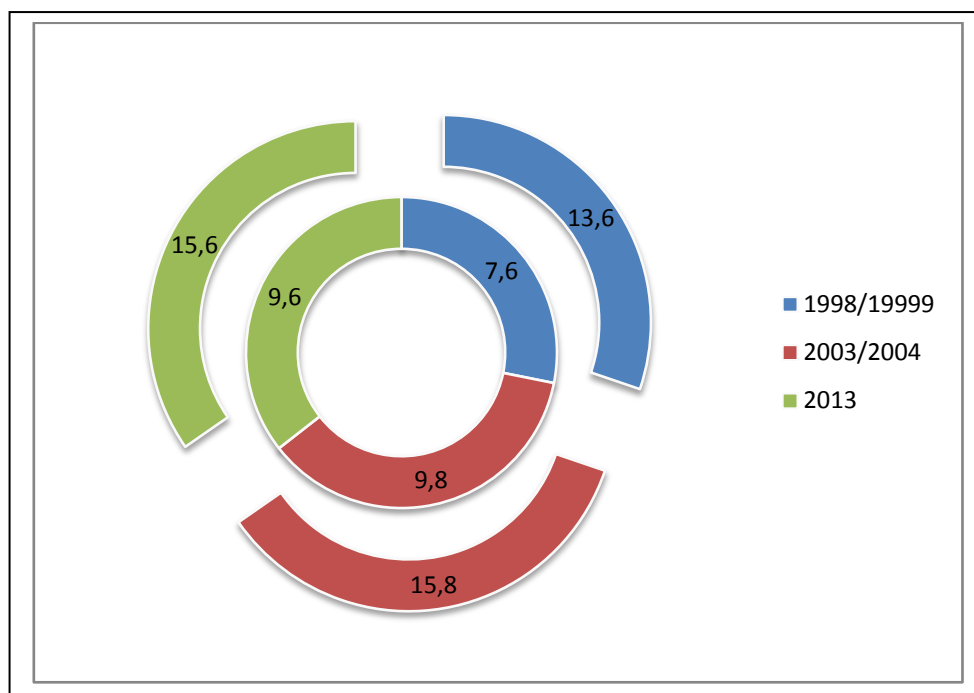
Jelen vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy az eljárás megindulása és a vádhalasztó határozat kihirdetése között Budapesten átlagosan 9,6 hónap telt el, illetve 7 hónap volt az átlagidő a határozat meghozatala és a teljesítés között. Azaz **16,6** hónapos eljárási idővel számolhattunk 2013-ban egy csekély súlyú kábítószerrel visszaélés esetén, ha elterelésre került sor.

A vizsgálati eredmények szerint Budapesten 15 év elteltével az eljárások hosszabbak lettek. Habár a jogszabályi környezetet, azaz az elterelés szabályozását 1993 óta négy esetben is módosították, sőt módszertani levelek, irányelvek, utasítások és a végrehajtást szabályozó rendeletek születtek, ezeknek mégsem volt szignifikáns hatása az időfaktorra.

1998/1999-hez képest két hónappal lett hosszabb egy átlagos csekély mennyiségű vagy csekély súlyú, vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt elkövetővel szembeni eljárás hossza Budapesten.

15. ábra

Az eljárás megindulása és a felfüggesztő határozat között eltelt átlagos időtartam (belső kör) valamint az eljárások átlagos hosszának (külső kör) alakulása Budapesten a három vizsgálat adatai alapján (hónap)

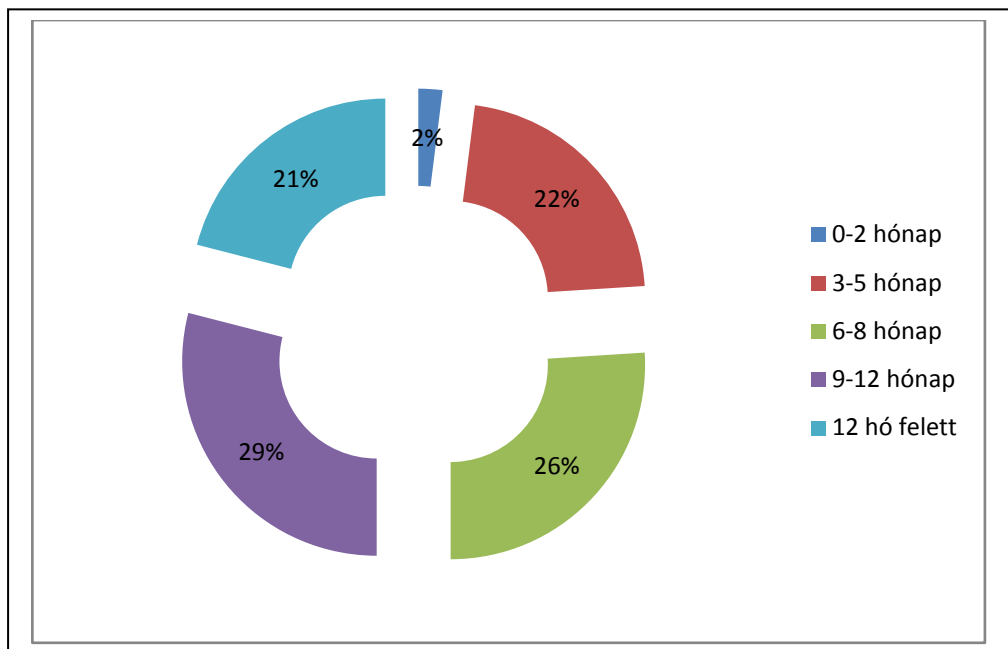

Jelen vizsgálati mintába került ügyekben, tehát az országos mintán, az eljárás megindulása és az ügyészi vádhalasztó határozat között eltelt átlagos időtartam 9,4 hó volt. Az átlagtól való eltérés 5 hónap volt. Az ügyek 96,6%-ában volt információ az eljárás megindítása és a felfüggesztés között eltelt időtartamról. Ezek több mint egyötödében (21,2%) a vádhalasztó határozat megszületéséig eltelt idő elérte az egy évet vagy túlnyúlt azon.

A következő ábra azt mutatja, hogy hogyan alakult a vizsgált esetekben az eljárás megindulása és a kezelésen történő részvétel vállalása miatt történő felfüggesztő határozatok között eltelt idő.

16. ábra

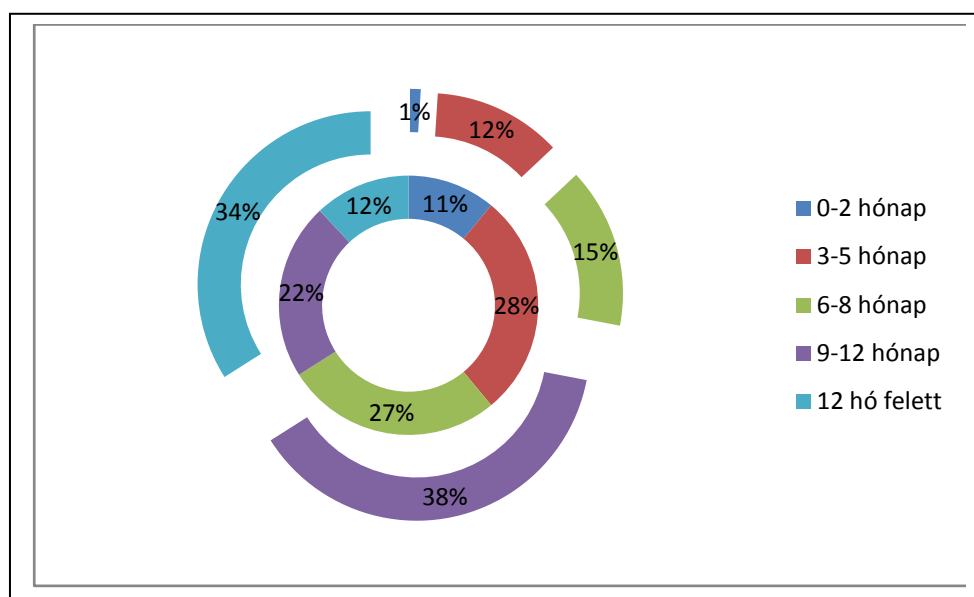
Az eljárás megindulása és a kezelés vállalása miatt történő felfüggesztés között eltelt időtartamok megoszlása a vizsgált esetekben (2013; %)

A következő ábra jól szemlélteti a fenti időintervallumok egymáshoz viszonyított megoszlását az 1998/99-es és a 2013-as budapesti mintán vizsgált ügyek alapján:

17. ábra

Az eljárás megindulása és a kezelés vállalása miatt történő felfüggesztés között eltelt időtartamok megoszlása 1998/99-es (belső kör) valamint a 2013-as (külső kör) mintába került budapesti ügyek alapján (%)

7. táblázat

Az eljárás megindulása és a kezelés vállalása miatt történő felfüggesztés között eltelt időtartamok megoszlása 1998/99-es 2003/2004-es valamint a 2013-as mintába került budapesti ügyek alapján (%)

hó	1998/99	2003/04	2013
0-2	11%	2%	1%
3-5	28%	23%	12%
6-8	27%	34%	15%
9-12	22%	20%	38%
12 felett	12%	21%	34%

Az ábra és a fenti táblázat adatai megdöbbentő képet mutatnak az eljárások hosszának alakulásáról Budapesten. Míg 1998/99-ben az esetek 39%-a 5 hónapon belül befejeződött, addig 2013-ban már csak 13%-uk, azaz a 15 évvel ezelőttinél kétharmaddal kevesebb(!). Miközben az egy éven túli eljárások aránya a 15 évvel ezelőtti arányok háromszorosára nőtt. Már a 2004-es adatok erős elmozdulást mutatnak.

A 2013-as mintán vizsgált budapesti esetekben az eljárási idő hossza nem igazodik az országos mintán mért arányokhoz:

8. táblázat

Az eljárás megindulása és a kezelés vállalása miatt történő felfüggesztés között eltelt időtartamok megoszlása a 2013-as mintába került országos, illetve budapesti ügyek alapján (%)

év/hó	2013 országos	2013 budapesti	Eltérés
0-2	2%	1%	-1%
3-5	22%	12%	-12%
6-8	26%	15%	-11%
9-12	29%	38%	+9%
12 felett	21%	34%	+13%

Mi történik Budapesten?

Mi okozza ezt a diszkrpanciát mind longitudinális, mind pedig territoriális vonatkozásban?

Az 1998/99-es budapesti ügyeken alapuló vizsgálat kutatási beszámolójában az eljárások elhúzódásának okairól a következőket írtam:

„- az ügy sajátosságai, kriminál-technikai eszközök igénybevétele miatt...,

- a szakértői vélemények beszerzésének nehézségei miatt (a túlterhelt szakértők véleményére esetenként sokat kell várni és az eljárás csak ezek birtokában folytatódhat),
- a vizsgálók leterheltsége (a kerületekben dolgozó vizsgálók egyszerre 40-50 ügyön is dolgoznak), illetve
- az elkövetők eltűnése miatt”.

Az okok 15 év alatt a számos végrehatást segítő rendelet, utasítás, irányelv útmutatása ellenére sem változtak. Jelenleg is a szakértői véleményekre történő várakozás és a hatóság magas ügyforgalmából adódó leterheltség az egyik leggyakoribb ok, de továbbra is közrejátszik az elkövetők eltűnése az eljárás folyamán.

Habár a két vizsgálat között eltelt idő alatt a hatósági észlelések gyakorisága megnövekedett, azaz az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények száma jelentősen emelkedett, azonban nőtt a rendőrség specializált egységeiben, osztályain dolgozók száma is, illetve az eljárások lefolytatásába, a csekély mennyiségre elkövetett, vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények esetén is, bevonódtak az ügyészek. (Az 1978. évi IV. törvény 2003. évi törvénymódosítás az elterelés megvalósítására és elősegítésére a vádemelés elhalasztása jogintézmény alkalmazását írta elő. 2003. március 1-je óta ennek a jogintézménynek az 'égisze alatt' kerül sor a kezelésen való részvételre úgy, hogy közben ennek az alternatív jogintézménynek a jogszabályban előírt követelményeit is teljesítenie kell az elkövetőnek, illetve a követelményeknek teljesülniük kell az eljárásokban.)

De mi történik Budapesten?

Úgy gondolom, hogy az ügyészek bevonódása az eljárásokba az egyik szignifikáns oka lehet az eljárások elhúzódásának. Ezt a következőkkel magyarázom:

- jelentős elmozdulás az eljárási időben a 2003-as jogszabályi környezet változását követően detektálható;
- a felfüggesztés és az eljárás kezdet között eltelt idő valamint a tanúsítvány⁶² kiállítása és az eljárás kezdete között eltelt idő átlagértéke között a különbség 1,7 hónap volt a budapesti mintába került ügyekben. (A teljes mintán ez a különbség 1,4 hónap volt.)

⁶² A 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet (3) §-ának (2) bekezdése szerint, ha a büntethetőséget megszüntető okra tekintettel a nyomozás felfüggesztésének helye lehet, az eljáró nyomozóhatóság a megalapozott gyanú közlését követően tájékoztatja az érintett személyt az előzetes állapotfelmérést végző intézményekről, illetve (3) „A (2) bekezdés szerinti tájékoztatást követően az eljáró nyomozóhatóság az érintett személy részére az 1. mellékletnek megfelelő tanúsítványt állít ki...”. A tanúsítvány tartalmazza a gyanúsított személyes adatait, a hatóság megnevezését, az ügyszámot valamint egy tájékoztatást arról, hogy az érintett személy kábítószer-birtoklás (2012. évi C. törvény 178-179.§), illetve visszaélés kábítószerrel bűncselekmény alapos gyanúja miatt (1978. évi IV. törvény 282-282/C.§), így a Btk. 180.§ (1) bekezdésre, illetve az 1978. évi IV. törvény 283.§ (1) bekezdésre tekintettel a nyomozás felfüggesztésének helye lehet. A

- Mivel jellemzően a rendőrségi szak lezárást megelőzően, a szakértői vélemények beszerzése után lehet kétséget kizáróan bizonyítani az elkövetés tényét, ha sor kerül egyáltalán tanúsítvány kiállítására, akkor az jellemzően – a vizsgált esetek 87%-ában – az ügyésznek küldött gyanúsítás/vádemelési javaslatot megelőzően történik. Vannak azonban gyakorlott előadók és/vagy gyakorlott delikvensok, akik a hatósági észlelést követően kérik a tanúsítvány kiállítását, hogy minél hamarabb elkezdhessék az állapotfelmérést, kezelést illetve a megelőző, felvilágosító szolgáltatáson történő részvételt.
- habár az ügyész normál esetben a feltételek fennállása esetén, jellemzően bő egy hónappal az ügy érkezését követően felfüggeszti az eljárást és elrendeli a vádhalasztást, a határozat akkor emelkedik jogerőre, ha arról az elkövető értesül (akár szóban, akár írásban). Azaz a delikvensnek egy újabb hatósági személlyel kell kapcsolatba kerülnie és mint köztudott, az igazságszolgáltatás egyik komoly problémája a kliens és a hatóság közti érintkezésben rejlik (nem veszi át az idézést, határozatot; a megadott lakcímen nem él életvitelszerűen, ezért nem elérhető; nem jelenik meg a hatóság által kért időpontban stb.)

Amíg a nyomozásfelügyeletet gyakorló ügyész nélkül folytak ezek az eljárások, 2003. március 1-jét megelőzően, addig a nyomozóhatóság a bizonyítékok beszerzése után elrendelte az elterelést.

A 2003/04-es ügyek vizsgálati eredményeit összegző kutatási beszámolóban a következő olvasható: „...a vádemelés elhalasztása az egyetlen diverziós jogintézmény, amit a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárás alá vontakkal szemben alkalmazni lehet. Habár az új büntetőeljárási törvény, valamint a 26/2003 (V. 16.) ESZCSM-GYISM együttes rendelettel az elterelések végrehajtása szabályozottabbá vált, ugyanakkor hosszabb is lett. Több hatósági személy vesz részt az eljárásban...”

A budapesti ügyeknél detektálható, az országos átlagnál hosszabb eljárási idő nem magyarázható eltérő eljárási gyakorlattal. Vélelmezhetően az elkövetők jellemzőinek vizsgálata közelebb vihet az okok feltárásához.

5.7.2. A felfüggesztő határozat és a kezelésen illetve megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvétel okirattal történő igazolása között eltelt idő

Az elterelés jogintézményének 1993-as bevezetése óta az eljárás felfüggesztésétől egy év állt az érintett delikvens rendelkezésére, hogy igazolást hozzon hat hónapig tartó folyamatos kezelésen, később kezelésen vagy megelőző, felvilágosító szolgáltatáson történő részvételről. Ez az egyetlen olyan eleme ennek az intézménynek, amely nem változott négy törvénymódosítás során sem az elmúlt 23 évben.

A felfüggesztő határozat és a kezelésen illetve megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvétel okirattal történő igazolása között eltelt idő a jelen jogpolitikai gondolkodás alapján az eredményesség fő indikátora. Amennyiben ugyanis az időintervallum 12 hónapon belül van, akkor sikeres teljesítésről beszélhetünk, ha azonban azon túl (vagy egyáltalán nem sikerül okiratot szerezni a részvételről) akkor sikertelennek, eredménytelennek tekinthető az intézmény alkalmazása.

Fontos szempont azonban, hogy ha globálisan vizsgáljuk az elterelés intézményének hatásosságát, szem előtt kell tartani, hogy a jogpolitikai megközelítés és a drogpolitikai megközelítés eredményesség-indikátorai különbözőek. (ld. később)

A mintába került esetek 58,5%-ában volt vizsgálható a felfüggesztés és az okirattal történő igazolása vagy a lejárt és/vagy más okból eredménytelen teljesítés detektálása. A minta 42,6%-ában került sor kezelésen vagy megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvételre, az ügyek további 15,9%-ában vagy meg sem kezdődött a kezelés vagy rövid időn belül félbeszakadt.

Az ügyek 41,5%-ában a teljesítés még folyamatban volt.

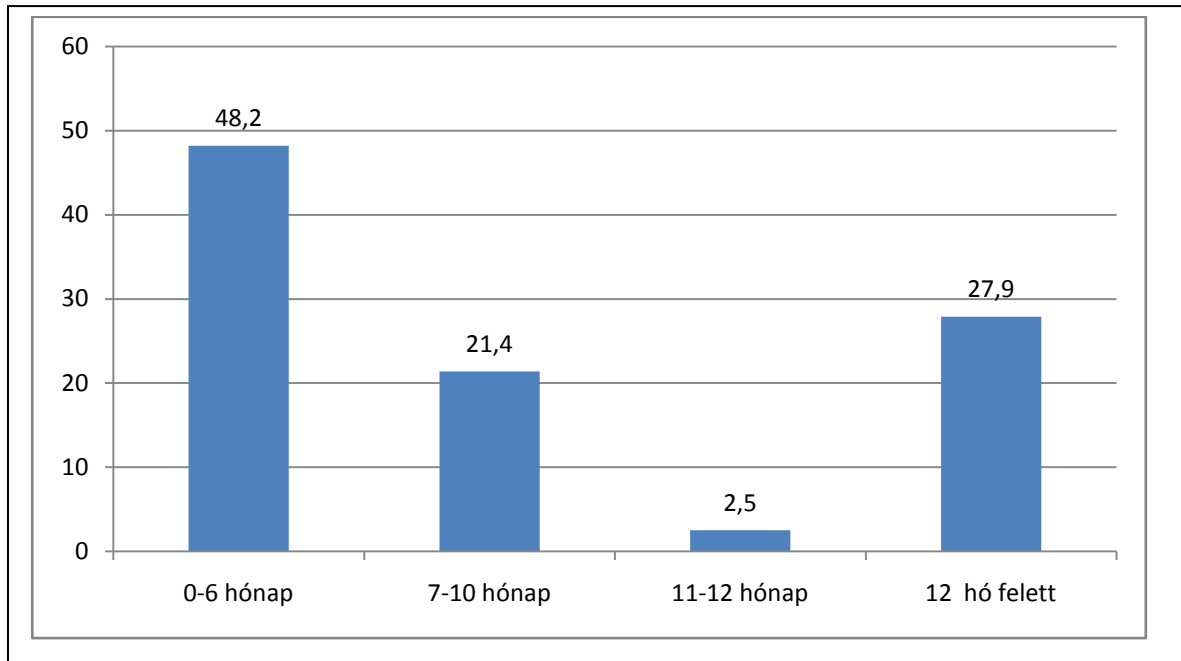
A csekély súlyú kábítószer-bűncselekmény elkövetők 99,6%-a jelezte, hogy részt kívánt venni elterelésen.

A felfüggesztő határozat és a kezelés okirattal történő igazolása között eltelt idő a következőképpen alakult.⁶³

⁶³ A táblázat a mintába került ügyek azon 58,5%-ának adatait tartalmazza, amelyekben a delikvens vállalta a 6 hónapig tartó kezelésen vagy megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvételt és amelyben az erre kijelölt időkeret eltelt; függetlenül a teljesítés eredményességétől.

18. ábra

A felfüggesztő határozat és a kezelésen illetve megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvétel okirattal történő igazolása között eltelt idő (%; N=772)

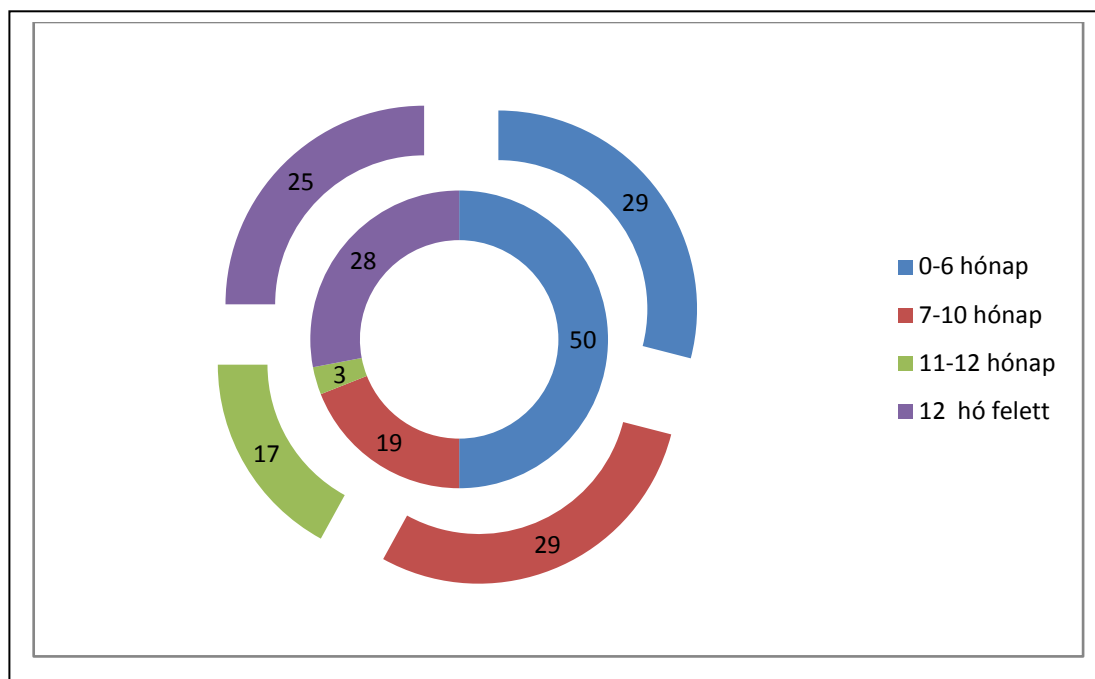

A vizsgált mintában a teljesítés átlagos időtartama 7 hónap, azaz jellemzően a felfüggesztéstől számított 7 hónapon belül az esetek többségében a megkezdett teljesítések befejeződnek. (Az átlagérték kiszámítása során csak azokat az eseteket vettem figyelembe, amelyekben a teljesítés, akár 12 hónapon túl is, de megtörtént. Ez az ügyek 42,6%-ában olt detektálható.)

A budapesti adatok az országos adatoktól kicsit eltérnek. Azonban nagy eltérés nem észlelhető az 1998/99-es ügyeken alapuló budapesti vizsgálat és a jelen budapesti mintán mért eredmények között:

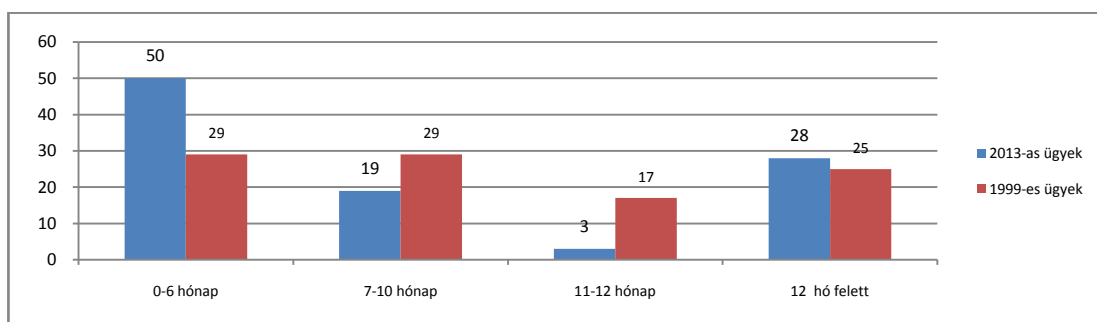
19. ábra

A felfüggesztő határozat és a kezelésen illetve megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvétel okirattal történő igazolása között eltelt idő a 1998/99-es vizsgálat (külső kör) és a jelen vizsgálat (belső kör) budapesti mintájába került ügyekben (%⁶⁴)

19. ábra

A felfüggesztő határozat és a kezelésen illetve megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvétel okirattal történő igazolása között eltelt idő a 1998/99-es vizsgálat és a jelen vizsgálat budapesti mintájába került ügyekben (%)

Az ábrák jól szemléltetik a diszkrepanciát. Mintegy másfélszer magasabb volt a 6 hónap alatt befejezett kezelések aránya a 2013-as vizsgálat budapesti mintán, mint a 14 évvel korábban

⁶⁴ A 2005-ös vizsgálatban nem elemeztem a felfüggesztés és a kezelésen történő részvétel között eltelt időt.

mért arányok. A 12 hónapon túl nyúló esetek részesedése 2013-ban 28%-ot tett ki, míg 1999-ben minden 4 eset (25%) teljesítése meghaladta az egy évet vagy nem fejeződött be a kezelés. Miért sikertelen az elterelések egynegyede? Egyáltalán - nemzetközi viszonylatban – ez sok vagy kevés? És mi lehet ennek a magyarázata?

Azt gondolnánk, hogy az okot a büntetőeljárás törvényben és az eljárási gyakorlatban kell keresni. 1999-ben a rendőrség függesztette fel az eljárást ezekben az ügyekben, ha a feltételek fennálltak és a delikvens vállalta a kezelésen történő részvételt. Amennyiben nem tett ennek eleget, azaz sikertelen volt a teljesítés, akkor kerül csak ügyészi szakba az eljárás, ahol, még mindig volt lehetőség arra, hogy befejezze az érintett a megkezdett elterelést vagy újrakezdje azt. Tehát relatíve messze volt a vádemelés.

A helyzet azonban megváltozott és a büntető anyagi jogi szabályozást felváltotta az anyagi és eljárásjogi szabályozás, benne a vádemelés elhalasztása, mint alternatív jogintézmény specifikus alkalmazásával. Mivel az ügyész vált az eljárás fő „gondnokává”, ezekben az esetekben relatíve minden diszkrecionális jogkörtől mentesen(!), így ő hozza a felfüggesztő határozatot és ellenőrzi a teljesítést. Egy 'hatósági lépcsővel' feljebb kezdődik az elterelés, így sikertelen teljesítés esetén egy 'hatósági lépcsővel' feljebb folytatódik az eljárás. Mivel az ügyész egy sikertelen intézkedést követően nem rendelhet el újabb intézkedést, így nincs más választás, mint a vádemelés. Innentől kezdve már bírósági szakba ér az eljárás és az itt hozott határozat mellékterméke az eljárási költség megfizettetése a terhelttel.

Bármilyen csekély súlyú is az elkövetett cselekmény, a bizonyítás érdekében alkalmazott szakértői vizsgálatok költsége meglehetősen magas. Így az elkövetőnek nemcsak a bírósági határozatban foglalt büntetést kell elszenvednie, de vissza kell fizetnie az államnak a szakértői intézet(ek) által kiszámlázott szakértői díjakat is.

Logikailag indokolt minél hamarabb teljesíteni az elterelést az állam költségén és a bizonyítási költségeket is az államra hagyományozni. Persze a törvényeket, így a büntető-anyagi és eljárásjogi rendelkezéseket, függetlenül attól az erősen vitatható jogelvtől, hogy a jogismeret hiánya nem mentesíti az elkövetőt a következményektől, az érintettek jelentős többsége nem ismeri, nincs vele tisztában.

Tehát az okokat máshol kell keresni, mégpedig itt is az elkövetők személyére vonatkozó jellemzők között.

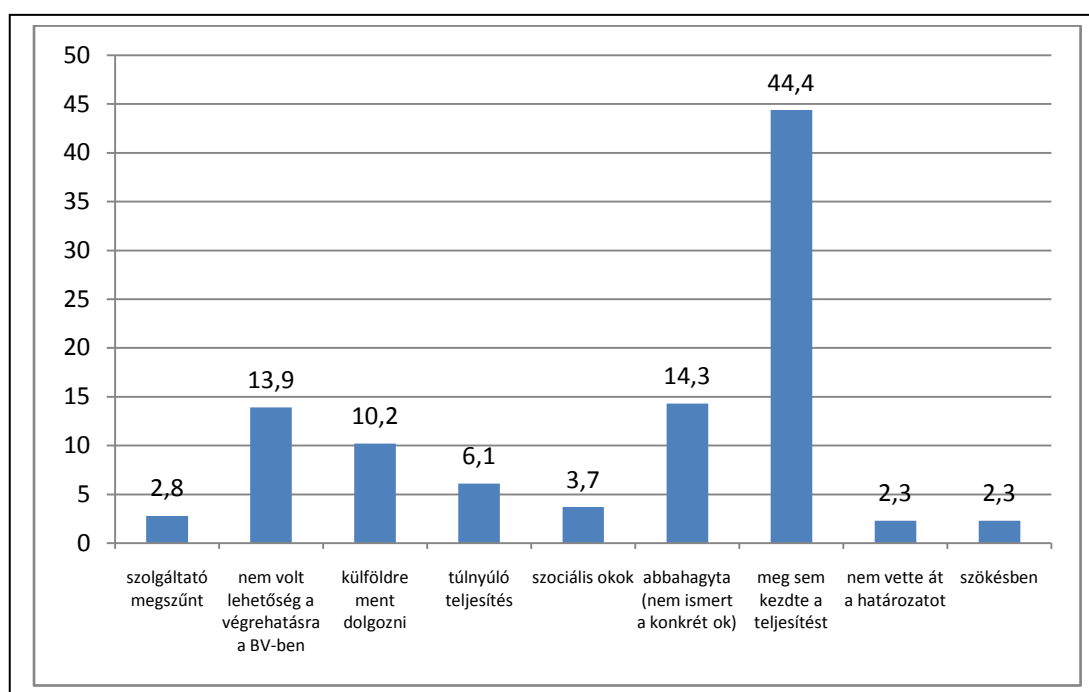
Az elterelés, pontosabban a büntetést és/vagy büntetőeljárást helyettesítő, kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott alternatív szankciók formája és tartalma

államonként eltérő az unió tagállamai között. A hazai sikertelen/eredménytelen elterelések aránya relatíve alacsonynak mondható más tagállamokéhoz képest.⁶⁵

Mivel a 12 hónapon túlnyúló teljesítések jelentős többsége (24,4%) elkezdett, majd megszakított kezelés, nem pedig 12 hónapon túlnyúló teljesítés, így **a kérdés alapvetően az, hogy az elkövetők negyede miért szakítja meg és/vagy miért nem kezdi el az elvállalt kezelésen, megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvételt?**

ábra

A nem teljesített végrehajtások okai tényezői (%) (N=216)

A fenti ábra –a teljes vizsgálati mintára vonatkoztatva - azon teljesítési időn túli ügyek alapján mutatja az eredménytelenség okai tényezőit, amelyek ügyiratai tartalmaztak információt erre vonatkozólag.

A nem teljesített elterelések közel felében a delikvens, habár vállalta, hogy részt vesz kezelésen, egyszer sem látogatott meg kezelőintézményt. A többi esetben megkezdődött az ellátás, de valamilyen okból megszakadt. Figyelmet érdemel, hogy a teljesítés végrehajtása számos esetben akadályba ütközik, ha az elkövető más bűncselekmény elkövetése miatt előzetes letartóztatásba, illetve büntetés-végrehajtási intézetbe kerül. Ennek oka, hogy

⁶⁵ Az Európai Unió tagállami körében most zajlik egy elterelés hatás-vizsgálat. Ennek eredményei jövő év elejére várhatók. Hazánk is részt vett/vesz a vizsgálatban. (*Study on alternatives to coercive sanctions as a response to drug law offences and drug-related crimes – 'RAND Europe'*) Pontos arányszámokról így csak 2016 elején kaphatunk képet. Az előzetes eredmények azonban azt jelzik, hogy hazánk relatíve magas eredményességi mutatóval bír e tekintetben.

bizonyos bv. intézetekben nincs lehetőség a végrehajtásra, illetve átszállítás miatt a megkezdett kezelések számos esetben abbamaradnak.

A vádhalasztó határozat elrendelése előtt érdemes tájékozódni arról, hogy az elkövető előélete és szociális helyzete lehetővé teszi-e a teljesítést. A pártfogó segítsége kérhető abban, hogy hátrányos szociális helyzetű delikvens számára is – természetbeni és/vagy pénzbeni támogatás segítségével – biztosítható legyen az elterelés igénybevétele. A pártfogó kapcsolatba tud lépni olyan intézményekkel, civil szervezetekkel, amelyek ezt a támogatást biztosíthatják. Továbbá a pártfogó, ha már kényszerűen részt vesz eljáró személyként az alternatív jogintézmény végrehajtásában, tájékoztathatja az ügyész, hogy a végrehajtásra az adott bv. intézetben fennállnak-e a feltételek, illetve, hogy lehetőség van-e átszállításra a teljesítés érdekében.

A vizsgálat idején a megelőző-felvilágosító ellátást nyújtó intézmények komoly anyagi problémákkal küzdöttek, ugyanis a szolgáltatás nem az egészségbiztosítási pénztár, hanem a NEFMI által kiírt pályázat elnyerése útján finanszírozott. Ez a gyakorlatban úgy történik, hogy a szakminisztérium minden évben pályázatot írt ki kábítószer-használatot megelőző-felvilágosító szolgáltatás működtetésére azon akkreditált intézmények részére, akik kínálni, biztosítani szeretnék ez az ellátást. Amennyiben egy pályázó szolgáltató eredményes pályázatot nyújt be, úgy egy évre finanszírozódik ez a tevékenysége. Nyílt titok, hogy az egészségbiztosítási pénztár által az 'egy kábítószer-használó kezelésére' fordított költsége alacsonyabb, mint a szakminisztérium által az 'egy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson történő részvételre' fordított költség. Azaz „jobb beruházás”, profitorientáltabb a megelőző-felvilágosító szolgáltatás nyújtása, mint a kezelése. Vélhetően ezzel is összefügg, hogy a kábítószer-használókat kezelő intézmények jelentős többsége megelőző-felvilágosító szolgáltatást is nyújt.

Az persze már egy másik kérdés, és egy további vizsgálat tárgya lehet, hogy vajon a megelőző-felvilágosító szolgáltatások, mint kezelési típusok, miért vannak ennyire túlsúlyban az elterelések teljesítésén belül a másik két kezeléstípushoz képest. Vajon az állapotfelmérések eredményit befolyásolják-e intézményi érdekek? Kiváltképp akkor, ha az intézmények fennmaradása a tét.

Visszatérve az alapproblémára: több olyan esettel is találkoztam a vizsgálat során, ahol azért szakadt meg a teljesítés, mert a szolgáltató felfüggesztette működését. Volt, aki szolgáltatót váltott és befejezte, de volt, aki nem. Ennek oka, hogy a szakminisztérium nem írta ki időben a pályázatot és így a megelőző-felvilágosító szolgáltatást nyújtó, egyprofilú intézmények finanszírozás nélkül maradtak. Mivel nem sikerült a szolgáltatás folytatásáról megegyezniük a szakminisztériummal, a szolgáltatás szüneteltetése, felfüggesztése mellett döntött számos

intézmény. Így fordulhatott elő, hogy megkezdett teljesítések félbe maradtak. Volt olyan ügyészség, ahol tudtak erről a problémáról és mivel a közelben nem volt másik szolgáltató, áthidaló jogi megoldást találtak - hiszen a teljesítés megszakadása a delikvens önhibáján kívül történt. Máshol, ezt figyelmen kívül hagyta az eljáró ügyész és vádat emelt.

Még egy érdekes jelenséggel szembesültem, nevezetesen a külföldre távozás, illetve a munkavégzés miatt történő megszakítás problematikájával.

Az elkövetők zöme fiatal felnőtt. E népesség körében a külföldi munkavállalás más demográfiai csoportokéhoz képest jóval nagyobb gyakorisággal fordul elő, ráadásul több és gyakoribb változások jellemzik a fiatalok életét.

Így nem csoda, hogy a delikvens, mire az elkövetéstől számítva határozatot kap kézhez az elterelés végrehajtásáról (ami átlagosan legalább 7 hónap), már külföldön vállalt munkát vagy olyan munkalehetőséggel bír, amely mellett a teljesítés és az azzal járó utazás már komoly – némely esetben vállalhatatlan – teher.

A meg nem kezdett teljesítések egy része (26%) mögött is külföldi munkavállalás vagy hazai munkatevékenység miatt törtnő elállás volt detektálható.

Mindezek azt jelzik, hogy az elterelés végrehajtását - amely még az 1993-dik évi bevezetésének irányelvei mentén működik, a gyors társadalmi és gazdasági változásokra tekintettel – ideje lenne újragondolni. Amennyiben persze továbbra is ragaszkodunk ehhez a költséges és meglehetősen hatástalan intézményrendszer működtetéséhez.

5.8. A kezelés típusai

A jelenleg hatályos büntetőjogi szabályozás a diverziós lehetőségek három formáját nevesíti: a kábítószer-függőséget gyógyító kezelést, a kábítószer-használatot kezelő más ellátást, illetve megelőző-felvilágosító szolgáltatást.

I. Az 1993. évi XVII. törvény 60.§-a módosította az 1978.- évi IV. törvény Visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállását. A 282/A.§ beillesztésével megjelent az elterelés jogintézménye. A jogalkotó büntethetőséget megszüntető okot fogalmazott meg bizonyos feltételek fennállása esetén: „, Nem büntethető, aki (a csekély mennyiségű kábítószer saját használatra természet, állít elő, megszerez vagy tart; b) kábítószer-fogyasztással összefüggő – kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő – bűncselekményt követett el; feltéve, hogy az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget megelőző vagy gyógyító kezelésben részesült.”

II. Az 1998. évi LXXXVII. törvény 63.§-ának 1999. március 1-től hatályos rendelkezései módosították az elterelés, mint diverziós jogintézmény alkalmazásának feltételeit. Az igénybevétel lehetősége az orvosszakértők által kábítószer-függőnek minősített delikvenssek körére szűkült. „(6) Nem büntethető a kábítószerfüggő személy (a) az (5) bekezdés (a)-B) pontja esetén, vagy b) ha kábítószer-fogyasztással összefüggő – kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő – más bűncselekményt követett el, feltéve, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben részesült”.

A következő módosításra 4 évet kellett várni: a 2003. évi II. törvény 21.§-a, amely 2003. március 1-jén lépett hatályba, visszaállította a korábbi célpopulációt, azaz ismét kiszélesedett az igénybe vehetők köre. Ugyanakkor az elkövetési magatartás tekintetében is jóval tágabbá vált az alkalmazhatóság (átadás, saját használatra történő termesztés, előállítás), miközben a mennyiségi határok változatlanok maradtak. Az Alkotmánybíróság az 54/2004. (XII.13.) AB határozatában megállapította, hogy a Btk. 1978. évi IV. törvény 283.§ (1) bekezdésének b), c) és d) pontja, e) pontjának 2. alpontja és (2) bekezdése alkotmányellenes, ezért azokat a határozat kihirdetésének napjával megsemmisítette. Az 'elterelés' végül a következő tényállásként hatályosult: „283.§ (1) Nem büntethető kábítószerrel visszaélés miatt, (a) aki csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra termeszt, előállít, megszerez vagy tart [282.§ (5) bek. a) pont],

[...]

e) az a kábítószerfüggő személy, aki

1. jelentős mennyiséget el nem érő mennyiségű kábítószerrel saját használatra termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz [282/C.§ (1) bek. és (5) bek. a) pont],

az a kábítószerfüggő személy, aki az e) 1. alpontban meghatározott bűncselekménnyel összefüggésben – kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő más bűncselekményt követ el, feltéve, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító, kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.”

Azaz a 2003. évi II. törvény 21.§-a vezette be a differenciált kezelés formáit és ehhez társult a 26/2003. (V. 16.) ESZCSM-GYISM együttes rendelet, amely a végrehajtás feltételeit rögzítette. Ez módosult és jelenleg a 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM rendelet szabályozza a teljesítés feltételrendszerét és szabályait.

A háromféle kezelési típus a Btk-ban, annak 2003. március 1-i módosításával lett nevesítve, addig a hatályos jog a 'kábitószer-függőséget megelőző vagy gyógyító kezelésben részesült', majd a 'kábitószerfüggőséget gyógyító kezelésben részesült' megfogalmazásokat használta. A jogszabályi környezet akkor még nem különböztette meg, illetve nem igényelte a kezeléstípus szerinti differenciációt. Hogy mégis törvényi tényállásban nevesítettek, annak oka, hogy korábbi helyzet végrehajtási utasítás hiányában olyan széles jogértelmezési teret hagyott a teljesítésnek, ami egyrészt inadekvát szervezetek bevonását eredményezte, másrészt a hatóság komoly aggodalmát fejezte ki az általa vélelmezett visszaélések miatt. Az 1999-es hatásvizsgálat eredményei is hozzájárultak ahhoz, hogy a végrehajtás szabályai kidolgozásra és rögzítésre kerüljenek. Ebben számos gyakorlati, egészségügyi szakember is részt vett, akik addiktológiai szakismereteik és tapasztalataik alapján javasolták a differenciációt. Az azóta eltelt idő és az eljárások ügyiratainak vizsgálata azt jelzi, hogy az addiktológiai szempontból indokolt differenciáció büntetőjogban történő leképződése számos nehézséget, sőt anomáliát eredményez(ett) az eljárások során.)

Így felmerül a kérdés, hogy vajon szükséges-e még – kiváltképp a kábitószer-bűnözés jelenleg hatályos rendelkezéseinek tükrében – a végrehajtás más szakterülethez tartozó tartalmi és formai követelményeinek rögzítése a tényállásban? Nem elégséges-e ezt szakminisztérium(ok) által kiadott rendeletben szabályozni, felmentve így az igazságszolgáltatás rendszerét, közvetve az eljáró jogalkalmazókat egy más szakterület kompetenciáját érintő rendelkezés érvényesítése alól. Így gyorsulhatnak és egyszerűsödhetnek az eljárások. Persze ehhez az kell, hogy az igazságszolgáltatás rendszere, a jogalkotó megbízza az egészségügyi ellátás rendszerében, az orvosban, addiktológusban, pszichológusban. Elfogadja, hogy kompetens a szakterületén, képes felmérni a delikvens állapotát és meghatározni a szükséges terápiát, továbbá képes betartani a rendeletben foglalt szabályokat és előírásokat.

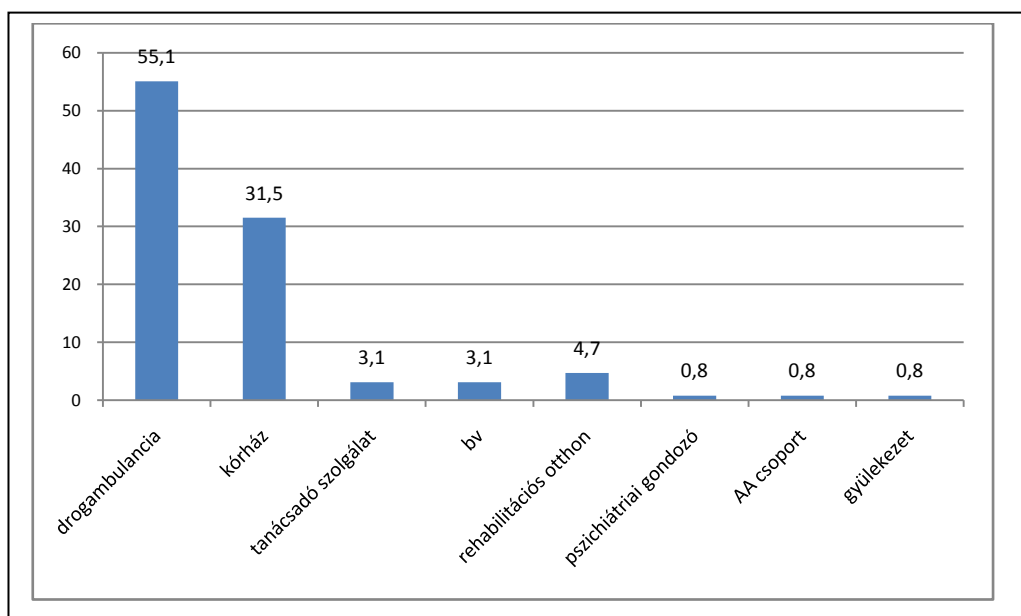
Jelen vizsgálat során, mint ahogy az 1999-es és a 2004-es vizsgálatban is, elemeztem, hogy a mintába került esetekben hogy alakult a kezeléstípusok megoszlása.

Az 1999-es vizsgálat idején még a jogszabály nem rendelkezett a differenciációról, így arra vonatkozóan nincs adat, hogy milyen típusú kezelésre milyen eloszlásban került sor, de vizsgáltam, hogy milyen intézménytípusban került sor a teljesítésre. Ezt mutatja a 20. ábra.

A 2004-es vizsgálat mintájába került ügyek vonatkozásában már vizsgálható volt a kezeléstípusok eloszlása.

20. ábra

A gyógyító, megelőző kezelés intézménytípusainak megoszlása a az 1999-es budapesti vizsgálatba került ügyek mintája alapján (%)

Az ábrán szembeűnő a drogambulancián és a kórházakban végrehajtott 'elterelések' magas aránya. Ez nyilvánvalóan azzal függ össze, hogy mintegy 15 évvel ezelőtt Budapest drogbeteg-ellátását, jőszerivel, 4 drogambulancia és két kórházban mőködő addiktológiai/psziciátriai részleg fedte le. Azaz az adott intézményi hálózat, intézményrendszer sajátosságai meghatározták a végrehajtás institucionális paramétereit.

Emellett azonban az elkövetőik kör jellemzői is szerepet játszottak a fenti megoszlása alakulásában. A mintába került ügyek jelentős része még 1997-ben és 1998-ban indult. Ekkor még a droghasználat elterjedtsége, valamint az igazságszolgáltatás problémaérzékenysége, legalábbis a mai helyzethez viszonyítva, gyerekcipőben járt. Az észlelések nem ritkán olyan elkövetők sérelmére irányultak, akiket a rendőrség kábítószer-fogyasztóként már korábban (meg)ismert. Ezt erősíti a mintába került elkövetők előélet szerinti eloszlása is: a delikvenssek 34%-a büntetett előéletű volt, további 7%-nak az eljárás megindulásakor más folyamatban volt egy eljárása visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt. Ez az oka a kórházi és a rehabilitációs intézetek relatíve magas előfordulási gyakoriságának. (Ma ennél jóval alacsonyabb a kórházi kezelésen történő részvételek aránya, nem is beszélve a rehabilitációs intézményekről!)

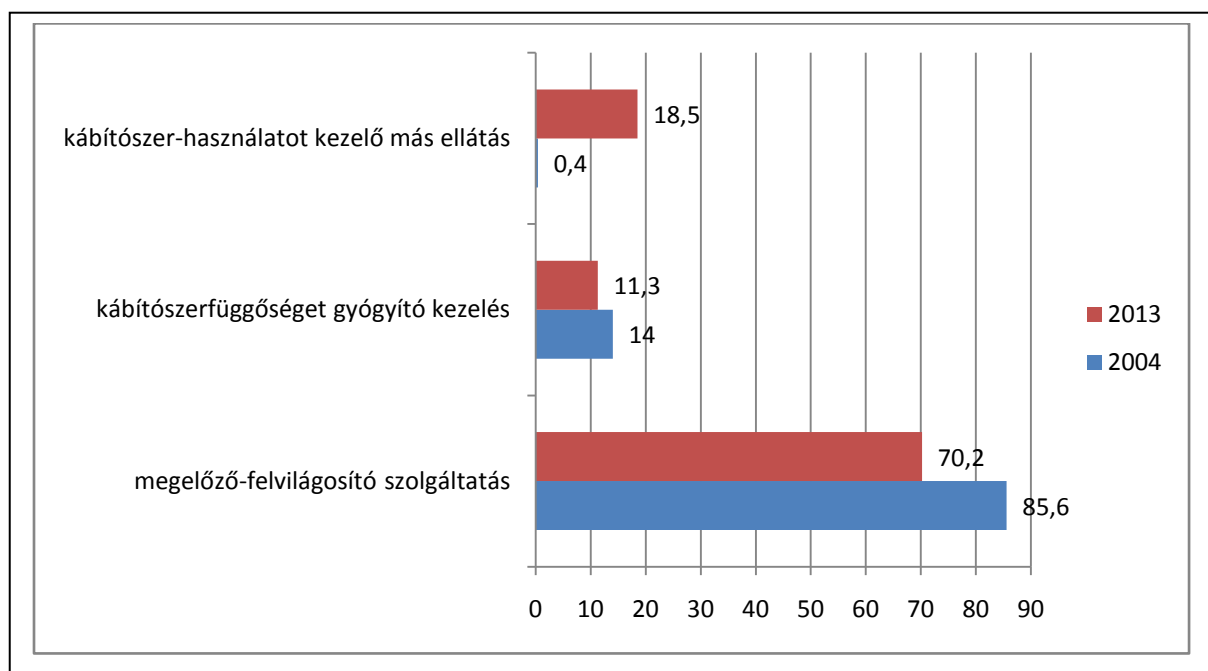
Külön problémát képviseltek az egyéb intézmények, szolgáltatások, gyógyító közösségek. Mivel ekkor még nem szabályozta semmiféle rendelet, utasítás a végrehajtást, így nem volt

szükség az abban résztvevő intézményeknek akkreditációra sem, így gyakorlatilag bármilyen tágon értelmezett gyógyító, pszichoterápiás jellemzőkkel bíró (pl. önszertartó csoport, vallási gyülekezet, stb.) és/vagy akként is értelmezhető gyógyító, megelőző kezelés elfogadható volt. Az egyetlen kritériumot az okirattal történő igazolás jelentette: a jogalkalmazók azt az okiratot tekintették hitelesnek és elfogadhatónak – híján bármiféle előírásnak, szabványnak -, amelyen pecsét és lehetőleg orvosi aláírás szerepelt. Az orvos szakterületet indifferens volt. Így fordulhatott elő, hogy AA-hoz (Anonim Alkoholizmus) vagy HIT Gyülekezetbe tartozó orvos adott pecséttel ellátott igazolást az adott szervezetben történő teljesítésről.

Vizsgáljuk meg és hasonlítsuk össze a teljesítések kezeléstípus szerinti megoszlását a 2004-es és a 2013-as budapesti mintába került ügyek esetében. (Itt jegyzem meg, hogy a lenti elemzésbe, mind 2004-ben, mind 2013-ban, azoknak az elkövetőknek az ügye is belekerült, akik még nem fejezték be a kezelést, de az ügyiratban egyértelmű információ volt arról, hogy az állapotfelmérés alapján milyen teljesítéstípuson fognak részt venni.)

21. ábra

A 2004-es és a jelen vizsgálat budapesti mintájába került ügyekben a végrehajtás kezeléstípusok szerinti eloszlása (%)

2004-ben mintegy 15%-kal magasabb volt a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson résztvevő budapesti delikvenssek aránya, mint közel 10 évvel később. Ellenben a kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesülők aránya, több mint 15%-kal (18,1%-kal) magasabb volt. A kábítószer-függőséget gyógyító kezelést igénybevevők aránya csak pár százalékpontnyival

(2,7%) tért el a két vizsgálat között. A három kezeléstípus közül itt volt detektálható a legkisebb elmozdulás.

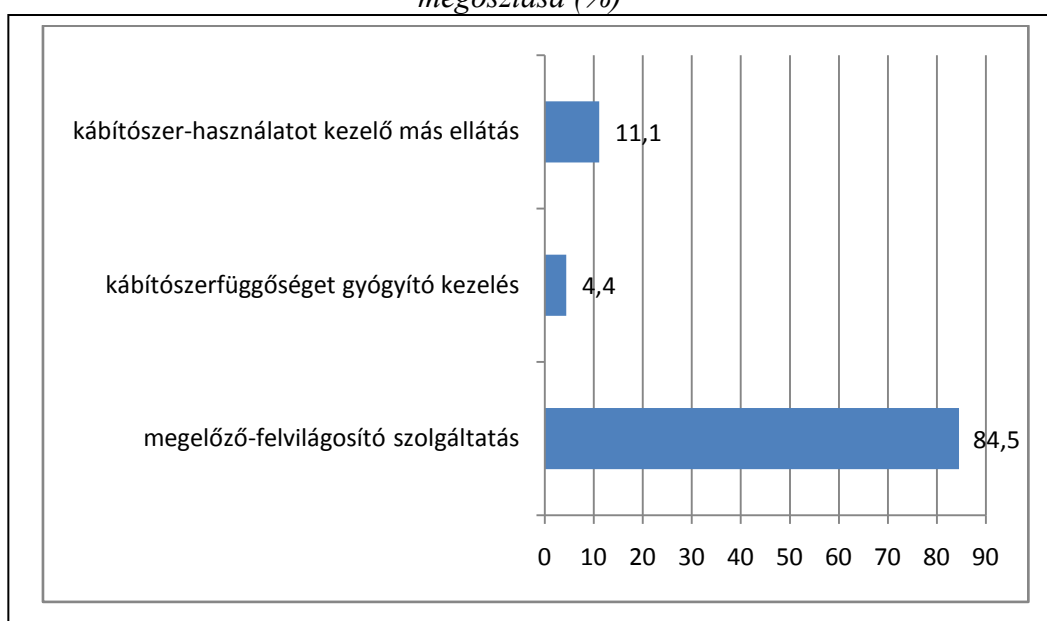
Ennek oka, hogy a 2003-as törvénymódosítással bevezetett differenciált ellátástípusok alkalmazása a 2004-es vizsgálat idején még kezdeti fázisban volt; nem alakult még ki a gyakorlat, illetve még a korábbi gyakorlat (kórház vagy drogambulancia, azaz – az újabb törvényi tényállás szerint megelőző, felvilágosító ellátás vs. drogfüggőséget gyógyító kezelés) határozta meg a végrehajtást. Idő kellett ahhoz – korábbi vizsgálataim alapján a módosítástól számított 2-3 év -, hogy a végrehajtás 'adaptálja, interiorizálja' a differenciációt lehetővé tevő jogszabályi környezetet.

A detektált eltérő arányszámok, ezen túlmenően összefüggnek a drogbeteg-kezelő intézményhálózat sajátosságaival is. Vidéken a 3 kezeléstípushoz való hozzáférés jóval korlátozottabban áll rendelkezésre, mint a fővárosban. Míg a budapestieknek több lehetőségük van az állapotukhoz igazodó differenciált kezeléstípus igénybevételére, így az állapotfelmérést végző szakemberek bátrabban alkalmazzák azt, addig vidéken a sikeres teljesítés egyik kockázati tényezője, hogy az állapotfelmérésen meghatározott ellátástípus igénybevételére korlátozott vagy földrajzi értelemben távoli lehetőség kínálkozik csak.

Ez magyarázza a következő ábrán szemléltetett eloszlást:

22. ábra

Jelen vizsgálat országos mintájába került ügyekben a végrehajtás kezeléstípusok szerinti megoszlása (%)

Az országos mintán mért arányok erősen eltérnek a budapesti arányszámoktól. Közel 15%-kal (14,3%) magasabb országos viszonylatban a megelőző-szolgáltatáson résztvevő delikvenssek aránya a 2013-as vizsgálatban, mint a budapesti mintán mért, 6,9%-kal alacsonyabb a függőséget gyógyító kezelésekre és 7,4%-kal a kábítószer-használatot kezelő más ellátásoké. 2009-ben percepció-kutatás készült az elterelés eredményességéről (Vitrai et al. 2009)⁶⁶. E keresztmetszeti vizsgálatban az elterelést végző intézmények/szervezetek vezetői, az elterelést végző szakemberek és az elterelésben részt vevő kliensek véleménye alapján határozták meg a szolgáltatások eredményességét. „A vizsgálat során országosan 94 olyan szervezetet sikerült azonosítani, akik a megkeresés idején is végeztek elterelést. Többségük (74 szervezet) megelőző-felvilágosító szolgáltatást végez – kizárólag, vagy kombinálva az elterelés két egészségügyi ellátásként definiált típusával. Mindössze 15 olyan szolgáltató volt azonosítható, aki kifejezetten csak egészségügyi szolgáltatást nyújt az elterelés kapcsán. E 94 szolgáltató relatív többsége (29,8%-a) Budapesten vagy Pest megyében található, amit Békés, Fejér, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye követ (6,4%)”⁶⁷.

23. ábra

Az elterelést végző intézmények területi elhelyezkedése (Vitrai és mtsai, 2009)

Megye	Szolgáltatók száma	Százalék
Bács-Kiskun megye	2	2,1
Baranya megye	4	4,3
Békés megye	6	6,4
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	5	5,3
Csongrád megye	3	3,2
Fejér megye	6	6,4
Győr-Moson-Sopron	6	6,4
Hajdú-Bihar megye	3	3,2
Heves megye	3	3,2
Jász-Nagykun-Szolnok megye	3	3,2
Komárom-Esztergom megye	6	6,4
Nógrád-megye	1	1,1
Budapest és Pest-megye	28	29,8
Somogy megye	4	4,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	2	2,1
Tolna megye	3	3,2
Vas megye	5	5,3
Veszprém megye	2	2,1
Zala megye	2	2,1
Összesen:	94	100,0

⁶⁶ Vitrai J. - Busa Cs. - Dr. Füzesi Zs. - Kesztyüs M. - Dr. Szilágyi J. - Dr. Tistván L. (2009): Tanulmány az „elterelés hatásosságának vizsgálata” című kutatás eredményeiről.

EgészségMonitor Kutató és Tanácsadó Nonprofit Közhasznú Kft.

⁶⁷ Vitrai J. - Busa Cs. - Dr. Füzesi Zs. - Kesztyüs M. - Dr. Szilágyi J. - Dr. Tistván L. (2009): u.a. 29.old.

Vitrai és mtsai vizsgálatának eredményei azt jelzik, hogy minden 3. elterelést végző intézmény Budapesten és Pest megyében található.

Jelen vizsgálatom eredményei szerint 14 megyében 90% fölött volt a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson résztvevők aránya, 6 megyében ez alatt. (Hevesben 80%, Komárom-Esztergomban 67,3%, Békés 45,4%, Budapest 70,2%, Tolna 66,6% és a legalacsonyabb arányszám e tekintetbe Veszprémben volt detektálható, 33,6%.)

Az elterelések végrehajtására – a mintába kerültek körében - leggyakrabban – az alábbi intézményekben került sor:

(A következő táblázatban a *megye* változó alá azoknak az elterelteknek az ügye került, akikkel szemben az eljárást az adott megyében folytatták le, illetve ahol az elterelésre vonatkozó határozat született.)

8. táblázat

Megye	Intézmény	%	Intézmény	%	Intézmény	%	Más megyében	%	Büntetés-végrehajtási intézetben	%
Bács-Kiskun	Rév Kecskemét	60,5	Iránytű - Kalocsa	9,0	Magán szolgáltató	3,0	Budapest, Baranya	24,2		3,0
Baranya	INDÍT-Pécs	90					Tolna, Komárom-Esztergom	6,7		3,3
Borsod-Abaúj-Zemplén	Drogambulancia - Miskolc	96,9								3,1
Békés	Békés Megyei Kórház, Drogambulancia	91,6					Csongrád	8,4		
Budapest*	Nyíró Gyula Kórház, Drogambulancia	19,2	Kék Pont	9,8	MRE Válaszút Drogkonzultációs Iroda	9,3				10,3
Csongrád	Dr. Farkasinszky Terézia Ifj. Drogcentrum	33,3	Dr. Bugyi István Kh. Drogambulancia	11,1			Bács-Kiskun, Budapest	33,3		22,3
Fejér	RÉV Alba Caritas	62,3	MRE Dunaújváros Drogambulancia	19,8			Budapest, Pest megye, Győr-M.-S.	16,8		1,1
Győr-Moson-Sopron	PAMOK Tamasz Drogambulancia	46,9	Medical Mental Sopron	20,5	Cirill és Metód Drogpont – Mosonm.óvár Egyéb megyei	14,4 6,0 3,7	Veszprém, Komárom-Esztergom, Budapest, Pest megye	8,5		
Hajdú-Bihar	Függő-híd Egyesület	33,6	Kenézy K. Kórház	31,7	Egyéb megyei	15,1	Szabolcs-Szatmár-B.	21,1		16,6
Heves	Bugát Pál Kh.	48,0	T+T Hatvan	16,8	Markoth F. Kh. RÉV Caritas Eger	10,6 8,5	Budapest, Borsod-Abaúj-Z.	12,1		4,0
Jász-Nagykun-Szolnok	Ökumenikus Segélyszervezet Addiktológiai Kp. Szolnok	68,6	Humán Szolgáltató Szolnok	5,5			Bács-Kiskun, Baranya, Budapest, Hajdú-Bihar	22,2		3,7
Komárom-Esztergom	Szt. Borbála Kórház, Drogambulancia	48,8	Baptista Szeretetszolg. Esztergom	8,1	Egyéb megyei (6)	17,5	Budapest, Győr-Moson-S. Csongrád	17,1		8,5
Nógrád	Egészségügyi és Szociális Kp. Salgótarján	85,7	Dr. Kenessey Albert Kh.	4,7			Budapest, Pest megye	7,3		2,3

Pest**	Kék Kocka	21,2	RÉV Caritas	19,6	Segítőpont Félkör - Érd Egyéb megyei Egyéb budapesti	18,1 13,6 7,7 9,1	Jász-Nagykun- Szolnok, Komárom- Esztergom	9,1		1,6
Somogy	INDÍT Tükör	66,6	RÉV Caritas	13,2			Baranya, Budapest, Győr-Moson- Sopron, Nógrád	16,5		3,7
Szabolcs-Szatmár- Bereg	Egyetemi Oktatókórház Drogambulancia	72,4	Esély a munkához Alapítvány - Kisvárdá	6,9	Egyéb megyei	3,4	Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj- Zemplén, Budapest	13,9		3,4
Tolna	RÉV Caritas	100								
Vas	Human Talentum - Szombathely	53,9	Tíz Lépcső Alapítvány	23,0	Medical Mental - Sopron	15,3	Egyéb megyei	7,8		
Veszprém	Alkohol- és Drogsegély Ambulancia - Veszprém	100								
Zala	Kiút Drogellenes Alapítvány - Zalaegerszeg	100								

*Budapest és Pest megye területén 17 szervezet, intézmény szolgáltatásait vették igénybe a delikvensek az elterelés teljesítéséhez. Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy az érintett intézményeket a mintába került elkövetők milyen arányban választották:

9. táblázat

Intézmények, szolgáltatók	%
Kerületi Egészségügyi Szolgálatok	3,6
TÁMASZ gondozók	1,3
Más megye	5,3
Büntetés-végrehajtás	10,3
Kék Pont	9,8
Megálló Csoport	3,5
Magyar Ökomenikus Szeretetszolgálat	8,4
Segítőpont	2,2
T+T	4,4
MRE Válaszút Misszió	9,3
RÉV Caritas	7,1
Drog Stop	3,1
Drogprevenációs Alapítvány	3,5
Emberbarát Alapítvány	2,7
Iránytű	3,1
Nyíró Gyula Kórház Drogambulancia	19,2
Magadért Alapítvány	2,2
MRE Ráckeresztúri Drogterápiás Otthon	1,0
Összesen:	100,0

** A Pest megyei ügyekben történt végrehajtások elemzése során nem tekintettem más megyében lévő intézményeknek a budapesti szolgáltatókat. Ennek oka, hogy az agglomerációban lakó, Pest megyei elkövetők jelentős része napközben Budapesten él, itt jár iskolába, itt dolgozik, tehát a tényleges aktivitási környezete ide terjed ki. Számukra természetes, hogy a napközbeni elfoglaltságukat meghatározó földrajzi környezetben keresnek, találnak szolgáltatót.

A fenti ábra jól szemlélteti, hogy vannak olyan megyék, ahol gyakorlatilag egy szolgáltató, intézmény égisze alatt történik az elterelések teljesítése, máshol ez több szolgáltató között

oszlík el. A szolgáltatók, intézmények száma és a megye nagysága, sőt még a kábítószer-jelenség elterjedtségének mértéke között sincs szignifikáns összefüggés.

A mintába került, elterelést befejezettek 20,6%-a, a budapestiek 8%-a, azaz országos szinten minden 5, budapesti viszonylatban minden 12. delikvens a lakhelyéhez képest más megyében vett részt a jogszabályban előírt kezelésen, szolgáltatáson. (Ebbe beletartoznak azok is, akik a büntetés-végrehajtás intézményén belül vettek részt elterelésen. Országos mintán mért arányuk 6,0%, Budapesten 10,3%.)

Okként említhető, hogy az állandó lakhely és a tartózkodási hely számos esetben különbözött (pl. tanulmányok, munkatevékenység miatt), illetve a közelben nem volt olyan intézmény, amely megfelelt volna az elkövető állapotának és/vagy a környezetében betöltött társadalmi státuszának megőrzése érdekében a lakóhelyétől távol keresett intézményt. Azonban azt is meg kell említeni, hogy a sikertelen teljesítések 3,7%-ában az elkövető azért nem kezdte el és/vagy szakította félbe a végrehajtást, mert nem tudta finanszírozni a lakóhelyétől távolabb eső településen székelő intézmény rendszeres felkereséséhez szükséges utazási költségeket.

Szolgáltató-váltás a mintába került - sikeresen vagy sikertelenül, de befejezett - eltereléses ügyek 3,9%-ában történt. Budapesti mintán ez az arány 5,0% volt. (Itt szintén szükséges megemlíteni, hogy ezek többsége (3,1%) a Budapesti mintán azért történt, mert az elterelést szabadlábon elkezdő elterelt időközben más bűncselekményt is elkövetett és előzetes letartóztatásba került. Vagy pedig korábban elkövetett bűncselekmény miatt be kellett vonulnia a börtönbe.)

A végrehajtást, illetve az állapotfelmérés eredményét nagymértékben befolyásolja a különböző terápiát nyújtó intézmények, szolgáltatók földrajzi elhelyezkedése. Ez pedig határozottan azt erősíti, hogy nincs értelme a büntetőjogi törvényben tényállás részeként nevesíteni a kezeléstípusokat, hiszen a végrehajtás során, amelyet az igazságszolgáltatás az egészségügyi és szociális intézményekre delegált, nem tud kompetensen fellépni és nem tudja befolyásolni más társadalompolitikai szakág működését, intézményi kapacitását és lefedettségét, kikényszerítve az anyagi jogszabályi környezet érvényesülését.

Emellett pedig hosszabbá, költségesebbé és bonyolultabbá teszi az eljárások, miközben növeli az egy eljáráshoz kapcsolódó amúgy magas adminisztrációs terhet.

5.9. Eljárási költségek

Az eljárási költségek vizsgálata különösen érdekes és meghatározó eleme egy hatásvizsgálatnak, hiszen a költség-hatékonyság kiemelt elvárás kell, hogy legyen minden állami társadalompolitikai intervencióval szemben. Legyen az annak bármely szakága.

Nemcsak azért mert közpénzekről van szó – bár ez messze nem elhanyagolható szempont – hanem azért, mert az igazságszolgáltatás és a közbiztonság alapvető érdeke, hogy olyan intézmények működjenek, olyan büntetések legyenek érvényben, amelyek speciális- és generálprevenációs funkcióikat képesek betölteni, továbbá amelyek erősítik a jogbiztonságot és a közösség igazságszolgáltatásba – és annak intézményesült szereplőibe – vetett bizalmát.

Olyanok, amelyek a beccaria-i alapelvek mentén képesek betölteni társadalmi funkciójukat, miközben jóval több társadalmi előnyt halmoznak fel, mint amennyi költséget, kárt okoznak. Ezek a költségek pedig forintosíthatók, amelyet az igazságszolgáltatás hatásosabb „igazság-beruházásokra” is fordíthat.

Azaz egy gyenge hatásfokkal bíró, ámde komoly kiadásokkal járó jogintézmény működése gazdasági és társadalmi értelemben is veszteséget termel. A veszteség nagysága függ az abban érintett szereplők számától (elkövető, jogalkalmazó, bizonyításban érdekelt szakértők), valamint védett jogtárgy társadalmi értékétől. Minél nagyobb a védelem társadalmi értéke, azaz az állami büntető intervenció melletti társadalmi konszenzus, annál kisebb a veszteség. Ellenben minél kisebb ez a konszenzus annál nagyobb veszteséget termel, történetesen más érintett szakágak számára is.

A kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások legjelentősebb költségeit a szakértői vizsgálatok alkotják. A szakértő vizsgálatok a bizonyítás, illetve a bűncselekménnyé nyilvánítás megalapozását szolgáló **eszközök**. Azaz értelmezhetjük úgy is, hogy a szakértői vizsgálat a bizonyítási eljárás egyik indikátora. Az 1999-es vizsgálat eredményei szerint a szakértői vizsgálatokból összeadódó átlagköltség, egy csekély mennyiségre elkövetett visszaélés kábítószerrel bűncselekmény esetén 64.436 Ft volt. „Ha feltételezzük, hogy egy eljárás szakértői költségei átlagosan 65.000 Ft-ot tesznek ki, akkor a bűnügyi statisztika által 1999-ben regisztrált 2860 visszaélés kábítószerrel bűncselekmény esetén csak a szakértői vizsgálatok költsége hozzávetőlegesen 186 millió Ft-ba kerülhetett.” – olvasható az 1999-es vizsgálat kutatási beszámolójában.

2004-ben az egy fővel szembeni eljárásra jutó szakértői átlagköltség már ennek a duplája volt (125.993 Ft). 2004-ben a hatóság előtt ismertté vált visszaélés kábítószer-bűncselekmények

száma 6670 volt, azaz a szakértő vizsgálatok összköltsége hozzávetőlegesen 840.420.000 Ft-ba kerülhetett, ha 126.000 Ft-ra kerekítjük az egy eljárásra jutó szakértői átlagköltséget.

Azaz öt évvel később az igazságszolgáltatás már négyszer annyit költött kvázi bizonyításra.

A 2013-as vizsgálat eredményei szerint **az egy fő ügyére jutó szakértői átlagköltség 197.761 Ft** volt, azaz háromszor annyi, mint 14 évvel korábban, 1999-ben. 2013-ban a regisztrált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények száma 5545 volt. **A kábítószer-bűncselekmény bizonyítása miatt elrendelt szakértői vizsgálatokra így hozzávetőlegesen 1.097.910.000 Ft-ot költött az állam 2013-ban**, ha kerekítve 198.000 Ft-nak (640€) vesszük az egy eljárásra jutó szakértői átlagköltséget. (Itt jegyzem meg, hogy hazánkban az átlagfizetés 156.735 Ft)⁶⁸

Ez a 14 évvel ezelőtti összköltség több, mint ötszöröse. Úgy, hogy a szakértői vizsgálatok átlagköltsége több mint háromszorosára nőtt, az esetszámoké pedig kétszeresére.

A 2004 és a 2013 közti 9 évben az egy esetre jutó átlagköltség növekedése 71.768 Ft volt, míg 1999 és 2004 között 61.557 Ft.

1999 és 2004 között inflációt határozottan meghaladó mértékben nőtt a szakértői átlagköltség, 2004 és 2013 között azonban inflációt követő volt az emelkedés mértéke⁶⁹. Ennek okaira nem találtam egyértelmű magyarázatot. Egy külön vizsgálat tárgyát képezheti.

E relatíve csekély társadalmi súlyú és kockázatú normasértések, vétségek költségei aránytalanul nagy terhet rónak az igazságszolgáltatás rendszerére. Mind financiálisan, mind humán erőforrás tekintetében. Ugyanakkor megterhelik az egészségügyi, szociális ágazat büdzséjét is, hiszen a végrehajtást már nem az igazságszolgáltatás, hanem ők finanszírozzák. (A 2013. évi ODC adatok szerint, a korábbi évekhez viszonyítva határozottan kevés kliens jelentkezett elterelésre egészségügyi és/vagy szociális intézményben, 1382 fő. A vizsgálati eredmények szerint az eltereltek 84,5%-a, tehát jelentős többsége, megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vesz részt. Ennek egy főre jutó költsége bruttó 52.000 Ft, normatív összeg. 2.000 Ft egy óra szolgáltatás, egy delikvensnek ebből 24 órát kell teljesítenie, azaz $2.000 \times 24 = 48.000$ Ft. Ehhez jön még a „fix-áras” állapotfelmérés, ami jelenleg 4.000 Ft. Így ha a 1382 fő elterelt 84,5%-át veszem, mint azon elterelteket, akik megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vettek részt, akkor 1167 fővel számolhatok. Esetükben **az elterelés**

⁶⁸ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli030.html (2015.08.15.)

⁶⁹ 65.000 Ft (az 1999-es vizsgálat során mért szakértői átlagköltség) értéke 2004-ben 100.943 Ft volt, azaz a 65.000 Ft 2004-ben 100.943 Ft-ot ért. A 2004-es szakértő 126.000 Ft-os átlagköltség 2013-ban 202.633 Ft-ot ért. Ehhez képest a vizsgálati eredmények 197.611 Ft-os egy eljárásra jutó átlagköltséget mutatnak. <http://maganpenzugyiaademia.hu/kalkulator-inflacio/> (2015.09.10.)

végrehajtásának összköltsége a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson résztvevők vonatkozásában 2013-ban 60.684.000 Ft volt. Ezt a terhet a NEFMI állta, míg a többi kezeléstípus költségét – amelyet most nem elemzek, de ennek töredéke – az OEP.

Mennyivel olcsóbb egy 24 órás pszichoterápia, csoportterápián történő részvétel, mint a jelenség büntetendőségéből a bizonyíthatóság érdekében szükségszerűen elrendelt szakértői vizsgálat!

Az egy fő ügyére jutó eljárási és megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel, azaz teljesítési költség csekély súlyú kábítószer-bűncselekmény esetén 2013-ban, $197.761 + 52.000 = 249.761$ Ft volt. Ezresre kerekítve 250.000 Ft.

Ebből azonban sikeres teljesítés esetén az állam, az igazságszolgáltatás nem tud „visszahúzni” egy petákot sem.

Ugyanis csak azokban az esetekben köteles megfizetni az elkövető az eljárási költséget, ha vele szemben vádemelésre kerül sor.

A mintába került ügyek 10,2%-ában került sor vádemelésre és ezzel egyetemben az eljárási (szakértői) költségek vádlottra történő terhelésére. (Csak azok az esetek kerültek az elemzésbe ahol a teljesítés határideje már lejárt, sikertelen volt és legalább elsőfokú bírósági határozat született.)

A mintába került ügyekben a bíróságok 20.222.445 Ft eljárási költség megfizetéséről határoztak, amely egy elkövetőre vetítve átlagosan 153.200 Ft-ot tett ki. A két szélsőérték 6885 Ft és 2.006.348 Ft volt.

A szakértői költség nagymértékben függ az alkalmazott szakértői vizsgálat(ok) típusától és a szertípusoktól. Az un. új pszichoaktív szerek bevizsgálása jóval költségesebb a klasszikus kábítószerekénél; és ha ebből több is van egy eljárásban, akkor az jelentősen emeli a szakértői költségeket.

Tehát a kábítószer-bűncselekmény bizonyítása miatt elrendelt szakértői vizsgálatokra 2013-ban hozzávetőlegesen elköltött 1.097.910.000 Ft-ból hozzávetőlegesen 20.222.445 Ft-ot tudott az igazságszolgáltatás „visszaszerezni”. A kiadások 1,8%-át!

5.10. Eljárások jellemzői

5.10.1. Az egy bűnügyre jutó elkövetők száma – egyesítés, elkülönítés

A ügyátlag 2,3 elkövető, azaz átlagosan két elkövető jutott egy-egy ilyen ügyre.

Részben az ügy sajátosságaitól függ, hogy hány elkövető kerül egy eljárásba, részben pedig az ügyben eljáró hatósági személyektől, akik egyesíthetnek vagy elkülöníthetnek ügyeket, amennyiben az a célszerűség (bizonyítási okok vagy eljárási idő) vonatkozásában indokolt.

A büntetőügyek egyesítésének és elkülönítésének szabályozása egyidős a büntető eljárási jogunk kodifikációjával, sőt lényegében ma is a több mint száz évvel ezelőtt megalkotott szabályok szerint járunk el.⁷⁰

A hatályos szabályozás szerint (1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról)

72. § (1) Ha a büntetőügyben több terhelt van, velük szemben rendszerint egyazon eljárást kell lefolytatni. ...

(2) Egyesíteni lehet azokat az ügyeket, amelyek együttes elbírálása az eljárás tárgyra vagy az eljárásban részt vevő személyekre tekintettel, illetve egyéb okból célszerű.

(3) Az ügyek egyesítését mellőzni kell, illetőleg az ügyeket el kell különíteni, ha a terheltek nagy száma vagy egyéb ok a felelősségnek ugyanabban az eljárásban történő elbírálását jelentősen nehezítené.

(4) Az elkülönített ügy iratait a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz, ügyészhez vagy nyomozóhatósághoz kell áttenni.

A mintába került ügyek 27,6%-ában (N=364) történt ügyek elkülönítése és 4,5%-ában egyesítése. Az **egyesítés** egyik oka, hogy maga a kábítószer-fogyasztás és a kábítószer-jelenség piaci alapon működik.

⁷⁰ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról :
18. § A tettes bírósága illetékes a részesre, az orgazdára és a bűnpártolóra, valamint ezeknek külön vagy másokkal együtt elkövetett más bűncselekményeire nézve is. Ha a részes, az orgazda vagy a bűnpártoló bűncselekménye oly súlyos, hogy reá a tettes bíróságának hatásköre ki nem terjed; az a bíróság fog eljárni, mely illetékességgel bírna, ha a tettes bűncselekménye hasonló súlyosságú volna.
A jelen § szerint összefüggő ügyek lehetőleg egyesítendők és együttes ítélettel intézendők el.
19. § Ha ugyanazt az egyént több bűncselekmény terheli, a külön folytatott ügyek rendszerint egyesítendők, s azokban lehetőleg együttes ítélet hozandó.
Az egyesítésre és a további eljárásra több illetékes bíróság közül az van hivatva, melynek hatáskörét a bűncselekmények egyike sem haladja meg. Ha több ilyen bíróság volna, ezek közül a legsúlyosabb bűncselekmény tekintetében illetékes bíróság, kétség esetén pedig az a bíróság jár el, amely a többit megelőzte.

Mivel a tiltás ellenére erős a keresleti piac így annak kielégítésére piaci alapokon működő, illegális kínálati piac jött létre. A kábítószer- jelenség ezen sajátosságát a nyomozóhatóság sem hagyhatja figyelmen kívül.

Nem véletlen tehát, hogy a hatósági észlelést követően a bizonyítási eljárás kiterjed a beszerzőforrás felderítésére is. Amennyiben sikerül megtalálni az eladót, akár az unciás eladót is, akkor a kínálati oldali magatartás bizonyításához szükség lehet a fogyasztó, csekély súlyú kábítószer-vétséget elkövető tanúvallomására is. Ez esetben nyilvánvaló, hogy az ügyek egyesítésére van szükség, amennyiben két külön eljárás indult.

(Bár a 2012. évi C. törvény 180.§ (3) bekezdése szerint „A 178.§ (1) és (5)-(6) bekezdése, illetve a 179.§ (1)-(2) és (6) bekezdése esetén – ha az (1) bekezdés nem alkalmazható – a büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elkövető a vádemelésig lehetővé teszi a kábítószer értékesítő személy kilétének megállapítását.” Ez a bekezdés nem vonatkozik a csekély súlyú/mennyiségre történő kábítószervétségek elkövetőire (180.§ (1)).

Ha azonban egy eljárásban kínálati oldali tevékenységet megvalósító és keresleti oldali vétséget elkövetők is szerepelnek, akkor az ügy egységesebb és gyorsabb kezelése érdekében az „elterelhető” vétségi alakzatot elkövető(k) ügyeit célszerű **elkülöníteni**, ha nem várható tőlük információ és/vagy azt már megszerezte a nyomozóhatóság.

Ugyanakkor a 20/2007. (OT 14.) ORFK utasítás a Btk. 283.§-ában foglalt büntethetőséget megszüntető ok alkalmazása során a Rendőrségre háruló feladatokról 11. pontja szerint „Amennyiben az adott ügyben több gyanúsított is szerepel, az ügyeket a nyomozás felfüggesztését megelőzően – a Be. 72.§ (3) bekezdése alapján – határozattal el kell különíteni”. Azaz azokban az esetekben, ahol a nyomozást felfüggesztésének helye van a kezelés, szolgáltatáson történő részvétel megkezdésének okirattal történő igazolása miatt, a felfüggesztést megelőzően, ha több gyanúsított is szerepel az eljárásban, az ügyeket határozattal el kell különíteni.

A vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy az ügyben eljáró hatósági személyek nem egységesen alkalmazzák az elkülönítést és egyesítést lehetővé tevő rendelkezéseket. Szinte ügyészségenként változó gyakorlat detektálható, de a rendőrség sem alkalmazza konzekvensen a 20/2007. ORFK utasítás vonatkozó rendelkezéseit.

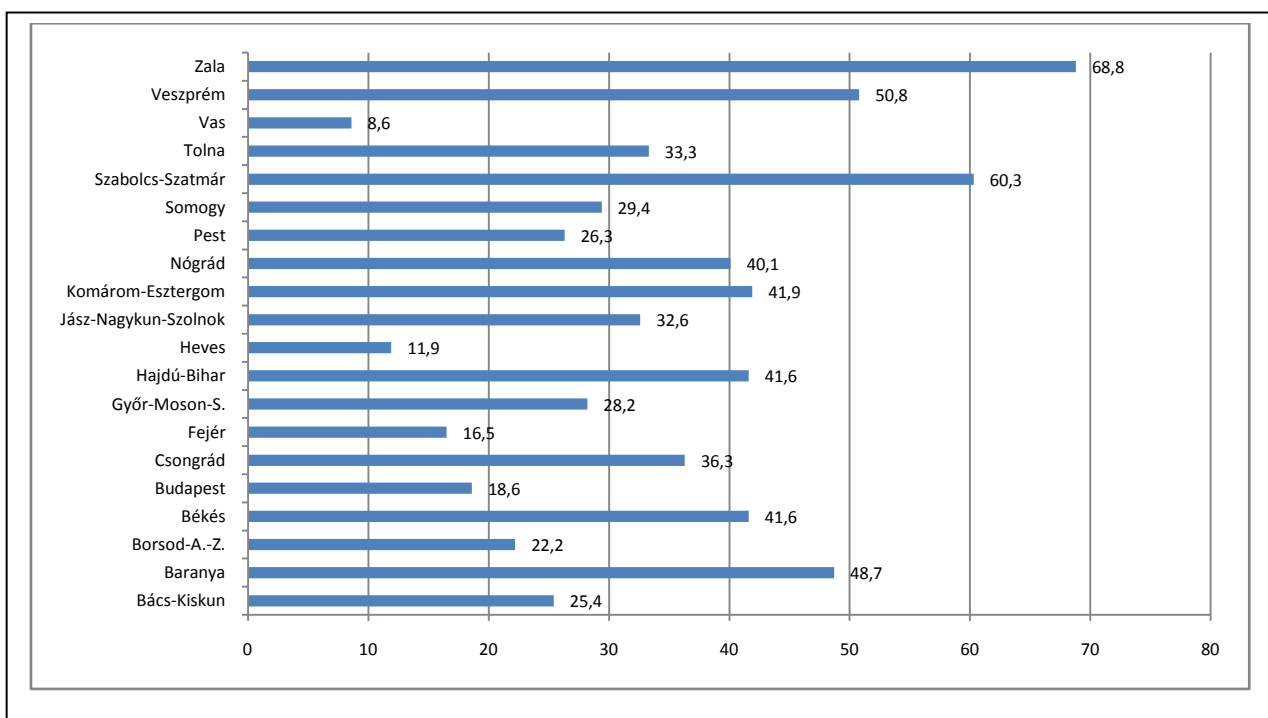
Az elkülönítések 27,6%-os aránya a mintában feltételezi, hogy az egy ügyre jutó eltereltek száma alacsonyabb az egy ügyre jutó elkövetők számánál. Ennek átlagértéke 1,3 volt, azaz azt mondhatjuk, hogy jellemzően a két-elkövetős ügyekben 1 fő vesz részt elterelésen.

A mintába került esetek 79,5%-ában mindössze 1 fővel szemben született elterelésen történő részvételről határozat.

Az elkülönített ügyek megyei eloszlását az alábbi ábra szemlélteti:

24. ábra

A mintába került elkülönített ügyek megyei eloszlása (%; N=346)

Míg voltak olyan megyék (Zala, Szabolcs-Szatmár-Bereg), ahol a mintába került ügyek több mint 60%-ában alkalmazott a joghatóság elkülönítést, addig máshol 10% alatt maradt vagy alig múlta felül (Vas, Heves).

Nyilván közrejátszik, hogy az egyes ügyek nem egyforma jellemzőkkel bírnak, ugyanakkor mivel nagymintás vizsgálat során meglehetősen hosszú időintervallumot vizsgálók, és az elemzés során kiderült, hogy nincs szignifikáns kapcsolat sem az ügyek elkülönítésének száma illetve aközött volt-e kereskedő/értékesítő egyazon eljárásban, sem pedig az ügy-szeperáció és az egyazon eljárásban résztvevők száma között, így a magyarázatot a jogalkalmazói gyakorlatban kell keresni. Ez esetben pedig ez azt jelenti, hogy **a helyi eljárási gyakorlat, szokás, az eljáró ügyész rutinja határozza meg az elkülönítések gyakoriságát ezekben az ügyekben.**

Találkoztam olyan ügyekkel ahol 5 elkövető ellen indult eljárás megszerzés/tartás miatt. Egynél nem volt bizonyítható az elkövetés, a maradék négy elkövető ügyét pedig egy eljárásban vitték tovább és mindenki elterelésen vett részt. Máshol hasonló elemszámú eljárás

során a megszerzés/tartás miatt indult eljárásokat elkülönítették és úgy folytatták le az eljárást és a teljesítést, holott még csak nem is került sor a nyomozás felfüggesztésére a nyomozati szakban.

5.10.2. Beismerő vallomás

Az eljárások egyik meghatározó bizonyítéka volt a vizsgált ügyekben a beismerő vallomás. Mint korábban utaltam rá több ügyben is ez szolgált egyedüli bizonyítékként (negatív toxikológiai és/vagy vegyészszakértői vizsgálati eredmény mellett), a büntetőeljárás törvényben rögzített elvekkel szemben.

A mintába került elkövetők 94,5%-a tett beismerő vallomást, míg 5,5%-uk (N=76) tagadta bűnösségét. A bűnösséget tagadók közül 9-en negatív szakértői vizsgálati eredménnyel is rendelkeztek, további 5 fő esetén a szakértői vizsgálattal kimutatott szer a hatósági észleléskor/ a bűncselekmény elkövetésekor nem volt kábítószer, sem pszichotróp anyag. Az új típusú kábítószer esetén pedig a fogyasztás az elkövetés idején még büntetlenséget élvezett. Mint azt korábban írtam, a gyanúsított/terhelt beismerő vallomása kétségekívül gyorsíthatja és egyszerűsítheti az eljárásokat azonban a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvényünk szerint „a terhelt beismerése esetén... meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.” (118.§. (2)) Továbbá „a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje. (78.§ (2)) „A bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg” (78.§ (3))

Mindazon által kérdés, hogy beismerő vallomás hiánya és negatív szakértői vizsgálatok ellenére miért nem szünteti meg az eljáró hatóság, legrosszabb esetben is, bizonyíték hiánya miatt a gyanúsított ellen a büntetőeljárást?!

Egyetértek Dr. Nagy Ferencel, aki szerint egy adott emberi magatartás büntetőjogi megítélése kapcsán természetesen annak mindenekfelett álló vizsgálata, hogy a vád tárgyává tett cselekmény egyáltalán bűncselekményt képez-e, ennek hiányában ugyanis feleslegessé válik annak további mérlegelése, hogy azt a vádlott követte-e el⁷¹-

Jelzem, hogy a korábbi évek vizsgálataim (1999, 2004) során ilyen típusú problémával nem találkoztam.

⁷¹ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008. 97. o.

5.10.3. Minősítés, rendbeliség, a kezelés elkezdésével kapcsolatos anomáliák

A korábbi vizsgálatok azt jelezték, hogy az alábbi problémák jelentették a legfontosabb kezelésre váró feladatot a jogalkotók és a jogalkalmazók számára:

- a hatóanyag-mennyiségek összeadásának,
- a minősítés vonatkozásában a folytatólagos elkövetés vagy természetes egység kérdése, illetve,
- a kezelés megkezdésének idejével kapcsolatos problémák.

Míg az első két problémát az 1/2007. Büntető Jogegységi Határozat megnyugtatóan rendezte, bár mire az abban foglalt jogelvek és joggyakorlati iránymutatások, magyarázatok érvényre jutottak, még éveket kellett várni.

A minősítés és a rendbeliség – jelent mintába került ügyek kapcsán - minden ügyiratban korrekten szerepelt, tehát bizonyosan elmondható, hogy ma már 1/2007. BJH rendelkezései és elvi megközelítése, e tekintetben legalábbis, maradéktalanul érvényesül.

Azonban továbbra is gondot okoz a végrehajtás megkezdésével kapcsolatos bizonytalanság, adminisztrációs teher és anomália - főként nyomozóhatósági szinten. Habár a hatályos eljárásjogi rendelkezések (Be. 222.§ (2)), a 20/2007. ORFK utasítás 10. pontja, valamint a 42/2008 (XI. 14.) EüM-SZMM együttes rendelet 6.§-ában foglaltak ma már egyértelművé tehetnék minden eljárásban résztvevő intézmény számára a végrehajtást és a szükséges adminisztratív feladatokat, a harmonizációs problémák visszahatnak az érvényesülésre.

De induljunk a kezdetektől:

Az elterelés jogintézményét az 1993. évi XVII. törvény 61.§-a vezette be, amely 1993. május 15-én lépett hatályba. Ekkor még kizárólag az anyagi jogi rendelkezések között szerepelt és sem büntető eljárásjogi rendelkezések, sem pedig egyéb rendeletek nem segítették a jogérvényesülését.

Az oportunitás alkalmazása, ezen belül is a feltételes mellőzés a vádemelés elhalasztása jogintézményben öltött testet, amelyet az 1995. évi XLI. törvény vezetett be hazánkban. És amely kissé idegen volt a hazai, legalitás elvére épülő gyakorlattól.

Az akkori hatályos rendelkezések értelmében mindössze a jogintézmény kereteit rögzítette a Btk 282/A.§-a, az alkalmazás módját és formáját nem. Mivel az elterelés jogintézményét 1993-ban vezették be, a vádemelés elhalasztása pedig csak 1995-ben került a büntetőeljárás törvénybe – és akkor sem volt még olyan bekezdés, amely célzottan a kábítószerrel visszaélés

vonatkozásában a büntethetőséget megszüntető ok, azaz az elterelés végrehajtására vonatkozott volna, így gyakorlatilag az akkor eljáró jogalkalmazók „szabták” ki, alakították és töltötték meg tartalommal a kereteket, kiváltképp akkor, amikor az esetszámok elkezdtek növekedni.

A Btk. 2003. március 1-jén hatályba lépett módosításának 283. §-ában meghatározott büntethetőséget megszüntető ok szabályozásával egyidejűleg sem a Be. sem pedig a Btk. nem tartalmazott semmiféle megkötést arra nézve, hogy a 6 hónapig tartó folyamatos kezelés legkorábban mikor kezdődhetett. A 2003. évi II. törvény 56.§ (2) bekezdése, amely 2003. VII.1-től hatályosult, rendelkezett először célzottan a Btk. – akkor még – 283.§-ában meghatározott büntethetőséget megszüntető ok, mint feltételes mellőzés, vádemelés elhalasztása jogintézmény keretein belüli, de specializált végrehajtásának formájáról.

Hiába az új jogszabályi környezet, ha a joggyakorlat, sőt az „elkövetői gyakorlat” a korábban hatályos rendelkezések és szokások alapján működött. Míg egyes helyeken igyekeztek alkalmazni az új rendelkezéseket, máshol a jogalkalmazók még nem álltak át, így egy ideig a jogérvényesülés részlegesen működött.

A régi és az új jogalkalmazás közti átmenet egyik legnagyobb kezdeti kihívását a kezelés, szolgáltatáson történő részvétel megkezdésének legkorábbi időpontjával kapcsolatos (ügyészek és ügyvédek közti) eltérő jogértelmezések képviselték. Volt ahol elutasították, ha egy gyanúsított a rendőrségi szakban, a gyanúsítást követően megkezdte az elterelés végrehajtását és nem fogadták el az igazolást, és ha nem ismételte meg a vádhalasztás elrendelésétől számított egy éven belül, vádat emeltek. Máshol ezt nem tekintették problémának és sikeres teljesítésként könyvelték el, ha hozta az igazolást.

Ma már a Be. 222.§ (2) bekezdése és a 20/2007. ORFK utasítás 10. pontja egyértelművé teszi, hogy amennyiben a gyanúsított vállalja a gyógykezelést és annak megkezdését hitelt érdemlően igazolja az erről szóló dokumentum benyújtásával a nyomozóhatóság felé a nyomozás iratainak megismeréséig, úgy a nyomozás felfüggesztésének lehet helye. Azaz lehetőség van elkezdni a teljesítést az ügyész vádhalasztó határozatát megelőzően. Ezekben az esetekben egyébként a Be. 188.§ (1) bekezdés h) pontja és a 189.§ (19) bekezdése az irányadó, amely szerint „Az ügyész határozattal felfüggeszti a nyomozást, ha...a kábítószer-élvező gyanúsított önként alávetette magát a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, a kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételnek, és az a büntethetőség megszűnését eredményezheti, feltéve, ha további nyomozási cselekmény elvégzése nem szükséges” [188.§ (1) h)] ... „A nyomozó hatóság határozattal felfüggesztheti a nyomozást a 188.§ (1) a)-c), e) és h) pontjában meghatározott

esetekben. A nyomozást felfüggesztő határozatot a nyomozóhatóság az ügyésznek haladéktanul megküldi”[189.§ (1)].

De nem volt ez mindig így:

A Legfőbb Ügyészség 2003. november 20-i keltezéssel kiadott egy állásfoglalást, amely szerint a Be. 227.§ (4) bekezdésének a) pontja egyértelműen kimondta, hogy, hogy a hat hónapos folyamatos kezelésnek, ellátásnak, illetve megelőző szolgáltatásnak teljes tartamában a vádemelés elhalasztásától számított egy éven belüli időre kell esnie”.

A TASZ támadta ezt az álláspontot, indoklásukban arra hivatkoztak, hogy „...egyértelmű, hogy az eljárás megindításának, illetve a gyanúsítás közlésének napján megnyílik az elterelés lehetősége, azaz a hat hónapos kezelés kezdő időpontja csak a gyanúsításánál nem lehet korábbi. Az ügyészség olyan esetben is vádhalasztást alkalmaz, amikor az ügyészi szakban már rendelkezésre áll a teljes féléves periódusról (elterelésről) szóló igazolás. Ez az eljárás ellentétes a Be. 190.§ (1) bekezdés f) pontjával, mely szerint az ügyész a nyomozást megszünteti a törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok miatt...”⁷²

A terápiás célok is egyértelműen az elkövetést minél gyorsabban követő végrehajtást igénylik, így a „drogszakmai lobby”, ha fogalmazhatok így, nyomatékkel és saját tevékenységének hatásosságát biztosítandó kivívta - a gyanúsítás közlésétől számítva - a teljesítés megkezdésének lehetőségét.

A 20/2007. (OT 14.) ORFK utasítás *a Btk. 283.§-ában foglalt büntethetőséget megszüntető ok alkalmazása során a Rendőrségre háruló feladatokról* 10. pontja rögzíti, hogy „A nyomozás felfüggesztésére csak abban az esetben kerülhet sor, ha a gyanúsított az ellátás, illetőleg a szolgáltatás megkezdését legkésőbb a nyomozás iratainak megismeréséig - az erről szolgáló dokumentum benyújtásával a nyomozószerv előtt hitelt érdemlően igazolta. Az igazolás hitelességét a szolgáltatók listája alapján, szükség esetén egyéb alkalmas módon (telefonon levélben vagy személyesen) ellenőrizni, és ennek megtörténtét, az ellenőrzés módját és eredményét dokumentálni kell. A nyomozást a gyanúsítottal szemben attól az időponttól lehet felfüggeszteni, amikor az ellátás, illetve szolgáltatás megkezdéséről benyújtott igazolás hitelessége megállapítást nyert. A felfüggesztés időtartama – a Btk. 283.§ (1) bekezdés f) pontjában foglaltakra tekintettel – legalább hat hónap.”

⁷² Pelle Andrea(2004): Az elterelés üzemzavarai. Kézirat.

5.10.4. Harmonizációs problémák a végrehajtási rendelkezések terén

Az elterelés végrehajtását, kezdve annak elrendelését megelőző un. tájékoztatás és tanúsítvány dokumentálását, a hatályos eljárásjogi rendelkezések (Be. 222.§ (2)), a 20/2007. ORFK utasítás 10. pontja, valamint a 42/2008 (XI. 14.) EüM-SZMM együttes rendelet 6.§-ában foglaltak szabályozzák. Ettől függetlenül mégsem egyértelművé minden eljárásban résztvevő intézmény számára, hogy a jogérvényesülés érdekében milyen szükséges adminisztratív feladatokat kell teljesíteni. A harmonizációs problémák visszahatnak az jogérvényesülésre és számos esetben ezen eljárási hibák befolyásolhatják a teljesítést.

Lássuk miről is van szó:

Az anyagi jogalap a 2012. évi C. törvény 180.§-a. Eszerint *„(1) Nem büntethető, aki csekély mennyiségű kábítószer saját használatra termeszt, előállít, megszerez vagy tart, illetve aki kábítószer fogyaszt, ha a bűncselekmény elkövetését beismeri, és az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.”*

A végrehajtás kereteit a Be. 222.§ (2) és a 188. § (1) bekezdés h) pontja, valamint a 189.§ (1) bekezdése fekteti le.

- Be. 222.§ (2) „Ha a Btk. 180. §-ában meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt az eljárás megszüntetésének lehet helye, és a nyomozást a 188. § (1) bekezdés h) pontja alapján nem függesztették fel, az ügyész a vádemelést egyévi időtartamra elhalasztja, ha a gyanúsított vállalja a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt.”
- Be. 188.§(1) „Az ügyész határozattal felfüggeszti a nyomozást, ha...h) a kábítószer-élvező gyanúsított önként alávetette magát a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételnek, és az a büntethetőség megszűnését eredményezheti, feltéve hogy további nyomozási cselekmény elvégzése nem szükséges...”
- 189.§ (1) „A nyomozó hatóság határozattal felfüggesztheti a nyomozást a 188. § (1) bekezdés a)-c), e) és h) pontjában meghatározott esetekben. A nyomozást felfüggesztő határozatot a nyomozó hatóság az ügyésznek haladéktalanul megküldi.”

Ezeknek a rendelkezéseknek az érvényesülésével - a vizsgálat eredményei szerint – nincs probléma. Mivel jó ideje hatályban vannak alkalmazásuk, bár egyes cikkelyek számozása többször változott, de tartalmilag jelentős módosulás nem történt, a jogalkalmazók gyakorlatilag egységes jogértelmezéssel biztosítják a jogbiztonság érvényesülését.

A végrehajtás gyakorlatának szabályozása már alacsonyabb jogszabályi szinten történik. Az elterelés végrehajtását előkészítő rendőrségi/nyomozati szak teendőit az eljáró vizsgálók részére a 20/2007. ORFK utasítás *a Btk. 283.§-ában foglalt büntethetőséget megszüntető ok alkalmazása során a Rendőrségre háruló feladatokról c. rendelkezés rögzíti.*

Az utasítás célja az volt – amelyet maga a joganyag is rögzít a preambulumában -, hogy „a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 2006. július 1-jén hatályba lépett módosítása következtében a büntetőeljárás vád-előkészítési szakaszában is lehetővé vált a nyomozás felfüggesztése azzal a bűnelkövetővel szemben, akinek cselekménye vagy személye a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 283. §-ában írt feltételeknek megfelel és önként már alávetette magát a szükséges - egészségi állapotának megfelelő - 6 hónapos kezelésnek. Annak érdekében, hogy a jogintézmény a nyomozó hatóság eljárása során országosan egységes szemlélettel és gyakorlattal, a jogszabályok előírásainak megfelelően, az elterelés sikerét előmozdítva kerüljön alkalmazásra”.

Az utasítás 3. pontja szerint

„Amennyiben a Btk. 283. §-ának alkalmazhatósága az elkövetett bűncselekményre, illetve az elkövető személyére figyelemmel már a megalapozott gyanú közlésekor fennáll, a jogintézmény mibenlétéről, tartalmáról, jogkövetkezményeiről, anyagi és eljárásjogi szabályairól a gyanúsítottat a Be. 179. § (5) bekezdés alapján részletesen tájékoztatni kell. A tájékoztatás megtörténtét és tudomásul vételét a gyanúsított kihallgatása során felvett jegyzőkönyvben kell rögzíteni ugyanúgy, mint ahogy a gyanúsítottnak arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy az ellátáson, illetőleg szolgáltatáson való részvételt önként vállalja-e. ...

5. Ha a gyanúsított az ellátásban, illetőleg szolgáltatásban történő részvételt vállalja, abban az esetben fel kell hívni a figyelmét arra is, hogy az ellátáson, illetőleg szolgáltatáson való részvétel vállalásáról tett nyilatkozatát az ellátást, illetőleg szolgáltatást nyújtó intézménynél igazolnia kell. Ennek érdekében a vállalását tartalmazó jegyzőkönyv alapján a nyomozó hatóság által kiállított igazolás, illetve a rá vonatkozó igazságügyi orvos szakértői vélemény másolatának illetékmentes kiadását kérheti. A tájékoztatás megtörténtét és tudomásul vételét a gyanúsított kihallgatása során felvett jegyzőkönyvben kell rögzíteni. Az orvos szakértői véleményről készült másolat illetékmentes kiadását - a büntetőeljárás során keletkezett iratokból másolat adásáról szóló 10/2003. (V. 6.) IM-BM-PM együttes rendelet szerint - dokumentálni kell.

6. A gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyv alapján, a terhelt kérelmére kiállított igazolásnak az alábbi adatokat kell tartalmaznia: a) az „igazolás” megjelölést; b) eljáró nyomozó hatóság megnevezését, az ügy bűnügyi

számát; c) az ügy előadójának nevét, rendfokozatát és elérhetőségét; d) a terhelt nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, állandó lakcímét; e) az elkövetett bűncselekmény megnevezését, jogi minősítését; f) a figyelmeztetés közlésének időpontját; g) rövid indokolást a Btk. 283. §-ának alkalmazhatóságára, és ennek feltételeire; h) a kiállítás dátumát; i) a nyomozó hatóság bélyegzőjét, illetőleg a kiállításra jogosult nevét, és aláírását (Rendőrség központi, területi és helyi nyomozó hatóságainak osztályvezetője). 7. Amennyiben az ügyben igazságügyi orvos szakértői vélemény készült, és abban a terhelt kábítószer-függőségét megállapították, úgy a kábítószer-függő terheltnek - a kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatás szabályairól szóló 26/2003. (V. 16.) ESzCsM-GyISM együttes rendelet (a továbbiakban: R.) 2. § (3) bekezdése értelmében - előzetes állapot felmérésen nem kell részt vennie, ezért - az R. 3. §-ának (2) bekezdésére figyelemmel - a kábítószer-függőséget gyógyító kezelést nyújtó intézmények listáját a gyanúsított rendelkezésére kell bocsátani. 8. A 7. ponton kívüli esetben, ha a Btk. 283. §-ának alkalmazhatósága felmerül, a terheltnek - az R. 2. § (1) bekezdése alapján - előzetes állapotfelmérésen kell részt vennie, ezért az előzetes állapotfelmérést végző intézmények listáját a gyanúsított rendelkezésére kell bocsátani.

Röviden összefoglalva: Amennyiben a Btk 180.§ (1) bekezdésében foglaltak alkalmazhatósága az elkövetett bűncselekményre, illetve az elkövető személyére figyelemmel fennáll, az eljáró vizsgálónak az alábbi adminisztratív teendői vannak:

- Részletesen tájékoztatni az elterelés jogintézményéről (tartalmáról, jogkövetkezményeiről, szabályairól) a delikvenst és a tájékoztatás megtörténtét valamint annak tudomásulvételét a gyanúsított kihallgatás során felvett jegyzőkönyvben rögzíteni kell.
- Rögzíteni kell továbbá a jegyzőkönyvben a gyanúsítottnak arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy az ellátáson, illetőleg szolgáltatáson való részvételt önként vállalja-e.
- A vállalását tartalmazó jegyzőkönyv alapján a nyomozó hatóság kiállít egy igazolást a 20/2007. ORFK utasítás 6. pontjában meghatározott adatok feltüntetésével.
- Amennyiben igazságügyi orvos szakértői vélemény készült, az eljáró vizsgálónak tájékoztatnia kell a delikvenst, hogy annak eredményéről illetékmentes másolat kiadását kérheti. A tájékoztatás megtörténtét és tudomásul vételét szintén rögzíteni kell a jegyzőkönyvben Az orvos szakértői véleményről készült másolat illetékmentes kiadását dokumentálni kell.

Ehhez képest a hatályos 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet értelmében nem igazolást, hanem **tanúsítványt** kell kiállítani, amely csak átfedéssel tartalmazza a 20/2007. ORFK utasításban szereplő **igazolásban** feltüntetendő adatokat.

Az eljáró hatósági személynek tehát a jelenleg hatályos rendelkezések értelmében két dokumentumot kell szerkesztenie: egy igazolást a 20/2007. ORFK utasítás értelmében és egy tanúsítványt, amelynek formanyomtatványa egyébként a 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet 1. mellékletében megtalálható. Mivel az állapotfelmérést illetve a kezelést vagy szolgáltatást nyújtó intézmény ezen rendelet alapján végzi az elterelést, így nekik csak a nyomozóhatóság által kiállított tanúsítványra van szükségük.

Kérdés, hogy mi okból kell kiállítani az Igazolást és az milyen funkciót tölt be az eljárásban, azon túlmenően, hogy plusz adminisztratív terhet ró az eljárókra?

A 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet 3.§. (2) szerint „Ha a Btk. 283. § (1) bekezdésében meghatározott büntethetőséget megszüntető okra tekintettel a nyomozás felfüggesztésének lehet helye, az eljáró nyomozó hatóság a megalapozott gyanú közlését követően tájékoztatja az érintett személyt az előzetes állapotfelmérést végző intézményekről, illetve a 2. § (4) bekezdésében meghatározott esetben a kábítószer-függőséget gyógyító kezelést nyújtó egészségügyi intézményekről. (3) A (2) bekezdés szerinti tájékoztatást követően az eljáró nyomozó hatóság az érintett személy részére az 1. mellékletnek megfelelő **tanúsítványt** állít ki, amely az alábbi adatokat tartalmazza: a) az érintett személy családi és utónevét (születési családi és utónevét), születési helyét és idejét, állandó lakcímét, anyja születési családi és utónevét, , c) tájékoztatást, miszerint az érintett személlyel szemben a Btk. 282-282/C. §-ában meghatározott visszaélés kábítószerrel bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt büntetőeljárás van folyamatban, de a Btk. 283. § (1) bekezdésére tekintettel az érintett személlyel szemben a nyomozás felfüggesztésének lehet helye, d) ha az érintett személy kábítószer-függőségét a büntetőeljárás során igazságügyi orvosszakértő megállapította, az erre történő utalást, e) a kiállítás helyét és dátumát, a kiállításra jogosult nevét és aláírását, valamint az eljáró nyomozó hatóság bélyegzőjét.

A következő táblázat a 20/2007. ORFK utasítás „igazolásán”, illetve a 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendeletben foglalt tanúsítványon feltüntetendő adatokat mutatja:

11. táblázat

20/2007. ORFK utasítás IGAZOLÁS	42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet TANÚSÍTVÁNY
a) az „igazolás” megjelölést;	
b) eljáró nyomozó hatóság megnevezését, az ügy bűnügyi számát;	b) az eljáró nyomozó hatóság megnevezését és az ügyszámot
c) az ügy előadójának nevét, rendfokozatát és elérhetőségét;	
d) a terhelt nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, állandó lakcímét;	a) az érintett személy családi és utónevét (születési családi és utónevét), születési helyét és idejét, állandó lakcímét, anyja születési családi és utónevét,
e) az elkövetett bűncselekmény megnevezését, jogi minősítését;	
f) a figyelmeztetés közlésének időpontját;	
	c) tájékoztatást, miszerint az érintett személlyel szemben a Btk. 282-282/C. §-ában meghatározott visszaélés kábítószerrel bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt büntetőeljárás van folyamatban, de a Btk. 283. § (1) bekezdésére tekintettel az érintett személlyel szemben a nyomozás felfüggesztésének lehet helye,
g) rövid indokolást a Btk. 283. §-ának alkalmazhatóságára, és ennek feltételeire;	
	d) ha az érintett személy kábítószer-függőségét a büntetőeljárás során igazságügyi orvosszakértő megállapította, az erre történő utalást
h) a kiállítás dátumát; i) a nyomozó hatóság bélyegzőjét, illetőleg a kiállításra jogosult nevét, és aláírását (Rendőrség központi, területi és helyi nyomozó hatóságainak osztályvezetője).	e) a kiállítás helyét és dátumát, a kiállításra jogosult nevét és aláírását, valamint az eljáró nyomozó hatóság bélyegzőjét

Külön érdekessége ennek az összehasonlításnak mindazon túl, hogy némi eltérés detektálható a két dokumentum tartalmi részét illetően, az Igazolás f) pontja, amely a 20/2007. ORFK utasítás 6. pontjának f) alpontjaként a figyelmeztetés közlésének időpontját említi, miközben az utasítás előző, illetve további részében a „tájékoztatás” vagy „figyelem felhívás” kifejezést használja. Vélelmezhetően elírás, de ez az elírás és maga az Igazolás, mint feleslegesen kiállítandó dokumentum idestova 8 éve hatályban van.

A miniszteri rendelet magasabb rendű jogszabály, mint az ORFK utasítás. Így függetlenül attól, hogy a vonatkozó utasítás előbb született, illetve lépett hatályba, mint a miniszteri rendelet, ez utóbbiban foglaltak az irányadók. Tehát ehhez kellene - már jó ideje kellett volna

– igazítani, módosítani az utasításban foglaltakat. Ha ez megtörtént volna, illetve, ha ez megtörténik, akkor a hatályos jogszabályi környezet nem fogja kötelezni az eljáró hatósági személyt arra, hogy igazolást is és tanúsítványt is kiállítson a vonatkozó ügyekben.

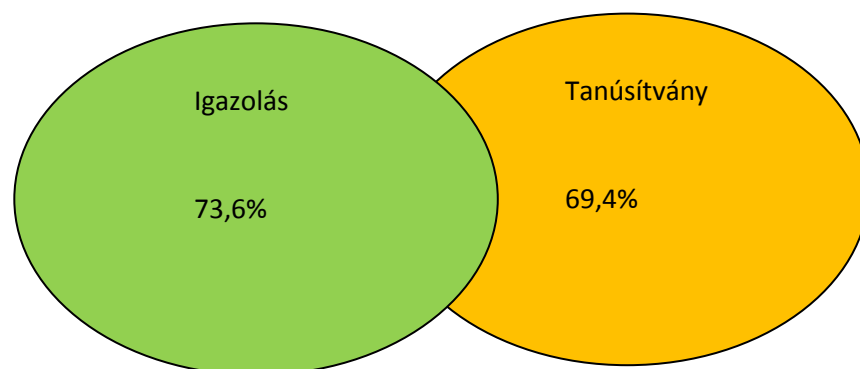
Az ORFK utasítás 7. és 8. pontja részletesen leírja, mely esetekben milyen intézmények listáját kell a gyanúsított rendelkezésére bocsátani. A miniszteri rendelet 4. § (1) bekezdése azt rögzíti, hogy „Az előzetes állapotfelmérést végző intézmény az érintett személyt írásban tájékoztatja az állapotfelmérés eredményéről és a szolgáltatás indokolt formájáról, valamint a szolgáltatást nyújtó intézményekről.”

E kérdésben szerencsére harmonizál egymással a két jogforrás. Míg az utasítás az előzetes állapotfelmérést végző intézménynek listáját kell delikvens rendelkezésére bocsátania (20/2007. ORFK utasítás, 8. pont), addig az állapotfelmérést végző intézménynek írásbeli tájékoztatást kell közölnie az adott szolgáltatást nyújtó intézményekről (42/2008. EüM-SZMM együttes rendelet 4.§ (1)).

A mintába került ügyek 73,6 %-ában került sor a 20/2007. ORFK utasításban foglalt igazolás kiállítására, továbbá a minta 69,4%-a tartalmazott tanúsítvány kiadásáról információt (másolatot vagy feljegyzést). Mindkét dokumentum az ügyek közel kétharmadában volt található (64,2%)

25. ábra

Igazolás és/vagy tanúsítvány kiadásának eloszlása a mintába került ügyekben(%)

5.10.5. Pártfogók az eljárásban

A hatályos eljárásjogi rendelkezések értelmében csekély mennyiségre elkövetett vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények esetén – jelenleg a 180.§ (1) bekezdés vonatkozásában - pártfogó felügyeletet csak fiatalkorú elkövetővel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása esetén kell elrendelni.

Az 1989. évi LXXXVIII. törvény 55.§ (1) bekezdése vezette be a büntető törvénykönyvbe, hogy a vádemelés elhalasztása esetén pártfogó felügyeletet is el kell rendelni. „A próbára bocsátott vagy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt visszaeső ... valamint, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll.”

2009. 08.09-ig volt hatályos ez a rendelkezés, ugyanis a 2009. évi LXXX. törvény 26.§ (1) bekezdése megváltoztatta az 1978. évi IV. törvény 82.§-át, így a pártfogó felügyelet elrendelése már nem kötelező a vádhalasztás elrendelése esetén. A jogalkotó a jogalkalmazóra bízta a döntést, a korábbinál szélesebb körű mérlegelési lehetőséget biztosítva. Amennyiben úgy ítéli meg, hogy szükséges a sikeres teljesítéshez elrendelheti, de ha a gyanúsított nem fiatalkorú, a hatályos törvények nem kötelezik arra.

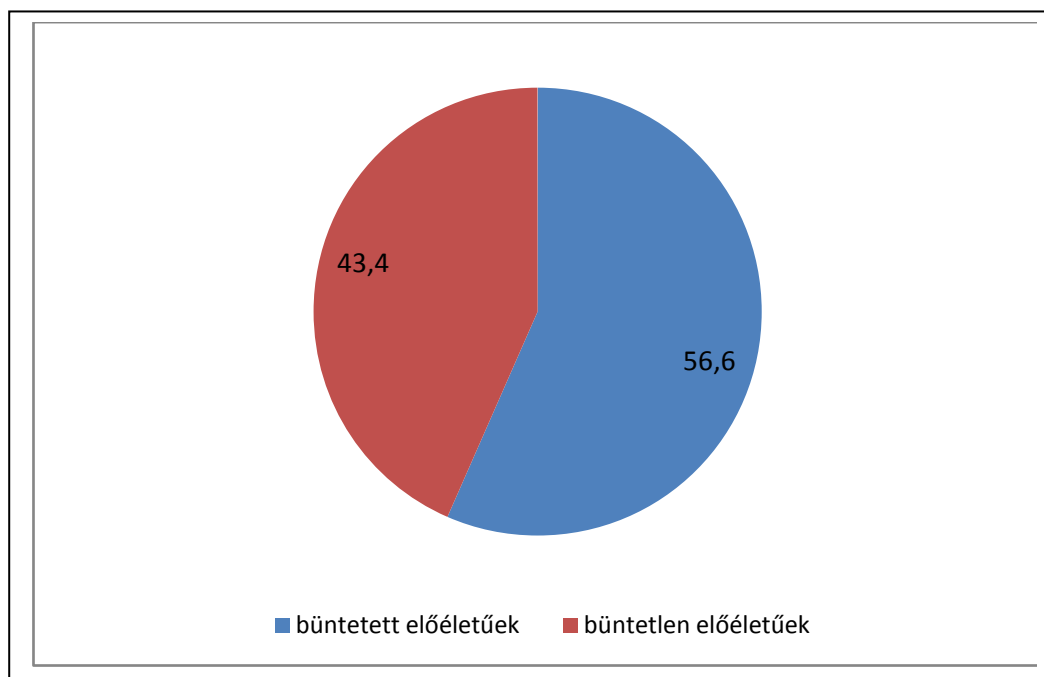
Nem véletlen tehát, hogy a mintába került ügyek 81,3%-ában volt egyértelmű információ arról, hogy pártfogó kirendelés történt, illetve volt dokumentálva a pártfogó tevékenysége.

Érdekes azonban, hogy a pártfogó kirendelések 56,6%-a büntetett előéletű⁷³ elkövetővel szemben történt, 43,4%-a pedig büntetlennel.

⁷³ Büntetett előéletű elkövető alatt, szemben a büntetőjogi meghatározással, nem azokat értettem, akik elkövettek korábban valamilyen cselekményt és a büntetés jogkövetkezményei alól még nem mentesültek, azaz visszaesők vagy bűnismétlők, hanem azokat, akik életükben legalább egyszer bűncselekmény elkövetése miatt kapcsolatba kerültek az igazságszolgáltatás intézményrendszerével, őket a joghatóság bűnelkövetőnek minősítette függetlenül attól, hogy ezen cselekmény jogkövetkezményei alól jogi értelemben mentesültek-e vagy sem.

26. ábra

A pártfogó felügyelet elrendelésének eloszlása az elkövetők előélete szerint (%)

Ezek az arányszámok azt jelzik, hogy a mintába került büntetett előéletű elkövetők 81,3%-a, míg a büntetlenek 82%-a állt pártfogó felügyelet alatt a vádhalasztás idején.

Ezek szerint az eljáró jogalkalmazókat nem igazán befolyásolta az érintett gyanúsított előélete. Jellemzően a bevált, megszokott eljárási gyakorlat szerint folytatták le az eljárásokat. És persze az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a pártfogó felügyelet elrendelése részben leveszi a terhet az ügyész válláról a végrehajtással kapcsolatos feladatok, ellenőrzések kapcsán, és egy másik hatósági személyen kérhető számon a teljesítés, ráadásul - az ügyészek véleménye szerint - elrendelése elősegíti a sikeres teljesítést.

Ez utóbbi, mármint a sikeres teljesítés és a pártfogó felügyelet változók közti összefüggés tekintetében, azonban nem detektálható szignifikancia. Tehát nem tekinthető az eredményes végrehajtás motivációs indikátorának a pártfogó felügyelet intézménye, illetve a pártfogó felügyelő személye. Sokkal inkább meghatározó – a korábbi kutatási eredményeim alapján (2005) – , hogy elkövető élethelyzete, a környezetében található szociális és emocionális támogató rendszere, az elszenvedett sérelem, veszteség szubjektív észlelése és annak helyreállítását célzó motivációs késztetés szintje.

A mintába került ügyek 98,7%-a a Btk. 82.§-ának 2009.08.09-i változása előtt indult, az elkövetők 12,1%-a volt fiatalkorú és minden fiatalkorú elleni eljárás 2010-ben vagy azt követően indult, így gyakorlatilag az ügyek 13,4%-ában volt a hatályos rendelkezések

értelmében kötelező elrendelni pártfogó felügyeletet. Még egyszer jelzem, hogy a mintába került esetek 81,3%-ában bizonyosan történt pártfogó felügyelet elrendelése.

A 2004-es vádhalasztás vizsgálat eredményei szerint a pártfogó belépése az eljárásokba megnövelte annak hosszát és a plusz egy hatósági személlyel történő kapcsolatfelvétel és feltételeinek történő megfelelés tovább bonyolította a teljesítést, még akkor is, ha a megkérdezett büntetlen érintettek jelentős része a pártfogóhoz pozitív emocionális viszonyt társított. Ugyanis ő volt az első olyan hatósági személy, aki empátiát és segítőkészséget tanúsított a delikvens felé.

5.10.6. Védők az eljárásokban

A védő szerepe kétségkívül érdekes és meghatározó eleme még ezeknek az eljárásoknak is. A két korábbi „elterelés” vizsgálatban nem vizsgáltam a védők szerepét és előfordulási gyakoriságát a mintákban, de a 2003-ban publikált, az 1999. március 1-jén hatályba lépett törvénymódosítás visszaélés kábítószerrel bűncselekmény rendelkezéseinek hatásait vizsgáló nagymintás vizsgálat során igen.

Habár ezekben az eljárásokban nem a jogalkalmazó diszkrecionális jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy ki vehet részt elterelésen, mert ezt a döntést a jogalkalmazó az elkövetőre testálta. A 1997. évi CLIV. törvény 15. § (1) bekezdés értelmében „A beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható. (2) Az önrendelkezési jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza, figyelembe véve a 20. §-ban előírt korlátozásokat”.

Így az elkövető nem kötelezhető gyógykezelésen és/vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételre, ugyanis az önrendelkezéshez való joga sérülne, ha beleegyezése nélkül gyógykezelésre kényszerítenék. Mivel a büntető törvénykönyv és az egészségügyi törvény a jogszabályi hierarchiában egy szinten áll, így egyik rendelkezései sem erősebbek a másikénál. Mindezek értelmében a büntető törvénykönyv rendelkezéseinek tekintettel kell lenniük – jelen esetben – az egészségügyi önrendelkezési jog érvényesülésére, akár az alternatív szankciók esetében is.

Ugyanakkor felelősségre vonás feltételeiktől függő mellőzésének alkalmazása, amely esetünkben a vádemelés elhalasztása jogintézményben testesíti meg az opportunitás elvét,

csak akkor lehetséges, ha a gyanúsított a gyógykezelés vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel anyagi és eljárásjogi, továbbá végrehajtását miniszteri rendelet szintjén meghatározó rendelkezéseit, mint az alkalmazás feltételeit, önmagára nézve kötelező érvényűnek tekinti és betartja.

Ezekben az esetekben tehát a büntető anyagi és eljárásjogi rendelkezések alaposan

A jogismeret, a jó érdekérvényesítő és alkalmazkodó képesség sokat számíthat az eljárások menetében. Ezért akinek módja van rá, vagy aki teheti, ügyvédet fogad. A kisebb súlyú kábítószer-bűncselekményt elkövetők jelentős része ellen azonban úgy folyik az eljárás, hogy a gyanúsítottnak nincs védője.

Kérdés, vajon szükséges és indokolt-e ilyen kis súlyú cselekmények esetén az ügyvédi jelenlét?

A Be. 46.§-a értelmében abban az esetben kötelező a védő részvétele az eljárásban ha „a) a bűncselekményre a törvény ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel, b) a terheltet fogva tartják, c) a terhelt hallássérült, siketvak, vak, beszédképtelen vagy - a beszámítási képességére tekintet nélkül - kóros elmeállapotú, d) a terhelt a magyar nyelvet, illetőleg az eljárás nyelvét nem ismeri, e) a terhelt egyéb okból nem képes személyesen védekezni, f) e törvény erről külön rendelkezik.”

A védő részvétele kötelező továbbá a fiataikorú elleni eljárásban, a bíróság elé állítási eljárásban, valamint ha az eljárás biztosíték letétele mellett folyik.

A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság védőt rendel ki, ha a védelem kötelező, és a terheltnek nincs meghatalmazott védője. (Be. 48. §(1)).

A védő részvétele az eljárásban az alapos gyanú közlését követően azonnal lehetővé, a kötelező védelem eseteiben pedig kötelezővé válik.

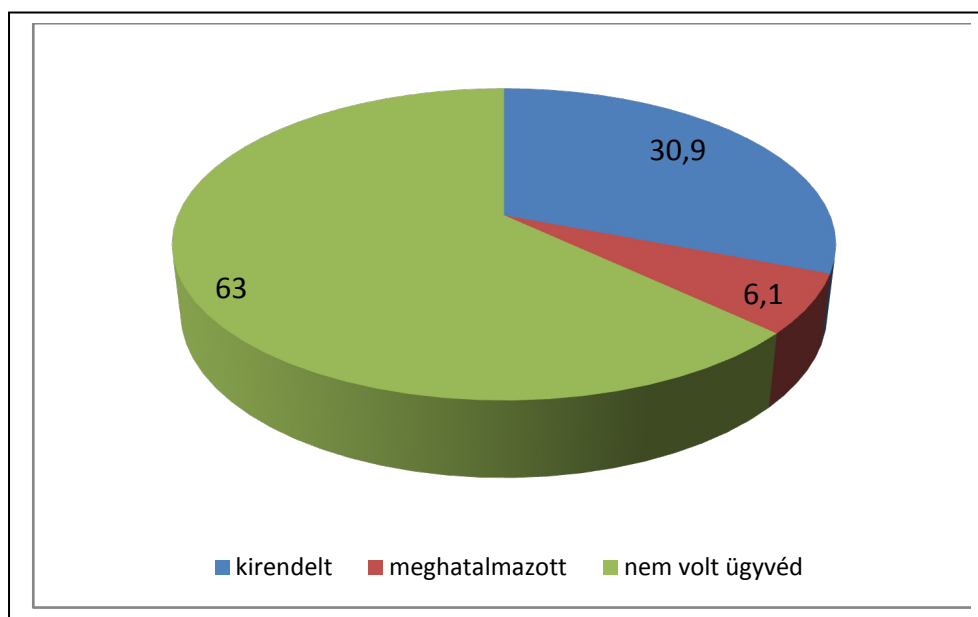
Megvizsgáltuk, hogy a mintában milyen gyakorisággal vettek részt ügyvédek az eljárásban, illetve azt, hogy milyen jellemzőkkel bíró elkövetői kört védtek.

A mintába került estek 63%-ában nem volt védő az eljárásokban. További 30,9%-ban kirendelt védő volt jelen, azaz a gyanúsított fiataikorú volt és/vagy külföldi állampolgár,

A minta maradék 6,1%-ában pedig meghatalmazott védő járt el. Gyakorlatilag csak minden 17. mintába került elkövető hatalmazott meg ügyvédet. A következő ábra ezt szemlélteti:

27. ábra

Ügyvédek eloszlása a mintába került eljárásokban(%)

Az ügyvédek meghatalmazó gyanúsítottak 64,8%-a büntetlen előéletű volt, 35,2%-a pedig büntetett. A 87,6%-uk férfi, 12,4%-uk nő. A meghatalmazók 43,6%-ának legmagasabb iskolai végzettsége a 8 általános volt. Érdekes, de az általános iskolát végzettek zöme nem fiatalkorú volt, hanem 19-22 év közötti fiatal(!) További 51,8%-uk érettségizett vagy egyetemet végzett, azaz legalább középfokú végzettséggel rendelkezett. A fennmaradó 4,6%-nak befejezett szakiskola vagy szakmunkásképző volt a legmagasabb iskolai végzettsége. Minden 5. ügyvédet meghatalmazó delikvens felsőfokú végzettségű volt.

Foglalkozás tekintetében 18,8%-uk munkanélküli volt, azaz gyakorlatilag minden ötödik; 28,5%-uk tanulói vagy hallgató jogviszonnyal rendelkezett, 13,6%-uk alkalmazottként dolgozott.

Megdöbentő azonban a védők –meghatalmazott vagy kirendelt - gyenge jogérvényesítési, illetve érdekvédelmi képessége ezekben az eljárásokban.

A mintában 7 olyan eset volt, ahol vagy csak vegyészszakértői vizsgálta történt, de a vizsgált szer még nem volt „listás”, azaz jogi értelemben nem minősült sem kábítószernek, sem új pszichokativ anyagnak vagy a jogi értelemben sem kábítószernek, sem új pszichokativ anyagnak nem minősülő anyagra elvégzett vegyészszakértői vizsgálat mellett ugyanerre a szerre (szerekre) pozitív toxikológiai vizsgálati eredmény is született.

További 23 esetben (ebből 5 fiatalkorú) indult úgy eljárás, hogy az elkövetés tárgya új pszichoaktív anyag volt és az elkövetés időpontja 2014. január 1. előtt volt. Azaz a megszerzés, tartás (és így a fogyasztás) sem volt ekkor még büntetendő cselekmény. Ebből mindössze két esetben történt - a hatályos jogszabályra hivatkozva – bűncselekmény hiányában, az ügyészi szakban eljárás megszüntetés. A többi esetben lefolytatták az eljárást, elterelésre is sor került, illetve sikertelen elterelés esetén vádemelésre került sor.

Valamint 40 esetben (ebből 16 fiatalkorú) nem volt bizonyítható a bűncselekmény elkövetése: mert vagy nem találtak kábítószergyanús anyagot a toxikológiai vizsgálat pedig negatív volt vagy találtak kábítószergyanús anyagot, de az nem minősült a szakértők szerint kábítószernek és a toxikológiai vizsgálat is negatív volt. A 40-ből mindössze 3 esetben szüntették meg az eljárást bűncselekmény elkövetésének hiányában. A többi esetben lefolytatták az eljárás és elterelésre került sor, illetve sikertelen elterelés esetén vádemelésre.

A 65 bűncselekmény-hiányos esetből 19-ben volt védő az eljárásban – ebből 3 meghatalmazott volt - és egyik esetben sem sikerült meggyőzni az eljáró jogalkalmazókat arról, hogy a hatályos jogszabályi környezet alapján nem történt bűncselekmény, de legalábbis nemhogy kétséget kizáró, de bizonyíték sincs az elkövetésre.

Az eljáró védők fele – 9 fő – próbált írásban fellebbezni, illetve 3-an panasszal is élni a gyanúsítás ellen, de elutasították.

A védők gyenge jogérvényesítése és érdekvédelme mögött jellemzően az az ügyészi szemlélet áll – le kell szögezni, még nem minden esetben érvényesül-, mely szerint a beismerő vallomás a bizonyítékok királynője és „mindent visz”. Ha van beismerő vallomás vagy bűncselekmény, van bizonyíték, van elkövető. Az e szemlélet alapján történő eljárás nemcsak azért hiteltelen és gyengíti a jogbiztonságot, mert figyelmen kívül hagyja az eljárási törvény azon rendelkezését, amely szerint „a terhelt beismerése esetén... meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.” (Be. 118.§. (2)) Habár „A bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg” (Be. 78.§ (3)), azonban ha nincsenek bizonyítékok, csak egy, a beismerő vallomás, akkor a értelemszerűen a szabad értékeléshez meg kell szerezni egyéb bizonyítékokat is. A gond ezzel a bűncselekménnyel csak az, hogy sokszor az elkövető maga sem tudja, mit fogyaszt(ott). Egy illegális piacon vásárolt terméket vagy egy illegális piacon vásárolt legális terméket vagy egy illegálisnak tűnő, de mégis legális terméket vagy.... Az új pszichoaktív szerek térhódítása a drogpiacon alaposan átrendezte a disztribúciót és a termékmenedzsmentet. Ráadásul az új vásárlók, akik még nem ismerik az árukat, könnyen rászédhetők. Így beismerő vallomásukban – előfordul -, hogy azt mondják, amit nekik

mondtak az eladók, miközben a laborvizsgálatok egyértelműen cáfolják azt. De az is előfordul, hogy az elkövető éppen akkor semmit nem fogyasztott, de mivel élete során előfordult már, hogy igen, azt – jóhiszeműen - elmondja a hatóságnak. Erre kábítószer-fogyasztás, korábban visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt megindul ellene az eljárás, habár egyértelmű bizonyíték nincs, csak az, hogy akkor valamikor régebben XY azt mondta neki, hogy ez pl. „füves cigi”.

Ez nyilván nem minősíthető önmagában kétséget kizáró bizonyítéknak, bár számos esetben - a mintába került ügyekben -, ez bőven elégséges volt az eljárás megindítására. A Be. 4.§ (2) bekezdése szerint pedig „a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére”.

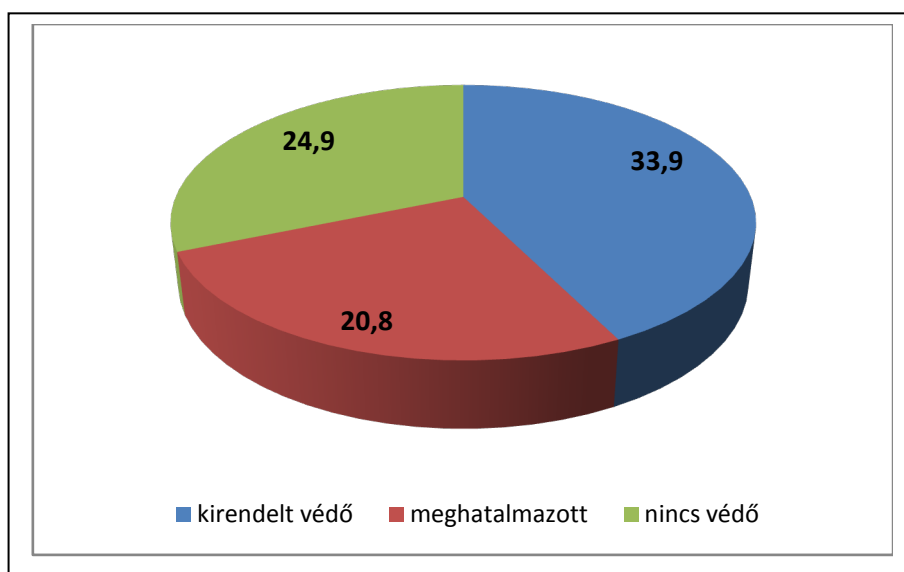
A kábítószer-fogyasztás büntetőjogi kontrollja, mivel a jelenség jellegénél és a társadalmi konszenzus hiányánál fogva alkalmatlan arra, hogy kezelje a problémát aláássa a jogbiztonságot és komoly teher ró az igazságszolgáltatás rendszerére. Amíg a problémakezelésben nem élveznek prioritást és nem kapnak társadalmi felhatalmazást a jelenség kezelése kapcsán kompetensebb szakterületek, addig az igazságszolgáltatás rendszerének kell ezzel megbirkóznia, még akkor is, ha annak negatív hatásai a jogrendszer egészére visszahatnak.

Ha azonban a jogalkalmazás, a megfelelni akarás(?), jogismeret hiánya, felsőbb utasítások vagy hibás gyakorlat(?) miatt tetézi a jogbizonytalanságot egyrészt a nem egységes eljárási gyakorlattal, másrészt a büntető eljárási törvényvonatkozó rendelkezéseinek részleges figyelembe vételével, ami adódhat a nem egységes jogértelmezésből is, akkor a jogbiztonság gyengülésének kockázata hatványozódik.

Érdekes képet mutat a sikeres-sikertelen teljesítések tükrében a védők részvétele az eljárásokban. Az elemzés a mintába került befejezett nyomozati szakú ügyeken alapul (N=557).

28. ábra

A mintába kerül, befejezett nyomozati szakú ügyekben a sikertelen teljesítések aránya a védők részvétele szerinti eloszlásban(%)

Az ábra remekül szemlélteti, hogy a befejezett nyomozati szakú eljárások közül a legtöbb sikertelen teljesítés (33,9%) azokban történt, ahol kirendelt védő vett részt az eljárásokban. Ezek zöme fiatalkorú gyanúsított ellen indult, de voltak köztük visszaesők és néhány külföldi is. Itt jegyzem meg, hogy a mintába került külföldiek közül senki nem teljesítette az elterelést. Ennek nyilvánvaló okai voltak, egyrészt jelentős részük hazai fesztiválon vett részt és annak befejezését követően hazautazott, más esetben pedig a nyelvi akadályok nem tették lehetővé, hogy a jogszabályban előírtakat az elkövető - szándékai ellenére – teljesítse, ugyanis nem talált olyan kezelőhelyet, ahol a speciális nyelvi kondíciókat biztosítani tudták volna.

Arányiban kevesebb nem teljesített eltereléssel találkoztunk azok között az esetek között, amelyekben nem volt jelen védő (24,9%). A védő részvétele nélkül zajló befejezett elterelések közül minden negyedik volt sikertelen, míg a meghatalmazott védőt felvonultatókénál minden ötödik (20,8%).

A sikertelen teljesítések aránya a mintába került befejezett nyomozati szakú ügyek esetében 27,3% volt, azaz gyakorlatilag minden negyedik befejezett elterelés végrehajtása sikertelen volt.

A vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy a kirendelt védő az eljárásban nem gyakorol befolyást a végrehajtás sikerességére, bár ennek oka, hogy azokban az ügyekben, ahol kötelező a védő kirendelése az elkövető életkora, előélete vagy idegen anyanyelve miatt, ott a teljesítés sikertelenségének kockázata is nagyobb tekintettel a speciális elkövetői körre,

környezetre és kondíciókra. Ugyanakkor azokban az eljárásokban, ahol meghatalmazott védő volt jelen a sikertelenség rizikófaktora alacsonyabb volt. Az elkövetői kört többségében az előzőnél iskolázottabb, tanuló jogviszonnyal vagy bejelentett munkahellyel rendelkező delikvenssek alkották.

Alapvetően nem az ügyvéd jelenléte vagy a jelenlét formája, hanem, mint azt a pártfogóknál is jeleztem, az elkövető élethelyzete, support system-e, az elszenvedett sérelem, veszteség szubjektív észlelése és annak helyreállítását célzó motivációs készítés szintje az indikátorai a sikeres teljesítésnek.

5.10.7. Vádemelés

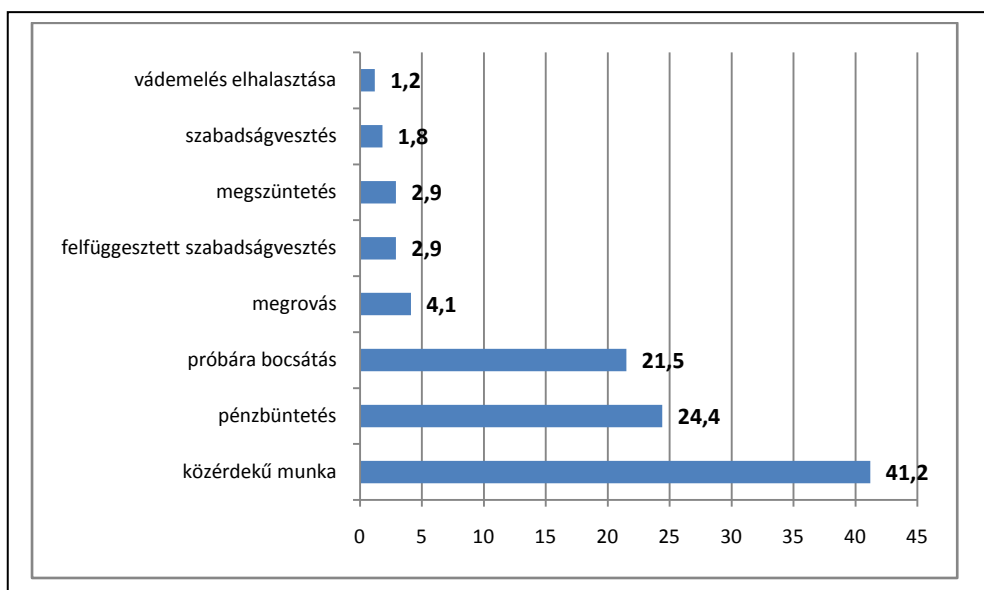
A sikertelen teljesítés következménye a vádemelés. Azaz a vádemelés feltételes mellőzése csak akkor lehetséges, ha a gyanúsított a feltételeket teljesítette, azoknak eleget tett. Amennyiben a vádemelés elhalasztásáról hozott határozatot meghaladó egy év elteltével az elkövető nem mutatja be a hatóságnak a kezelésen vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson történt részvételről az okiratot, úgy az ügyésznek a hatályos törvényi rendelkezések értelmében vádat kell emelnie.

A mintába került ügyek 15,8%-ában, a befejezett elterelések 27,3%-ában volt sikertelen a teljesítés és sor került a vádemelésre.

Az alábbi ábra azt mutatja, hogy milyen típusú büntetéseket, illetve intézkedéseket milyen gyakorisággal indítványoztak a vádiratban az eljáró ügyészek:

29. ábra

A sikertelen teljesítést követően a vádiratban az ügyész által indítványozott büntetések, intézkedések előfordulási gyakorisága (%)

A leggyakrabban javasolt büntetés a közérdekű munka volt, ezt követte a pénzbüntetés, majd a próbára bocsátás. Megrovást az esetek 4,1%-ában, felfüggesztett szabadságvesztést 2,9%-ában indítványoztak. Volt olyan eset, amikor az ügyész megszüntette az eljárást, mert az elterelés, ha határidőn túl is, de teljesült és a túlnyúlás vagy a delikvens önhibáján kívül történt (többségében) vagy pedig az elkövető személyisége, élethelyzete, kora, a túllépés rövideje és/vagy más változók miatt döntött úgy az eljáró ügyész, hogy méltányolja a teljesítést és megszünteti az eljárást.

Szabadságvesztés büntetésre abban az esetben történ javaslat, ha az elkövető többszörös visszaeső volt és/vagy a halmaztatban komolyabb bűncselekmény elkövetése is szerepelt.

Érdekes, hogy a mintában olyan esettel is találkoztam, ahol az ügyész újból vádemelés elhalasztását indítványozott, de immár 2 éves időtartammal. Magatartási szabályként pedig előírta a kezelés befejezését vagy további folytatását. Ezekben az ügyekben szintén túlnyúló teljesítés volt folyamatban a vádirat szerkesztésekor.

5.10.8. Bírósági határozat

A bíróság a vádiratban indítványozott büntetéseket jellemzően elfogadta (97,6%). A Be. 226/A .§értelmében „Ha az ügyész az eljárást megszünteti, a bűnügyi költséget az állam

viseli”. Ha azonban vádemelésre kerül a sor és a bűnösség bizonyítást nyer, akkor a Be. 74.§-ában foglalt bűnügyi költséget a terhelt viseli. „**227. § (4)** *Ha a vádemelés elhalasztására a 222. § (2) bekezdése alapján került sor, vádat kell emelni, ha a) a gyanúsított a vádemelés elhalasztásától számított egy éven belül okirattal nem igazolja, hogy legalább hat hónapig tartó folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt, illetőleg b) a vádemelés elhalasztásának tartama alatt a gyanúsított ellen kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása miatt újabb büntetőeljárás indult, és a nyomozás felfüggesztésének vagy megszüntetésének nincs helye*”.

Így a vádiratban indítványozott büntetés és/vagy intézkedés mellett a vádlott köteles megfizetni a bűnügyi költséget is, amely jellemzően a szakértői költségeket, esetenként tolmács költségét vagy egyéb a bizonyítási eljárásban igénybe vett szaktanácsadó díjazását tartalmazzák, de a bíróság diszkrecionális jogköre annak mértékéről dönteni. Érdekes, és logikailag indokolatlan ugyanakkor, hogy miért nem köteles megfizetni adott esetben a részlegesen igénybe vett kezelés, megelőző-felvilágosító szolgáltatás költségét a terhelt. Habár annak költsége nem az igazságszolgáltatás „bűdzsáját” terheli, de kvázi egy intézkedés feltételeinek megszegéséről van szó, ahol csak részlegesen, nem a hatályos rendelkezéseknek megfelelően vette igénybe az állam által finanszírozott olyan egészségügyi és/vagy szociális szolgáltatást. Nem szeretnék még véletlenül sem amellett érvelni, hogy ezt be kellene vezetni. Azt gondolom, drága, hatástalan és szükségtelen az elterelés intézményének fenntartása, miközben más olcsóbb és hatékonyabb eszközzel helyettesíthető lehetne; csak egy logikai paradoxonra próbáltam ráirányítani a figyelmet. És arra, hogy az olyan jogintézmények, mint a vádemelés elhalasztása, amelyben az opportunitás elvének megnyilvánulása érhető tetten és amely rákényszeríti az igazságszolgáltatás rendszerét, hogy más társadalompolitikai intézményrendszerrel működjön együtt a problémakezelésben, miért nem képesek azokat egyenrangúként kezelni. Miért érvényesül a gyakorlatban a jog felsőbbrendűsége, mitől több az igazságszolgáltatás vagy társadalmilag hasznosabb, mint más társadalompolitikai szakterület intézménye? Ha a célcsoport minden esetben a társadalom!

Visszatérve a mintába került bírósági határozatok eloszlására, az alig különbözik a vádiratban indítványozott büntetések és intézkedések eloszlásától. Az eltérés csak pár tized százalékpontnyi, annál érdekesebb azonban a pénzbüntetések átlagos összege, illetve a határozatban foglalt bűnügyi átlagköltség nagysága. Az átlagos pénzbüntetés 135.025 Ft volt, azaz átlagban, ha sikertelen teljesítést követően pénzbüntetésre került sor, akkor a kiszabott

átlagbüntetés összege ennyi volt. Ehhez járult még hozzá a bűnügyi költség- - esetünkben a szakértői vizsgálatok – költsége, amelyről tudjuk, hogy a mintában az egy főre jutó szakértő átlagköltség összege 197.761 Ft volt. Ha kerekítjük az összegeket a könnyebb számolás kedvéért, akkor $198.000 + 135.000 = 333.000$ Ft-ot kellett fizetnie átlagosan egy elkövetőnek, ha fogyasztói magatartást megvalósító vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmény miatt eljárás indult ellene és nem teljesítette a büntetés alternatívájaként elvállalt gyógyító kezelésen és/vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel, mint a büntetés feltételes mellőzésének a büntető anyagi jogban, valamint a vonatkozó miniszteri rendeletben előírt rendelkezéseit.

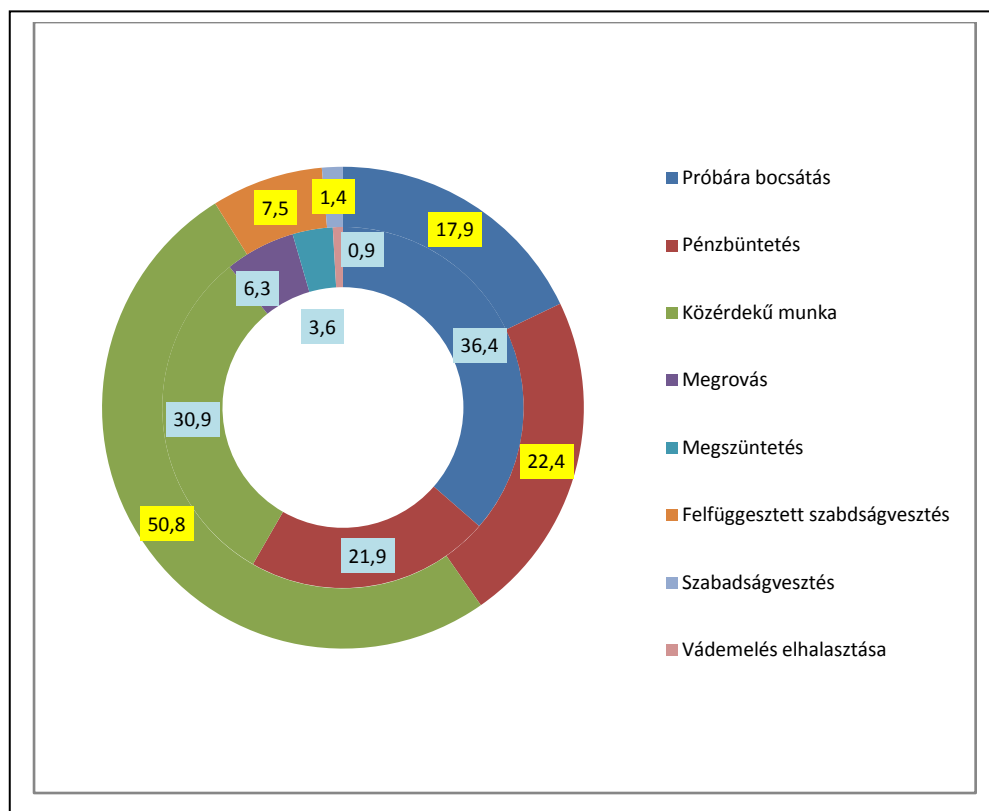
Ehhez még járulhat az ügyvédi költség, amennyiben meghatalmazott ügyvéd jár el, továbbá az eljárással, a hatóság előtti megjelenésekkel kapcsolatos egyéb járulékos költségek stb.

Pénzbüntetést több büntetett előéletű elkövetővel szemben szabtak ki, mint büntetlennel. A büntetetteknel a leggyakrabban alkalmazott joghátrány a közérdekű munka volt, a büntetleneknél pedig a próbára bocsátás.

A következő ábra szemlélteti azoknak a jogkövetkezményeknek a az elkövető előélete szerinti eloszlását, amelyről a bíróság a sikertelen teljesítés miatt történt vádemelések kapcsán határozott:

30. ábra

A sikertelen teljesítések miatt történt vádemelések során hozott bírói határozatok eloszlása az elkövető előéletének tükrében (belső kör büntetlenek, külső kör büntetettek -%)

6. Az elkövetők

Már felületesen érintettük a vizsgálati eredmények bemutatása kapcsán az elkövetők szociális és demográfiai jellemzőit. A következőkben részletesen igyekszem vizsgálni a célcsoport sajátosságait; az eredményeket összehasonlítom az 1999-s és a 2004-es vizsgálat során detektált értékekkel. Az elemzés hipotézise az eljárásokkal kapcsolatos eredmények tükrében, hogy az elmúlt 14 évhez képest e jogintézményt igénybe vevő elkövetők köre jelentősen megváltozott.

6.1. Nem szerinti megoszlás

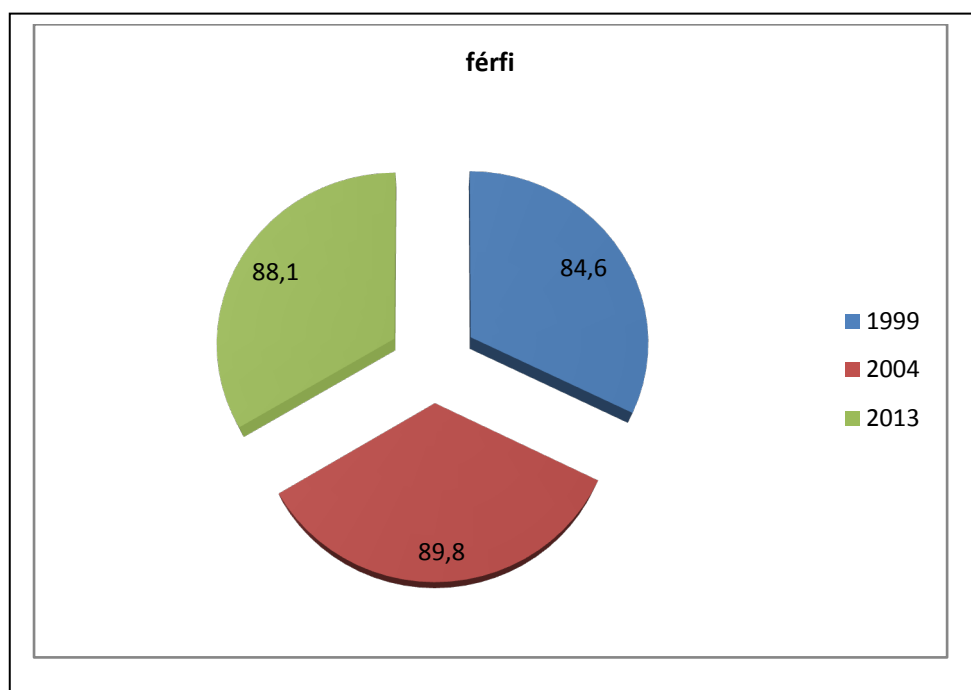
A vizsgálati mintánkba került budapesti ügyek elkövetőinek 88,1%-a (1999-ben 84,6%-a) férfi, 11,9%-a (1999-ben 15,4%-a) nő volt.

Az országos mintában, 2013-ban, ezek az arányok egy kicsit eltolódtak és a nők érintettsége alig több mint 1 egy százalékponttal magasabb volt (89,5% és 10,5%).

A 2004-es vizsgálat a kriminálstatisztikában mért értékek tükörképét mutatta a nembeli eloszlása tekintetében: 90% a férfiak aránya és 10% a nőké.

31. ábra

A 1999-es, a 2004-es és a 2013-as vizsgálatok budapesti mintáiba került elkövetők nem szerinti eloszlása (%) A külső kör/perec a nők, a belső a férfiak eloszlását mutatja.

A bűnügyi statisztika adatai szerint a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárás alá vontak nem szerinti megoszlása 1999-2001 között jellemzően 10:90 volt a férfiak „javára”. A budapesti visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztások esetén az 1999-es vizsgálat eredményei szerint a nők aránya magasabb volt, mint az összes direkt kábítószer-bűncselekményt elkövetők körében. Azt mondhatjuk, hogy a vizsgálati mintánkat alkotó ügyek elkövetői közül minden 7. nő volt, míg az összes visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetők körében minden 9.

Ehhez képest a 2004-es vizsgálat eredményei a „klasszikus 10:90 arányértéket” mutatták a vádhalasztásos budapesti mintán, míg a 2013-asé 12:88-ast, a férfiak „javára”.

Mindebből messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le. Annyi bizonyos, hogy míg a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos populációs vagy középiskolások körében végzett epidemiológiai vizsgálatok eredményei a nők, lányok érintettségének erősödését, határozott felzárkózását mutatják⁷⁴, addig a kriminálstatisztikai adatok még mindig a férfiak markáns dominanciáját tükrözik. Bizonyos, hogy a hölgyekkel szemben az igazságszolgáltatás rendszere – lévén a bűncselekményeket észlelők jelentős többsége férfi – toleránsabb, ugyanakkor általánosságban az is kijelenthető, hogy a nők normakövetőbbek, illetve a normaszegések esetükben nem annyira látványosak, feltűnőek, a hatóság számára nehezebben észlelhető.

Érdekes, hogy a nembeli eloszlás tekintetében jelentős változás nem detektálható az elmúlt közel 15 évben, miközben más változók tekintetében határozott elmozdulás történt.

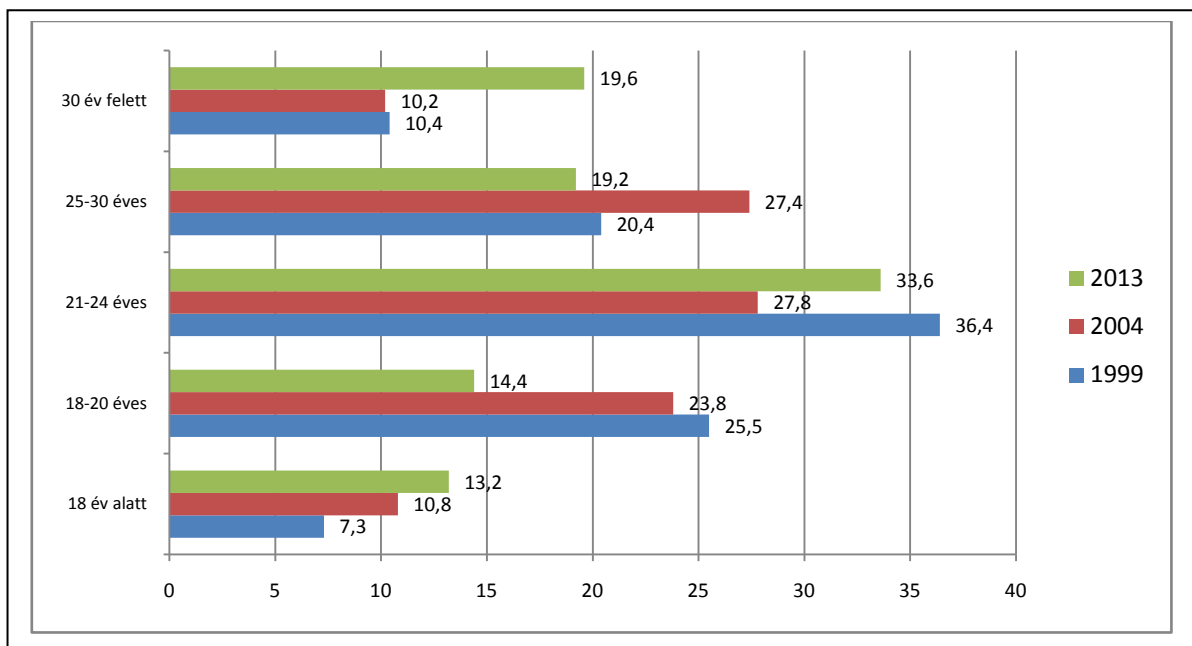
6.2. Életkor

Az elkövetők életkor szerinti eloszlását mutatja a következő ábra:

⁷⁴ „2011-ben került sor az ESPAD kutatássorozat ötödik felmérésére (Elekes 2012). A megkérdezett 16 éves fiatalok 19,9%-a fogyasztott már életében valamilyen tiltott szert. A nemenkénti különbségek nem voltak szignifikánsak, fiúknál az arány 20,9%, a lányoknál pedig 18,9%”. Nemzeti Drog Fókuszpont: 2012-es ÉVES JELENTÉS az EMCDDA számára. In: Drogfogyasztás az iskolás- és fiatalok körében. (Szerk. Elekes Zs.) 15.old.

32. ábra

Az 1999-es, a 2004-es és a 2013-as vizsgálat mintáiba került budapesti, kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő elkövetők életkor szerinti eloszlása (%)

Az ábrán szemléletesen tükrözi az áttrendeződés az életkor szerinti eloszlás tekintetében. A 15 évvel ezelőtti arányok közel kétszeresére nőtt a fiatalok érintettsége (7,3%-ról 13,2%-ra), miközben a 18-20 év közöttieké több mint 10 százalékponttal csökkent (25,5%-ról 14,4%-ra). A 21-30 év közöttiek korcsoportjában nincs jelentős elmozdulás, de a 30 év felettiekénél igen. A „legidősebb érintetteket” magába foglaló csoportba tartozó aránya jelentősen, közel 10%-kal nőtt (10,4%-ról 19,6%-ra). Majdnem annyival, mint amennyivel a 18-20 éves korosztályé csökkent.

Míg az 1999-es és a 2004-es vizsgálat eredményei is azt mutatták, hogy az érintettek a legmagasabb arányban a 18-20, 21-24 és a 25-30 éves korosztályokban találhatók (82,3% 1999-ben és 79% 2004-ben), addig 2013-ra az idősebb generáció „beelőzte” a fiatalokat és a 21 év felettiek alkották a legérintettebb célcsoportot (21-24, 25-30, 30 év felett). Úgy, hogy közben a fiatalok részvétele is jelentősen emelkedett.

Vajon mi az oka a két szélső-korcsoportban az arányszámok emelkedésének?

Különösen figyelemre méltó, hogy a 2013-as vizsgálat országos mintájában a lányok, nők körében a fiatalok aránya 18,9% volt, azaz gyakorlatilag a mintába került minden 5. nő fiatal volt – a budapesti mintán a nők 29,5% volt fiatalok, azaz minden 3. nő. A fiúknál ez az arány 11,3% volt az országos mintán és 10,7% a Budapestin. A 30 éven felül korcsoportban – országos mintán – a nők részesedése 20,4% volt, ez esetben is minden 5. hölgy 30 év felett volt. A budapestiekénél ez az arány 18,9% volt. A férfiaknál országosan

21,9%, Budapesten 25,3%. Azaz minden 4. mintába került budapesti férfi elkövető 30 év feletti volt.

Úgy tűnik, hogy a két szélső-korcsoportban mért arányszám-emelkedés oka meglehetősen összetett és érdekes jelenségre hívja fel a figyelmet: a fiatalkorú lányok és a 30 év feletti férfiak érintettségének emelkedésére. A fiatalkorú lányok érintettségét a középiskolások körében végzett drogepidemiológiai vizsgálatok is alátámasztják (lsd. Elekes, 2013), ugyanakkor a 30 év feletti férfiak ilyen magas arányú részesedését a drogepidemiológiai vizsgálatok eredményei nem támasztják alá. Az okokat vélelmezhetően a bűncselekmény észlelése, a felderítés, illetve az elkövetők egyéb jellemzőivel összefüggésben kell keresnünk. A budapesti 30 éven felüliek előélet szerinti eloszlása jóval alatta marad a mintába mért átlagértéknek: a nőknél büntetett előéletű volt 7,1% , férfiaknál 18,2%. (Országos mintán ez az arányszám mindkét nem esetében 45,2% volt).

Az iskolai végzettség vizsgálata és összehasonlítása jelen körülmények között indifferens, ugyanis a mintába kerültek életkori jellemzői szignifikáns kapcsolatban állnak az iskolai végzettség alakulásával. Csak úgy, mint a foglalkozás.

Ami a 30 éven felüliek arányában mért növekedésre magyarázatul szolgálhat az az észleléshez kapcsolódó körülményekkel, illetve az észlelő hatóság attitűdjével magyarázható. A körülmények az észlelő hatósági személyek felderítéssel kapcsolatos tapasztalataival, érzéseivel, gyakorlatával értendők. Az eljáró rendőr a tapasztalatai alapján gyanúsnak vélt körülmény, helyzet, viselkedés miatt kezdeményez igazoltatást.

6.3. Iskolai végzettség

A családi állapot és a lakhely változókat nem elemeztem a jelen vizsgálat során, ugyanis igazán nincs relevanciája az elkövetői kör specifikus sajátosságai miatt.

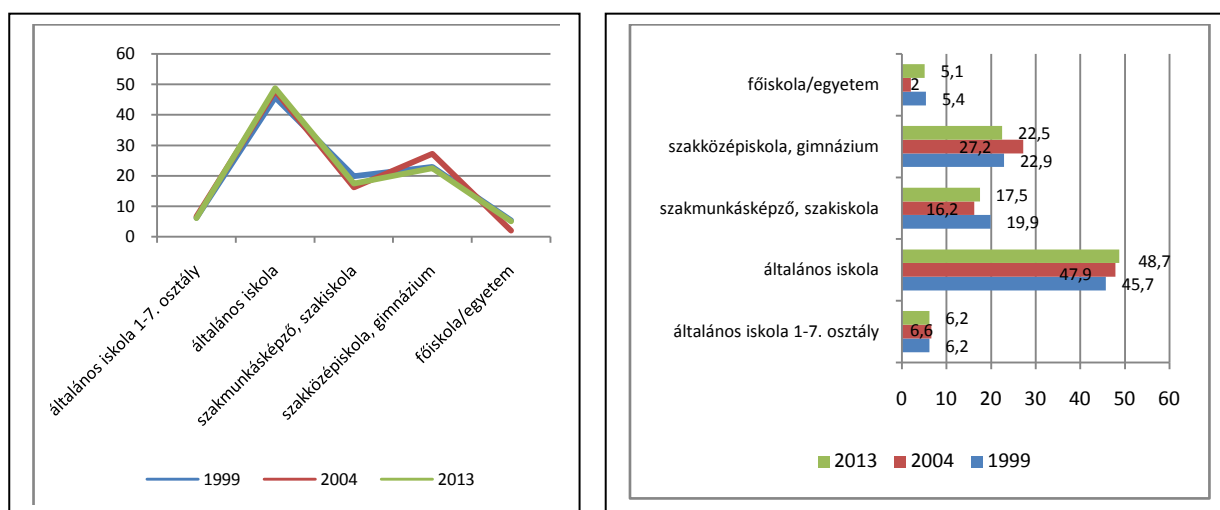
Érdemes azonban megvizsgálni az iskolai végzettséget, ugyanis az eredmények összehasonlíthatók - legalábbis budapesti viszonylatban -, a korábbi vizsgálatok során kapott értékekkel. Így tovább vizsgálhatjuk, másváltozók mentén, a mintába került elkövetői kör jellemzőit és a korábbi évekhez viszonyítva a változásokat.

Előjáróban fontos leszögezni, hogy az életkorbeli elmozdulás – a két szélső korcsoport arányainak emelkedése – azt gondolom hatással lesz a mintába kerültek iskolai végzettségének alakulására is. Mivel közel kétszeresére nőtt a fiatalkorúak aránya és a 30 év felettieké is - az elmúlt 15 évben - a kábítószer-bűncselekmény elkövetése miatt eltereltek

körében, így az várható, hogy a befejezett általános iskolát, mint legmagasabb iskolai végzettséget magukénak mondó elkövetők aránya a korábbi két vizsgálat során mért arányértékhez képest növekedni fog. De lássuk egy ábrán szemléltetve mit mutatnak az adatok:

33. ábra

Az 1999-es, a 2004-es és a 2013-as vizsgálat mintáiba került budapesti, kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő elkövetők legmagasabb iskolai végzettség szerinti eloszlása (%)

A budapesti mintába került ügyek 81,2%-ában volt információ az elkövető iskolai végzettségéről⁷⁵. A várakozással, a prognózissal ellentétben nem emelkedett az általános iskolát végzettek aránya. Az első ábrán látható, hogy a mintába kerültek legmagasabb iskolai végzettség szerinti eloszlása a három vizsgálat eredményei alapján gyakorlatilag egy görbére illeszkedik, azaz szinte konstans. Egy picit kilóg, de csak pár százalékpontos eltéréssel a 2004-s minta, de ott is annyival, hogy a másik két mérésnél enyhén magasabb arányértéket mértem az érettségizettek vonatkozásában és alacsonyabbat a felsőfokú végzettségűeknél.

„A 2004-es mintában a felsőfokú végzettségűek arányának csökkenése magyarázható a fiatalok számának és mintán belüli arányának növekedésével”- írtam a 2004-es vizsgálat eredményei bemutató kutatási beszámolóban. És, most itt jegyzem meg az érettségizettek

⁷⁵ A gyanúsítottként vagy tanúként történő kihallgatás során az eljáró előadó, vizsgáló jegyzőkönyvet készít, amelyet a kihallgatott, amennyiben a benne foglaltak helyesen tartalmazzák az általa elmondottakat, aláírásával hitelesít. A személyi adatokat tartalmazó részben az előadó a megadott kérdések alapján próbál információt gyűjteni az elkövető társadalmi-demográfiai jellemzőiről. A válaszadás, azonban önkéntes, így a személyazonosításra szolgáló adatokon túl a gyanúsított – az információ és az egészségügyi önrendelkezési jogával élve - nem köteles válaszolni az iskolai végzettségével, családi állapotával, foglalkozásával, jövedelmével, egészségi állapotával stb. kapcsolatos kérdésekre. Ezért nem volt minden a feldolgozott ügyiratban információ a gyanúsított legmagasabb iskolai végzettségéről, sőt foglalkozásáról sem.

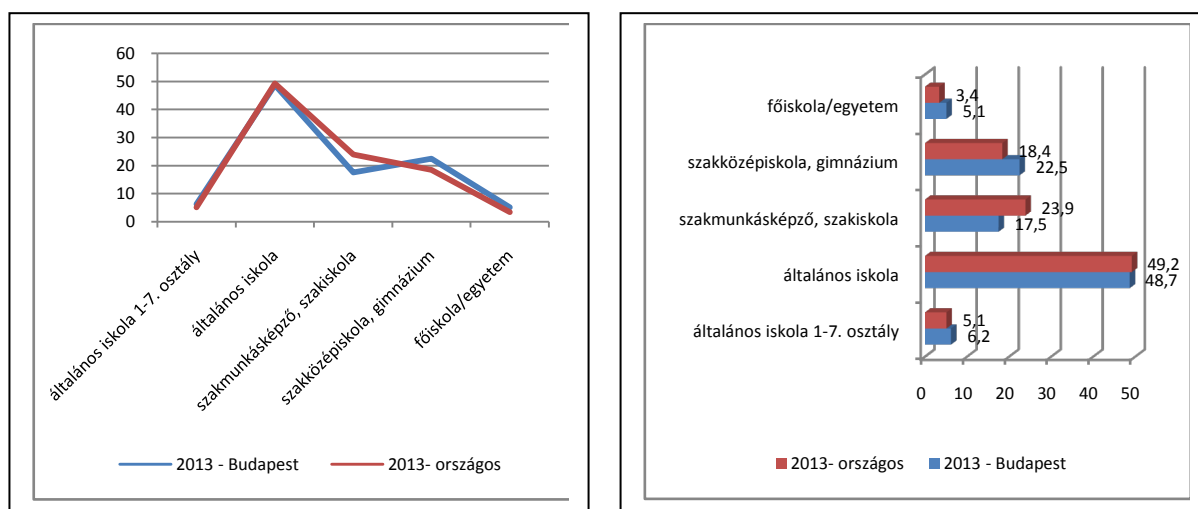
arányértékének növekedésével. Ugyanakkor, hogy a 2013-as mintában a fiatalok számának és arányának további növekedése azért nem eredményezte a felsőfokú végzettséggel rendelkező arányértékének csökkenését, mert az „idősebb” korosztály, a 30 éven felüliek aránya is jelentősen növekedett. A felsőfokú végzettségűek pedig jellemzően a 25 év felettiek körében találhatók többségében.

Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy az elmúlt 15 évben a jogszabályi környezet és a drogpiacon történt változások ellenére a Budapesten kábítószer-bűncselekmény elkövetése miatt eljárás alá vont elterelésen részt vett bűnelkövetők iskolai végzettségének eloszlása gyakorlatilag alig változott.

De nézzük mi a helyzet, ha az országos mintát vizsgálom!

34. ábra

A 2013-as vizsgálat mintájába került kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő elkövetők legmagasabb iskolai végzettség szerinti eloszlása (%)

Az országos mintába került ügyek 87,5%-ában volt információ az elkövető legmagasabb iskolai végzettségéről. A vonalábrán látható, hogy az országos és budapesti minta az általános iskolai végzettséget követően némileg szétválík egymástól. Az országos eloszlást mutató görbe lefelé vezet pici töréssel a szakmunkásképzőnél, míg a budapesti eloszlást mutató ugyanott jobban megtörik, és utána kissé emelkedik. Ez pedig azt jelzi – és ezt a jobboldali sáv diagram az arányértékekkel jól szemlélteti -, hogy míg az általános iskolai végzettségig szinte hasonló arányértéket mutat a budapesti és az országos mintán mért eloszlás, a szakmunkásképző, szakiskolai végzettségűek arányértékében már 6,4%-os eltérés mutatkozik az országos minta „javára”. Ezt követően azonban a budapesti elkövetők körében mért

arányértékek megelőzik az országos mintán mért értékeket: az érettségivel rendelkezők esetében 4,1%-kal, a felsőfokú végzettségűek esetén pedig 1,7%-kal.

Azaz a budapesti és az országos mintán mért arányértékek eloszlása azt mutatja, hogy a kábítószer-bűncselekményt elkövetett elterelésen részt vevő budapestiek valamivel iskolázottabbak, mint az országos átlag.

De továbbra is igaz az az állítás, amelyet 15 évvel ezelőtt megfogalmaztam, hogy „... a mintát alkotó – legyen az országos vagy budapesti - elkövetők jóval fiatalabbak, és emellett iskolázottabbak is, mint az átlagos bűnelkövetők”.⁷⁶

Habár Erdősi Sándor 15 évvel ezelőtt azt írta, hogy „úgy tűnik mintha a kriminális kábítószerrel visszaélés a jelentős mennyiségi növekedés közben fokozatosan egy alacsonyabb iskolázottságú szubkultúrába szorulna vissza. A kérdés ezúttal az, hogy ezt a látszatot vajon nem az teremti-e, hogy az alacsonyabb iskolázottságúakat kevésbé védi az a 'szociális puffér', amely a magasabb iskolázottságú bűncselekményt elkövetőket, és ezen belül a kábítószerrel visszaélőket megóvjá attól, hogy büntetőeljárás alanyivá váljanak.”⁷⁷

Ma, 15 évvel később már megpróbálhatunk válaszolni erre az egyébként kiváló kérdésre: Részben nemmel kell felelni, mert mind a kriminálstatisztikai adatok mind pedig a vonatkozó célzott vizsgálatok eredményei nem mutatnak jelentős eltérést a 15 évvel ezelőtti arányértékekhez viszonyítva, azaz nem szorult vissza egy alacsonyabb iskolázottságú szubkultúrába, legalábbis a hatóság által észlelt cselekmények elkövetőinek vonatkozásában. Ugyanakkor részben igennel kell felelni, mert a kábítószeres és a bűnözés kapcsolata jelentősen megváltozott az elmúlt 15 évben, a bűnöző szubkultúrában a kábítószer-használat elterjedtsége jelentősen nőtt, amit a kábítószer hatása alatt történő bűnelkövetések számának folyamatos emelkedése és/vagy más bűncselekmények elkövetése mellett tartással összefüggő kábítószer-kriminalitás számbeli növekedése is alátámaszt. Ugyanakkor a kábítószeres szubkultúra rendkívül rétegzett, gyakorlatilag leképezi a társadalmi szegmentációt. Nagyvonalakban a következőképpen fest: a jómódú felső réteg mellett egy marginalizált és deprivált réteg alkotja a szubkultúra társadalmának két pólusát. Azzal a különbséggel, hogy itt egy erős középosztály található: az alkalmi és/vagy rekreációs fogyasztók csoportja. Ebből a szubkultúrából „észlel” a hatóság. A felső, jómódú rétegig el sem jut zömében a rendőrség, mert a szerhasználat zárt helyen, szórakozáshoz kötődően történik. A pólus másik végén lévő

⁷⁶ Ritter I. (2000): Vizsgálat a büntetőeljárás alternatívájaként alkalmazott gyógyító-megelőző kezelés eredményességéről kábítószer-bűncselekmények esetén. Kézirat.

^{77 77} Idézi: Ritter I. (2000):id. m. 55. old.

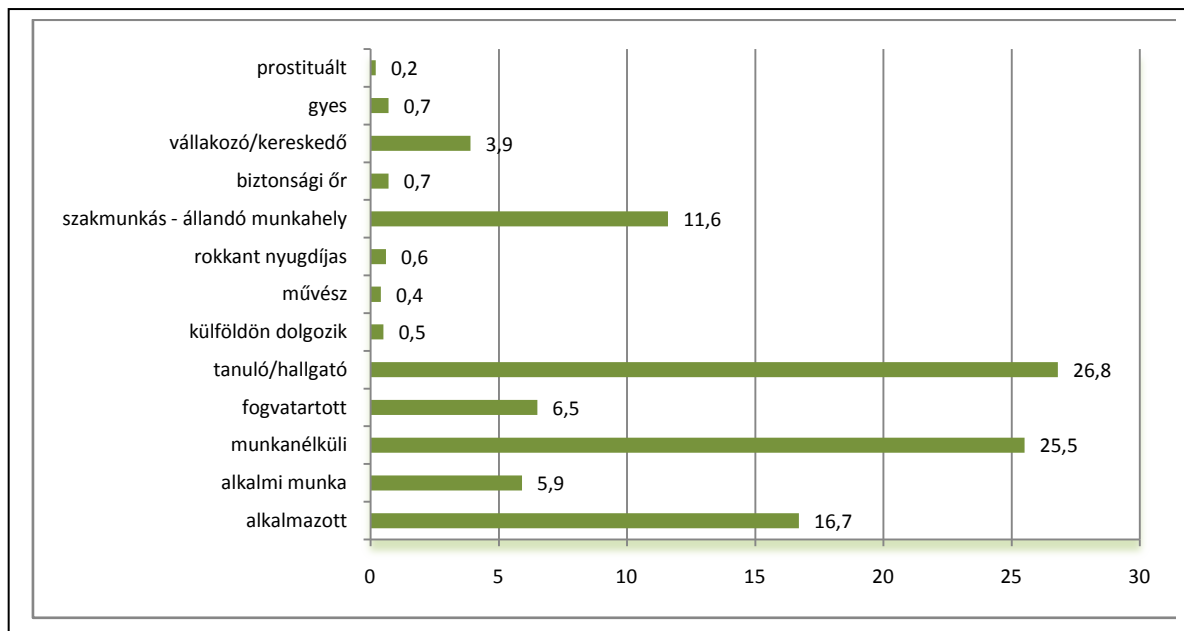
deprivált réteggel nem tud mit kezdeni a hatóság; többször álltak eljárás alatt, nem változott semmi. Hacsak nem érkezik bejelentés ellenük, nem kezdeményeznek eljárást velük szemben. Azonban az alkalmi fogyasztó 'középosztály' már érdekesebb célcsoport. Nem véletlen, hogy ők képezik az a kábítószer-vétség elkövetése miatt eljárás alá vontak többségét. Esti, éjszakai igazoltatások, gépjármű ellenőrzések során, szinte véletlenszerűen kerülnek a hatóság látókörébe, velük szemben lefolytatható az eljárás, bizonyítható az elkövetés, együttműködőbbek, mint a másik két csoportba tartozók többsége, kvázi „kellemes gyanúsítottak”. Jelenlétük (kinézetük, testszaguk, állapotuk stb.) és viselkedésük sokkal kevésbé frusztráló, mint pl. a deprivált réteghez tartozóké, kevesebb a gond velük, így „szívesebben választják őket” az eljáró hatósági személyek. Azaz e cselekmény kapcsán mind a szociális puffer mind annak hiánya védő szerepet tölt be. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy ezen elkövetők egy része ellen célzottan, bejelentés miatt indul hatóság akár kábítószerrel visszaélés vagy más bűncselekmény gyanúja alapján. De előfordul, hogy operatív felderítést követő realizálással indul az eljárás. Jelen mintában is több (11) ilyen eset volt, ahol a rosszul vagy rossz időben történt elfogás miatt csak kábítószer-fogyasztás vagy tartás vétségi alakzata volt bizonyítható, így a célszemély részt vehetett elterelésen.

6.4. Munkahely

Megvizsgáltam, hogy a mintába került elkövetők az elkövetés idején milyen típusú munkatevékenységet végeztek. Az összes vizsgált eset 83,9%-ában tudtam adatot gyűjteni a tevékenység típusáról. Az alábbi ábra tartalmazza ezek megoszlását:

35. ábra

A mintába került elkövetők foglalkozás szerinti eloszlása (%)

A 2013-as vizsgálati mintába került elkövetők 33,8%-ának volt az elkövetés idején állandó munkahelye, ezen túlmenően pedig további 26,8% jelezte, hogy tanulói vagy hallgatói jogviszonnyal rendelkezik valamely oktatási intézményben. A mintába kerültek további 5,9%-a alkalmi munkatevékenységet folytatott, így összességében az elkövetők kétharmada (66,5%) dolgozott vagy iskolába jár az eljárás megindításakor. A maradék egyharmad vagy munkanélküli volt vagy egyéb okból volt távol a munkaerőpiactól.

Ezek az arányértékek relatíve kedvező képet vázolnak a mintába került elkövetők munkaerőpiaci részvételéről, de nézzük meg, mit mutatnak a budapesti mintán az arányszámok a korábbi évek vizsgálati eredményeinek tükrében! (Az alábbi táblázatban egyszerűsített kategóriákat használok annak érdekében, hogy összehasonlíthatók legyenek az arányértékek.)

12. táblázat

Az 1999-es, a 2004-es és a 2013-as vizsgálat mintáiba került budapesti, kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő elkövetők foglalkozás/munkahely szerinti eloszlása (%)

Foglalkozás	1999	2004	2013
Állandó munka	29,9	42,6	31,9
Alkalmi munka	13,1	11,6	7,6
Munkanélküli	24,6	18,7	18,2
Tanuló	24,4	24,1	29,8
Fogvatartott		0,1	8,7
Rokkant nyugdíjas	0,5	0,5	0,4
Vállalkozó	6,7	2,3	3,1
Sorkatona	0,5		
Külföldön dolgozó			
Prostituált	0,2		0,3
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0

A három vizsgálat foglalkozás/munkahely szerinti eloszlásának összehasonlítása érdekes képet mutat. Ezek az eredmények is erősítik a korábbi következtetéseket, miszerint az elkövetők többsége a korábban a drogfogyasztó szubkultúrában „alkalmi fogyasztó középosztály”-ként definiált réteghez tartozik. Habár az állandó munkahellyel, sőt az alkalmival rendelkezők arányértéke is alacsonyabb a 2013-as budapesti mintán, mint a 2004-esen (mindamellett két százalékponttal meghaladja az 1999-es mintán mért arányértéket), ugyanakkor a munkanélküliek eloszlásában nem detektálható változás. Két csoportban ellenben növekedtek az arányértékek a 2004-es helyzethez képest: a fogvatartottak és a tanulók csoportjaiban.

Korábban utaltam rá, hogy a hatóság által történő észlelések miatt indult eljárások gyanúsítottjainak társadalmi-demográfiai jellemzői – a kábítószer-fogyasztás tekintetében legalábbis bizonyosan - nem hasonlók a drogepidemiológiai vizsgálatok eredményei alapján leírt jellemzőkkel, éppen ezért nem alkalmasak arra, hogy akár a drogepidémiára, akár az abban érintettekre vonatkozóan általánosításokat tehesünk.

Ugyanakkor alkalmasak arra, hogy a hatósági észlelés jellemzőit, változásait nyomon követhessük.

A fiatalok arányának emelkedése a mintában, értelemszerűen magával hozta, hogy a foglalkozás változó tekintetében is számítani lehetett a tanulók, hallgatók változó korábbi vizsgálatok során mért arányértékének növekedésére.

A kérdés persze, hogy mi az oka a fiatalok növekvő érintettségének? Ugyanis a tanulói, hallgatói státusz megtartása és értékének megőrzése komoly problémát okozhat, amennyiben az illető ellen büntetőeljárás indul. Kriminalizálásukkal, még akkor is, ha a büntetés alternatívájaként elterelődnek és kiemelődnek a büntetőeljárás további menetéből, olyan stigmát kapnak, amelyet az oktatási rendszer, illetve maga az oktatási intézmény nehezen tolerál.

A mintába került esetek közül gyakorlatilag minden negyedik (23,4%, N=308) megindulását állampolgári bejelentés előzte meg. Ez az arány a budapesti mintában 14,2% volt. A fiatalok tekintetében azonban országos mintán 41,3%, a Budapestin 34,5% volt a bejelentés útján történő észlelések aránya. Gyakorlatilag a budapesti mintába került minden 3. fiatal gyanúsított bejelentés miatt került a hatóság látókörébe. Az ismertté vált bejelentő az esetek felében (51,3%) az iskola vagy a szülő vagy otthonvezető volt. Azaz olyan személy, amely a gyermek felügyeletét gyakorolta. A többi esetben kórház, lakó vagy ismeretlen személy tette a bejelentést.

Vélhetően a fiatalok arányának növekedése mögött a jelenséggel kapcsolatos társadalmi érzékenység nem elhanyagolható szerepet tölt be. Ugyanakkor a gyermek felügyeletével megbízott személyek bejelentéseinek növekedése arra is ráirányítja a figyelmet, hogy bizonyos esetekben és helyzetekben az iskola, a szülő vagy a nevelő nem képes kezelni vagy a drogfogyasztás tényét vagy a drogfogyasztót. Nyilvánvalóan szükség lenne olyan programra és/vagy intézményre, ahová ezekben a helyzetekben fordulni lehetne és krízisintervenciós jelleggel az odafordulók azonnali segítséget kaphatnának. Bizonyosan nem lendíti elő sem a gyerek-szülő, sem a tanár-diák, sem pedig a nevelő-nevelt kapcsolatot, ha az érintett felnőtt – a várható jogkövetkezmények ismerete nélkül - feljelentést vagy bejelentést tesz a kiskorú

ellen a rendőrségen. Ugyanis a rendőrség kénytelen a legalitás elve alapján, a hatályos jogszabályok szerint eljárni. Hiába tartja az eljárási cselekményeket, a hatósági fellépést egy idő után a túlzásnak, szükségtelennek a bejelentő szülők, tanárok vagy nevelők többsége.

A társadalmi érzékenység mellett pedig vélelmezhetően a gyermek felügyeletével megbízottak körében a drogfogyasztás kezelésével kapcsolatos tanácsstalanság érhető tetten a fiatalok arányának növekedése mögött. Szükséges azonban megjegyezni azt is, hogy a budapesti mintában 4 olyan eset volt, amikor a szülő, nevelő azért tett bejelentést, mert a gyermek drogfogyasztása kritikus állapotot ért el, a drogdependencia szociális szindrómái a közösséget vagy a családot veszélyeztették.

Összességében a mintába kerültek foglalkozás/munkahely szerinti eloszlása és a budapesti mintán mért eredmények összevetése a korábbi évek kutatási eredményeivel tovább erősíti azt a hipotézist mely szerint a kábítószer-vétség miatt eltereltek között a legalacsonyabb társadalmi státuszúak nem túlreprezentáltak. Ez pedig azt jelzi, hogy

- a szerfogyasztás a társadalomban réteg helyzettől függetlenül jelen van,
- a hatóság nem tekinti célcsoportjának a deprivált, marginalizált drogfüggő egyéneket e bűncselekmény tekintetében.

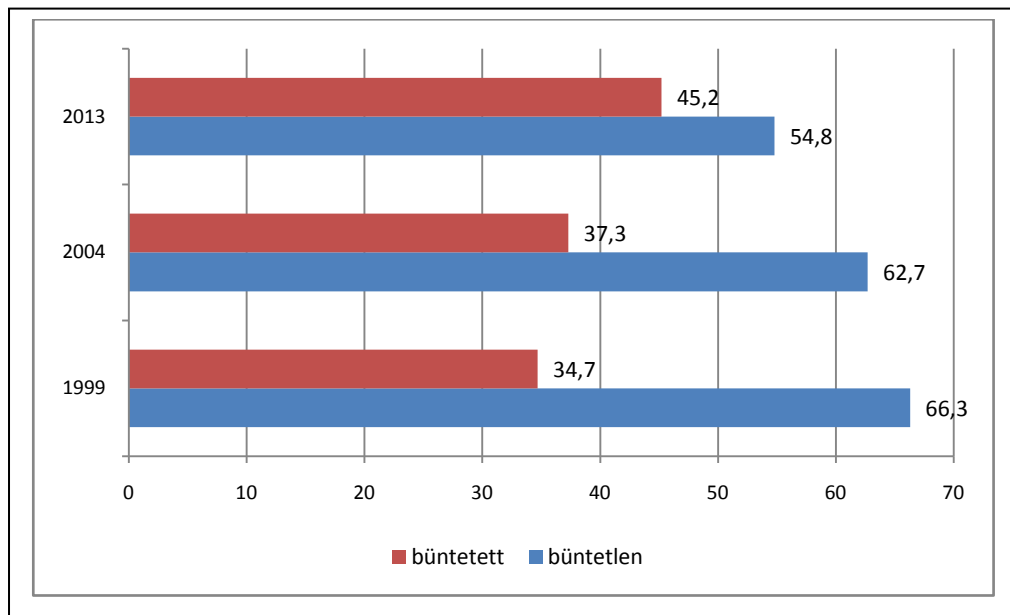
6.5. Előélet

Az országos mintába került esetekben a mintába kerültek 56,8%-a büntetlen előéletű volt. A budapesti mintán a büntetlen elkövetők aránya 54,8% volt. Szemben a kriminálstatisztikában és a jogi értelemben használt „előélet” definícióval, a vizsgálat során büntetlen előéletűnek tekintettem azokat, akik életük során – jelen bűncselekményt leszámítva - nem kerültek kapcsolatba az igazságszolgáltatás rendszerével, míg büntetett előéletűnek azokat, akik igen, még akkor is, ha a jogkövetkezmények alól már mentesültek. (A korábbi vizsgálatok során is így definiáltam az előéletet, így a kapott eredmények azokkal összehasonlítható.)

A következő ábra az elkövetők előéletének a jelen és a korábbi vizsgálatok budapesti mintáján mért eloszlását mutatja:

36. ábra

Az 1999-es, a 2004-es és a 2013-as vizsgálat mintáiba került budapesti, kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő elkövetők előélet szerinti eloszlása (%)

Az ábra szemléletesen tükrözi, hogy a jelen vizsgálat budapesti mintájába került elkövetők között magasabb volt a büntetett előéletűek aránya, mint az 1999-es és a 2004-es mintába kerültek esetében. Közel 15 évvel ezelőtt több, mint tíz százalékponttal (10,5%) kevesebben voltak azok, akik a vizsgált cselekményt megelőzően életükben valaha kapcsolatba kerültek volna az igazságszolgáltatás rendszerével.

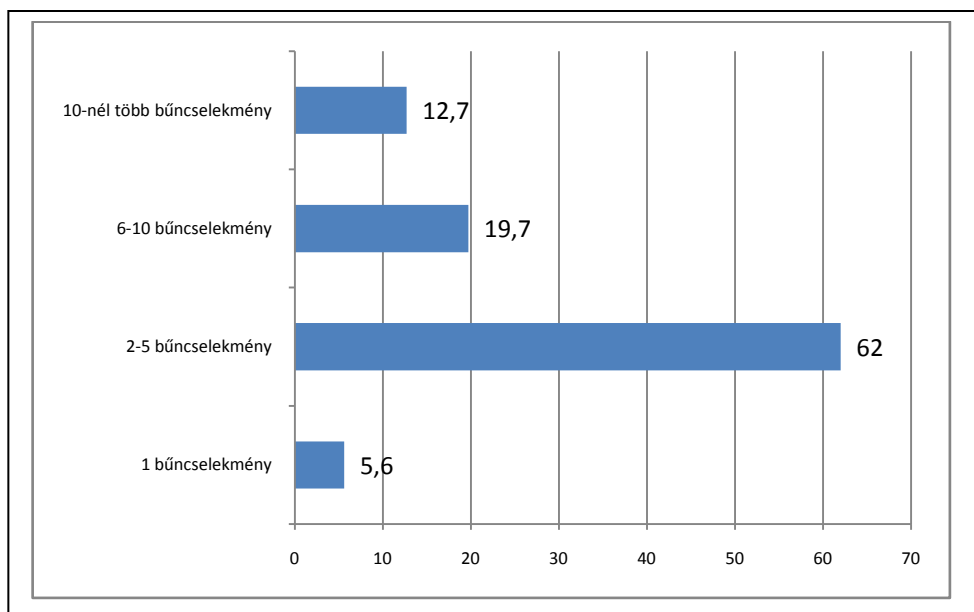
Míg 1999-es és a 2004-es vizsgálati eredmények az előélet tekintetében pár százalékpontos eltérést mutatnak csak, ami mögött nem áll jelentős változás a budapesti hatóság által észlelt kábítószer-bűncselekmény vétségi alakzatát elkövető gyanúsított kör ezen változóját illetően, azonban a 2013-as vizsgálati eredmények és az 1999-esek között már jelentős elmozdulás detektálható. Ez pedig azt jelzi, hogy egyre többen kerülnek be a mintába az ún. bűnözői szubkultúrából. azok közül akik – bűncselekmény elkövetése miatt - korábban már kapcsolatba kerültek az igazságszolgáltatás intézményrendszerével.

A 2013-as vizsgálat országos mintájában 7%, a budapesti mintában a büntetett előéletűek 5,6% csak egy bűncselekményt követett el a többiek ennél többet. Ezek az adatok megengedik azt az értelmezést is, miszerint az igazságszolgáltatással már valaha kapcsolatba kerültek körében a drogfogyasztás egyre hatványozottabban van jelen.

Az eloszlást a következő ábra mutatja:

37. ábra

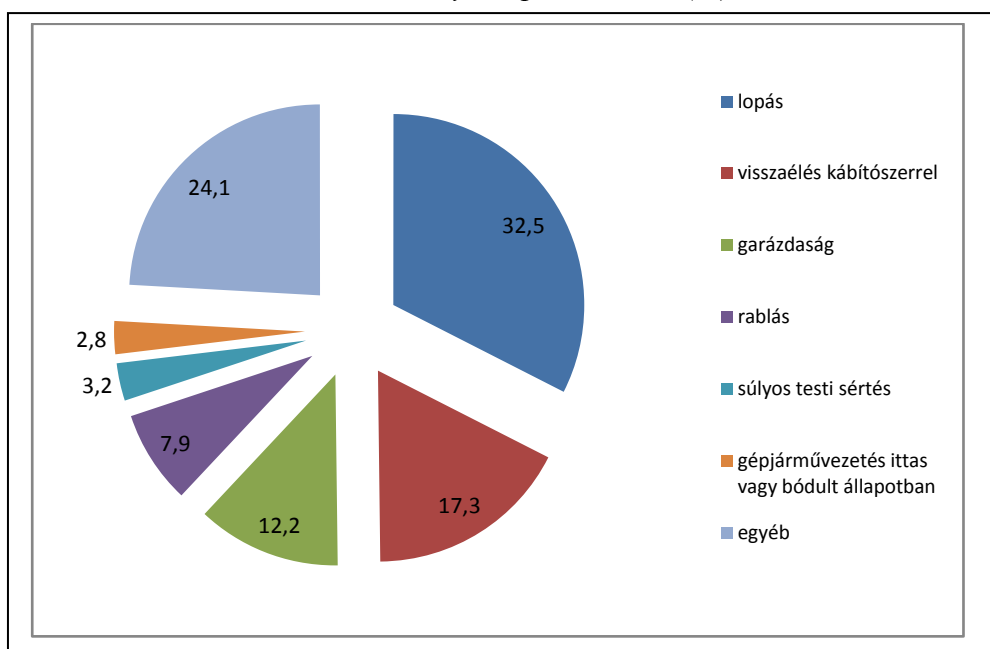
A 2013-as vizsgálat mintájába került budapesti, kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő büntetett előéletű előélet elkövetők eloszlása a korábban elkövetett bűncselekmények száma szerint (%)

A korábban elkövetett bűncselekmények sorát – nem meglepő – a vagyonelleni cselekmények vezetnek. Az országos mintába került büntetett előéletűek 32,5%-a követett el legalább egy alkalommal lopás bűncselekményt. A második leggyakrabban elkövetett cselekmény a visszaélés kábítószerrel volt (17,3%), a harmadik pedig a garázdaság (12,2).

38. ábra

A 2013-as vizsgálat mintájába került budapesti, kábítószerrel visszaélés miatt elterelésen résztvevő büntetett előéletű előélet elkövetők eloszlása a korábban elkövetett bűncselekmények típusa szerint (%)

Az erőszakos bűncselekményt elkövetők aránya 23,3% -ot mutat az ábrán, ami azt jelzi, hogy minden 4. mintába került büntetett előéletű személy korábban erőszakos cselekmény elkövetése miatt került kapcsolatba az igazságszolgáltatás rendszerével.

7. Összefoglalás

A hatóság előtt ismertté vált kábítószeres fajtái, típusai jelentős mértékben – a vizsgálatok során a mintába került ügyek vonatkozásában nyolcszorosára – bővültek az elmúlt 10 évben. A jogalkotó igyekezett a drogpiacon változásaira reagálva a jogszabályi környezetet is ehhez igazítani. Mindez azonban odavezetett, hogy az eddig is meglehetősen bonyolult, a jogértelmezési problémákkal terhes tényállás és a végrehajtáshoz kapcsolódó rendeletek alkalmazása még nehezebbé vált a jogalkalmazók számára.

Közel 15 éve vizsgálom az elterelés működését hazánkban, de megdöbbentő szembesülni azzal, hogy – lefolytatott és határozattal, sőt bírósági elmarasztaló végzéssel záruló (!) - bűncselekmény hiányos eljárással vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények esetén még egyetlen vizsgálat alkalmával sem találkoztam korábban! És ennyi bizonyítékhányos eljárással sem!

Napjainkban a kábítószer megszerzése és tartása elkövetői magatartások értelmezése és bizonyítása az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállás, valamint a hatóságilag tiltott szertípusok jelentős mértékű növekedésének és folyamatosan bővülő választékának köszönhetően egyre nehezebb a jogalkalmazók számára.

A kábítószer-fogyasztás büntetőjogi kontrollja, mivel a jelenség jellegénél és a társadalmi konszenzus hiányánál fogva alkalmatlan arra, hogy kezelje a problémát aláássa a jogbiztonságot és komoly teher ró az igazságszolgáltatás rendszerére. Amíg a problémakezelésben nem élveznek prioritást és nem kapnak társadalmi felhatalmazást a jelenség kezelése kapcsán kompetensebb szakterületek, addig az igazságszolgáltatás rendszerének kell ezzel megbirkóznia, még akkor is, ha annak negatív hatásai a jogrendszer egészére visszahatnak.

Ha azonban a jogalkalmazás, a megfelelni akarás(?), jogismeret hiánya, vagy hibás jogértelmezés(?) miatt tetézi a jogbizonytalanságot egyrészt a nem egységes eljárási gyakorlattal, másrészt a büntető eljárási törvényvonalhozó rendelkezéseinek részleges figyelembe vételével, ami adódhat a nem egységes jogértelmezésből is, akkor a jogbiztonság gyengülésének kockázata hatványozódik.

A korábbi években végzett vizsgálatok során is problémák voltak a jogbiztonság érvényesülésével a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazás miatt, azonban a korábbi évekkel ellentétben a kontraszt az eljárások, ügyészi határozatok és/vagy bírósági végzések tekintetében nem volt ekkora.

Ugyanakkor, míg korábban a mennyiségek összegzése minősült komoly problémának (a megszerzett és tartott, de már elfogyasztott kábítószer mennyisége összegezhető-e)⁷⁸, most úgy tűnik, hogy már annak megállapítása is, hogy mi minősül kábítószernek, pszichotróp vagy új pszichoaktív anyagnak, illetve mi szükséges a kábítószer-birtoklás vétségének bizonyításához.

Az észlelés technikájának és metodikájának konstanciája a drogpiacon folyamatos és gyors változása mellett bizonyosan hatással van arra, hogy az ismertté vált elkövetői kör jellemzői nem sokat változtak az elmúlt 15 évben. Annak ellenére, hogy mind a drogpiacon, azon belül is a disztribúció területe, mind pedig a keresleti piac és azon belül is a vásárlók jellemzői is – más vizsgálatok eredményei ezt támasztják alá – jelentősen módosultak ezekben.

Az elterelés jogintézménye a vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények kezelésre hatástalan, rendkívül költséges, rendkívül hosszú, rendkívül sok adminisztrációval járó olyan „szabadon választott kényszerintézkedés”, amely felesleges terhet ró mind az igazságszolgáltatásra, mind az egészségügy rendszerére. Azaz habár alkalmatlan a jogalkotói cél beteljesítésére, mindazonáltal a korábbi vizsgálatok óta eltelt időben hatályosult, a gyakorlati alkalmazást segítő irányelvek, módszertani levelek, miniszteri rendeletek elősegítették az eljárások és a teljesítés során korábban feltárt anomáliáinak kezelését.

Ugyanakkor a drogpiacon történt változások indukálták, elsődlegesen a nemzetközi jogi környezet változását, ami odavezetett, hogy a hazai jogszabályi környezet is változott. A piaci változásokhoz és a hatályos rendelkezések módosulásához a jogalkalmazás rendszere csak részben idomult. A mai észlelések, a joggyakorlat, az eljárások lefolytatásának mintázata a 15 évvel ezelőtti helyzetet mutatja, miközben rapid változások történtek a jelenség vonatkozásában nemcsak a drogpiacon, de az igazságszolgáltatás piacán is, nem is beszélve a társadalmi megítélésről.

A csekély mennyiségre elkövetett vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt elkövetők büntetése elsősorban a vádemelés elhalasztása mellett alkalmazott kábítószer-használatot

⁷⁸ Büntető Jogegységi Határozat 1/2007. A legfőbb ügyész helyettese és a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese – egyaránt a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény [Bsz.] 29. §-a (1) bekezdésének a) pontjának, illetve a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény [Be.] 439. §-a (1) bekezdése a) pontjának második fordulatára hivatkozva – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény [Btk.] szerinti kábítószerrel visszaélés bűncselekménye kapcsán, az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében, elvi kérdésben jogegységi eljárás lefolytatását és jogegységi határozat meghozatalát indítványozta. A legfőbb ügyész helyettesének BF.2115/2006. számú indítványa szerint – a Btk. 282. § (1) bekezdése esetében – annak megítélése eltérő, hogy a megszerzett és tartott, de már elfogyasztott kábítószer mennyisége összegezhető-e. A Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének 2007.El.II.JE/B.2/1. számú indítványa szerint pedig annak megítélése eltérő, hogy a forgalomba hozatal céljából megszerzett, és tartott kábítószer esetében a Btk. 282. §-ának (1) bekezdése szerinti bűncselekmény befejezett alakzatát, avagy a Btk. 282/A. §-ának (1) bekezdése szerinti bűncselekmény kísérletét kell-e megállapítani.

kezelő ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvétel. Ez a büntetés alternatívájaként alkalmazott intézkedés elméleti szinten **előnyös**

- a jogalkalmazók számára, mert a nagy ügyforgalom mellett jelentős időmegtakarítás érhető el azzal, hogy nem kell nyomozni, vádiratot szerkeszteni, hanem egy vádhalasztás elrendelő határozattal és egy eljárást megszüntető határozattal, relatíve kevés ráfordított munkával, sikeresen befejezhető egy ügy. Azaz az eredményes befejezés - illetve az ügyészek teljesítményét [véleményem szerint tévesen mérő] váderedményesség – rögzíthető;
- a gyanúsított/elkövető számára, mert a büntető hatóság égisze alól, a segítő szféra veszi gondjaiba; így a büntetés relatíve humánus és személyre szóló, alapvetően segítő célzatú, nem pedig izoláló;
- az ellátás végző egészségügyi és/vagy szociális intézményrendszer számára, ugyanis klienseket termel. Különösen érvényes ez a kizárólag megelőző-felvilágosító szolgáltatást végző intézményekre, amelyek ezen kliensek nélkül nem lennének képesek fenntartani magukat;
- az igazságszolgáltatás intézményrendszere számára, mert az eljárások költségének egy részét és a 'büntetés'-végrehajtásának költségét áthárítja a szociális és/vagy egészségügyi szférára; továbbá elméleti szinten csökkenti az ügyészek terheit;
- a társadalom számára, mert jóval kevésbé stigmatizálja az elkövetőt, mint más büntetések és így a járulékos társadalmi hátrányok is jóval kisebbek.

A gyakorlatban azonban **hátrányos**

- a jogalkalmazók számára, mert naprakésznek kell(ene) lennie a folyton változó szabályozás miatt. Az információ megszerzéséhez azonban idő kell, amely időt pedig más ügyektől vagy éppen a szabadidejéből kell elvennie. Ellenkező esetben nem tud megfelelni a 'naprakészség' követelményének. Ráadásul ezeknél az ügyeknél - a valóságban - magas az adminisztrációs teher, illetve sikertelen teljesítés esetén további munkateherrel kell számolni, hiszen vádat kell emelni; ráadásul - társadalmi súlyukhoz képest – meglehetősen hosszúak az eljárások.
- a gyanúsított/elkövető számára, ugyanis az eljárás és a teljesítés aránytalanul sok időt vesz igénybe; igaz nem izolál, de szegmentál az eljárás és a kezelésen történő részvétel, miközben maga az ellátás sok esetben nem szükséges és nem hatásos; nem motiváltak a kényszerűen választott kezelésen történő részvételre, a segítség elfogadására.

- az ellátás végző egészségügyi és/vagy szociális intézményrendszer számára. Habár klienseket termel ezek a kliensek rövidtávú, folyton változó patientúrát, kliensállomány jelentenek. Valós terápia és segítség helyett a cél sokszor nem egyéb, mint a jogkövetelmények adminisztrációja. A kliensek nem motiváltak a kezelésben történő részvételre, csak a hatósági dokumentum megszerzésére. Ezért az intézményrendszer is a valós kezelés, segítség helyett az intézményi érdekeket előtérbe helyező, a jogkövetelményeknek megfelelő 'adminisztratív terápiát' épít ki ezen kliensek számára.
- az igazságszolgáltatás intézményrendszere számára, mert együttműködésre kötelezi a szociális/igazságügyi ellátórendszerrel. A két totális intézményrendszer együttműködése számos esetben, a gyakorlatban egyfajta rivalizálást eredményez, amely az intézkedés hatásosságát és közvetve a jogbiztonságot ássa alá; ráadásul mert az eljárások cselekmény társadalmi súlyához mérten is aránytalanul hosszúak, így tovább terhelik az amúgy is magas ügyteherrel dolgozó rendszert.
- a társadalom számára, mert az eljárások és a kezelés drága, hosszú és eredménytelen; Azaz nem hatásos és nem költséghatékony. A problémakezelésre jellegénél fogva nem alkalmas intézményrendszer dominanciájából fakadó anomáliák és működési zavarok negatívan hatnak vissza mind az igazságszolgáltatás és a jogalkalmazás rendszerére, mind pedig a jogrendszer egészére. Ugyanakkor elzárják a társadalompolitika adekvátabb intézményrendszereit, intézményeit attól, hogy bevonódjanak a társadalmi probléma kezelésébe.

A korábbi vizsgálatok azt jelezték, hogy az alábbi problémák jelentették a legfontosabb kezelésre váró feladatot a jogalkotók és a jogalkalmazók számára:

- a hatóanyag-mennyiségek összeadásának,
- a minősítés vonatkozásában a folytatólagos elkövetés vagy természetes egység kérdése, illetve,
- a kezelés megkezdésének idejével kapcsolatos problémák.

Az első két problémát az 1/2007. Büntető Jogegységi Határozat megnyugtatóan rendezte, bár mire az abban foglalt jogelvek és joggyakorlati iránymutatások, magyarázatok érvényre jutottak, még éveket kellett várni. A harmadik probléma is megoldódott a 20/2007. ORFK utasítás hatályosulásával.

A jelen vizsgálat eredményei szerint már a jogértelmezéssel kapcsolatos a legfőbb probléma, hanem a bűncselekmény-meghatározással, a vád tárgyává tett cselekmény, illetve a bizonyítékok értékelésével, értelmezésével.

A mintába került ügyekben mindösszesen 68 olyan eset volt, amelyben nem történt bűncselekmény, mert

- negatív volt mind a toxikológiai, mind pedig a vegyészszakértői vizsgálat,
- vagy új pszichotróp anyag fogyasztása, tartása nyert bizonyítást, amely magatartás 2014. január 1-ig nem minősült bűncselekménynek,
- vagy pedig az elkövetéskor még nem volt még nem volt a kábítószerlistán az az anyag, amivel a visszaélést elkövették. Ez a mintába került esetek 4,9%-át alkotta. Azaz minden 21. eljárás gyakorlatilag bűncselekmény-hiányos volt. A 68-ból 5 esetben szüntették meg bűncselekmény hiánya miatt az eljárást a többi 63 esetben elterelésre került sor, illetve sikertelen teljesítés esetén vádemelésre és büntetésre.

Egyetértek Dr. Nagy Ferencel, aki szerint egy adott emberi magatartás büntetőjogi megítélése kapcsán természetesen annak mindenekfelett álló vizsgálata, hogy a vád tárgyává tett cselekmény egyáltalán bűncselekményt képez-e, ennek hiányában ugyanis feleslegessé válik annak további mérlegelése, hogy azt a vádlott követte-e el.⁷⁹

Jelzem, hogy a korábbi évek vizsgálatai (1999, 2004) során ilyen típusú problémával nem találkoztam.

Egy-egy vidéki kapitányságon néhány esetben a drog gyorsvizsgát képezte a bizonyítás eszközét, azaz nem történt szakértői kirendelés. A drogvizsga eredménye és a beismerő vallomás elégséges volt a jogalkalmazók számára a bűncselekmény elkövetésének kétséget kizáró és megalapozott bizonyításához és így a vádhalasztás elrendeléséhez.

A vizsgálat legfőbb eredményei a következők voltak:

- A kábítószer-bűncselekménye vonatkozásában a kriminálstatisztikából nyerhető tér- és időbeli mintázat elsődlegesen a rendőrség aktivitásának jellemzőit, mint sem a jelenség, mint a hatályos törvények értelmében bűncselekmény, valódi mintázatát mutatja (vö. 25-szeres látencia). A vizsgálati eredmények alapján a január, az augusztus és az október hónapok kiemelkednek a mintába került ügyek elkövetésének

⁷⁹ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008. 97. o.

hónapjai közül. Az áprilisi és a decemberi esetszámok azonban alatta maradnak a többi hónapban detektált esetszámnak.

1998. és 2013. évi vizsgálati mintába került ügyek elkövetési hónap szerinti eloszlása alapján, kijelenthető, hogy a nyomozóhatóság felderítésének metodikája és időbeni mintázata a csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában független a jogszabályi környezettől, illetve a drogpia változásaitól.

- A csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények időbeli mintázatát jellemzően a helyi rendőrség napi gyakorlat: aktivitása, (humán erőforrás) lehetőség- és „fentről lefelé irányuló” elvárás-rendszere határozza meg.

- A mintába került esetekben az észlelés gyakorisága 20-24 óra között volt legmagasabb, míg 4-8 óra között a legalacsonyabb. A legtöbb eljárásindításra a csekély súlyú kábítószer-bűncselekmény elkövetése miatt jellemzően a késő délutáni, esti, késő esti időszakban kerül sor. Ennek egyrészt az az oka, hogy a szerhasználók jelentős része rekreációs céllal fogyaszt kábítószert, így a szerhasználatra jellemzően a napi elfoglaltságokat követően kerül sor. Másrészt, a rendőrség a napi rutintevékenységet követően, késő, délután és az esti órákban, habár kisebb létszámmal, de célzottabb ellenőrző tevékenységet folytat.

- A legtöbb észlelés/realizálás az utcán történt, ez követték a lakásban, illetve a gépjármű-ellenőrzés során történő felderítések. Ez a három helyszín – utca, lakás, gépjármű – a mintába került esetek ismertté vált helyszíneinek 69,3%-át teszi ki.

- A bejelentések, amelyek a mintába került esetek mintegy negyedében eljárás indítási okként értelmezhetők, egy rendkívül érdekes kategóriáját képezték a hatósági észleléseknek.

A bejelentések részletes elemzése jogismereti és jogalkalmazási problémákat tárt fel. Ilyen volt az orvosok, mentősök bejelentései, illetve ezzel összefüggésben az „elmaradó” személyes adattal visszaélés miatt indított eljárások. Valamint olyan helyzetekkel szembesített, amelyekkel kapcsolatban egyenlőre erősen hiányos a jogi szabályozás, és amelyre a társadalom védelme és nem utolsósorban a társadalom igénye miatt szükség lenne. Ilyen a másoknak sérelmet okozó kábítószerfüggő elkövetők kezeléshez juttatásának problematikája. Míg az első részben sikerült még az adatgyűjtés során részben orvosolni, legalábbis ami az egészségügyi vonatkozásokat illeti, addig a másik helyzet még megoldásra vár.

A relatív magas volt a kórházból, mentősöktől érkező bejelentések száma és aránya. A korábbi vizsgálatok során ilyen mérvű bejelentési rátát nem észleltem. Az 1999-es

budapesti vizsgálat során az összes eset 0,6%-ában volt kórház vagy egészségügyi intézmény az elkövetés/észlelés helyszíne, így értelemszerűen a bejelentés, míg a jelen vizsgálatban ez az arányszám (budapesti viszonylatban) ötszörösére nőtt (abszolút értékben 2,5-szeresére).

- A két vonatkozó vizsgálat között elmúlt 14 év során, budapesti viszonylatban, az észlelési módok is változtak. Hangsúlyosabbá váltak a humán információforrás útján történő észlelések és realizálások, míg a korábbi „klasszikus helyszínek” visszaszorultak, többek között az célzott ún. portyaszolgálatok jelentős visszaesésével. Mindez azonban Budapesten úgy ment végbe, hogy a közterületen történő igazoltatások miatt történt eljárásindítások aránya jelentősen emelkedett. Ez az emelkedés abból adódik, hogy minden ötödik közterületen történő észlelés oka más bűncselekmény elkövetés volt és később derült csak ki, hogy kábítószer birtoklás vagy fogyasztás vétsége is fennáll.

- Az 1999-es és a 2004-es vizsgálat során is ugyanazzal, az alább felsorolt 7 szerrel (szercsoportba tartozó anyaggal), követték el a kábítószerrel visszaélést a mintába kerültek: *kannabisz-származékok, amfetamin, ecstasy, LSD, heroin, kokain, egyéb opiátok*. A 2013-as mintába került ügyekben 50-féle kábítószer típust (pszichoaktív anyagot) azonosítottak a vegyészszakértők. Azaz az elkövetőknél realizáláskor, előállításkor vagy házkutatáskor 50-féle anyagot vagy annak maradványát találtak a rendőrök. A mintába került ügyekben előforduló anyagok vagy anyagmaradványok többsége kannabisz-származék volt. A második leggyakoribb szer típust az amfetamin/metamfetamin-származékok képviselték, a harmadik pedig egy új pszichoaktív szer, a pentedron volt.

- A mintába került ügyekben 34-féle ismert szubsztanciát/hatóanyagot azonosítottak a toxikológusok. 7 olyan anyag volt, amely szerepelt a mintába került vegyészszakértők által azonosított kábítószerek között (Ezek a következők voltak: morfium, 4-MMC, 3-MA, kodein, PMA, MBDB, PB-22). És 27 olyan, amellyel mindkét szakértői csoport „találkozott”.

- A mintába került esetekben Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna és Fejér megyében magasabb volt az új típusú pszichoaktív anyagok felderítési aránya, mint a „klasszikus” kábítószereké. Erősen közelített a „fele-fele arányhoz” Somogy megye és Budapest is. Az új típusú pszichoaktív szerek térhódítása már a drogpiacon változásaira csak fáziskéséssel reagáló igazságszolgáltatás működését jellemző kriminálstatsztikai adatokban is tetten érhető.

- A vizsgálat eredményei szerint a mintába került közúti gépjármű-ellenőrzés során észlelt esetek 26,7%-ában került sor drogteszt alkalmazására az intézkedés részeként, azaz minden 4. esetben. Míg a közterületen történt igazoltatásokkal összefüggésben történő hatósági észlelések aránya 18,1% volt. A drogtesztek alkalmazásának aránya - az összes ügyre kivetítve - 23,9%-ot tett ki.

- *A drogteszt alkalmazásának legmagasabb előfordulási gyakoriságát a rendőrség épületén belül, az idézésen tanúként vagy gyanúsítottként megjelent személyekkel szemben detektáltam. A mintába 70 olyan elkövető ügye került, akiket a rendőrség jellemzően tanúként idézett be meghallgatásra, majd gyanúsítottként távoztak. 31,4%-uknál alkalmazott hatóság drogtesztet.*

- Sem a drogteszt alkalmazásáról, sem pedig tárgyi bizonyítási eszközként történő kezeléséről vagy annak tilalmáról nem rendelkezik a hatályos jogszabályi környezet (még alacsony rangú jogszabályi szinten sem!)⁸⁰ *Ez pedig azt jelenti, hogy a jelenleg érvényes jogalkalmazói bizonyítási gyakorlat egyfajta szokásjog alapján működik.*

- Az eljárás megindulása és a vádhalasztó határozat kihirdetése között Budapesten átlagosan 9,6 hónap telt el, illetve 7 hónap volt az átlagidő a határozat meghozatala és a teljesítés között. Azaz **16,6** hónapos eljárási idővel számolhattunk 2013-ban egy csekély súlyú kábítószerrel visszaélés esetén, ha elterelésre került sor.

A vizsgálati eredmények szerint Budapesten 15 év elteltével az eljárások hosszabbak lettek. Habár a jogszabályi környezetet, azaz az elterelés szabályozását 1993 óta négy esetben is módosították, sőt módszertani levelek, irányelvek, utasítások és a végrehajtást szabályozó rendeletek születtek, ezeknek mégsem volt szignifikáns hatása az időfaktorra. 1998/1999-hez képest két hónappal lett hosszabb egy átlagos csekély mennyiségre vagy csekély súlyú, vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt elkövetővel szembeni eljárás hossza Budapesten.

- Az országos mintán, az eljárás megindulása és az ügyészi vádhalasztó határozat között eltelt átlagos időtartam 9,4 hó volt. Az átlagtól való eltérés 5 hónap volt. Az ügyek 96,6%-ában volt információ az eljárás megindítása és a felfüggesztés között eltelt időtartamról. Ezek több mint egyötödében (21,2%) a vádhalasztó határozat megszületéséig eltelt idő elérte az egy évet vagy túlnyúlt azon. Míg 1998/99-ben az

⁸⁰ Sem a 10/2008. (OT 7.) ORFK utasítás a vér- és vizeletminták rendőrségi ügyeleteken történő tárolásának, nyilvántartásának és továbbításának rendjére; sem a 19/2000. (XI. 13.) ORFK utasítás a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt lévő járművezetőkkel szemben alkalmazandó rendőri intézkedésekről szólómódszertani útmutató kiadásáról; sem a 19/2000. (XI. 13.) ORFK utasításhoz rendelt 2. számú melléklet az Országos Igazságügyi Toxikológiai Intézet 1. számú módszertani levele a kábítószeres és pszichotróp hatású anyagok igazságügyi toxikológiai vizsgálatáról különböző humán testnedvekből, hatósági mintavételezés alapján.

esetek 39%-a 5 hónapon belül befejeződött, addig 2013-ban már csak 13%-uk, azaz a 15 évvel ezelőttinél kétharmaddal kevesebb(!). Miközben az egy éven túli eljárások aránya a 15 évvel ezelőtti arányok háromszorosára nőtt. Az okok 15 év alatt a számos végrehatást segítő rendelet, utasítás, irányelv útmutatása ellenére sem változtak. Jelenleg is a szakértői véleményekre történő várakozás és a hatóság magas ügyforgalmából adódó leterheltség az egyik leggyakoribb ok, de továbbra is közrejátszik az elkövetők eltűnése az eljárás folyamán.

A vizsgált mintában a teljesítés átlagos időtartama 7 hónap, azaz jellemzően a felfüggesztéstől számított 7 hónapon belül az esetek többségében a megkezdett teljesítések befejeződnek. Mintegy másfélszer magasabb volt a 6 hónap alatt befejezett kezelések aránya a 2013-as vizsgálat budapesti mintán, mint a 14 évvel korábban mért arányok. A 12 hónapon túl nyúló esetek részesedése 2013-ban 28%-ot tett ki, míg 1999-ben minden 4 eset (25%) teljesítése meghaladta az egy évet vagy nem fejeződött be a kezelés.

- Az eljárási idő hossza meghatározó indikátora lehet a büntetés hatásosságának. A jelen és a korábbi vizsgálataim eredményeire (Ritter, 2001; 2005) hivatkozva azt állítom, hogy az elterelés intézménye kontraproduktív, hatása mind individuális, mind pedig társadalmi szinten erősen megkérdőjelezhető, továbbá nem költséghatékony, az ár-érték arány mind társadalmi, mind pedig gazdasági értelemben egyensúlyhiányos, így logikailag azt kell tételeznem, hogy az elterelés, mint büntetés helyett alkalmazott intézkedés, illetve alternatív büntetés nem hatásos.

- Az ügyész az eljárás fő „gondnoka”, ezekben az esetekben relatíve minden diszkrecionális jogkörrel mentesen(!), hozzá a felfüggesztő határozatot és ellenőrzi a teljesítést. Egy ’hatósági lépcsővel’ feljebb kezdődik az elterelés 2003 óta, így sikertelen teljesítés esetén egy ’hatósági lépcsővel’ feljebb folytatódik az eljárás. Mivel az ügyész egy sikertelen intézkedést követően nem rendelhet el újabb intézkedést, így nincs más választása, mint a vádemelés. Innentől kezdve már bírósági szakba ér az eljárás és az itt hozott határozat mellékterméke az eljárási költség megfizettetése a terhelttel. Bármilyen csekély súlyú is az elkövetett cselekmény, a bizonyítás érdekében alkalmazott szakértői vizsgálatok költsége meglehetősen magas. Így az elkövetőnek nemcsak a bírósági határozatban foglalt büntetést kell elszenvednie, de vissza kell fizetnie az államnak a szakértői intézet(ek) által kiszámlázott szakértői díjakat is. Logikailag indokolt minél hamarabb teljesíteni az elterelést az állam költségén és a bizonyítási költségeket is az államra hagyományozni.

Persze a törvényeket, így a büntető- anyagi és eljárásjogi rendelkezéseket, függetlenül attól az erősen vitatható jogelvtől, hogy a jogismeret hiánya nem mentesíti az elkövetőt a következményektől, az érintettek jelentős többsége nem ismeri, nincs vele tisztában.

- A nem teljesített elterelések közel felében a delikvens, habár vállalta, hogy részt vesz kezelésen, egyszer sem látogatott meg kezelőintézményt. A többi esetben megkezdődött az ellátás, de valamilyen okból megszakadt. Figyelmet érdemel, hogy a teljesítés végrehajtása számos esetben akadályba ütközik, ha az elkövető más bűncselekmény elkövetése miatt előzetes letartóztatásba, illetve büntetés-végrehajtási intézetbe kerül. Több olyan esettel is találkoztam a vizsgálat során, ahol azért szakadt meg a teljesítés, mert a szolgáltató felfüggesztette működését. Volt, aki szolgáltatót váltott és befejezte, de volt, aki nem. Ennek oka, hogy a szakminisztérium nem írta ki időben a pályázatot és így a megelőző-felvilágosító szolgáltatást nyújtó, egyprofilú intézmények finanszírozás nélkül maradtak. Mivel nem sikerült a szolgáltatás folytatásáról megegyezniük a szakminisztériummal, a szolgáltatás szüneteltetése, felfüggesztése mellett döntött számos intézmény. Így fordulhatott elő, hogy megkezdett teljesítések félbe maradtak. Volt olyan ügyészség, ahol tudtak erről a problémáról és mivel a közelben nem volt másik szolgáltató, áthidaló jogi megoldást találtak - hiszen a teljesítés megszakadása a delikvens önhibáján kívül történt. Máshol, ezt figyelmen kívül hagyta az eljáró ügyész és vádat emelt. Még egy érdekes jelenséggel szembesültem, nevezetesen a külföldre távozás, illetve a munkavégzés miatt történő megszakítás problematikájával. Az elkövetők zöme fiatal felnőtt. E népesség körében a külföldi munkavállalás más demográfiai csoportokéhoz képest jóval nagyobb gyakorisággal fordul elő, ráadásul több és gyakoribb változások jellemzik a fiatalok életét. A meg nem kezdett teljesítések egy része (26%) mögött is külföldi munkavállalás vagy hazai munkatevékenység miatt törtnő elállás volt detektálható.

- Mindezek azt jelzik, hogy az elterelés végrehajtását - amely még az 1993-dik évi bevezetésének irányelvei mentén működik, a gyors társadalmi és gazdasági változásokra tekintettel – ideje lenne újragondolni. Amennyiben persze továbbra is ragaszkodunk ehhez a költséges és meglehetősen hatástalan intézményrendszer működtetéséhez.

A háromféle kezelési típus a Btk-ban, annak 2003. március 1-i módosításával lett nevesítve, addig a hatályos jog a 'kábitószer-függőséget megelőző vagy gyógyító

kezelésben részesült’, majd a ’kábitószerfüggőséget gyógyító kezelésben részesült’ megfogalmazásokat használta. A jogszabályi környezet akkor még nem különböztette meg, illetve nem igényelte a kezeléstípus szerinti differenciációt. Hogy mégis törvényi tényállásban nevesítettek, annak oka, hogy korábbi helyzet végrehajtási utasítás hiányában olyan széles jogértelmezési teret hagyott a teljesítésnek, ami egyrészt inadekvát szervezetek bevonását eredményezte, másrészt a hatóság komoly aggodalmát fejezte ki az általa vélelmezett visszaélések miatt. Az 1999-es hatásvizsgálat eredményei is hozzájárultak ahhoz, hogy a végrehajtás szabályai kidolgozásra és rögzítésre kerüljenek. Ebben számos gyakorlati, egészségügyi szakember is részt vett, akik addiktológiai szakismereteik és tapasztalataik alapján javasolták a differenciációt. Az azóta eltelt idő és az eljárások ügyiratainak vizsgálata azt jelzi, hogy az addiktológiai szempontból indokolt differenciáció büntetőjogban történő leképződése számos nehézséget, sőt anomáliát eredményez(ett) az eljárások során.)

- Így felmerül a kérdés, hogy vajon szükséges-e még – kiváltképp a kábítószer-bűnözés jelenleg hatályos rendelkezéseinek tükrében – a végrehajtás más szakterülethez tartozó tartalmi és formai követelményeinek rögzítése a tényállásban? Nem elégséges-e ezt szakminisztérium(ok) által kiadott rendeletben szabályozni, felmentve így az igazságszolgáltatás rendszerét, közvetve az eljáró jogalkalmazókat egy más szakterület kompetenciáját érintő rendelkezés érvényesítése alól. Így gyorsulhatnak és egyszerűsödhetnek az eljárások. Persze ehhez az kell, hogy az igazságszolgáltatás rendszere, a jogalkotó megbízzon az egészségügyi ellátás rendszerében, az orvosban, addiktológusban, pszichológusban. Elfogadja, hogy kompetens a szakterületén, képes felmérni a delikvens állapotát és meghatározni szükséges terápiát, továbbá képes betartani a rendeletben foglalt szabályokat és előírásokat.

- 2004-ben mintegy 15%-kal magasabb volt a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson résztvevő budapesti delikvensok aránya, mint közel 10 évvel később. Ellenben a kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesülők aránya, több mint 15%-kal (18,1%-kal) magasabb volt. A kábítószer-függőséget gyógyító kezelést igénybevevők aránya csak pár százalékpontnyival (2,7%) tért el a két vizsgálat között. A három kezeléstípus közül itt volt detektálható a legkisebb elmozdulás. A detektált eltérő arányszámok, más okok mellett - összefüggnek a drogbeteg-kezelő intézményhálózat sajátosságaival is. Vidéken a 3 kezeléstípushoz való hozzáférés jóval korlátozottabban áll rendelkezésre, mint a fővárosban. Míg a budapestieknek több lehetőségük van az

állapotukhoz igazodó differenciált kezeléstípus igénybevételére, így az állapotfelmérést végző szakemberek bátrabban alkalmazzák azt, addig vidéken a sikeres teljesítés egyik kockázati tényezője, hogy az állapotfelmérésen meghatározott ellátástípus igénybevételére korlátozott vagy földrajzi értelemben távoli lehetőség kínálkozik csak.

- A végrehajtást, illetve az állapotfelmérés eredményét nagymértékben befolyásolja a különböző terápiát nyújtó intézmények, szolgáltatók földrajzi elhelyezkedése. Ez pedig határozottan azt erősíti, hogy nincs értelme a büntetőjogi törvényben tényállás részeként nevesíteni a kezeléstípusokat, hiszen a végrehajtás során, amelyet az igazságszolgáltatás az egészségügyi és szociális intézményekre delegált, nem tud kompetensen fellépni és nem tudja befolyásolni más társadalompolitikai szakág működését, intézményi kapacitását és lefedettségét, kikényszerítve az anyagi jogszabályi környezet érvényesülését. Emellett pedig hosszabbá, költségesebbé és bonyolultabbá teszi az eljárások, miközben növeli az egy eljáráshoz kapcsolódó amúgy magas adminisztrációs terhet.

- A kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások legjelentősebb költségeit a szakértői vizsgálatok alkotják. A szakértő vizsgálatok a bizonyítás, illetve a bűncselekménnyé nyilvánítás megalapozását szolgáló eszközök. A 2013-as vizsgálat eredményei szerint *az egy fő ügyére jutó szakértői átlagköltség 197.761 Ft* volt, azaz háromszor annyi, mint 14 évvel korábban, 1999-ben. 2013-ban a regisztrált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények száma 5545 volt. *A kábítószer-bűncselekmény bizonyítása miatt elrendelt szakértői vizsgálatokra így hozzávetőlegesen 1.097.910.000 Ft-ot költött az állam 2013-ban*, ha kerekítve 198.000 Ft-nak (640€) vesszük az egy eljárásra jutó szakértői átlagköltséget. (Itt jegyzem meg, hogy hazánkban az átlagfizetés 156.735 Ft)⁸¹ Ez a 14 évvel ezelőtti összköltség több, mint ötszöröse. A szakértői vizsgálatok átlagköltsége több mint háromszorosára nőtt, az esetszámoké pedig kétszeresére.

- Az eltereltek 84,5%-a, tehát jelentős többsége, megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vesz részt. Ennek egy főre jutó költsége bruttó 52.000 Ft, normatív összeg. 2.000 Ft egy óra szolgáltatás, egy delikvensnek ebből 24 órát kell teljesítenie, azaz $2.000 \times 24 = 48.000$ Ft. Ehhez jön még a „fix-áras” állapotfelmérés, ami jelenleg 4.000 Ft. Így ha a 1382 fő elterelt 84,5%-át veszem, mint azon eltereltek, akik megelőző-

⁸¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli030.html (2015.08.15.)

felvilágosító szolgáltatáson vettek részt, akkor 1167 fővel számolhatok. Esetükben az elterelés végrehajtásának összköltsége a megelőző-felvilágosító szolgáltatáson résztvevők vonatkozásában 2013-ban 60.684.000 Ft volt.

- A mintába került ügyek 10,2%-ában került sor vádemelésre és ezzel egyetemben az eljárási (szakértői) költségek vádlottra történő terhelésére. (Csak azok az esetek kerültek az elemzésbe ahol a teljesítés határideje már lejárt, sikertelen volt és legalább elsőfokú bírósági határozat született.) A mintába került ügyekben a bíróságok 20.222.445 Ft eljárási költség megfizetéséről határoztak, amely egy elkövetőre vetítve átlagosan 153.200 Ft-ot tett ki.

- A kábítószer-bűncselekmény bizonyítása miatt elrendelt szakértői vizsgálatokra 2013-ban hozzávetőlegesen elköltött 1.097.910.000 Ft-ból hozzávetőlegesen 20.222.445 Ft-ot tudott az igazságszolgáltatás „visszaszerezni”. A kiadások 1,8%-át!

-A vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy az ügyben eljáró hatósági személyek nem egységesen alkalmazzák az elkülönítést és egyesítést lehetővé tevő rendelkezéseket. Szinte ügyészségenként változó gyakorlat detektálható, de a rendőrség sem alkalmazza konzekvensen a 20/2007. ORFK utasítás vonatkozó rendelkezéseit.

- Az elkülönítések 27,6%-os aránya a mintában feltételezi, hogy az egy ügyre jutó eltereltek száma alacsonyabb az egy ügyre jutó elkövetők számánál. Ennek átlagértéke 1,3 volt, azaz azt mondhatjuk, hogy jellemzően a két-elkövetős ügyekben 1 fő vesz részt elterelésen. *A helyi eljárási gyakorlat, szokás, az eljáró ügyész rutinja határozza meg az elkülönítések gyakoriságát ezekben az ügyekben.*

- Az eljárások egyik meghatározó bizonyítéka volt a vizsgált ügyekben a beismerő vallomás. Mint korábban utaltam rá több ügyben is ez szolgált egyedüli bizonyítékként (negatív toxikológiai és/vagy vegyészszakértői vizsgálati eredmény mellett), a büntetőeljárási törvényben rögzített elvekkel szemben.

- *A mintába került elkövetők 94,5%-a tett beismerő vallomást, míg 5,5%-uk (N=76) tagadta bűnösségét. A bűnösséget tagadók közül 9-en negatív szakértői vizsgálati eredménnyel is rendelkeztek, további 5 fő esetén a szakértői vizsgálat kimutatott szer a hatósági észleléskor/ a bűncselekmény elkövetésekor nem volt kábítószer, sem pszichotróp anyag. Mint azt korábban írtam, a gyanúsított/terhelt beismerő vallomása kétségekívül gyorsíthatja és egyszerűsítheti az eljárásokat azonban a jelenleg hatályos büntetőeljárási törvényünk szerint „a terhelt beismerése esetén... meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.” (118.§. (2)) Továbbá „a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje. (78.§ (2)) „A*

bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg” (78.§ (3)) Mindazon által *kérdés, hogy beismerő vallomás hiánya és negatív szakértői vizsgálatok ellenére miért nem szünteti meg az eljáró hatóság, legrosszabb esetben is, bizonyíték hiánya miatt a gyanúsított ellen a büntetőeljárást?!*

- Az elterelés végrehajtását, kezdve annak elrendelését megelőző un. tájékoztatás és tanúsítvány dokumentálását, a hatályos eljárásjogi rendelkezések (Be. 222.§ (2)), a 20/2007. ORFK utasítás 10. pontja, valamint a 42/2008 (XI. 14.) EüM-SZMM együttes rendelet 6.§-ában foglaltak szabályozzák. Ettől függetlenül mégsem egyértelművé minden eljárásban résztvevő intézmény számára, hogy a jogérvényesülés érdekében milyen szükséges adminisztratív feladatokat kell teljesíteni. A harmonizációs problémák visszahatnak az jogérvényesülésre és számos esetben ezen eljárási hibák befolyásolhatják a teljesítést. Amennyiben a Btk 180.§ (1) bekezdésében foglaltak alkalmazhatósága az elkövetett bűncselekményre, illetve az elkövető személyére figyelemmel fennáll, az eljáró vizsgálónak az alábbi adminisztratív teendői vannak: részletesen tájékoztatni az elterelés jogintézményéről (tartalmáról, jogkövetkezményeiről, szabályairól) a delikvenst és a tájékoztatás megtörténtét valamint annak tudomásulvételét a gyanúsított kihallgatás során felvett jegyzőkönyvben rögzíteni kell. Rögzíteni kell továbbá a jegyzőkönyvben a gyanúsított arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy az ellátáson, illetőleg szolgáltatáson való részvételt önként vállalja-e. A vállalását tartalmazó jegyzőkönyv alapján a nyomozó hatóság kiállít egy igazolást a 20/2007. ORFK utasítás 6. pontjában meghatározott adatok feltüntetésével. Amennyiben igazságügyi orvos szakértői vélemény készült, az eljáró vizsgálónak tájékoztatnia kell a delikvenst, hogy annak eredményéről illetékmentes másolat kiadását kérheti. A tájékoztatás megtörténtét és tudomásul vételét szintén rögzíteni kell a jegyzőkönyvben Az orvos szakértői véleményről készült másolat illetékmentes kiadását dokumentálni kell. Ehhez képest a hatályos 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet értelmében nem igazolást, hanem *tanúsítványt* kell kiállítani, amely csak átfedéssel tartalmazza a 20/2007. ORFK utasításban szereplő *igazolásban* feltüntetendő adatokat. Az eljáró hatósági személynek tehát a jelenleg hatályos rendelkezések értelmében két dokumentumot kell szerkesztenie: egy igazolást a 20/2007. ORFK utasítás értelmében és egy tanúsítványt, amelynek formanyomtatványa egyébként a 42/2008. (XI.14.) EüM-SZMM együttes rendelet 1. mellékletében megtalálható. Mivel az állapotfelmérést illetve a kezelést

vagy szolgáltatást nyújtó intézmény ezen rendelet alapján végzi az elterelést, így nekik csak a nyomozóhatóság által kiállított tanúsítványra van szükségük. *Kérdés, hogy mi okból kell kiállítani az Igazolást és az milyen funkciót tölt be az eljárásban, azon túlmenően, hogy plusz adminisztratív terhet ró az eljárókra?* A miniszteri rendelet magasabb rendű jogszabály, mint az ORFK utasítás. Így függetlenül attól, hogy a vonatkozó utasítás előbb született, illetve lépett hatályba, mint a miniszteri rendelet, ez utóbbiban foglaltak az irányadók. Tehát ehhez kellene - már jó ideje kellett volna – igazítani, módosítani az utasításban foglaltakat. Ha ez megtörtént volna, illetve, ha ez megtörténik, akkor a hatályos jogszabályi környezet nem fogja kötelezni az eljáró hatósági személyt arra, hogy igazolást is és tanúsítványt is kiállítson a vonatkozó ügyekben.

- A mintába került ügyek 73,6 %-ában került sor a 20/2007. ORFK utasításban foglalt igazolás kiállítására, továbbá a minta 69,4%-a tartalmazott tanúsítvány kiadásáról információt (másolatot vagy feljegyzést). Mindkét dokumentum az ügyek közel kétharmadában volt található (64,2%).

- A pártfogó felügyelet elrendelése már nem kötelező a vádhalasztás elrendelése esetén. A jogalkotó a jogalkalmazóra bízta a döntést, a korábbinál szélesebb körű mérlegelési lehetőséget biztosítva. Amennyiben úgy ítéli meg, hogy szükséges a sikeres teljesítéshez elrendelheti, de ha a gyanúsított nem fiatalkorú, a hatályos törvények nem kötelezik arra. A sikeres teljesítés és a pártfogó felügyelet változók közti összefüggés tekintetében nem volt detektálható szignifikancia. Tehát nem tekinthető az eredményes végrehajtás motivációs indikátorának a pártfogó felügyelet intézménye, illetve a pártfogó felügyelő személye. Sokkal inkább meghatározó – a korábbi kutatási eredményeim alapján (2005) – , az elkövető élethelyzete, a környezetében található szociális és emocionális támogató rendszere, az elszenvedett sérelem, veszteség szubjektív észlelése és annak helyreállítását célzó motivációs készlet szintje.

- A jogismeret, a jó érdekérvényesítő és alkalmazkodó képesség sokat számíthat az eljárások menetében. Ezért akinek módja van rá, vagy aki teheti, ügyvédet fogad. A kisebb súlyú kábítószer-bűncselekményt elkövetők jelentős része ellen azonban úgy folyik az eljárás, hogy a gyanúsítottnak nincs védője. Megdöbbentő volt a védők – meghatalmazott vagy kirendelt - gyenge jogérvényesítési, illetve érdekvédelmi képessége ezekben az eljárásokban. A 68 bűncselekmény-hiányos esetből 19-ben volt védő az eljárásban – ebből 3 meghatalmazott volt - és egyik esetben sem sikerült

meggyőzni az eljáró jogalkalmazókat arról, hogy a hatályos jogszabályi környezet alapján nem történt bűncselekmény, de legalábbis nemhogy kétséget kizáró, de bizonyíték sincs az elkövetésre. Az eljáró védők fele – 9 fő – próbált írásban fellebbezni, illetve 3-an panasszal is élni a gyanúsítás ellen, de elutasították. A védők gyenge jogérvényesítése és érdekvédelme mögött jellemzően az az ügyészi szemlélet áll – le kell szögezni, még nem minden esetben érvényesül-, mely szerint a beismerő vallomás a bizonyítékok királynője és „mindent visz”. Ha van beismerő vallomás vagy bűncselekmény, van bizonyíték, van elkövető. Az e szemlélet alapján történő eljárás nemcsak azért hiteltelen és gyengíti a jogbiztonságot, mert figyelmen kívül hagyja az eljárási törvény vonatkozó rendelkezéseit, hanem azért is, mert sokszor az elkövető maga sem tudja, mit fogyaszt(ott). Egy illegális piacon vásárolt terméket vagy egy illegális piacon vásárolt legális terméket vagy egy illegálisnak tűnő, de mégis legális terméket vagy.... Az új pszichoaktív szerek térhódítása a drogpiacon alaposan átrendezte a disztribúciót és a termékmenedzsmentet. Ráadásul az új vásárlók, akik még nem ismerik az árukat, könnyen rászedhetők. Így beismerő vallomásukban – előfordul -, hogy azt mondják, amit nekik mondtak az eladók, miközben a laborvizsgálatok egyértelműen cáfolják azt.

- A mintába került ügyek 15,8%-ában, a befejezett elterelések 27,3%-ában volt sikertelen a teljesítés és sor került a vádemelésre. A bíróság a vádiratban indítványozott büntetéseket jellemzően elfogadta (97,6%). A vádiratban indítványozott büntetés és/vagy intézkedés mellett a vádlott köteles megfizetni a bűnügyi költséget is. Érdekes, és logikailag indokolatlan ugyanakkor, hogy miért nem köteles megfizetni adott esetben a részlegesen igénybe vett kezelés, megelőző-felvilágosító szolgáltatás költségét? Habár annak költsége nem az igazságszolgáltatás „büdzsáját” terheli, de kvázi egy intézkedés feltételeinek megszegéséről van szó, ahol csak részlegesen, nem a hatályos rendelkezéseknek megfelelően vette igénybe az állam által finanszírozott olyan egészségügyi és/vagy szociális szolgáltatást. Nem szeretnék még véletlenül sem amellet érvelni, hogy ezt be kellene vezetni. Azt gondolom, drága, hatástalan és szükségtelen az elterelés intézményének fenntartása, miközben más olcsóbb és hatékonyabb eszközzel helyettesíthető lehetne; csak egy logikai paradoxonra próbáltam ráirányítani a figyelmet. És arra, hogy az olyan jogintézmények, mint a vádemelés elhalasztása, amelyben az opportunitás elvének megnyilvánulása érhető tetten, és amely rákényszeríti az igazságszolgáltatás rendszerét, hogy más társadalompolitikai intézményrendszerrel működjön együtt a

problémakezelésben, miért nem képesek azokat egyenrangúként kezelni. Miért érvényesül a gyakorlatban a jog felsőbbrendűsége, mitől több az igazságszolgáltatás vagy társadalmilag hasznosabb, mint más társadalompolitikai szakterület intézménye? A célcsoport minden esetben a társadalom!

- Míg a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos populációs vagy középiskolások körében végzett epidemiológiai vizsgálatok eredményei a nők, lányok érintettségének erősödését, határozott felzárkózását mutatják⁸², addig a kriminálstatisztikai adatok még mindig a férfiak markáns dominanciáját tükrözik. Bizonyos, hogy a hölgyekkel szemben az igazságszolgáltatás rendszere – lévén a bűncselekményeket észlelők jelentős többsége férfi – toleránsabb, ugyanakkor általánosságban az is kijelenthető, hogy a nők normakövetőbbek, illetve a normaszegések esetükben nem annyira látványosaka hatóság számára nehezebben észlelhető. Érdekes, hogy a nembeli eloszlás tekintetében jelentős változás nem detektálható az elmúlt közel 15 évben, miközben más változók tekintetében határozott elmozdulás történt.

- Átrendeződés volt detektálható az életkor szerinti eloszlás tekintetében. A 15 évvel ezelőtti arányok közel kétszeresére nőtt a fiatalok érintettsége (7,3%-ról 13,2%-ra), miközben a 18-20 év közöttieké több mint 10 százalékponttal csökkent (25,5%-ról 14,4%-ra). A 21-30 év közöttiek korcsoportjában nincs jelentős elmozdulás, de a 30 év felettiekénél igen. A „legidősebb érintetteket” magába foglaló csoportba tartozó aránya jelentősen, közel 10%-kal nőtt (10,4%-ról 19,6%-ra). Majdnem annyival, mint amennyivel a 18-20 éves korosztályé csökkent. Míg az 1999-es és a 2004-es vizsgálat eredményei is azt mutatták, hogy az érintettek a legmagasabb arányban a 18-20, 21-24 és a 25-30 éves korosztályokban találhatók (82,3% 1999-ben és 79% 2004-ben), addig 2013-ra az idősebb generáció „beelőzte” a fiatalokat és a 21 év felettiek alkották a legérintettebb célcsoportot (21-24, 25-30, 30 év felett). Úgy, hogy közben a fiatalok részvétele is jelentősen emelkedett. Úgy tűnik, hogy a két szélső-korcsoportban mért arányszám-emelkedés oka meglehetősen összetett és érdekes jelenségre hívja fel a figyelmet: a fiatalok és a 30 év feletti férfiak érintettségének emelkedésére. A fiatalok és a 30 év feletti férfiak érintettségét a középiskolások körében végzett drogepidemiológiai vizsgálatok is alátámasztják (ld. Elekes, 2013), ugyanakkor a 30 év feletti férfiak ilyen magas arányú részesedését a

⁸² „2011-ben került sor az ESPAD kutatássorozat ötödik felmérésére (Elekes 2012). A megkérdezett 16 éves fiatalok 19,9%-a fogyasztott már életében valamilyen tiltott szert. A nemek szerinti különbségek nem voltak szignifikánsak, fiúknál az arány 20,9%, a lányoknál pedig 18,9%”. Nemzeti Drog Fókuszpont: 2012-es ÉVES JELENTÉS az EMCDDA számára. In: Drogfogyasztás az iskolás- és fiatalok körében. (Szerk. Elekes Zs.) 15. old.

drogepidemiológiai vizsgálatok eredményei nem támasztják alá. Az okokat vélelmezhetően a bűncselekmény észlelése, a felderítés, illetve az elkövetők egyéb jellemzőivel összefüggésben kell keresnünk.

- A budapesti 30 éven felüliek előélet szerinti eloszlása jóval alatta marad a mintába mért átlagértéknek: a nőknél büntetett előéletű volt 7,1% , férfiaknál 18,2%. (Országos mintán ez az arányszám mindkét nem esetében 45,2% volt).

- A kábítószer hatása alatt történő bűnelkövetések számának folyamatos emelkedése és/vagy más bűncselekmények elkövetése mellett tartással összefüggő kábítószer-kriminalitás számbeli növekedése jelzi az alsóbb társadalmi csoportok, illetve a bűnelkövető szubkultúra alsóbb tartozók növekvő drogérintettségét. Ugyanakkor a kábítószeres szubkultúra rendkívül rétegzett, gyakorlatilag leképezi a társadalmi szegmentációt. Nagyvonalakban a következőképpen fest: a jómódú felső réteg mellett egy marginalizált és deprivált réteg alkotja a szubkultúra társadalmának két pólusát. Azzal a különbséggel, hogy itt egy erős középosztály található: az alkalmi és/vagy rekreációs fogyasztók csoportja. Ebből a szubkultúrából „észlel” a hatóság. A felső, jómódú rétegig el sem jut zömében a rendőrség, mert a szerhasználat zárt helyen, szórakozáshoz kötődően történik. A pólus másik végén lévő deprivált réteggel nem tud mit kezdeni a hatóság; többször álltak eljárás alatt, nem változott semmi. Hacsak nem érkezik bejelentés ellenük, nem kezdeményeznek eljárást velük szemben. Azonban az alkalmi fogyasztó 'középosztály' már érdekesebb célcsoport. Nem véletlen, hogy ők képezik az a kábítószer-vétség elkövetése miatt eljárás alá vontak többségét. Esti, éjszakai igazoltatások, gépjármű ellenőrzések során, szinte véletlenszerűen kerülnek a hatóság látókörébe, velük szemben lefolytatható az eljárás, bizonyítható az elkövetés, együttműködőbbek, mint a másik két csoportba tartozók többsége, kvázi „kellemes gyanúsítottak”. Jelenlétük és viselkedésük sokkal kevésbé frusztráló, mint pl. a deprivált réteghez tartozóké, kevesebb a gond velük, így „szívesebben választják őket” az eljáró hatósági személyek. Azaz e cselekmény kapcsán mind a szociális puffer mind annak hiánya védő szerepet tölt be. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy ezen elkövetők egy része ellen célzottan, bejelentés miatt indul hatóság akár kábítószerrel visszaélés vagy más bűncselekmény gyanúja alapján.

- A mintába kerültek foglalkozás/munkahely szerinti eloszlása és a budapesti mintán mért eredmények összevetése a korábbi évek kutatási eredményeivel tovább erősíti azt a hipotézist mely szerint a kábítószer-vétség miatt eltereltek között a legalacsonyabb társadalmi státuszúak nem túlreprezentáltak. Ez pedig azt jelzi, hogy

- a szerfogyasztás a társadalomban réteghelyzettől függetlenül jelen van,
- a hatóság nem tekinti célcsoportjának a deprivált, marginalizált drogfüggő egyéneket e bűncselekmény tekintetében.

- Az országos mintába került esetekben a mintába kerültek 56,8%-a büntetlen előéletű volt. A budapesti mintán a büntetlen elkövetők aránya 54,8% volt. Míg 1999-es és a 2004-es vizsgálati eredmények az előélet tekintetében pár százalékpontos eltérést mutatnak csak, ami mögött nem áll jelentős változás a budapesti hatóság által észlelt kábítószer-bűncselekmény vétségi alakzatát elkövető gyanúsított kör ezen változóját illetően, azonban a 2013-as vizsgálati eredmények és az 1999-esek között már jelentős, 10,5%-os elmozdulás detektálható. Ez pedig azt jelzi, hogy egyre többen kerülnek be a mintába az ún. bűnözői szubkultúrából, olyanok akik – bűncselekmény elkövetése miatt - korábban már kapcsolatba kerültek az igazságszolgáltatás intézményrendszerével.

A kutatási eredmények szerint az elterelés intézménye kontraproduktív, hatása mind individuális, mind pedig társadalmi szinten erősen megkérdőjelezhető. Nem költséghatékony, az ár-érték arány mind társadalmi, mind pedig gazdasági értelemben egyensúlyhiányos, így logikailag azt kell tételeznem, hogy az elterelés, mint büntetés helyett alkalmazott intézkedés, illetve alternatív büntetés továbbra sem hatásos.

Felhasznált irodalom

Adatfeldolgozó Hivatal Statisztikai és Tájékoztató Osztály (2003): Az Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika kitöltési tájékoztatója az iránymutatások és állásfoglalások vonatkozó részeivel kiegészített szöveg. Budapest.

Adler, F.-Mueller, G.O.W.- Laufer, W.S. (2000): Kriminológia. Osiris, Budapest. 91.old.

Aldridge, J.-Decary-Hetu, D. (2014): Not an eBay for Drugs': The Cryptomarket „silk Road” As a Paradigm Shifting Criminal Innovation. Forrás: Social Science Research Network, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2436643. (2015.05.20.)

Angyal, P.: Dr. Angyal Pál büntetőjogi előadásai. I. kötet. Wessely és Horváth, Pécs. 1904-1906.

Barratt, M.(2012): Silk Road:eBay for drugs. Addiction 107 (3) 683

Bayer I.-Erdélyi I. (1988): A toxikománia kialakulása hazánkban a nemzetközi tapasztalatok tükrében. In: Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarokról. (szer. Münnich I.). Kossuth Könyvkiadó.

Belügyminisztérium-Legfőbb Ügyészség (2013): Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer Kitöltési Szabályzat a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény alapján. Budapest.

Carter, R.W. – Klein, M.W. (szerk.): Beck on the Streets. The Diversion of Juvenile Offenders. Englewood Cliffs, 1976.

COUNCIL DECISION 2005/387/JHA of 10 May 2005 on the information exchange, risk-assessment and control of new psychoactive substances. In: Official Journal of the European Union. 20.5.2005.

Dr. Kisszékelyi Ö. (1982): Kábulat minden áron? Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest

Elekes Zs. (1993): Magyarországi droghelyzet a kutatások tükrében. Országos Alkoholológiai Intézet, Alkoholológiai Füzetek sorozat 24. szám. Budapest.

Gerevich J. – Terdi P.: Pinocchio Program (2007): Az elterelt és nem elterelt drogfogyasztók összehasonlító vizsgálata; az elterelés hatékonyságvizsgálata. Kézirat

Hagan, F.E. (1989): Reserach Methods in Criminal Justice and Criminology. New York.

Herriger, N. (1985): Auf dem Weg zu einer „Politik der Entkriminalisierung?“ Dimensionen eines kriminalpolitischen Konzepts. In: Brusten, M. – Herriger, N. – Malinowski, P. (szerk). Entkriminalisierung. Opladen.

Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Büntetőpolitikai Szakállamtitkár Büntetőpolitikai Főosztály Statisztikai Elemző Osztály, a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály és a Pénzügyminisztérium Vám- és Pénzügyőrség Országos

Parancsnoksága Bűnügyi Igazgatóság (2009): Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer – Kitöltési Szabályzat. Budapest.

Irk, A. (1912): Kriminológia. I. Kriminálaetiológia. Uránia Könyvnyomda, Budapest.

Katona G.: A büntető útról való eltérés múltjáról és jelenéről. Belügyi Szemle, 1985. évi 9. sz.

Lévay Miklós (2001): A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitika és büntetőjogi szabályozás alakulása Magyarországon az 1970-es évek végétől napjainkig. In: Facultas Nascitur. (20 éves a jogászképzés Miskolcon). (Szerk. Szabadfalvy József). Miskolc,

Lombroso und Laschi (1892): Der politische Verbrecher und die Revolutionen. Ford.Kurella.Hamburg.

Martin, J. (2013): Lost on the Silk Road: Online drug distribution and the cryptomarket. Criminology and Criminal Justice October 7, 2013

Monitoring new drugs (2006). EMCDDA
(Forrás: www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index40105EN.html) (2015.05.18.)

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008.

Nemzeti Drog Fókuszpont: 2012-es ÉVES JELENTÉS az EMCDDA számára. In: Drogfogyasztás az iskolás- és fiatalok közötti populációban. (Szerk. Elekes Zs.) 15.old.

Palmer, T. – Lewis, V.R. (1980): An Evaluation of Juvenile Diversion. Cambridge, Mass.,

Pelle Andrea(2004): Az elterelés üzemzavarai. Kézirat.

Pusztai László (1991): Elterelés a büntető útról. In: Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok (szerk: Gödöny József). BM Kiadó, Budapest,

Ritter I. (2000): Vizsgálat a büntetőeljárás alternatívájaként alkalmazott gyógyító-megelőző kezelés eredményességéről kábítószer-bűncselekmények esetén. Kézirat.

Ritter, I. (2001): Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén. In: (szerk. Irk. F.) Kriminológiai Tanulmányok 38. kötet.

Ritter, I. (2003): (T)örvény. A kábítószerrel visszaélés büntetőjogi megítélésnek hatásvizsgálata – 1999. március 1. után. L'Harmattan, Budapest.

Ritter I: A kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása jogintézmény monitorozása. Kutatási beszámoló. Országos Kriminológiai Intézet. 2005.

Ritter I. (2013): Kínálat oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése és bizonyítása Magyarországon. Kézirat.

Tóth Mihály: A hallgatás joga és a vallomás értéke (Belügyi Szemle,1987/5.)

UNODC (2013): The challenge of new psychoactive substances. Global Smart Programme. UNODC.

United Nations Commission on Narcotic Drugs (2005): Resolution 48/1. Promoting the sharing of information on emerging trends in the abuse of and trafficking in substances not controlled under the international drug control conventions. In: Report on the forty-eighth session (19 March 2004 and 7-11 March and 7-8 December 2005). Economic and Social Council.

Vitrai J. - Busa Cs. - Dr. Füzesi Zs. - Kesztyüs M. - Dr. Szilágyi J. - Dr. Tistyán L. (2009): Tanulmány az „elterelés hatásosságának vizsgálata” című kutatás eredményeiről. EgészségMonitor Kutató és Tanácsadó Nonprofit Közhasznú Kft.

Xiaofeng Wang and Donald E Brown (2012): The spatio-temporal modeling for criminal incidents. In: *Security Informatics* 2012, 1:2. <http://www.security-informatics.com/content/1/1/2> (2015.04.22.)

Tartalom

1. Előszó.....	1
2. Bevezetés.....	3
2.1. Dekriminalizáció, diverzió – az elméletben és a gyakorlatban.....	3
2.2. A nemzetközi vonatkozások – az ENSZ egyezményei a diverzióról.....	5
2.3. A hazai gyakorlat	6
3. A bűnügyi statisztika.....	12
3.1. Elterelések a statisztikában	20
3.1.1. „Ki oda se ballagott, még jutalmat is kapott”	22
3.1.2. Elveszett cirkálók	28
4. A kutatás módszere	32
4.1. A vizsgálat célja.....	32
4.2. Hipotézis	32
4.3. A vizsgálat metodikája	32
4.4. A mintavétel problémái.....	34
4.5. Az adatfeldolgozás.....	34
5. Kutatási eredmények.....	36
5.1. A vizsgált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények számának megoszlása az eljáró ügyészségek szerinti megoszlásban	36
5.2. Elkövetési idő.....	42
5.3. Az elkövetés ideje.....	49
5.4. Az elkövetés helyszíne	51
5.4.1. Az észlelés módja - kórházak.....	54
5.4.2. Az észlelés módja - iskola, kollégium, nevelőotthon.....	60
5.4.3. Az észlelés módja – bejelentés családtag által	62
5.4.4. Az észlelés módja – egyéb	64
5.5. Az elkövetés tárgya.....	67
5.6. Szakértői vélemények.....	78

5.6.1. Összegzés, hatóanyag-számítás, szakértői vélemények.....	78
5.6.2. A drog gyorsteszt alkalmazásának gyakorisága és jellemzői.....	83
5.7. Az eljárási idő.....	86
5.7.1. Az eljárás megindulása és a nyomozás felfüggesztése között eltelt	86
5.7.2. A felfüggesztő határozat és a kezelésen illetve megelőző, felvilágosító szolgáltatáson való részvétel okirattal történő igazolása között eltelt idő.....	95
5.8. A kezelés típusai	101
5.9. Eljárási költségek	111
5.10.....	114
5.10. Eljárások jellemzői	114
5.10.1. Az egy bűnügyre jutó elkövetők száma – egyesítés, elkülönítés	114
5.10.2. Beismerő vallomás	117
5.10.3. Minősítés, rendbeliség, a kezelés elkezdésével kapcsolatos anomáliák.....	118
5.10.4. Harmonizációs problémák a végrehajtási rendelkezések terén.....	121
5.10.5. Pártfogók az eljárásban	127
5.10.6. Védők az eljárásokban.....	129
5.10.7. Vádemelés	135
5.10.8. Bíróági határozat.....	136
6. Az elkövetők	139
6.1. Nem szerinti megoszlás	139
6.2. Életkor	140
6.3. Iskolai végzettség	142
6.4. Munkahely.....	146
6.5. Előélet.....	149
7. Összefoglalás	153
Felhasznált irodalom	172